

НАЙМИТСЬКІ
ТА ЗАРОБІТЧАНСЬКІ
ПІСНІ

УКРАЇНСЬКА
НАРОДНА
ТВОРЧІСТЬ

«НАУКОВА ДУМКА»

НАЙМИТСЬКІ
ТА ЗАРОБІТЧАНСЬКІ
ПІСНІ

КИЇВ - 1975

«Наймитські та заробітчанські пісні» — чотирнадцята книга в серії «Українська народна творчість». Том містить пісні про життя найбідніших верств трудового народу періодів феодалізму і капіталізму — бурлаків, наймитів при чумацьких валках і панських дворах, сиріт-заробітчан, поденників, строкарів, селян-емігрантів за океан, сільських пролетарів та перших робітників на заводах. Пісні відзначаються яскравою соціальною спрямованістю. Окремою збіркою вони видаються вперше.

Том охоплює текстовий і музичний матеріал з усіх українських земель. Значна частина творів друкується на основі рукописних джерел та сучасних записів.

Книга стане в пригоді філологам, історикам, музикознавцям, викладачам, студентам.

Упорядкували:

С. Й. ГРИЦА, О. І. ДЕЙ, М. Г. МАРЧЕНКО

Редакційна колегія:

**О. І. Дей (голова), М. М. Гордійчук,
О. А. Правдюк, М. П. Стельмах, Г. С. Сухобрус**

Редакція мистецтвознавства, фольклору та етнографії

Н $\frac{70700-151}{M221(04)-75}$ 490—74

© Видавництво «Наукова думка», 1975 р.

ВІД УПОРЯДНИКІВ

Наймитські та заробітчанські пісні — важлива складова частина соціально-побутової пісенності українського народу, що яскраво відобразила одну із сторінок його трудової історії.

Всебічну оцінку соціально-економічного становища заробітчан — найбідніших верств селянства, ремісників — дали класики марксизму-ленінізму. Цей «передпролетаріат», за визначенням К. Маркса, був важливим джерелом формування робітничого класу. В. І. Ленін у роботі «Розвиток капіталізму в Росії» виділив південно-східні окраїни Європейської Росії, а отже, й південь України як найбільш типову зону поширення найманої праці у землеробстві. Капіталізм створив тут нову форму «поєднання землеробства з промислом»¹. Відходи на промисли вели до посиленої класової диференціації селянства на сільську бідноту і буржуазію.

Середовище найманих сільських робітників-відхідників витворило свій пісенний репертуар. На нього звернула увагу ще фольклористика минулого. Проте гостро соціальні за своєю тематикою, заробітчанські пісні попадали в друк спорадично, зустрічаючи опір цензури.

Фольклорні записи пісень про заробітчанство, про роботу на цукрових плантаціях, фабриках, заводах найбільше поповнились в радянський період, коли проблеми вивчення соціальної природи мистецтва стали в центрі уваги вчених. У південних та центральних районах України цінні записи наймитських, строкарських, заводських пісень здійснили М. Гайдай, В. Харків, М. Лиходій та ін. Частина їх була надрукована в збірнику «Українські народні пісні» (1936), решта залишилась неопублікованою.

Спроби розгляду заробітчанського фольклору зроблено В. Білецькою в статті «Наймитські пісні» (див. «Етнографічний вісник», кн. 8, 1929) та брошурі «Заробітчанські пісні» (Харків, 1930). Дослідниця, проте, звернула увагу тільки на варіанти одного сюжету наймитської пісні (про службу наймита у сільського багатія), а в аналізі заробітчанських пісень обмежилась загальною характеристикою їх змісту і тематики.

Досі заробітчанський фольклор не розглядався окремо в усіх його історичних нашаруваннях, в єдності словесного та музичного матеріалу. Немає

¹ В. І. Л е н і н, Повне зібрання творів, т. 3, стор. 109.

також єдиної думки щодо тематичних меж усіх його верств. Зразки заробітчанських пісень публікувались то серед ліричних, то серед чумацьких, побутових, у кращому разі — суспільно-побутових пісень.

Пропонований увазі читачів том містить близько 600 зразків наймитських та заробітчанських пісень з мелодіями — від найдавніших до найновіших і є першою спробою відділити цю групу пісень від інших та показати її самостійний шлях розвитку.

Найновіші пісні про роботу на цукроварнях, заводах є останнім витком у розвитку селянського заробітчанського фольклору і в той же час першим — у розвитку робітничого. Упорядники включили їх в том, виходячи з ленінського положення про те, що сільський пролетаріат був основним резервом поповнення промислового пролетаріату, отже, й перші робітничі твори мали ще в своїй основі глибоку селянську традицію.

Назва тому «Наймитські та заробітчанські пісні» зумовлена тим, що «наймитування» — один з найбільш давніх термінів, який був поширеним ще в умовах феодалізму. З еволюцією суспільно-економічних відносин та зростанням класових суперечностей в період капіталізму цей термін наповнювався новим змістом. «Заробітчанство» особливо характерне для епохи посиленого розвитку товарно-грошових відносин.

У доборі матеріалу до тому головним був функціонально-тематичний критерій, свідчення фольклористичної, етнографічної літератури про належність тієї чи іншої пісні до заробітчанського репертуару. На цій підставі у том включено, наприклад, окремі обжинкові пісні, що виконувались як строкарські (назва походить від слова «строк», тобто термін, на який наймалися робітники) або робітницькі, зазнавши певної ідейно-сміслової трансформації.

У перших двох розділах вміщені найдавніші пісні, які виникли ще в епоху феодально-кріпосницьких відносин, — бурлацькі, про наймитування у чумаків, у панських дворах, а далі — сирітсько-наймитські (різні за часом виникнення), про наймитство в період становлення капіталістичних відносин на селі: про відробітки, поденщину й строкарство, про заробітчанську еміграцію та про роботу сільських пролетарів на заводах.

Психологічно-філософські за своїм характером, пісні цього циклу не багаті на сюжети. Натомість рухливість середовища, до якого вони належали, зумовила їх міграцію і значну варіаційну змінність. Беручи до уваги цю особливість, упорядники прагнули представити кожний сюжет пісні в якомога більшій кількості її територіальних варіантів, показати внутрішню динаміку її розвитку.

Деякі мотиви або й варіанти тих же пісень повторюються в різних тематичних групах у різних розділах книги. По-перше, це пояснюється специфікою даної групи пісень, які об'єднані однією темою — соціальною неодолю; по-друге, яскраво вираженою у фольклорі тенденцією до типізації явищ однієї епохи, а також постійною дифузією мотивів у пов'язаних між собою тематичних групах пісень; по-третє, циклічним відновленням давніх мотивів у новотворах, що рівночасно наповнюються новими подробицями і реаліями.

Керуючись у доборі пісень насамперед їх ідейно-естетичною вартістю, упорядники, однак, не нехтували і такими зразками, які на час запису перебували в стадії шліфування або ж, навпаки, були уламками більших творів.

Всі вони показові для еволюції певного сюжету. Зокрема, це стосується пісенних новотворів, які хоч і не завжди досконалі у змісті й формі, але їх пізнавальна вартість велика.

Заробітчанські пісні привернули в минулому увагу збирачів і дослідників різних напрямів. Окремі зразки бурлацьких, наймитських пісень були опубліковані у виданнях М. Максимовича (1827, 1834, 1849), Жеготи Паулі (1839—1840); з мелодіями — у збірниках А. Коціпинського (1861), Д. Каменецького (1861), О. Балліної (1863), А. Єдлічки (1861—1862), М. Лисенка (1868—1911), О. Кольберга (Рокисіє, II, 1883; Wołyń, 1907), О. Хведоровича (1903), О. Конощенка (1900, 1902, 1907) та ін.

Для вивчення побуту і творчості українських заробітчан важливе значення має праця «Чумацкие народные песни» І. Рудченка (1874), яка на багатому матеріалі відтворює розвиток давніх промыслів на Україні і засвідчує зв'язки бурлакування з чумацтвом.

Тематичні межі давньої заробітчанської пісні намітив ліберально-буржуазний історик М. Костомаров у розвідці «Общественная и домашняя жизнь в произведениях народного южнорусского творчества в период по упадке козачества»². Щоправда, він не диференціював пісні за тематичними групами, усі відносячи до бурлацьких. Фольклорист тієї ж орієнтації М. Драгоманов проаналізував ряд бурлацьких пісень в роботі «Нові українські пісні про громадські справи (1764—1880)». Але, зокрема у поглядах на асиміляційні процеси в заробітчанських піснях, він залишився на позиціях ліберальних народників.

Вже у 50—60-х роках у друкованій з'явилися й перші записи нових пісень сільських пролетарів. А. Мелінський у збірнику «Народные южнорусские песни» (1854) вмістив цікаву пісню майданників, яку на Чернігівщині називали піснею робітників-смолокурів. Фрагменти пісень про роботу на цукроварнях записав і опублікував Л. Жемчужников у статті «Несколько замечаний по поводу народных песен» («Основа», 1862, лютий); заробітчанську пісню «Ми з роботушки йдемо» надрукував П. Чубинський в «Записках Юго-Западного отдела Русского географического общества» (1874, т. I); шість повних сюжетів «зрокових» (строкових) пісень з поясненнями до них подав М. Васильєв у статті «К вопросу о новых мотивах в малорусской народной поэзии» («Этнографическое обозрение», кн. XXXIII, № 2, М., 1897). Б. Грінченко в «Этнографических материалах» (т. III, 1889) окремо виділив ряд заробітчанських пісень під заголовком «У наймах та на заробітках».

У 90-х роках XIX ст. з Галичини і Закарпаття розпочалась масова заробітчанська еміграція край розореного українського селянства до Канади, Бразилії, США та в інші країни. На тлі важких для патріархального прикарпатського села подій, пов'язаних з еміграцією, виникли епічні пісні, які відбили глибокі переживання селян, що вирушали в далеку чужину, сподіваючись поліпшити своє злиденне становище. Такі фольклорні твори у записках М. Павлика, В. Гнатюка були опубліковані в «Етнографічному збірнику» (1898, т. V) та «Записках Наукового товариства ім. Шевченка» (1902—1903, т. L, LII). У статті «Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності» В. Гнатюк подав аналіз цих епічних полотен. Шістнадцять еміг-

² Відділ рукописів ЦНБ АН УРСР, ф. XXII, од. зб. 9.

рантських пісень з мелодіями у 1911—1913 рр. записав на Лемківщині Ф. Колесса і опублікував у 1929 р. окремою групою («Етнографічний збірник», т. XXXIX—XL).

Крім друкованих, у даному томі широко використано рукописні матеріали — численні записи, що зберігаються у фондах Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. Серед них на особливу увагу заслуговують записи пісень з мелодіями М. Гайдая, які у більшості зразків друкуються вперше, записи М. Лисенка від Є. Красковської та ін.

Книга включає ряд зразків наймитських, емігрантських пісень, зібраних під час експедицій ІМФЕ в 1968—1971 рр. у різних областях України, та найновіші записи емігрантських пісень, здійснені фольклористами Пряшівщини. До тому увійшли також окремі записи пісень від переселенців з Лемківщини до Югославії. Ці твори важливі для вивчення питань варіантності та міграції в пісенному фольклорі.

Розділи книги розташовані за історичним принципом, тобто за часом виникнення певного пісенного пласта. При виявленні ідентичних варіантів перевага надавалася найдавнішому запису або запису з мелодією. В окремих випадках наводиться дві і більше мелодій до тих текстів, що позначені як варіанти. Слов'янські паралелі до текстів подаються без додаткових поміток, до мелодій — з помітками (спільна ритмічна форма, тип строфи), оскільки ідентичні мелодії зустрічаються рідко.

Не маючи змоги вмістити в томі максимальну кількість варіантів пісень, упорядники на значну їх частину (як друкованих, так і рукописних) вказали в примітках.

Тексти подаються за нормами сучасного правопису із збереженням діалектної лексики (наприклад: «зашвицело слунко», «пенежи» і т. д.) та діалектних форм, за винятком дифтонгів, які характерні для Полісся і Лемківщини, та пом'якшень шиплячих, типових для Гуцульщини, тощо. Зустрічаються паралельні форми написання (лем — лем, роблять — роблят, багачий — багачький, зохабив — зохабел та ін.), які не уніфіковано, зважаючи на діалектні особливості вимови і різний час запису текстів.

Назви населених пунктів подаються відповідно до адміністративного поділу, що існував на час запису пісенних зразків.

Малозрозумілі й діалектні слова пояснюються в словнику, який додається до тому.

НАЙМИТСЬКІ ТА ЗАРОБІТЧАНСЬКІ ПІСНІ

Самостійним тематичним циклом українського соціально-побутового фольклору є пісні про наймитство і заробітчанство, що найбільшої суспільної значимості досягли в другій половині XIX — на початку XX ст., в умовах активного розвитку капіталістичних відносин на Україні та інтенсивної пролетаризації селянства, коли «найтипівішим представником російського сільського пролетаріату, — як писав В. І. Ленін, — є батрак, поденник, чорнороб, будівельний або інший робітник з наділом»¹.

Початки заробітчанського фольклору на Україні невід'ємні від давніх відхожих промислів — чумацтва, рибальства, візництва, бурлакування, які особливо поширились в XVI—XVIII ст. під впливом розвитку товарно-грошових відносин та розшарування селянства. Нову фазу заробітчанська пісня переживає в епоху капіталізму і встановлення буржуазних стосунків на селі і в місті та активної пролетаризації селянства.

Якнайтісніше пов'язана з трудовими процесами, заробітчанська пісенність чутливо реагувала на зміни у виробничих і суспільних відносинах. Тим-то її найновіші нашарування пореформеного часу, що помітно відійшли від традиційної селянської основи, стали своєрідним явищем у розвитку народної творчості.

На всіх етапах заробітчанська пісня була пройнята однією ідеєю — прагненням трудового народу до знищення соціальної нерівності та поліпшення свого суспільного становища. Ця ідея звучала тим сильніше, чим більшим було відчуження трудящих мас від ними ж створених матеріальних благ, чим активніше зростала їх класова свідомість. Особливо виразно вона виступає в строкарських, емігрантських та заводських піснях, що, по суті, передують пролетарській народнопоетичній творчості.

Приналежність пісень до чітко окресленого соціального середовища, яке спершу становили безземельні та зuboжілі

¹ В. І. Ленін, Повне зібрання творів, т. 3, стор. 163.

сільські заробітчани, утікачі від поміщиків, а згодом, в епоху капіталізму, широкі маси пролетаризованого селянства, «відхідники», — це той головний критерій, який дає підстави розглядати наймитські та заробітчанські пісні як окремий цикл народної поезії виразно соціального спрямування. Він має багато точок зіткнення з іншими різновидами соціально-побутової та історичної пісенності. Небезпідставно окремі вчені відносили твори цього циклу до пісень про громадські справи, вважали їх становими піснями².

Поезія заробітчана в своїй основі якнайтісніше пов'язана з конкретним соціальним життям кожного народу, з розвитком його продуктивних сил та виробничих відносин. Через те її міжнаціональні аналогії у давніх пластах фольклору переважно типологічні. Межі її міграції розширились в епоху капіталістичного виробництва, коли виходи селян на заробітки набрали масового характеру. В цей час українська заробітчанська пісня стала репертуаром заробітчанського середовища, віддзеркаленням його трудового побуту, соціальних інтересів та прагнень. Вона відіграла роль перехідної ланки між давньою селянською та новою робітничою піснею. Завдяки цій пісенності фольклор переходив від зображення патріархально-общинного села до капіталістичного села і міста; поступово розширювались у ньому вузькоетнографічні рамки, відбувалась інтеграція різнонаціональних елементів. Тим-то своєю незвичністю заробітчанська поезія викликала до себе різне ставлення і дала привід для гострих дискусій про дальші перспективи розвитку народної творчості. У працях деяких буржуазних учених, що тенденційно підходили до селянської проблеми і замовчували класове розшарування селянства, народна пісенність розглядалась тільки як архаїка, а пісні-новотвори про роботу на цукрових плантаціях та заводах — як тимчасова мода, проти якої слід боротися, бо вона нібито згубно впливає на традиційний фольклор, призводить до його занепаду і денационалізації.

Прогресивні вчені дожовтневого періоду — І. Франко, М. Васильєв, В. Гнатюк — оцінили заробітчанські пісні як закономірне явище фольклорного процесу, викликане соціально-економічними умовами життя трудового народу. Велику увагу дослідженню заробітчанських пісень — цього важливого художнього документа класової боротьби трудящих мас — приділила радянська фольклористика.

Заробітчанська пісенність у всій сукупності являє собою багатшарову в історичному й територіальному планах цілісність: вона формувалася в середовищі заробітчана, які становили відмінні історичні типи, та в різних соціальних і етнографічних умовах.

² Ф. Колесса, Українська усна словесність, Львів, 1938.

Генетично найдавнішою верствою заробітчанської народної поезії є бурлацькі пісні, що виникали в процесі формування своєрідної категорії мандрівних людей-заробітчана, зайнятих перевезенням продуктів у таких промислах, як соледобування, рибальство тощо. Ще в староруський період історії східні слов'яни торгували сіллю, яку добували в Прикарпатті та Карпатах і якою постачали Київську Русь, Прибалтику та інші краї. І. Рудченко припускає, що власне ці торговці започаткували чумацтво, яке не тільки успадкувало їх звичай й способи торгівлі, а й пересувалось тими ж одвічними шляхами — Чорним (пролягав від Волині до Ольвіополя) і Муравським (через східні степи Запоріжжя)³. Чумаки, які торгували не тільки сіллю, а й рибою, хутром та іншими товарами, користувались на своїх промислах найманою працею. Наймиткування при тих валках і промислах передхоплювало бурлакування, яке в широких масштабах розвинулось значно пізніше, в часи закріпачення селян. Безземельні селяни тікали від поміщиків на вільні землі — в Причорномор'я та Приазов'я, приєднувались до козаків, ішли на Запорізьку Січ, брали участь у боротьбі проти турецько-татарських нападників. Частина цих утікачів наймалася на різні промисли. Організовувались навіть спеціальні гурти із сіроми, бурлаків⁴ — тафи, що ловили, обробляли рибу й торгували нею.

Як одна з найдавніших форм заробітчанства на Україні, заснована на правах вільного найму, бурлацтво в XVI—XVIII ст. було тісно пов'язане з визвольними селянськими рухами.

Народна поезія, в якій нерідко виступають поряд образи козака, чумака, бурлаки, досить переконливо засвідчує спільність їх інтересів на певному історичному етапі, їхні вільнодумні настрої. Не випадково давні бурлацькі пісні мають у змісті і формі багато спільного з козацькими та чумацькими піснями, вони відбивають негативний погляд народу на панство, кріпосницький лад та соціальну несправедливість. У давніх бурлацьких піснях відчувається дух людей мужніх, бувалих, непокірних, що зневажають життєві незгоди.

Головна причина погіршення становища бурлаків — посилення експлуатації, зумовлене дальшим розвитком класової диференціації серед козацтва та чумацтва. Найбільша частина селян-утікачів, сірома, попадала у край важке становище. Прагнення до свободи, відображені народною пісенністю, починають заступатись відчуттями непевності, пригнобленого ста-

³ І. Рудченко, Чумацкие народные песни, К., 1874, стор. 4 і 13.

⁴ Бурлака в угро-фінських мовах — *purlakka* — означає робітник, по-румунськи — нежонатий. Й. Фасмер припускає татарське або волзько-болгарське походження цього слова.

М. Максимович розглядав бурлакування як частину козацького побуту. Він трактував його не тільки як «холостое бездомовье», але й як відлучення від дому сімейних людей на всякого роду промисли (М. Максимович, Собрание сочинений, т. II, К., 1877, стор. 462).

новища. Зростаючи прірву між заможними чумаками з козаків і наймитами рельєфно малює народна пісня:

Котрі багаті, під намети сіли,
Котрі убогі, ті не посміли...
Прийшов до них багачів син, насміхається,
За що ця голотонька напивається?

Вже у найдавніших записах народної поезії, наприклад у пісні «Вчора була суботонька» із збірника Пашковського (1772), виступає образ козака-нетяги, бурлаки-наймита.

Безвихідність становища наймита нерідко штовхала його до корчми, де він прагнув розвіяти своє горе, залишаючи там зароблені важкою працею гроші. Це відтворили пісні «Та летить орел понад морем», «Стоїть корчма над болотом», «Да йшов козак з Дону». Народна мораль засуджує ці вчинки («козаче-бурлаче, дурний розум маеш...»). У піснях відчутне негативне ставлення до самих дій зневіреного наймита. Проте у цих осудах ще надто слабо усвідомлені соціальні причини, які призводили тисячі селян до крайнього зубожіння.

Якщо гніт життєвих обставин викликав у окремих одиниць тільки почуття безнадії, то в колективній психології він «служив звичайно відправною точкою для думання, спрямованого на протидію їм»⁵. І це помітно в гуртових бурлацьких піснях («Зійшло сонце під віконце», «Ой з-під тої хмари», «Ой зібралися бурлаки»), які, ймовірно, виникали у бурлацьких валках (на зразок чумацьких, об'єднаних під проводом отамана).

Поряд із бурлаками, що служать заможним чумакам та на промислах, з'являються на Запоріжжі у XVIII ст. так звані «аргати» (від грецького — робота), які часто мандрують до Криму, Молдавії та Валахії на заробітки; козацька верхівка експлуатує у своїх господарствах зубожілих, посилає їх замість себе навіть на казенні роботи⁶. Безземельні селяни наймаються у двори багатіїв, творячи вже значний прошарок сільського населення. Образ такого наймита-чабана донесла до нашого часу народна сатирична пісня «Ой коли я, панове, на Оронках бував», записана ще в XVII ст.⁷ Кожна з вказаних груп наймитства знайшла своє художнє відображення в своєрідних піснях, які переважно й творилися в середовищі даної групи. Так, серед наймитів при чумацьких валках виникли класичні зразки пісень типу:

Ой виріс я в наймах, в неволі та не знав долі ніколи,
Чужії вози мажучи, сірії воли пасучи...

⁵ Ф. Рылъский, К изучению украинского народного мировоззрения. — «Киевская старина», т. LXXXI, 1903 (апрель), стор. 11.

⁶ О. Гуржій, Зародження робітничого класу України, К., 1958, стор. 61.

⁷ М. Возняк, Із збірника Кондрацького кінця XVII в. (Кілька нових даних до старої української пісенності). — ЗНТШ, 1927, т. 146, стор. 165—176.

Реальним ґрунтом появи таких пісень було соціальне розшарування серед чумацтва протягом XVII—XIX ст., яке тоді зосереджувало в своїх руках близько 50% солеторгівлі на Україні. В 1724 р., наприклад, як свідчать книги записів проїжджих через Кременчуцьку, Переволочанську та Лалинську застави у Запоріжжя й Крим, в середньому на одного чумака-хазяїна припадало по два наймити. Але були й такі чумаки-багатії, як, приміром, якийсь Севаст'янів із Станіслава, що мав 117 наймитів, 119 маж із 556 волами⁸. Це, очевидно, один із західноукраїнських солеторговців, яких з давніх часів називали «коломиїцями» (мабуть, від назви міста Коломиї — колишнього важливого центру солеторгівлі).

Із втягненням у товарно-грошові відносини більшості поміщицьких господарств Наддніпрянської України в XVIII ст., з розвитком мануфактур і, зокрема, цукроварень в першій половині XIX ст. постійно зростало застосування найманої праці. Поміщики нерідко відправляли своїх кріпаків на заробітки, привласнюючи гроші за їх працю. Нестерпне становище таких заробітчан, що після кількох місяців виснажливої роботи повертались без копійки, знайшло відображення у піснях «Ой чи воля, чи неволя», «Ми з роботушки йдемо»⁹ та ін.

Малоземельність селян на Закарпатті та Лемківщині штовхала їх здавна до заробітчанства. Попит на найману працю зростав тут також із розвитком різних сільських та міських промислів — винокурного, лісосплавного, соляного, гончарного. З цих територій українські селяни відправлялись на сплав лісу навіть за межі краю, аж на Дунай; на косовицю, виноробні промисли — в Угорщину, Мармарощину¹⁰. З Лемківщини дротярі мандрували на заробітки в Чехію, Сербію, навіть у Францію¹¹.

Якщо на попередніх етапах історичного розвитку заробітчанство охоплювало тільки частину найбіднішого безземельного селянства, то в другій половині XIX ст., з розвитком капіталістичних відносин, воно перетворилося в масове явище. Районом активного землеробського капіталу і використання вільнонайманої праці в цей час став південь України. В своїй праці «Розвиток капіталізму в Росії» В. І. Ленін дав ґрунтовний аналіз соціально-економічних процесів цього часу, розкривши складні умови життя селянства в пореформену добу, зростання заробітчанства і строкарства.

Хоч селяни формально були звільнені від кріпацтва, реформа проводилась так, що вони, як писав В. І. Ленін, «вийшли «на волю» обідрані, як жебраки, вийшли з рабства у поміщиків

⁸ І. Слабеев, Соціальне розшарування серед чумаків у XVIII—XIX ст. — «Український історичний журнал», 1959, № 2, стор. 89—90.

⁹ П. П. Чубинский, Несколько народных исторических преданий. — Зап. ЮЗОРГО, т. I, 1874, стор. 301—309.

¹⁰ R. Jeřábek, Karpatské vorařství v 19 století, Praha, 1961, стор. 151.

¹¹ І. Панкевич, Дротярі, Ужгород, 1925.

у кабалу до тих самих поміщиків та їх ставлеників»¹². Панщинна система господарства не відразу була замінена капіталістичною; наступила перехідна форма, яка поєднувала в собі риси і панщинної, або відробіткової (обробітку землі власним реманентом селян), і капіталістичної (наймання робітників на річні, строкові, поденні роботи)¹³.

Не маючи змоги забезпечити себе з мізерних, часто непридатних для обробітку земельних наділів, обкладених до того ж податками, селяни наймалися працювати на «строк» у панські економії, на цукрові та тютюнові плантації, а глитаї будь-що намагались за безцінь скуповувати їхні землі. Низькі ціни за найм на місцях примушували бідноту йти в райони більшого попиту на робочу силу, передусім на південь України.

В. І. Ленін визначив чотири найголовніші шляхи пересування сільськогосподарських робітників: перший — з центральних землеробських губерній у південні і східні окраїни, другий — з північних у південні чорноземні губернії, третій — із центральних землеробських губерній у промислові, четвертий — з центральних та південно-західних та райони бурякових плантацій. На Україні тоді головними районами приходу на заробітки були Бессарабська, Херсонська, Таврійська, Катеринославська, а виходу — Харківська, Полтавська, Чернігівська, Київська, Подольська, Волинська губернії¹⁴.

Основну масу заробітчан становили українці, росіяни та білоруси. Зустрічались також греки, болгары, молдаване та представники інших народів¹⁵. Ряди заробітчан поповнювались за рахунок не тільки сільського, а й міського населення, зокрема ремісників.

З 70-х років XIX ст. розпочалась заробітчанська еміграція вкрай зубожілого західноукраїнського селянства: із Закарпаття — в Пруссію, на шахти Пенсільванії, до Південної Угорщини, з Галичини — переважно до Північної Америки, Канади, Бразилії¹⁶, а також до Румунії і на Волинь, у Росію. Ставши масовою наприкінці XIX ст., ця еміграція викликала побоювання навіть у правлячих кіл. Галицька шляхта, писав І. Франко, «бачила й бачить у еміграції селян тільки лихо: коли повтікають хлопи, то не стане дешевого та покірнього робітника, ані двірської служби»¹⁷. «Коли, панове, не хочете еміграції до Америки, — заявив він в іншій статті, — то візьміться до поправки його економічного та культурного стану»¹⁸.

¹² В. І. Ленін, Повне зібрання творів, т. 20, стор. 133.

¹³ Див.: В. І. Ленін, Повне зібрання творів, т. 3, стор. 178.

¹⁴ Див. там же, стор. 222—223.

¹⁵ А. Я. Поріцький, Побут сільськогосподарських робітників України в період капіталізму, К., 1964, стор. 19.

¹⁶ А. М. Шлепаков, Українська трудова еміграція в США і Канаді, К., 1960, стор. 32.

¹⁷ І. Франко, Твори в двадцяти томах, т. XIX, К., 1956, стор. 313.

¹⁸ Писання Івана Франка, т. VII, Львів, 1914, стор. 107.

Крутий поворот у житті й побуті біднішого селянства, яке змушене було в силу об'єктивних економічних обставин піти на розрив з патріархальними умовами села, яке переживало процес «розселянювання»¹⁹, відбила найновіша верства заробітчанських пісень. На традиційну основу селянської пісні, яку приніс із собою заробітчанин у панські економії, на цукроварні, заводи, у далеку чужину, нашаровуються цілком нові, породжені іншою дійсністю, образи, що, з одного боку, відбивають його стосунки із сільською та міською буржуазією — поміщиками-капіталістами, заводчиками, прикажчиками, глитаями, власниками копалень — «майнерами» та щораз більшу поляризацію у цих відносинах, з другого — показують зближення його класових та духовних інтересів з міським пролетаріатом, яке вело до взаємосхрещення та інтеграції культурних надбань обох класів.

У зв'язку з новими суспільними змінами буржуазні націоналісти багато галасували про денационалізацію культур. Даючи їм гостру відсіч, В. І. Ленін писав: «Хто не загруз у націоналістичних передсудах, той не може не бачити в цьому процесі асиміляції націй капіталізмом величезного історичного прогресу, руйнування національної зашкарублості різних ведмежих закутків — особливо у відсталих країнах, як-от Росія»²⁰.

Об'єктивну оцінку новим заробітчанським пісням, які настійно відкидали ліберальні народники, дав М. Васильєв у статті «К вопросу о новых мотивах в малорусской народной поэзии». «Все більше і більше, — писав він, — позначаються впливи нових факторів, наприклад, хоча б розвиток заводської промисловості, поряд з приростом населення, збільшення безземелля; ці фактори вносять культурно-економічні зміни в народне життя, і народна поезія відмічає їх»²¹. Всупереч тенденційним міркуванням окремих буржуазних фольклористів про згубні асиміляційні впливи російських солдатських та заводських пісень на українські, Васильєв підкреслює, що думки про денационалізацію української пісні мало відповідають дійсності. Із загальної кількості пісень (400), які автор сам записав, працюючи на цукроварнях, і тих, що надіслали йому інші записувачі (в 1883—1900 рр.), той процент, що припадав на долю міських та солдатських пісень (близько 60 зразків), він розцінював як доказ того, що «український народ за загальними законами психології не позбавлений здібності брати участь в культурній взаємодії із своїми сусідами і, подібно до них, піддається загальному ходу культурного розвитку...»²².

Матеріалістичне осмислення нового фольклору, зокрема пісень про еміграцію, вперше дав В. Гнатюк у статті «Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності». Він

¹⁹ В. І. Ленін, Повне зібрання творів, т. 3, стор. 159.

²⁰ В. І. Ленін, Повне зібрання творів, т. 24, стор. 124.

²¹ «Этнографическое обозрение», кн. XXXIII, № 2, М., 1897, стор. 120.

²² Там же, стор. 121.

з іронією відкинув «оклепані» фрази про псування або «цілковитий загин» народних пісень. Нові емігрантські пісні якраз і були тим живим матеріалом, який засвідчував безпосередню реакцію народу на нові суспільні процеси і доводив безперервність розвитку народної творчості.

Закономірність появи фольклорних новотворів про життя і побут пролетаризованого селянства підтвердили й інші публікації етнографів і фольклористів П. Чубинського, П. Гнедича, А. Конощенка, Є. Ліньової, В. Милорадовича, які з'явилися на сторінках періодичних видань кінця ХІХ — початку ХХ ст.

Великий матеріал заробітчанських пісень — давніх і нових був зібраний у радянський період. По шляхах заробітчанських міграцій цінні записи здійснили радянські дослідники: текстові — П. Павлій, текстові з мелодіями — М. Гайдай, В. Харків.

Для осмислення специфіки історичного розвитку заробітчанського середовища, економічних та культурних процесів, яке воно переживало, важливе значення мають праці радянських істориків, етнографів, такі, як «Формирование рабочего класса на Украине и его революционная борьба» Ф. Є. Лося (К., 1955), «Зарождения робітничого класу України (кінець ХVІІІ — перша половина ХІХ ст.)» І. О. Гуржія (К., 1958), «Побут сільськогосподарських робітників України в період капіталізму» А. Я. Поріцького (К., 1964) та ін.

* * *

Передумови виникнення заробітчанських пісень визначили їх зміст та ідейне звучання, локальне поширення і словесно-музичний стиль. Увесь цикл цієї пісенності можна поділити на такі історичні пласти: а) пісні, що зображують долю наймита в період феодальних відносин та натурального господарства; б) пісні, що виникли в період переходу від феодальних до капіталістичних відносин і відображають відробіткову та наймитсько-строкарську форму заробітчанства, змальовують життя і працю в панських економіях, на цукрових і тютюнових плантаціях, на цукроварнях; в) пісні сільських пролетарів про роботу на фабриках, заводах та за межами краю — в еміграції або «передпролетарські», що виникли в умовах міста і стали основою для розвитку робітничої пісні.

Пісні першої групи, найдавніші, виникли на ґрунті соціальних суперечностей в умовах кріпосництва і дали широке варіантне розгалуження. Ця ж група наймитсько-чумацьких, бурлацьких, наймитсько-дворових пісень стала основою репертуару заробітчан-строкарів у другій половині ХІХ ст. В нових умовах вона мігрувала разом із сільськими трударями шляхами заробітчанства, зазнаючи певної ідейно-сміслової трансформації. Найбільше заробітчанських пісень у ХХ ст. було записано на півдні України (в районах приходу) та в Чернігівській, Волинській,

Київській областях, частково на Західному Поділлі (в районах відходу). Новіші пісні — про роботу на цукроварнях, ливарнях локалізувались майже виключно на півдні України, так само як, наприклад, про еміграцію — тільки у західних землях, що були найсильніше охоплені заробітчанською еміграцією.

Незважаючи на досить великий історичний проміжок, який відділяє новий пласт заробітчанських пісень від давніх, і досить віддалені, а в свій час і відмежовані державним кордоном етнографічні терени їх побутування, заробітчанська пісенність відзначається ідейною і тематичною спільністю, зумовленою глибинними зв'язками усіх етнографічних груп українського народу, для яких ідеї класової та народно-визвольної боротьби завжди були єдиними. Тема соціальної неволі та протесту і похідні від неї життєві ситуації — відхід в «чужу сторону», між чужії люди, бідкування на чужині або й не на чужині — в тяжкій роботі, повернення додому з незначним заробітком або й без нього, знуцання із знедолених трударів — проходять через усі верстви заробітчанських пісень. У кожній з них вони трактовані через призму суспільних відносин та художньо-образного сприйняття епохи, до якої належать, у кожній діє певний тип заробітчанина.

У давніх наймитських піснях — це здебільшого утікач від кріпаччини. Прагнучи врятуватись від злигоднів, він нерідко потрапляє до сільських багатіїв або до іншого поміщика, де терпить не менший гніт. Однією із форм його протесту, відображеного пісенністю, є прокльони експлуататорам як головним винуватцям зла (це — «наивное мщенье», за словами Т. Г. Шевченка).

У новіших верствах пісень головним героєм виступає юридично вільний селянин-«відхідник» з клаптем землі або й без нього, але суспільними умовами поставлений у становище наймита, якого немилосердно ошукують і використовують поміщики-капіталісти, заводчики, власники шахт, лихварі. Цей заробітчанин, кажучи словами Ф. Енгельса, поставлений у таке становище, «при якому він не може ні жити, ні вмерти»²³. Проте він уже приходить до усвідомлення нестерпних умов життя, стихійно бунтує проти них, відмовляючись працювати, ламаючи засоби виробництва — машини тощо.

Основу поезики і мотивів заробітчанського фольклору, зафіксованого записувачами в ХІХ—ХХ ст., тобто в найвищій стадії його розвитку, коли він починав переходити в нову якість — робітничу пісню, становив селянський традиційний пісенний фонд принаймні одно- чи двовікової давності. Тільки окремі новотвори відходили за своїм змістом і формою від цієї традиції, а більшість пісень позначена трансформацією давніх сюжетних, образних та композиційних надбань становно нових вимог часу.

²³ К. Маркс і Ф. Енгельс, Твори, т. 22, стор. 484—485.

Заробітчанські пісні як твори філософсько-психологічного характеру небагаті на сюжети. До певної міри їм властива драматургічна статика. Об'єднані навколо вічно актуальної й болючої проблеми — соціальної неволі, — вони розростались не стільки за рахунок збільшення сюжетів, скільки шляхом розщеплення у нескінченних варіантах, що відбили багатоманітну гаму переживань найбідніших верств населення, еволюцію його поглядів і світосприймання. При цьому відбувалась постійна трансформація певних традиційних образів, пристосування їх до вимог нової дійсності. Так, через усі верстви наймитських і заробітчанських пісень проходять типові «генетичні» мотиви певного смислового навантаження, що здатні оновлюватись новими поняттями та реаліями, як, наприклад, у давній бурлацькій пісні:

Хто не служив у багатиря,
Той горя не знає,
А я служив у багатиря,
То все горе знаю.

Від цього смислового ядра відштовхується і пісня про експлуатацію на заводах:

Хто в заводі не бував,
Той горечка не видав,
Ми в заводі побували,
Много горя повидали.

Той же мотив іронічно-викривального змісту звучить у строкарських, заводських і емігрантських піснях:

- а) А хто хоче розкоші зажити,
Той нехай іде до двору служити.
- б) А хто хоче розкоші зажити,
То нехай іде у завод служити.
У тому заводі гірше, ніж в неволі,
Як вийду за браму, наплачусь доволі.
- в) Ой хто хоче гроші мати, най іде за море,
Там він зараз розізнає, яке то є горе.

Важливе формотворче значення має в заробітчанських піснях принцип типізації, заснований на асоціативних ремінісценціях, пов'язаних з певним психологічним станом, певним родом переживань. Так, наприклад, мотив виїзду в «чужу сторону» єднає не тільки всі групи заробітчанських пісень між собою, а й усіх їх з іншими тематичними групами та жанрами, де виступає той самий мотив. Характерний для численних строкарських пісень мотив розлуки дочки з матір'ю (див.: «У неділю рано, та рано пораненьку») своїм корінням входить в глибокі шари народної пісенності. Йому безпосередньо передував мотив розлуки з давніх ліричних пісень. У пісні «Ой кряче,

кряче та чорненький ворон», записаний ще у XVIII ст., він виступав у такій формі:

Та в неділеньку рано-пораненьку, да як сонце не всходило,
Да з'їжджалася вся моя родина, вона мене да випровожала,
— Випровожаш, моя родинонько, да чи не жаль тобі буде,
Як я поїду на ту Україну, да между чужие люде.
Да згадай мене, моя стара нене, сідаючи да обідати:
«Десь моя дитина на чужой стороні, да нікому одвідати...»
Ой згадай мене, моя стара нене, як сядеш увечері їсти:
«Десь моя дитина на чужій стороні, да немає од неї вісті»²⁴.

Цей мотив має, в свою чергу, ще глибше коріння у весільних піснях, зокрема тих, де відображені переживання жінки чи чоловіка в нерівному шлюбі, їх туга за батьківським домом.

З весільних пісень через баладні в наймитські й емігрантські шляхом асоціативних ремінісценцій перейшов, наприклад, і такий рефлексивний мотив:

- а) Ти думаєш, моя мамко, що я тут паную,
Прийди, прийди подивися, як я тут горюю.
- б) Ти думаєш, моя жінко, що я тут паную,
А тут мороз сорок градусів, я в гарі ночую.

Чим пісні старіші, тим вони мають більший нахил до узагальнення, до нівелювання локальних подробиць, тим ширші їх варіантні розгалуження, і навпаки, чим ближчі вони до нас за часом виникнення, тим гостріше відчутні в них контури зображуваних подій, локальне оточення, тим вужча територія їх поширення. Цей водорозділ поміж давніми та новими заробітчанськими піснями досить помітний у змісті, характері художнього вислову, в їх стилі.

Давні бурлацькі, наймитські пісні виспівувались і шліфувались протягом тривалого часу; вони встигли розійтися по всій етнічній території, зазнавши багатьох редакцій. Маючи характер узагальнених роздумів і рефлексій, вони часто циклізуються у «тематичні грона». Це — здебільшого ліризовані оповіді від третьої особи, повернені в минуле, оздоблені паралелізмами, епітетами, апострофами та іншими поетичними засобами, або ж монолози, пройняті глибоким філософсько-психологічним підтекстом. Всі ці пісні сконцентровані навколо теми горювання, неволі і непримиренних соціальних суперечностей: «Наймит робить, роботає, аж піт очі заливає, а хазяїн його лає».

У циклі пісень про наймитство в заможніх сільських дворах В. Білецька відзначила чотири теми: про наймита-пастуха, про наймита-орача, наймита-приймака і наймита, що вислужив удовівну. Проаналізувавши їх щодо змісту, дослідниця слушно відзначила зв'язок пісні про наймита-приймака з побутовою піснею «Ой задумав селянин міщаночку брати» (про жінку-не-

²⁴ Собрание народных русских песен с их голосами на музыку положил Иван Прач. Под ред. и с вступительной статьей В. М. Беляева, М., 1955, стор. 297—298.

рівню) та баладою про Семена і Катерину, наголосивши на тому, що «становище приймака в заможній селянській родині, а надто приймака з наймитів, мало багато спільного з наймитовим становищем»²⁵.

Безвихідь безземельних бідняків, експлуатованих сільськими багатіями, найповніше зображена в пісні «Та нема гірше так нікому», яка є класичним зразком заробітчанського фольклору періоду кріпосництва.

Важко уявити собі більш принизливе становище, ніж те, в якому перебуває наймит-бурлака у дворі багача. Скоро світ — його женуть до роботи, обід зливають з усіх мисок, наказують спати під порогом, віддають в рекрути замість власних дітей. Викривальна роль цих творів, побудованих на гострих контрастах, спрямованих на збудження глибокого співчуття до покривдженого трударя, винятково велика. Своїм підтекстом пісні заперечують несправедливі судження про наймита. Наймит працює зранку до ночі, від втоми падаючи з ніг, а люди кажуть, нібито він напився; рано-вранці він повертає з поля, а люди кажуть, що з гуляння. Часто цей контраст має соціальне звучання:

Багацький син по обіді йде до корчми пити,
Бідний наймит ціп під паху, іде молотити.

Наймит не скупиться на прокльони злим господарям. Спритний вдається і до інших форм помсти. У згадуваній вже сатиричній пісні про наймита-чабана з XVII ст. (її повторно записали в XIX ст. П. Чубинський та І. Манжура²⁶) розповідається, як наймит-челядник погубив хазяйські вівці і спокусив господиню, за що хазяїн прогнав його геть. Фривольними мотивами відзначається і пісня «Ой служив я в пана, заслужив жупана», яку І. Франко пов'язував з баладою «Тройзілля»²⁷.

Новішим нашаруванням у східноукраїнських варіантах наймитських пісень є образ «багатиря», сільського куркуля, лихваря капіталістичної епохи, що не гребує нічим у гонитві за наживою й зиском. У лаконічних багатозначних рядках «Хто не служив в багатиря, той не знає горя», які проходять лейтмотивом у численних варіантах наймитських пісень, закладений глибокий смисл непримиренних соціальних суперечностей. Характерною рисою цих пісень є ніби свідоме прагнення до простого, «натурального» зображення життєвих ситуацій, використання гіперболізмів, прозаїзмів на зразок «наймитище-хлище» для підкреслення соціальних контрастів.

²⁵ В. Білецька, Наймитські пісні.— Етнографічний вісник, кн. 8, К., 1929, стор. 146.

²⁶ І. Манжура, Твори, К., 1961, стор. 388.

²⁷ І. Франко, Студії над українськими народними піснями.— ЗНТШ, т. LXXXIII, Львів, 1907, стор. 24.

Із словами «бурлак» і «наймит» у народній уяві злились поняття сирітства, безрідності, бездомності, злиднів:

Горе ж мені на чужині, зовуть мене заволокою,
Велять мені річку брести широкою та глибокою,
Ані сплисти, ані збрести, ні очима перекинути,
Доведеться сиротині на чужині десь загинути.

Драматизмом і ліричністю пройняті наймитсько-сирітські пісні. Причиною наймитування були нерідко вкрай важке становище сиріт в сім'ї, кривда, якої вони зазнавали з боку мачухи, вітчима. Не випадковими є глибокі докори сиріт-наймитів матері, родині: «Чи я в тебе, ненько, хліб-сіль переїла?», «Чи я в тебе, ненько, одержу зносила?», дітей — батькові, які через мачуху-неробу мусять іти на службу годити чужим («Ой летіли журавлі»).

Пісні про сирітство, з яким народ завжди пов'язує страждання не тільки особистого, а й суспільного характеру, пройняті багатою символікою, переданою засобами порівняння і психологічного паралелізму. Як одинока пір'їна, відірвана від інших, сирота має протистояти навколишній стихії:

Ой летіла зозуленька через море в гай,
Упустила сиве п'юрце на тихий Дунай.
Ой як тому рябенькому п'юрцю на Дунаю,
Отак мені, сиротині, на чужому краю.

Звідси й такі часті в цих піснях звертання-апострофи по допомогу до матері, батька, сестер, братів, бо «тій сиротині, як на пожарині, — ніхто не пригорне при лихій годині».

До цього ж типу пісень-роздумів належать і жіночі наймитські пісні, які поповнили заробітчанський репертуар, особливо в другій половині XIX ст., коли в капіталістичному виробництві широко застосовано жіночу найману працю. Здебільшого — це монологи, що мають багато спільного з піснями-звертаннями до матері та до роду у весільному обряді, а також з піснями про жіночу долю. Вони розпочинаються сталими зачинами: «Ненько моя, пава, тепер я пропала», «Чи ти, ненько, чула, як я в тебе була?», «У неділю рано, як сонечко грало», а далі йде важка болісна скарга згорьованої людини на свою долю, на несправедливість і гніт. Ці пісні дуже поширені на східноукраїнській території, мають спільний сюжет, який розщеплюється на дві групи варіантів. У першій групі змальовано, як мати проводить дочку в чужу стороночку, радить їй добре робити і годити людям, але дочка, не маючи щастя-долі, тяжко поневіряється і готова вмерти (звертання до синього моря з проханням прийняти її, безталанну); друга група варіантів — звернення дочки до матері з докором за те, що та віддала її між чужії люди («Ненько моя, вишня»).

В окремих варіантах, як і в баладі про дочку-зозулю, героїня пісні прилітає до матері пташкою («Чи ти, ненько, чула»)

і висловлює їй своє горе. Ці давні за походженням пісні, що ввійшли до репертуару строкарок, відзначаються багатою поетичною палітрою, широким використанням поетичних паралелізмів, епітетів, різноманітним мелодичним оформленням кожного варіанта. Найновіші варіанти даної групи відображають одну з форм найму на строк з попередньою виплатою невеликого завдатку:

Ой матінко моя, тепер я не твоя,
Тепер я вже того пана, що завдаток дано.

В іншій, дуже поширеній жіночій строкарській пісні реалістично передано важкі умови строку: непосильна праця, припинення, погане харчування і т. д.

Ой матінко-зірко, Як у строку гірко, Куди хилать, то й хилюся, Бо я всіх боюся...	Як укинуть махна, Тільки кісточка сама, Як наварять кислоти, Хоть собакам підмаши.
На чужій роботі Тяжко нараблюся, Як прийду додому, Сяду й зажурюся...	Ми з роботушки йдемо, Сухарики гриземо.

Що пісні аніскільки не применшують нестерпності строкарського життя, може посвідчити така розповідь жінки-строкарки з села Жеведь Чернігівського повіту про заробітки на жнивях у південних губерніях: «Я ще як дівкою була, так ходили ми на степ, і в Полтавщині були, і в Катеринославській губернії, і аж коло Кривого Рога. Робили, господи, важко! Я вже думала, що й руки мої не погоються, бо як в'яжеш за жаткою, так і не гледиш, щоб у руки м'якше, а хватаєшся, щоб швидше! І води ніколи напиться. І ноги собі осадила, тепер як верстов п'ять пройду, так хоч кричи з ногами. Знаєте, як за гарними харчами, хоч і важка робота, так нічого, а то годують плохо. Так вже і горя приймила, а вже надивилася такого, що вже поки й умру — такого не побачу, і людей усяких надивилася»²⁸.

Про важкі умови праці сільських трударів не раз писали і соціологи та етнографи: «Погані й недостатні харчі, які дають робітникам, жахливі приміщення, де вони живуть, або й їх відсутність, застосування сільськогосподарських машин без усяких засобів безпеки... стали чимось звичайним, що, очевидно, ніякою мірою не хвилює суспільної совісті»²⁹.

В соціальних за змістом і характером заробітчанських піснях виняткового значення набув мотив про долю, з яким поєднані уявлення про добро і щастя, через які й відображена еволюція народного світогляду. Від прокльонів на адресу злої, лукавої і сліпої долі, що трактується у давніх наймитських

²⁸ ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 38, арк. 40 (зап. Б. Грінченко у 1900 р.).

²⁹ Е. В а р б, Наемные сельскохозяйственные рабочие в жизни и законодательстве, М., 1899, стор. 25.

піснях як фатальна неминучість, народна свідомість доходить до виявлення соціальних причин злої долі, до стихійної боротьби за її поліпшення.

До пісенного репертуару заробітчани з давніх пластів за принципом асоціативної ремінісценції перейшли не тільки окремі смислові мотиви, а й цілі жанри. Таким, наприклад, є цикл обжинкових пісень, які виконувались строкарями під час польових робіт на плантаціях.

На основі поезики цього жанру, ритміки і типових мелодій виникали нові твори; в умовах ускладнених соціальних відносин співаки вкладали в них й інший зміст. Величально-жартівливий тон давніх обжинкових співів поступився місцем реалістично-викривальному, наступальному. Цю трансформацію видно на зразках обжинків, які подав В. Милорадович у статті «Рабочие песни Лубенского уезда Полтавской губернии, собранные в 1890—93 гг.». Виконували їх робітники тютюнових плантацій:

Зайшло, зайшло сонечко
За зелений ліс,
Доробимо до вечора,
Та нехай вам біс!
Не прийдемо більш!

Сатиричні переробки давніх обжинкових пісень знаходимо серед новітніх лемківських, закарпатських пісень:

Ой пане наш, пане,
Лем з нами поволи,
Жеби ти не взяли (2)
До пекла дяволи...

Кед нас не пустите,
Ми самі підеме,
Газду-баюсача
Слухать не будеме.

Чимало найновітніх пісень заробітчанського репертуару — про роботу на цукрових плантаціях, заводах, шахтах, про заробітчанську еміграцію — характеризується наскрізь реалістичним, так би мовити, прозаїчним зображенням подій; в них діє, говорячи словами Ф. Колесси, буденна, прозова, жива мова, не багата на образний вислів, бо вона знаходиться ще на перших щаблях поетичного вигладжування³⁰. Це зумовлено характером нової заробітчанської пісенності, головною функцією якої — об'єктивно інформувати про життєві події й факти. Як слушно підмітив Р. Р. Гельгард, вона має в собі заряд, який властивий жанру нарису³¹. Тут реалізм граничить іноді з натуралізмом, панує тон першої, «свіжої» реакції на подію, без упереджених

³⁰ Ф. М. Колесса, Фольклористичні праці, К., 1970, стор. 48.

³¹ Р. Р. Гельгард, Об изучении рабочего фольклора. — У кн.: Русский фольклор, VIII, М.—Л., 1963, стор. 224.

рефлексій та побоювань інформатора видатись недостатньо красномовним:

А хто вмер на шифі, то єго не ховали,
Но камінь до шиї й до води го пускали.

В лексиці з'являються незвичні для традиційної пісні образи і поняття: пар, машина, завод, роцот, шифа, шахта і т. д. Музичне оформлення має здебільшого характер імпровізованого співного мовлення — речитативу або ж є повторенням загальної мелодії, пристосованої до нового тексту.

Розповідь ведеться переважно від імені всіх заробітчани (першої особи множини) або їх окремого представника (першої особи однини). Пісні передають живі напружені діалоги, сповнені імперативності, в якій відчутні сила та згуртованість колективу:

Ой уставай, пан Левицький,
Поворачувайся,
Клади денежки на стол
Та й розплачувайся!

Властиві цим пісням іронічно-викривальні мотиви, дотеп, сатира свідчать про еволюцію в свідомості їх творців, про загострення критичного погляду на дійсність, звільненого від передсудів і забобонів. Це одна з форм самозахисту та боротьби з життєвими недоречностями.

Зв'язок не тільки з землеробством, а й з машинним виробництвом значно розширив інтелектуальні поняття заробітчанина, зробив їх більш реальними, вплинув на еволюцію його естетичних смаків.

Нові пісні про роботу на плантаціях, цукроварнях, ливарнях не численні, фактично вони зводяться до трьох вузлових сюжетів. У першому жінка запитує орла, де її милий, а той відповідає, що на «сахарному» (в інших варіантах — на «литейному») заводі. Характерно, що навіть ця, здавалося б, цілком нова пісня, особливо у варіанті «Та йшла вдова долиною», є трансформацією давньої козацької пісні про вдову, мертвого чоловіка якої орел зустрів у степу. В одному з її варіантів, де говориться, що «чоловік на заводі днює і ночує, бере топор та й майструє», Драгоманов слушно вбачав прямий протест проти хазяїна, на якого гострять сокиру. В інших варіантах цієї ж пісні, з новим мотивом ламання труб, протест виявлений ще відвертіше.

Другий вузловий сюжет («У нас пани молодії») реалістично зображує нестерпні побутові умови життя заробітчани³², сваволю власників, прикажчиків, а також погрози робітників за-

³² Деякі землевласники умудрялись годувати чоловіків-заробітчани на 8 коп. в день, жінок — на 7. Їх утримання обходилось дешевше, ніж утримання арештантів. Див.: А. Я. Поріцький, цит. праця, стор. 93; Н. Дим, Сельский пролетариат в России, СПб., 1906, стор. 34—35.

лишити роботу до завершення договірної строки, вимоги «роцоту»³³. «З усіх тварин, що їх тримає фермер, .. робітник, instrumentum vocale [говоряче знаряддя], є такою, яку найбільше мучать, найгірше годують і з якою найгрубіше поводяться», — писав К. Маркс, аналізуючи становище англійського землеробського пролетаріату³⁴.

Третій вузловий сюжет цієї групи — жіноча доля на заводах («Ой горе ж нам, горе, а ще гірше буде»). Ці пісні знову ж повертають у русло давньої селянської пісні. Їх лейтмотив — тривога жінки за збереження доброго імені, доброї слави у своєму середовищі, яке звикло дивитись на неї, виходячи з установлених віками морально-етичних норм, як на матір, господиню. Їй не байдуже, що про неї, відірвану від питомого середовища, скажуть «превращіи люде».

Життєво-філософська соціальна сутність заробітчанських пісень виступає особливо рельєфно, коли розглядати їх як одну з багатоманітних ланок фольклорного процесу. Темні, суворо реалістичні барви заробітчанської пісенності врівноважуються оптимістичними, життєстверджуючими тонами інших численних тематичних груп і жанрів фольклору, до яких також неодмінно звертались заробітчани, коли і в їхньому безрадїсному житті випадали хвилини дозвілля. Пісенні новотвори цього циклу показують, як, поряд з оновленням образів у фольклорі під впливом змінених життєвих обставин, постійно діє тенденція збереження певних родових ознак, зумовлена характером народного художнього світобачення.

Оскільки заробітчанство було явищем, поширеним у багатьох країнах Європи в період розвитку промислового капіталізму, то й не дивно, що заробітчанська пісня швидко переходила етнічні межі. Найактивніше міграція пісень відбувалась на теренах етнічних стиків, особливо коли їх сюжети відповідали духові та звичаям тих, хто їх засвоював, коли не існувало серйозних мовних бар'єрів. Тим-то багато спільного в заробітчанському фольклорі українців і білорусів Полісся та росіян Брянщини, Курщини. Пісні про наймита-приймака («Ой зацвіла черешенька», «Хто не служив у багатиря»), про дівчину-наймичку («Ой матінко-вишня» та ін.) в українських та білоруських варіантах у текстовій частині майже тотожні. Їх мелодії здебільшого пристосовані до традиції співу тієї території, на якій вони побутували. Бурлацькі, строкарські пісні, що були типовим витвором східнослов'янського середовища, не поширились у західнослов'янському фольклорі так само, як специфічні для чехословацького середовища пісні «седлаків» — на Україні. Їх подібності здебільшого типологічні.

³³ Ми додому підем, на другий год не прийдем,
І собаки не пришлем, і сусідам закажем.

³⁴ К. Маркс і Ф. Енгельс, Твори, т. 23, стор. 639.

Нові українські заробітчанські пісні капіталістичної доби мають дуже багато спільного з такими ж російськими. Ще в другій половині XVIII ст. українські селяни виходили на заробітки в міста і села центральних районів Росії, а російські — на Україну³⁵. Ці виходи активізувалися з розвитком мануфактурного і промислового виробництва. Поява ідентичних пісень зумовлена як спільним середовищем, в якому перебували українські та російські заробітчани, так і їх спільними класовими інтересами.

Маючи в основі українське чи російське джерело, окремі сюжети були взаємно асимільовані³⁶. Ось, наприклад, різномовні версії ідентичних мотивів:

Хто в заводі не бував,
Той горечка не видав.
Ми в заводі побували,
Много горя повидали...³⁷

Кто на Охте не живал,
Тот горя не видал,
А мы жили, поживали,
Все горе узнали...³⁸

Прикладом українсько-російської спільності в новій піснетворчості може бути і «заводська» пісня про гірку жіночу долю, широко відома на Лівобережній Україні, а також Волині, багато раз зафіксована і в російських виданнях:

Ой хоть воля, хоть неволя,
Ніхто не зна мого горя:
З горя ніженьки не носять,
Білі рученьки не роблять,
З пліч головонька валиться
І краса з лица міниться.
Орел на плечі садиться,
Дівка орла питається:
— Ой ти, орле сизокрилий,
Скажи, орле, де мій милий?
А мій милий у неволі,
У неволі — на роботі,
Він на сахарнім заводі...
Ой де днює, там ночує,
Як задзвонять, то й почує...³⁹

Уж ты волюшка да разневоля,
Ты не знаешь мого горя.
Мое горюшко да великое,
С горя ноженки не ходят,
Со слез глазюшки не смотрят,
Белы ручки не робят,
Красота в лице переменялась.
Уж ты, голубь мой сизокрылый,
Ты скажи мне, где мой милый?
А мой милый друг в неволе,
Ох, на сахарном заводе,
Он там днюет да ночует,
Рано встает, поздно ляжет...⁴⁰

³⁵ І. О. Гуржій, цит. праця, стор. 64.

³⁶ Перші цукрові заводи в Росії виникли в Аляб'єво-Чернському повіті в 1802 р., згодом у Тульській, Московській та Орловській губерніях, на Україні — в 1824 р. в с. Трошині Канівського повіту. Не виключено, що окремі заводські пісні прийшли на Україну разом із заробітчанами з Росії. Про це говорить їх лексика, форма вірша (4+3), типова для російських пісень.

³⁷ «Этнографическое обозрение», кн. XXXIII, № 2, М., 1897, стор. 128.

³⁸ Цит. за кн.: Русский фольклор. Хрестоматия для высших педагогических учебных заведений. Изд. 2, А., 1938, стор. 550.

³⁹ Б. Гринченко, Этнографические материалы, т. III, Чернигов, 1899, стор. 563.

⁴⁰ Песни русских рабочих (XVIII — начало XX века), М. — Л., 1962, стор. 65.

У порівнянні з давніми заробітчанськими піснями, де переважали мінорні тони, де соціальний протест виявлявся ще досить слабо, в нових піснях емоційна палітра більш контрастна. Відчай поєднується з іронією, трагедійне з комічним, невдоволення висловлюється прямо:

а) Як поклали, та і драли,
Назад палочки літали,
Як оглянемось назад,
Крові річки біжать.

б) Частный кличет и кричит,
Своей палочкой грозит:
Кто не явится на зов,
Тому ею сто лозов...

Із запису О. Соболевського:

Ну, так черт с тобой, хазяин,
Со работой со твоей, (2)
Со приказчиком дурным, (2)
С подмастерьем дорогим⁴¹.

У запису П. Гнедича з Полтавської губернії:

Заспіваєм, братця, пісню
Про Яхнобу про купця, (2)
Прикажчика подлеця.
Дурак, дурак наш хазяїн
Із заводом із своїм,
Із прикажчиком дурним⁴².

Гострокритичні ноти в новій заробітчанській поезії були наслідком змін у світогляді заробітчанина, який із знаряддя для власників перероджувався у знаряддя проти них.

Нечисленність заробітчанських пісень про роботу на заводах, шахтах пояснюється тим, що заробітчанство в умовах капіталізму тривало порівняно недовго. Для фольклору це був надто малий час, щоб події встигли в ньому широко та глибоко закарбуватись. Із зникненням самого заробітчанства, яке в душі селянина не залишило нічого, крім тяжких спогадів і гіркоти, не було бажання навіть у згадках повертатись до цих пісень. Характерно, що більшість із них так і залишилась невиспіваною, «сурогатною».

Більш численною є група пісень про заробітчанство за межами краю, про еміграцію. Жодна з попередніх груп не дає такої широкої ситуативної панорами, як ця, оскільки реальне підґрунтя виникнення емігрантських пісень зумовлене цілком несподіваними й незвичними життєвими колізіями: залишення своєї домівки, переїзд через океан, чужий край, чуже оточення. Усі разом вони творять драматичну епопею про знедолених шукачів «земного раю», життя яких сповнене тривоги, надій, соціальних і моральних утисків, розчарувань.

Трудова еміграція була переважно селянською. Користуючись відсталістю, забитістю українських селян, спритні капі-

⁴¹ Русское народное поэтическое творчество, М., 1954, стор. 424, 430.

⁴² П. А. Гнедич, Материалы по народной словесности Полтавской губ., Роменский уезд, вып. II, ч. I, Полтава, 1914. Песни необрядовые, № 853.

талістичні ділки ошукували їх, видурювали в них гроші⁴³. Пісні про виїзд до Канади, Бразилії майже з документальною точністю розказують, як агенти — «добрі люди» «фальшиво писали», як селяни «марне свої ґрунта продавали», як їм обіцяли, що за морем їм не загрожує уже ні біда, ні горе. Але обіцяний рай для багатьох обертався пеклом.

Незнання чужої мови, звичаїв, грубе поводження із слов'янськими емігрантами, яких вважали дешевою робочою силою і використовували для найважчих робіт, викликали єдине бажання — повернутись до рідної домівки.

Зазнавши горя на чужині, українські селяни-емігранти надсилали з Америки своїм землякам попереджальні листи, нерідко у формі віршів. Таким чином виникла і поширилась пісня «А в тім року вісімсотнім дев'ятдесят п'ятім», яку прислав із Бразилії лірникові Дмитру Рендавцю його двоюрідний брат з проханням співати її між людьми і відвертати їх від еміграції. Від лірника записав цю пісню М. Павлик⁴⁴. Таким же способом поширились пісня «Ой Канадо, Канадочко, Канадо-небого», яку надіслав емігрант В. Сташук селянину В. Палагнюку із с. Вікно Заставнівського району і яка згодом була опублікована в газеті «Руська рада» (1902, № 22)⁴⁵, пісня «Ать, боже ми, як в тій Америці», що була вперше надрукована в американській газеті «Свобода»⁴⁶. Українці співали її, повертаючись з Америки на батьківщину.

Найважчою була робота в шахтах, або «майнах», як їх називали українські емігранти. Каліцтво, смерть заробітчан від нещасних випадків були тут звичайним явищем. Вони приводили водночас і до розорення сімей, які залишилися в рідному краї без годувальника.

Багато гіркої, ідкої іронії вклав народ у слова:

Канада є розширена,
На цілий світ вихвалена,
Ей, хто ю не зна, най спробує,
Пару центів зашпарує.

Але навіть труднощі, які чекали заробітчан у місті, не змогли спинити їх заповітного бажання поліпшити своє становище. Ілюзії відкритого світу, які з'явилися після розкріпачення селянства, істотно вплинули на його психологію. Спільна праця на чужому полі чи заводі розвивала почуття колективізму, широкі взаємини підносили класову свідомість. Усе це позначилось на пісенному репертуарі. Зростання свідомості викликало у новому заробітчанському фольклорі прагнення до утвердження творчої індивідуальності, до закріплення авторства за твора-

⁴³ А. М. Шлепаков, цит. праця, стор. 26.

⁴⁴ «Етнографічний збірник», т. V, Львів, 1898, стор. 73—75.

⁴⁵ Передрукована В. Гнатюком у статті «Пісенні новогвори в українсько-руській словесності». — ЗНТШ, т. LII, 1903, стор. 54—55.

⁴⁶ ЗНТШ, т. L, 1902, стор. 28—29.

ми. Свідченням цього є новогвори про еміграцію, заводські, шахтарські пісні, окремі з яких друкувались на сторінках преси з позначенням авторів, отже, побутували вже не тільки усно, а й в літературі.

Для нового народного поета «фольклорна традиція, — як пише Б. Путилов, — ще дуже важлива, але він відноситься до неї вже не як народний співець, органічно з нею пов'язаний, а підходить до неї ніби ззовні, більш свідомо, цілеспрямовано, по-літературному... І якщо, з одного боку, в робітничому фольклорі виявляється така закономірність, як посилення і поступове панування літературної якості, то з другого — відбувається масовий перехід літератури у фольклорну практику, у фольклорний побут»⁴⁷.

* * *

З огляду на історичну та територіальну багатшаровість заробітчанського фольклору, різні форми його побутування у вигляді одноголосних і багатоголосних пісень, їх активну міграцію, зумовлену рухливістю заробітчанського середовища, ці пісні відзначаються досить різномірною палітрою виражальних засобів. Як і в пісенності взагалі, в їх еволюції вдається простежити дві закономірності: це — тісний зв'язок основних сюжетів і форм з конкретним життєвим джерелом їх виникнення та залежність варіантних відмін кожного від локальних умов побутування.

Нечисленні за сюжетами заробітчанські пісні розростались шляхом їх варіантного розщеплення. Кожний з них був зарядом не тільки семантичної, а й конструктивної основи дальших варіантних розгалужень. Власне ця особливість дає змогу навіть у багатшаровому і локально різномірному матеріалі виявити певні закономірності його внутрішнього групування. Це тематичне групування пісень підказане особливостями фольклорного процесу. В кожній тематичній групі виділяється два-три чи більше вузлових сюжети, які розростаються у варіанти ближчої або дальшої спорідненості.

Такими, наприклад, у групі наймитських є пісні «Ой зацвіла черешенька» і споріднений з нею варіант, який починається зі слів «Вчора була суботонька, сьогодні неділя»; «Хто не служив зроду у багатих, той горя не знає» (в інших варіантах починається зі слів «Ой з-під дуба зеленого» або з «Течуть річки невеличкі»). Сюжети та їх варіанти пов'язані однією темою і кожного разу відтворюють її лише в дещо іншому ракурсі, з іншими деталями, розкривають різні грані теми, сприяють їх психологічному поглибленню: наймит-орач, наймит-пастух, наймит-приймак, просто наймит вислужує удовівну; наймит іде в рекрути замість хазяйського сина і т. д. Це своєрідна смислова градація однієї теми, яка розвивається в різних

⁴⁷ Б. Путилов, Русский рабочий фольклор и художественные традиции. — «Народно стваралаштво», Белград, 1966, св. 17—19, стор. 1419.

колористичних нюансах словесного та музичного вислову, пристосованого до місцевих традицій, з деякими відмінними поворотами думки.

Музична мова заробітчанських пісень, які в багатьох словесно-музичних збірниках іменуються «звичайними», «світськими» піснями (на відміну від обрядових), на перший погляд мало чим відрізняється від подібних до них за характером пісенних груп чи жанрів, оскільки музика не інтерпретує образів, а лише в узагальненій формі передає втілений у них смисл. Проте навіть у цій «тотальності», всеосяжності музичного мовлення можна виявити специфічне в загальному, найбільш типові для даної групи пісень ознаки, що зумовлені їх функцією в житті і особливо співацькою традицією середовища, в якому вони побутували. Це і є основні критерії їх музичної диференціації.

Наймитсько-чумацькі, бурлацькі пісні, переважно з півдня України та Поділля, з одного боку, пов'язані з дуже своєрідним стилем гуртового народно-підголоскового співу, що був найбільше розвинений на Лівобережжі і вплинув на манеру сольного виконання; з другого, із співацькою традицією Західного Поділля та Прикарпаття, яка зберегла чимало архаїчних ознак і водночас зазнала впливів гомофонно-гармонічного стилю пісенності західних слов'ян. За характером дана група являє собою типово чоловічі пісні з розмахом і завзяттям, які тематикою і стилем споріднені з чумацькими, козацькими піснями. Ці найдавніші в заробітчанському репертуарі пісні, строго не регламентовані побутовим призначенням, розійшовшись по всій українській території, в мові і в музиці встигли асимілювати різні часові й територіальні нашарування.

Справжніми шедеврами ідейно-мистецького синтезу є такі твори, як «Да йшов козак з Дону», «Та летить орел понад морем», «Та забілили сніги», «Ой що ж бо то та й за ворон», в яких глибоко пережиті епізоди важкого буття ніби зглажені ліричною інтерпретацією сюжетів. Їх фактура йде від неквапного розспівування тексту, варіаційного розквітчування мотивів, які переростають у широкі фрази, а в багатоголосних варіантах утворюють цікаву поліфонічну горизонталь і гармонічну вертикаль. Інтонаційний зміст цих пісень асоціюється з неозорістю степових просторів, відбиває психологію вільнодумства, волелюбності, незважаючи на сковані недолею та горем почуття. Окремі зразки бурлацьких пісень, як, наприклад, «Ой що ж бо то та й за ворон», «Да не жаль мені на галочку», — це високомистецькі аріозо з інтонаційно багатого будовою строфи, внутрішньо контрастною музичною драматургією, яких, можливо, торкнулись і пізніші літературні впливи.

Найбільшу питому вагу в давньому заробітчанському фольклорі має великий цикл пісень про бідного бурлаку-най-

мита, згрупований навколо одного сюжету з різними смисловими утками (наймит-орач, наймит-пастух і т. д.). У даному збірнику він якнайповніше представлений такими піснями: «Нема гірше так нікому», «Ой зацвіла черешенька». Це епічна розповідь про безрадісне життя самотнього сіроми, з розвинутою драматургічною канвою і діалогами, за стилем і формою близька до балад. У варіантах першої пісні («Нема гірше...») переважає форма вірша (4+4) 2+R (4+4) та чотиричастинна будова строфи з рефреном і повторенням останнього меловірша (стор. 95) або ж тричастинна без рефрена, варійована в наступних куплетах (як у вар. з Портянки, стор. 94).

Друга група («Ой зацвіла...») у більшості варіантів має коломийкову форму вірша і строфи, нерідко з повторенням другої частини. Пісня про наймита цікава з погляду часової і територіальної трансформації одного твору, його багатоманітного варіантного розщеплення, яке дало імпульс до появи нових цікавих творів. Активне побутування обох варіантів пісні про бурлаку-наймита на Західному й Східному Поділлі, їх зміст, поетичний стиль, форма дають підстави припускати, що вони вийшли з південно-західних теренів, а згодом перейшли в репертуар заробітчан подільських цукроварень. Цей здогад тим імовірніший, що пісня «Ой зацвіла черешенька» як за змістом, так і за формою має цілком очевидні зв'язки з баладою про Івана і Катерину (див.: Кольберг, Рокісіє, II, стор. 37), а пісня «Нема гірше так нікому», щодо форми, — із більш раннім прототипом названої балади — баладою про Івана і Мар'яну (див.: Кольберг, Рокісіє, II, стор. 17). Цю останню І. Франко відносить до початку XVI ст., а в типі побудови вбачає впливи південнослов'янського фольклору⁴⁸.

Варто спинитись на окремих територіальних редакціях цих творів, які дають уявлення про еволюцію пісенної строфи. Первісною була, очевидно, речитативна мелодія, яка дублювала силабо-ритмічну будову вірша із скупим вузькообсяговим звуковисотним контуром, на зразок:

Досить швидко

Ой зацвіла черешенька,
добре було наймитові в гостях

перелазу, коло перелазу,
дала ря зраду, в гостях подала ря зраду

⁴⁸ І. Франко, Студії над українськими народними піснями. — ЗНТШ, т. LXXXIII, стор. 46.

(Пор. також близький варіант мелодії балади про Івана і Катерину. Див.: Кольберг, Рокусіє, II, стор. 18).

Дальшим кроком в оздобленні мелодичного контура могли бути ритмічна авґментація окремих силаб та їх розспівування і як наслідок — урізноманітнення ладової будови мелодії:

Ой йде з по-ля най-мит бід-ний,
до во-лів гу-ка-є, хв-зя-йоч-ка
най-ми-то-ва у корч-мі гу-ля-є.

Ці прийоми зустрічаються в багатьох буковинських, подільських варіантах пісні (пор. вар. із м. Кіцманя Чернівецької обл., стор. 209; із с. Пологи Теплицького р-ну Вінницької обл., стор. 99). Трапляються й цілком нові інтонаційні переспіви давньої пісні (особливо в широко відомих сьогодні новіших варіантах про приймака), пристосовані до місцевих канонів співу, як у нашому записі із с. Невіркив Корецького р-ну Ровенської обл. (стор. 208), або ж трансформовані щодо структури вірша і строфи, як у вар. «Зацвіла калина біля перелазу» (6+6+4+4+6) (стор. 207).

В обох групах варіантів пісень про наймита можна спостерігати тенденцію до розхитування силабо-ритмічної схеми в східному напрямі. Великою мірою це пов'язано із стилем багатоголосного співу на Лівобережжі, що допускає значний елемент імпровізаційності. Заспівувач, прагнучи якомога яскравіше орнаментувати голосом свій вступ, розширити його, зробити емоціонально виразнішим, додає до слів і словесних груп вигук «ой», «гей», сполучники «та», «а» і т. д. Виконаний в імпровізаційній манері перший рядок стає законодавчою основою для подальших строф пісні. Подібне явище зустрічається і в російському імпровізаційно-підголосковому стилі співу. Ф. Колесса мав рацію, зауваживши, що чим далі на схід, тим українська версифікація виявляє більшу свободу в силабічній будові.

На основі давніх пісень про наймита-бурлаку виросло нове відгалуження варіантів — про службу у багатіїв («Ой хто не служив ой та й у багатиря», «Тече річка з-під гаечка»), які особливо поширені у центральних районах України, переважно на Чернігівщині, Хмельниччині, а звідти замандрували з відхожанами у Херсонську, Курську губернії:

Широко $\text{♩} = 60$
Один

1. Ой хто не слу-жив ой та й у ба-га-ря,
да той не зна-є го-ря.

2-13. Ой той не зна-є го-ря.

Ой а я слу-жив ой та й у ба-га-ря
та й у-се ж го-ре зна-ю.

Цей зразок і щодо змісту (див. також стор. 153), а без розширень вставками «ой», «да», «та» і щодо форми — 4+4|:6:| має генетичний зв'язок із попереднім (на стор. 31 і 137):

(Ой) хто не служив (ой та й) у багатиря | : (да)той горя не знає : |

(Ой) а я служив (ой та й) у багатиря (та й) усе горе знаю.

Ой зацвіла черемшина | : коло перелазу : |

Добре було наймитові | : в господаря зразу : |

Однак музичний розспів вірша в стилі багатоголосної традиції зробив другий, новіший варіант пісні докорінно відмінним від його «прародича», до невпізнанності змінив його масштаби. Наочніше це видно, коли зіставити у цифровій схемі силабічній, інтонаційній та часові одиниці кожного зразка:

Склади:	4 4 6	6 4 4 6	6	14	25	16	16	14	25	16
Звуки:	4 4 9	11 4 4 9	11	10	9	11	12	10	9	11
Час:	2 2 4	6 2 2 4	6	8	8	12	7	8	8	12

На кожний склад у другому випадку припадає майже вдвічі більше звукових одиниць і вдвічі більше часу, ніж у першому. Широкий розспів, що неначе звуковими пучками проростає із кожної силаби і утривалює її у часі, збільшив простір, вагу мотивів, підніс їх до рівня самостійних фраз. Збагатилась

і ладова структура цього зразка, яка формується з автентично спарованих квінт (а-е-н) із змінними терціями і змінними устоями. У другому варіанті маємо типове для українського багатоголосся розгортання композиції катеною — коли кінець партії заспівувача є початком приспіву, як тут або як у піснях «Що з-под дуба, дуба зеленого» (стор. 159), «Тече річка з-під гаечка» (стор. 167), «Ой хто не служив» (стор. 164).

З цього зіставлення бачимо, яке велике значення при розщепленні мелодичних варіантів пісні має інтонаційне наповнення ритмічної схеми. Цей процес подібний до наповнення щоразу іншим змістом сталих типів речення. Відкинємо на хвилину текст у варіантах (на стор. 31 і 33) і ми не відчемо, що обидві пісні споріднені. Звідси висновок, що сама ритмічна структура пісні, яка співдіє з ритмікою вірша і набирає значення типологічної моделі, не може бути єдиним показником генетичного джерела пісні.

Фольклористична література, на жаль, не відбиває всіх нюансів розвитку мелодичних варіантів, бо й текстів кожного пісенного сюжету без мелодій записано набагато більше, ніж текстів з мелодіями. Тим часом навіть повторне виконання співаком тієї ж пісні з інтонаційного боку майже не буває тотожним. Звуковисотний виклад кожного варіанта пісні, крім засвоєних співаком традиційних канонів музичної форми, відбиває сукупність його індивідуальних характеристик, є свого роду шкалою психо-фізіологічних особливостей виконавського джерела. Щоб у цьому переконатись, досить зіставити варіанти «Та нема в світі так нікому» у записах М. Лисенка і О. Роздольського (стор. 85 і 91). Чим більше пісня «вспівана», чим має більше територіальних редакцій, тим багатоманітніші її мелодичні відміни, і навпаки, чим вона новіша і локально обмежена, тим її мелодичний контур однобічніший, схематичніший. Новотвори здебільшого повторюють ритмічну або й мелодичну форму ходового зразка пісні близького собі функціонального кола. Прикладом може послужити строкарська пісня «Загуділа машинонька», яка базується на мелодії знову ж таки попередньої наймитської «Ой зацвіла черемшина». Але в процесі побутування новотворів, коли вони приживаються у фольклорі, давня схема «обростає» новими засобами музичного виразу, як, зокрема, в аналізованій пісні «Хто не служив у багатиря», якісно перероджується і перетворюється в самостійний взірць для подальшої творчості.

На прикладі досить численних у нашому збірнику строкарських пісень можна спостерігати цікаве явище функціональної трансформації давніх пісень. Поштовхом до цього дуже часто є асоціативний фактор. Так, вузловий сюжет строкарських пісень «У неділю рано, як сонечко грало» та смислово і композиційно споріднений з ним «Ой матінко-вишня» (як ми вже

відзначали) перейшов із весільних пісень, і не випадково. Дівчина, йдучи на заробітки і прощаючись з матір'ю, співає ту ж пісню, що й на весіллі, коли прощаються з дівочтвом і родиною.

Від весільних група строкарських пісень успадкувала поетичний вислів, пестливі епітети, алегоричні окреслення, зігріті любов'ю дочки до матері і матері до дочки («Ой матінко-любка», «Ой матінко-пава», «Ой матінко-зірко» і т. д.), цілі поетичні блоки, що вплинули на зміст і форму, на тип мелодії.

Пор. у весільних:

А в неділю рано сине море грало...

Виряджала мати дочку в чужу стороночку.

Виряджала її межі чужі люди:

— Ой хто ж тебе, моя доню, жалувати буде?⁴⁹

Більшість варіантів названої строкарської пісні походить з Чернігівщини, Вінниччини, Херсонщини, Полтавщини — з території, де найбільше було поширене ходження «у строк». Їх будова вірша і строфи переважно п'ятичастинна (6+6) (4+ +4+6) ААВСD, дуже характерна для пісень Східного Поділля. В порівнянні зі своїм весільним прототипом з Вінниччини (див.: Весілля, I, стор. 339) група строкарських пісень як щодо тексту, так і мелодії значно багатша, розвиненіша. Переконливо про це свідчать варіанти в запису Т. Онопи (див. стор. 335) або А. Конощенка (стор. 359). Яскраво виражений в цих, переважно жіночих, піснях ліричний струмінь позначився насамперед на найрізноманітніших варіантах орнаментациї звуковисотного контура, розспіву силабічної основи вірша. В більшості варіантів мелодія розгортається в межах октави, нони, від нижньої субкварти, стрімко здіймаючись вгору, зосереджуючись на інтонаційному устої в центрі (У→І-5,6), за принципом, типовим для українських пісень новішого складу. Окремі варіанти відбивають локальні особливості інтонаційно-ладового мислення, як, наприклад, варіант з Волині (стор. 333), де більше поширена традиція нижнього устою і відповідно інший тип розгортання мелодії.

Функціональна трансформація фольклорних творів, що відбувається постійно, є однією з передумов поліфункціональності жанрів і водночас стильової єдності народного мистецтва. Трансформація не буває механічною, а завжди йде по спіралі, ведучи до якісних зрушень у змісті і формі твору. Крім інваріантів, у групі строкарських пісень, як і в попередньому сюжеті про наймита, виділяються зразки пісень, якісно відмінні від «вузлового» сюжету і мелодичного типу. До них належить нове варіантне відгалуження пісень («Ой крикну я, гукну із строку додому»), енергійних, вольових, що несуть в собі новий емоційний заряд, розбуджений дійовою силою

⁴⁹ Весілля, т. I, К., 1970, стор. 339.

заробітчанства. Той самий тонус властивий майданницьким, грабовецьким і особливо пісням про роботу на заводах.

Заводські пісні об'єднані навколо трьох основних сюжетів — «Кому воля, а кому неволя» (починається також словами «Ой поїду я у садочок»), «Ми з роботушки йдемо», «Хто в N не бував». Усі варіанти походять з центральних та південно-східних районів України, з того ж середовища, що й строкарські, наймитсько-бурлацькі. В окремих варіантах заводських пісень зустрічаються ті ж смислові утоки, що й в бурлацьких («Де ж ти, бурлак, волочився, ой що вечеряти запізнився») або наймитських (пор.: «Котра дівка хоче розкоші зажити, то нехай іде у завод служити» і «Котра дівка хоче розкоші зажити, то нехай іде до двора служити»). В цілому ж група заводських пісень бідніша в порівнянні з попередніми не тільки щодо кількості, а й щодо фонду поетичних і музичних виражальних засобів.

Найпоширеніші в цих піснях форми вірша (6+6) 2 і чотиричастинна музична строфа (як у пісні «Котра дівка хоче розкошно прожити») або та сама форма вірша і двочастинна строфа. Найбільше варіантне розгалуження в цій групі дав сюжет «Кому воля, а кому неволя», переважно з чотиричастинною будовою вірша і строфи (4+4+6+4). Наскільки інтонаційно різноманітним може бути розспів одного і того ж тексту і як багато важить спосіб виконання (одноголосний, багатоголосний), територіальна традиція, свідчить запис М. Гайдая із с. Згарок на Вінниччині — в епічній манері та багатоголосний варіант цієї ж пісні з Полтавщини у запису В. Харкова. Пісня, як видно, російська за походженням. Віддалений варіант зустрічається ще у В. Трутовського⁵⁰, близький до нашого — у збірнику «Русские народные протяжные песни» (М., 1966, стор. 120). Проте музичне оформлення російського варіанта в стилі вільно імпровізованого багатоголосся — широка вокалізація складів, огласовки, серединні рефрени — робить його до певної міри неповторним, що видно навіть із зіставлення текстів російського й українського варіантів:

Уж ты волюш(и)ка	Ой чи воля, чи неволя,
Э... ой да, разневоля	Ой ніхто не знає мого горя. (2)
Ой да, ты не знаешь(ы)ли ой	В мене горе не якеє,
Моего ты горя?	Ой да в мене горе великеє.
Ты не знаешь(ы) ли	
Э... ой да, моего горя.	
Ой да, мое горюш(и) ко,	
Эй ой да, великое.	

Реалістично викривальний зміст перших робітничих пісень позначився і на мелодії окремих новотворів. В цьому плані показові варіанти пісні «У нас пани молодії». Будова вірша

⁵⁰ В. Трутовский; Собрание русских простых песен с нотами, М., 1953, стор. 45.

остаточно в них не стабілізувалась (4+4+6) (4+4+3), мелодія речитативного типу АА'ВВ з незначними варіаційними змінами в наступних строфах. У заспіві привертають увагу маршові, енергійні ритми, на зміну яким приходять скандовані інтонації частівкового характеру.

Порівняння новотворів із традиційним фольклором підтверджує здогад, що пісенна мелодія в своєму розвитку йшла від речитативу, який дублював силабо-ритмічну будову вірша, до щораз складніших форм шляхом збагачення та індивідуалізації її ритмо-інтонаційного контура і тим самим посилення її формотворчої функції в пісні. «Перцептивна» речитативно-імпровізаційна мелодика окремих робітничих пісень, що близька за стилем до ранніх обрядових, епічних речитативів, ніби знову циклічно повторює початкову стадію творення — на новому рівні. В процесі побутування пісні, її розростання у варіантні грона мелодія відіграє неабияку роль в «ліризації» пісенного тексту, якісно змінює характер і форму першооснови новотвору. Оздоблення, шліфування мелодичного контура залежить від традиції і стилю співу, де побутує пісня. Цей процес не виключає і зворотного — повернення мелодії до своєї праоснови, як це відзначив К. Квітка на прикладі аналізу пісні про дітозгубницю⁵¹.

Як зразки новотворів, що яскраво репрезентують стиль конкретного середовища, показові емігрантські пісні з Карпат і Лемківщини. Різномісні ситуаційні умови еміграції дали основу для виникнення численних емігрантських сюжетів, що разом утворюють стрункий тематично завершений цикл. Провідні з них — про від'їзд з краю і бідкування на чужині («Ой Канадо, Канадочко», «Канада є розширена»), життя в еміграції («Як ішов я з Гамерики до краю») — розкривають широко панораму заробітчанства за межами батьківщини, оптимістичні надії трударів і їх гірко розчарування. Час не встиг стерти гостроту контурів відображених у цих творах подій, нівелювати їх яскраво локальне забарвлення. Тим-то вони цілком переносять нас у світ ідейно-мистецьких традицій середовища, з якого тільки-но вийшли.

Емігрантські пісні Східних Карпат — Гуцульщини і Буковини — складені в стилі довгих епічних хронік. В епічному тоні, без штучності й афектації описуються факти такими, як вони є в безпосередньому їх сприйнятті. «Вірна правда» — це аксіома естетики жанру співанок-хронік... Нею обумовлений і суворо літописний колорит творів, і навіть деяка натуралістичність зображення⁵². Всі вони складені коломийковим віршем, виконуються у формі говіркової рецитації, яка групується

⁵¹ К. Квітка, Українські пісні про дітозгубницю, К., 1928, стор. 48.

⁵² Співанки-хроніки, К., 1972, стор. 20.

в межах кварти-квінти, відповідаючи характеру поміркованої розповідної мови. Їх форма здебільшого АА (варійована в наступних строфах). Окремі мелодії емігрантських хронік ніби відновлюють стадіально первісні форми речитативів.

У лемківському фольклорі емігрантська тема вилилась у пісенні форми різноманітної композиційної будови. Зображення подій у цих творах, у порівнянні з гуцульськими хроніками, більш узагальнене, в баладному тоні, а в ряді творів — саркастично викривальне. «Пікантерія» лемківського строго речитативного стилю співу криється у вишуканій ритмічній варіаційності вірша і строфи. До таких прийомів належить варіювання словесних і мелодичних наголосів, фіксація складів їх протяганням у часі (авгментація), що неначе компенсує розспів і створює передумови для десцендентної ритміки. Механізм акцентного варіювання можна простежити на двох варіантах пісні «Подме, хлопці, подме» (у запису Ф. Колесси, стор. 411, Б і В). На початку ритмічна формула в мелодії була викликана акцентуацією слів (Подме, хлопці, подме). Вона ж, перенесена на наступний рядок вірша, призвела до приглушення нормативних акцентів у словах (до той Гамерички) і появи «акцентного дуалізму» у співвідношенні між словом і музикою, до «акцентної гри». До засобів ритмічного варіювання, збагачення музичної будови пісні належать «мікрорефрени» — вигуки «ей», «гой», «гой-я-я» і т. д., які зустрічаються на початку, всередині пісні і не входять у її складочислову схему.

В емігрантських піснях дуже поширена форма строфи (6+6) 2, яка, проте, завжди урізноманітнена різного роду повтореннями, зокрема третього меловірша (як у пісні «Ци ви, мамцю, спите»), повторенням обох частин («Ей, в Гамеричькім краю»). Часто зустрічаються „дзеркальні” повтори мелодії АВВА («Понад море, понад море»). У багатьох піснях виступають типові для карпатського фольклору чотиричастинні колісцеві побудови строфи АА⁵ВА з структурою вірша (4+4+3) 4 («Як-ем їхав з Гамерики додому») та характерні для слов'янського півдня чотиричастинні строфи з будовою вірша (4+6) 4 («Кед я пришо до Нев-Йорку вночі»).

У ряді випадків впадає в око поєднання трагедійних текстів з мелодіями танцювального мажорного складу (див. стор. 412, 438, 450, 455). Було б спрощенням трактувати це як їх несумісність. Музичні засоби виразності можуть мати локальну семантику, пов'язану з узвичаєною їх трактовкою конкретним середовищем. Уся лемківська пісенність речитативна, з нахилом до танцювальності, відзначається перевагою мажору над мінором, виконується у швидших темпах, ніж пісні Поділля, Лівобережжя, отже, й емігрантські новотвори не пішли врозріз з традицією, а ще раз підкреслили її локальну специфіку.

Серед емігрантських пісень помітно виділяється невеликий фрагмент рецитації «По Канаді ходжу та й думку думаю» у виконанні лірника із Худиківців (Тернопільщина), інтонаційно близький до дум.

З локальними особливостями мелосу пов'язане також питання міграції. Мелодії, обтяжені імпровізаційним орнаментом, який походить чи то від підголоскового стилю виконання пісні, чи то від одноголосного сольного співу, розрахованого на слухання, в принципі не мігрують, бо надто сильний в них елемент імпровізації, який не піддається докладному повторенню іншими виконавцями. Натомість мелодії, позбавлені цього орнаменту, прості, речитативно-періодичної будови, легко відриваються від свого рідного ґрунту та приживаються на іншому. Виходячи за межі однієї етнографічної території, вони контамінуються з подібними до себе мелодіями речитативно-періодичної будови. Тому міграція мелодії у фольклорі західних теренів України, здебільшого речитативних і одноголосних, значно активніша, ніж у східноукраїнських, мелодично орнаментованих.

Мелодія, що виступає тут із текстами «Подме, хлопці, подме», «В Америці добре», «Моя жена в краю, а я в Америці», мігрувала по всьому карпатському регіону і зустрічається у словаків, чехів, поляків, а звідти поширилась на Балкани. До активно мігруючих належить тип мелодії колісцевої будови, яка виступає тут з текстами «Понад море, понад море», «Поїхав миленький та до той Гамерики», «Добре би нам било», «Мам я жену, мам жену в Європе» та ін.

Серед українських емігрантських пісень можна знайти прямі аналогії як щодо змісту, так і щодо форми, зокрема у словацькому фольклорі, хоч і з дещо іншими смисловими нюансами:

А боже мій із тов Гамериков,
Іде до ней нарид превеликий,
Я би пішов, але-м младий еше,
І сам не знам, чи ми бог даст щесте.

(Ф. Колесса, стор. 157, № 395).

Jaj bože muj i s tej Ameriki
Idze do nej narod prevel'iki.
I ja pujdem, bo som mladí ešče,
Poprobujem v Americe štesce.

(Slovenské ľudové piesne,
III, № 822).

Характерно, що мелодичний контур обох варіантів зовсім відмінний, отже, мігрував лише текст. Подекуди зустрічаються випадки паралельної міграції — тексту з мелодією, як у пісні «Як я ішов з Америки додому», яка має аналогію у словацькому варіанті «Ket som išol z Ameriki do kraju». Ця ж пісня потрапила разом з українськими переселенцями до Югославії⁵³.

⁵³ О. Тимко, Наша пісня, Руски Керестур, 1954, стор. 71, № 120.

Український заробітчанський фольклор, який досягнув найактивнішого розвитку в ХІХ — на початку ХХ ст., увібрав і новіші ознаки поетичного й музичного мовлення. І все ж різноманітні традиційні прийоми мелодичного розвитку, властиві українській пісні, збереглися в ньому досить міцно. Серед них можна виділити кілька типів розгортання мелодичного контура: а) від тоніки у висхідному напрямі до квінти-сексти, що нагадує контур обрядових, епічних пісень («Бувайте здорові, соснові пороги», «Ненько ж моя рідна» — пісні, що перейшли з весільних у строкарські; «Ой хмариться, туманиться» — косарська; «Бідний чоловік, бідний» — нова емігрантська та ін.). Ті й інші бувають мінорного й мажорного нахилу, здебільшого дворядкової будови, з розвитком одного мотиву; б) той же розворот мелодії, що й попередній, з незаповненою субквартою, іноді ввідним тоном (як у піснях «Ей, пане наш, пане, лем з нами поволи», «Стоїть корчма над болотом», «Буд здорова, землице»), мінорного, рідше мажорного нахилу, характерний для Західного Поділля; в) із заповненою субквартою (іноді квінтою), плагального характеру, яскраво вираженою ладовою змінністю, багатством мотивів, як у пісні «У неділю рано, та рано-пораненьку», зап. Конощенка (типові для центральних і південних районів); г) теж плагальний розворот мелодії, яка починається з верхнього квінтового тону або терції верхнього тетраорду (як у думках), спадаючи вниз («Ой гей! Та ой хто горя не знає», «Гей, хто не служив та у багатого»); цей тип мелодій із початковими закличними інтонаціями, який здебільшого зустрічається в давніх бурлацьких, наймитсько-чумацьких піснях, стадіально, очевидно, збігається з розвитком дум; д) у лемківських і закарпатських піснях поширений своєрідний мелодичний контур із двох секвентно повторених квартових або квінтових мотивів (в діапазоні 8, 9) у колісцевій будові, як у пісні «Як я ішов з Америки додому». Великий процент мелодій заробітчанських пісень має чітко виражену функціонально-гармонічну основу з модуляціями у паралельну тональність.

Відзначені важливіші стильові риси заробітчанського фольклору свідчать про багатогранність цього великого відгалуження української соціально-побутової пісенності. Його давні традиції на Україні говорять про мобільність українського селянства, що сприяла зростанню його духовного рівня, класової свідомості. В найактивнішій фазі свого розвитку — в другій половині ХІХ — на початку ХХ ст. заробітчанські пісні знаменують якісний поворот у фольклорному процесі. Цей поворот був зумовлений глибинними соціально-економічними змінами в житті трудового селянства, його активною пролетаризацією, рухливістю у зв'язку з землеробськими відходами, що руйнували пережитки кабального найму кріпосницької системи. «Ми твердимо, всупереч народницькій

теорії, — писав В. І. Ленін, — що «перекочовування» робітників не тільки дає «чисто економічні» вигоди самим робітникам, але й взагалі повинно бути визнане явищем прогресивним»⁵⁴.

В умовах капіталістичної промисловості й панування машинної індустрії сільська біднота, що була постійним резервом поповнення промислового пролетаріату, приносила з собою в місто традиції та звичаї, в тому числі й фольклор свого середовища, переймаючи одночасно міські звичаї і творчість. Симбіозні явища як наслідок класової, міжнаціональної інтеграції яскраво помітні в новій, «фабричній» та в емігрантській пісенності. Вона ж стала основою для розвитку нової, робітничої пісні.

З українськими народними піснями про наймитство, заробітчанство — фольклором соціальної неволі й протесту — глибинними артеріями зв'язані українська дожовтнева література і мистецтво, які розвивались під гаслом соціального і національного визволення.

Важко назвати письменника, поета, композитора, який не зазнав би на собі впливів ідейно-образної системи бурлацьких, сирітських, наймитських пісень, не відчув би глибокого драматизму цих творів, їх багатої художньої палітри, задушевної музикальності. Не дивно, що літературні образи знедолених трударів своєю ідейною наснагою такі близькі до фольклорних.

Найповніше ці паралелі виявились в поезії Т. Г. Шевченка, пройнятій мотивами соціальної несправедливості. Такі його твори, як «Тяжко-важко в світі жити», «По діброві вітер вие», «Породила мати сина», «Ой одна я, одна», збагачені фольклорними ремінісценціями, є неначе дальшим розвитком в літературі мотивів сирітсько-наймитського фольклору. Тому-то вони так швидко прийнялись у фольклорному побуті, стали улюбленими піснями народу.

Поема «Наймичка» Т. Шевченка та його однойменна повість, поеми І. Франка «Наймит», «В горю, гризоті і бідності», кантата «Наймит» С. Людкевича на слова І. Франка та інші — усе це грані одного образу многотрагедального трудячого народу, який тяжко добуває кусень хліба, а плодами його праці користуються експлуататори.

Для рельєфнішого відтінення окремих характеристик та ситуацій письменники, композитори вдавались до безпосереднього використання народних пісень. У повісті «Наймичка» Т. Шевченка наведено пісню про безталанного бурлаку. В однойменній поемі, як символічну антитезу до сюжету, Шевченко у вигляді інтерлюдії навів уривок з балади про обмануту жінку, яка з горя топить свою дитину. Ту ж пісню для підкреслення прямої паралелі з сюжетом використав І. Нечуй-Левицький у повісті «Бурлачка».

⁵⁴ В. І. Ленін, Повне зібрання творів, т. 3, стор. 233.

Гірко обманута заробітчанами, Василина Паляникова, почувши пісню «Ой у нашому Стеблеві сталася новина», яку враз заспівали робітниця в постригальні, «слухала кожне слово, і кожне капало на її серце, як розтоплений віск. Їй здалося, що дівчата співають про неї, що вони знають, як вона породила дитя і вкинула його в Рось».

Якнайтісніше з ідейно-образною сферою наймитських пісень пов'язані три соціально-філософські поезії І. Франка — «Наймит» (поема з народних переказів), «Рубач» та «В гору, гризоті і бідності».

У першу письменник вводить текст бурлацької пісні «Ой нема то так нікому, як бурлаку молодому», в останній використує наймитську пісню «Ой зацвіла черемшина коло перелазу», яку переспівує по-своєму з загострено соціальними мотивами, вкладаючи її в уста алегоричної постаті непокірного ангела — слуги бідняків, який звинувачує самого бога в народних стражданнях.

До наймитських, бурлацьких пісень звертався М. Лисенко. Завдяки його талановитим обробкам широко відомими в літературі, в концертно-музичному побуті стали високохудожні зразки наймитсько-бурлацьких пісень «Ой що ж бо то та й за ворон», «Та забіліли сніги», «Та не спав я нічку», «Оре Семен, оре», «Горе мені на чужині».

В умовах капіталістичних відносин, невід'ємними супутниками яких стали наймитство й заробітчанство, ці теми були панівними у всій європейській літературі та мистецтві. На горе пролетаризованої бідноти відгукуються Е. Золя («Пастка», «Жерміналь»), Г. Успенський («Хвора совість»), цілим рядом своїх оповідань В. Короленко, Е. Ожешко та ін.

Складні життєві процеси пореформеного села й міста стали магістральною темою в українській літературі та мистецтві кінця ХІХ — початку ХХ ст. В атмосфері непримиренних соціальних суперечностей, викликаних розшаруванням селянства та хижацьким визиском найбідніших пролетаризованих мас куркульськими буржуазними елементами села і міста, діють герої «Миколи Джери» І. Нечуя-Левицького, «Бориславських оповідань» І. Франка, «Fata morgana» М. Коцюбинського, романів «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Повії» Панаса Мирного, драматичних творів «Хазяїн», «Сто тисяч» І. Карпенка-Карого та ін. Тема заробітчанства — одна з важливіших в поезії П. Грабовського.

Вперше в українській літературі появляється тема еміграції. З неповторною силою художнього виразу відтворив її В. Стефаник у новелах «Камінний хрест», «Синя книжечка», наскрізь пройнятих фольклорними мотивами, близьких по духу до емігрантських співанок. У першій новелі глибоко символічний зміст має парафраза відомої народної пісні про втрачені літа «Запрягайте коні, коні воронії». Діалог Івана з дружи-

ною Катериною нагадує образи емігрантських пісень: «Може, тебе кинут у море, що я не буду видіти, а може, мене кинут, що ти не меш видіти».

Оці тривоги селян про можливість покращання своєї долідесь на іншій землі, а разом і страшні передчуття робили їх «чорно-зеленими», заставляли кам'яніти, як сталося з Іваном, що так нікуди і не виїхав, поставивши собі за життя камінний хрест.

Еміграція, розуміється, не вирішувала корінних соціальних проблем. Класову свідомість пролетаризованого селянства розбуджують соціалістичні ідеї, які вже у 70-х роках минулого століття проникають на село.

Дух бунтарства, класового антагонізму, яким переповнені нові заробітчанські пісні, ще дужче виражений у новій літературі й мистецтві кінця ХІХ — початку ХХ ст. Безземельні пролетарі — Андрій Волик, наймит Хома Гудзь, робітник Марко Гуца із повісті «Fata morgana», селянин Чіпка Варениченко із роману Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» вже не тільки страдальці, а й борці за свою долю.

Темам наймитства і, зокрема, заробітчанства у пореформений період присвятили ряд творів письменники і митці радянського часу. Одним з кращих є роман А. Головка «Мати», де вперше показано керівну роль робітничого класу і більшовицької партії в організованих селянських виступах на початку 900-х років. Цій же темі присвячені роман К. Гордієнка «Чужу ниву жала» та його ж повість «Заробітчани», які особливо багаті на народноселянську лексику й фольклорні елементи. Життя сільських заробітчани у передреволюційну добу зображено в романі О. Гончара «Таврія».

За мотивами поеми «Наймичка» Т. Шевченка написав оперу М. Вериківський, широко використавши в ній народно-пісенні інтонації. Прекрасну обробку наймитської пісні «Ой гей, а хто горя не знає» для голосу із супроводом фортепіано здійснив Л. Ревуцький; обробку строкарської пісні «Як у строк я пішла» для хору — П. Козицький.

Наймитські та заробітчанські пісні є важливою віхою у розвитку української народної словесно-музичної творчості. Щільно примикаючи до історичної, побутової пісні, вони дають широке уявлення про світогляд трудящих мас, про психологію їх світосприймання, еволюцію їх соціально-класових інтересів.

Заробітчанський фольклор — переконливий матеріал, що спростовує антинаукові теорії «єдиного потоку» і суцільного демократизму українського села. Особливо показова в цьому плані нова верства заробітчанських пісень. Вони не тільки не мали того згубного впливу на традиційну народну творчість, який їм настійно приписували ліберально-буржуазні вчені, а й були свіжим струменем в її розвитку, виявом нового

світобачення заробітчанина, що мав справу вже не тільки з сільським, а й з промисловим виробництвом. Його горизонти значно розширились, свідомість визріла до розуміння класових суперечностей.

Яким важким тягарем не лягло б наймитство на плечі трудящого народу, воно мало прогресивне значення. Від найдавніших часів наймитство було сильним ферментом загострення класово-антагоністичних відносин, а водночас і провісником розкладу кріпосницьких та капіталістичних відносин. Сільські й міські заробітчани-передпролетарі були джерелом розвитку нового, найбільш революційного класу — промислового пролетаріату. Вони ж по спадковості передали йому й кращі духовні надбання, в тому числі й пісенну творчість. Важливіші ідейні риси заробітчанської пісні успадкувала й розвинула нова, робітнича пісенність.

Заробітчанський фольклор, який має на Україні давні традиції, був важливою ланкою взаємодії сільської та міської культури. Він прискорював еволюційні процеси української народнопісенної творчості, сприяючи її оновленню на різних етапах історичного розвитку.

С. Й. Грица.

БУРЛАЦЬКІ ПІСНІ

Ой розбушувалася на морі негода,
Наші човни, човни затопляє.

А хазяїн за майном та й уболіває,
До гребчиків слово, слово промовляє:

— Гребіть, гребіть, гребчики, гребіть, не робійте,
Мозулястих ручок не жалійте.

Гребіть, гребіть, гребчики, гребіть, вигрібайте,
До бережка ближче привертайте.

Ой вже тії гребчики силоньки не мають
Та піт з чола рукавом втирають.

А вже тії гребчики із сил вибилися,
Доки до бережечка човни прибилися.

СЛАВНИ ГОРОД АРШАВА

Повільно

Слав- ни го- род Ар- ша- ва, гей, слав- ни
го- род Ар- ша- ва, Ар- ша-
ва, ой а ще кра- ща Пол- та- ва.

ЩО ПРО ПАНА МОЖНО ЖИТЬ

Що про пана можно жить,	На роботу ганяє.
Про табашника — тужить.	На роботу ми йдемо —
Що про пана, про купця, —	Сухарики гриземо,
Табашника-подлеця.	А з роботи йдемо —
Що він рано устає,	Гіркі сльози ліємо.

ЕМІГРАНТСЬКІ ПІСНІ

ЗЛИДНІ — ПРИЧИНА ЕМІГРАЦІЇ.
ВИЇЗД З КРАЮ, СУМНЕ ПРОЩАННЯ.
РОЗЧАРУВАННЯ АМЕРИКАНСЬКОЮ
ДІЙСНІСТЮ*

А В ТІМ РОКУ
ВІСІМСОТНІМ ДЕВ'ЯТДЕСЯТЬ П'ЯТИМ

А

А в тім року вісімсотнім дев'ятдесять п'ятім
Вийшла пісня з Бразилії — варт і перейняти.
В Бразилії дають ґрунта, ліси, гори й скали,
В Галичині люде плачут: «Вже ж ми ту пропали!»
Зачали агенти тут фальшиво писати,
Взяли в Галичині народ бунтувати.
В Бразилії край великий, там не єст біда,
Но на єден кілометр сусід від сусіда.
Зачали ся люде в чужий край вибирати,
З фамілієв, своїм ближним зачали ся прощати.
— Прощаєм вас, братя, сестри, ми од вас од'їжджаєм;
Як нам тамка буде добре, то ми й за вас спам'ятаєм.
Прощаєм вас, тату й мамо, ви не плачте за нами;
Як нам тамка буде добре, то й будем до вас писали.
І прощаєм вас, сусіди, наші любі пороги:
Вже не будут приходжали без вас босі ноги.
Бувайте нам всі здорові, ми від вас од'їжджали —
На Йосафата долині то там ся всі привітали!
Чула тоє бідна вдова, взяла думку думати:
З дрібненькими діточками взяла ся там вибирати.
Виїхали на край села — там церков при дорозі;
Дрібні діти ревне плачут: «Ой ще, мамо, до бозі!»
Приїхали перед цвинтар — там могила зачата;
Дрібні діти ревне плачут: «Ой ще, мамо, до тата!»
Приїшли до могили, на гробі повклякали,
Припавши всі враз до гробу, жалібненько заплакали.
— Змарнувала мама нашу рідну хату,
Провадит нас в чужі краї — та не дайте ж нас, тату!
Приїшли від могили, на вагон посідали;
Свого краю рідненького дрібні діти жалували.

* Частина пісень про еміграцію надрукована в томі «Співанки-хроніки», К., 1972, стор. 146—167. Тут їх не подаємо.

— Ой жаль нам вас, звізди, котрі-сте нам світили,
І ще жаль за стежками, по котрих-смо ходили.
Жаль нам тебе, сонце-місяц, котре та нам світило,
І жаль нам тя, свята земле, а котра-сь нас кормила.
І ще нам жаль за лісами, котрі май окрашали,
Але й нам жаль за пташками, тії, котрі нам співали!
Приїхали аж до мора, на окрент посідали,
Зірвала ся сильна бура, всі зо страху омлівали.
Приїхали на сухий льонд та й до нас написали:
Правовірні християне свого краю жалували.
— Бувай нам здорова, любя Українонько!
Ото-смо тя опустили, наша мила родинонько!
Бувай нам здорова, любая Україно!
Там то-м тя опустили, рідная хатино!
Там то-м опустили, рідная хатино,
Котра-сь мене виховала, як я був дитинов.
Погадай си, брате, а як ми од'їжджали, —
Тільки на добраноц руки-смо си дали.
Коби ти знав, брате, як то нам тутка горе:
Ми днів двадцять вісім їхали-смо через море.
Коби ти знав, брате, як то в мору плавати:
Ні одного птаха нігде не видати.
Коби ти знав, брате, яка то в мору біда:
Як-ім вглянув птаха, то-м казав, же сусіда.
Опишу вам, братя, а о своїй пригоді,
Як нас сонце пекло на той страшній воді.
Так нас сонце пекло, як той вогонь пекельний,
Каждий з нас на шифі лежав, як смертельний.
А хто вмер на шифі, то его не ховали, —
Но камінь до шиї, до води его пускали.
Ви вже, братя, спите тут во своїй хатині —
Нам ще сонце світит тут чотири годині.
А як тромба морска а з опівночи біла —
Не одна ся шифа в воді затопила.
Ото правда щира, що я вам повідаю,
А як ми не вірите, то на бога ся здаю.
Послухайте, братя, моїй проповіді:
Но не виїжджайте до тої страшної біди!
Ми до вас повернем в часі, добрі люде,
Як нас бог спровадит а без жадної згуби.
В Бразилії край веселий, там о нім можна бути,
Но науки слова божой, ні відправи не чути.
Агенти нас подурили: «Ксьондзи поїдут з вами».
А ми си тут так лишили, яко діти без мами.
В Бразилії люде то за бога не знають:
В неділю, дзвона не чувши, вже до кави сідають.
В Галичині святі люде: сами ся ратують,
А сповідев, сакраментом царство си готують.

В Бразилії край веселий, там о нім можна жити;
Може, нам там буде добре, тільки тра притерпіти.
Може, нам буде добре, тільки тра притерпіти;
Як ми добра не діждаєм, бодай хоць наші діти.
Тільки тре нам притерпіти до котрогось часу.
Ліпше було з'їсти дома хоць без хліба квасу.
Тут не хтіли наші жінки припічка білити,
Тепер мусят по-циганськи на плацу палити.
Тут не хтіли наші діти хатів замітати,
Тепер мусят в деревляних будах привикати.
А хто хоче бразилійську тую пісню співати,
Нехай присяде хвіст на лаві, не врушится з хати...

А В ТІМ РОЦІ ВІСІМСОТНІМ ДЕВ'ЯТДЕСЯТ П'ЯТИМ

Б

А в тім році вісімсотнім дев'ятдесят п'ятім
Вийшла пісня з Бразилії, варт ї перейняти.
Хто ж ту пісню буде уміт, буде ї співати,
То присяде хвіст на лаві, не рушится з хати.
В Бразилії дають ґрунта, ліси, гори, скали,
А тут люди руки ломлят: «Там тось-мо пропали!»
Бразилія — край великий, не видати неба,
Тільки пекло, вічні муки, де би нас не треба.
В Галичині всюди ясно, тут веселі люди,
Хто прибуде з Галичини, не зараз забуде.
Тут прибуде сто, жи люди маот свої діти,
Ще й говорят: «Буде добре, є сі де подіти!
Там сі можна доробити, є сі де подіти,
Хоць ми того не діждемо, то хоць наші діти».
Тільки довго тре терпіти, до якогось часу —
Ліпше було вдома їсти хоць би з хліба квасу.
Не хтіли-сте, газдиненьки, припічків білити,
Тепер мусят по-циганськи на пляцу палити.
В Галичині до церквиці збиралісі зрана,
Ще й глянула до дзеркала, чи й хорошо вбрана...
Не хтіли-сте в Галичині богу сі молити,
Тепер мусят в Бразилії дороги робити.
Не хтіли-сте шанувати житнього хліба —
Тепер мовчи, ніц не кажи, чого тобі біда!

А В ТИСЯЧА ВІСІМСОТ ДЕВ'ЯТДЕСЯТ П'ЯТИМ

В

А в тисяча вісімсот дев'ятдесят п'ятім
Прийшла пісня з Бразилії, то ж варт прочитати.
А хто її прочитав, той буде плакати,
Той присяде хвіст на лаві та й не рушить з хати.
Агенти нас обдурили, що ксьондз піде з нами,
Тепер ми тут так бідуем, як діти без мами.
Не хотіли в краю ріднім каші й бараболі,
То в Бразилії поїжте чорної квасолі.
Не хотіли в краю ріднім чорненького хліба,
Тепер сиди і мовчи, яка тобі біда.

НЕМА КОМУ СКАРЖИТИСЯ, АНІ ЩО КАЗАТИ

Нема кому скаржитися, ані що казати,
Бо ще брали, замикали до «Івана хати»*.
Та й то лихо бідних людей випхало за море,
В далеку сторонуньку, в ліси межі гори.
Але наші русини не сплять, но думають,
Тут, в далекій сторононьці, щастя си шукають.
Або тутка нема куда щастя си шукати?
Бразилія так велика, що кінця не знати.
Іно треба працювати і бога просити,
Мо' далеко в Бразилії буде ліпше жити.
Тут спокійно іще жити, ніхто не здирає,
Та секвестер по подвір'ях ще не заглядає.
Тут шандаря не зобачиш ніколи на очи,
Тут так кождий поступає, як си кому хоче.
Нема тутка тих паничів, котрі там з нас жили
Та за нашу тяжку працю пили та курили.
Щоб вони ся закурили порохами в очі!
О них тепер жаден русин ні знати не хоче.
Бо то тії «польські браця», о них кождий знає
Та й ще тутка в Бразилії не раз споминає,
Що через них вибралися люди аж за море,
Не питали, що тут ліси та й високі гори.
А ми гори посадимо собі виноградом,
До поляків не ходимо на жадну пораду.
Ми ся від вас віддалили далеко за море,
Навіки-смо попрощали свої любі гори.
Зрікли-смо свої землі, де-смо ся родили,

* До в'язниці.

І тих панків, тих шляхтичів, котрі із нас жили.
Вже пропало, вже не будем так їм ся кланяти,
Ані руки вже не будем панків цюлювати.
В Бразилії нема того дурного звичаю,
Щоб ся руки цюлювати, — тут того не знають.
Бо тут би ся бразиліяни з того насмівали,
Якби тутка одні других в руки цюлювали.
Нема того і не буде, не повинно бути,
За такі дурні речі вже нам час забути.

А РОДИЧІ МОЇ МИЛІ, ЩО МИСЛЮ РОБИТИ

А

— А родичі мої милі, що мислю робити?
Мислю іти у Канаду, а вас полишити.
Я вас лишу в старім краю, сам піду в Канаду,
Там зароблю трохи грошей, а може, й пропаду.
Збираюся до староства паса виробляти,
Мати моя старенькая стала сумовати:
— Не йди, сину, до Канади, не йди бідувати!
З ким я буду, старенькая, свій вік доживати?
Збираюся, збираюся: йти — не йти — гадаю.
А прийшло вже аж до того, що ся вибираю.
Збираюся, збираюся, не кажу нікому,
А й зійшлася вся родина до моего дому.
Попрошався я вже з кождим та й сіджу на возі,
Обілляли мене з жалю дрібненькії сльози.
Виїхав я поза село, низенько вклонився:
— Прощайте мня, добрі люди, може, з ким сварився!
Прощай мене, рідне село, церков, наша мати —
Господь знає, чи ся верну до тебе вмирати.
Прийхав я на станцію білет купувати —
Обілляли мене сльози, що-м не міг стояти.
Прийхав я до Ляндверту ввечер у неділю,
Як поглянув на то море, гадав, що зімлію.
Шифкапітан дав команду, я вже від'їжджаю:
— Бувай здоров, цілий світе, і ти, старий краю!
Серед моря широкого стало й колисати —
Що чоловік з'їв а випив, все мусів вертати.
Переїхав через море, прийшов до Канади —
Нігде добра не зобачив, тільки ліса, скали.
Прийхав до Вуніпегу на п'яту годину —
Казали-єм позлазити, йти до Манітрину.
Поставали вони врано, ревно заплакали,
Що віднині в Канадоньці навіки пропали.

Там фермери добре живуть, там межі лісами:
Лишит жінку в темнім лісі, сам йде сто милями.
Бере хліба у торбину та йде вандрувати,
Темним лісом, темним пушчом роботи шукати.
А з'їв він вже а весь припас, то й більше не має,
Приклякає на коліна, ягідки збирає.
Ой Канадо, Канадонько, яка ти зрадлива!
Не ідного чоловіка з жінков розлучила!
Розлучила чоловіка, всиротила-сь діти,
А я пішов до Канади гаразд глядіти.
Ой ходжу я по Канаді, гляджу гараздочку,
Прошу бога щирим серцем прийти додомочку.
А знайшов він вже роботу та й буде робити:
Дають тачку, повну шуфлю, каміння возити.
А возит він те каміння та все гірко плаче,
Що вже свої України нігди не зобачит.
А ходит він по Канаді та швелі рахує,
А де его ніч захопит, без вогню й ночує.
Ай почував же він в лісі, той лісок сумненийкий, —
Аж там, мила, так панує твій муж солоденький.

ЖІНКО МОЯ, ЖІНКО, ЩО БУДЕШ РОБИТИ

Б

— Жінко моя, жінко, що будеш робити,
Бо я хочу йти в Канаду, а тебе лишити.
— Не йди, милий, не йди, милий, не йди бідувати,
А хто ж наші дрібні діти буде годувати?
Гой, піду я до Борщова пашпорт виробляти,
Моя жінка молоденька взяла сумувати.
Гой, прийду я додомочку, пішлю я дитину
Та й по свої сестри, браття, по свою родину.
Гой, виїхав на шлях битий, низенько вклонився:
— Прощай, прощай, громадочко, може, з ким сварився,
Та й ні з ким я не сварився, з братами не бився,
Як виїхав на шлях битий, слізеньками вмився.
Кропіт, люди, дороженьку, щоб си не курила,
Розраджуйте мою милу, щоб си не журила.
Кроплят люди дорожечку, доріжечка кури,
Розраджують его милу, а вона си жури.

В ПОЛІ БИЛИНА, ВІТЕР НЕЮ ХИТАЄ

В

В полі билина, вітер нею хитає,
Гей, гей, вітер нею хитає*.
Чоловік жінки ся питає:
— Жінко моя молоденька, що будеш робити?
Я хочу йти до Канади, а тебе лишити.
— Не йди, бійся бога, бо будеш бідити,
Ту маєш дрібні діти, треба годувати,
А ти на чужині будеш бідувати!
Весною у марті вітри ся звивають,
Буковинські господарі в Канаду ся збирають.
Як ми у Чернівцях білети купували,
Жінки наші та за нами ревно заплакали.
Як ми у Чернівцях в колію сідали,
Жінки наші та й за нами руки заломали.
Ой коли-м приїхав до тої Канади,
Не маю потіхи, не маю поради.
Канадо, Канадо, яка ж ти зрадлива!
Не одного-сь мужа з женов розлучила.
Розлучила мужа та й дрібненькі діти,
Гірко ж мені у Канаді довго ту сидіти.
Ходжу по Канаді та й милі рахую,
Где мя ніч захопить, там я і ночую.
Писав би я листи, та й вже й папір маю,
Пішов би-м на пошту — дороги не знаю.
Хоть знаю дорогу, то не знаю мови,
Бідний же я, бідний в канадській неволі.
Сяду коло стола та й стану думати,
Буду до родини дрібний лист писати.
Писав же я той лист півтора години,
Заніс-ем на пошту до своєї родини.
Піду я над море, над тихую воду,
Буду я чекати на лист од свого роду.
Не одна рибочка через море пліла,
Жодної-м не видів, щоб листи носила.

РАДИВСЯ ЧОЛОВІК ЖІНКИ, РАДИЛИ ГО ЛЮДЕ

Г

Радився чоловік жінки, радили го люде,
Що, як піде до Канади, більше грошей буде.
Його жінка Катерина, вона йому каже:
— Не йди, мужу, до Канади, гіршу біду знайдеш.

* Прислів «Гей, гей» повторюється з другою частиною кожного рядка.

Він на жінку не дивився, узяв спакувався,
 Взяв валізку в білу ручку, з жінков розпрощався.
 А з колії ніц не видно, лиш широке поле,
 А з дамшифи ніц не видно, лиш глибоке море.
 Ой Канадо, Канадочко, яка ж ти зрадлива,
 Не одного чоловіка з жінков розлучила.
 Ой Канадо, Канадочко, яка ти зрадлива,
 Не одного чоловіка з торбами пустила.

НЕ ДАЛИ МИ ПОЛЮБИТИ

Не дали ми полюбити	Що на другім краї світа
Молоду Маріку,	За нев умираю.
Я продаю сиві волки —	
Іду в Америку.	Я до смерті тутки буду
	Маріку любити,
Іду, іду в далекий край,	І ніхто мене не буде
В саму Америку,	За Маріку бити.
Але й тамки не забуду	
Милейку Маріку.	А як мені красний листок
	Напише Маріка,
Буду письма їй писати	Прощай, прощай, Америко,
З далекого краю,	Навіки, навіки.

ПО КАНАДІ ХОДЖУ ТА Й ДУМКУ ДУМАЮ

Ліра

По Ка-на-ді ход-жу та й дум-ку ду-ма-ю —

зле-тів би-м до кра-ю, та кри-лий не ма-ю.

Ліра

Пус-тив би-м сі в мо-ре, так не вмю пли-сти,

рад би-м від-си-ла-ти хоць до-ро-ди-ни лис-ти...

Ліра

По Канаді ходжу та й думку думаю —
 Злетів би-м до краю, та крилий не маю.
 Пустив би-м сі в море, так не вмю плисти,
 Рад би-м відсилати хоць до родини листи.
 Писав би я листи, так паперу не маю,
 Поніс би-м на пошту, так грошей не маю.
 А хоць гроші маю, то дороги не знаю,
 Ходжу та блукаю, що я в чужім краю.
 Хоць знайду дорогу, так не знайду мови:
 Горе моє, горе в ті[й] канадські[й] неволі!
 А п'ятдесятий рік зачав наступати,
 Сталися в Канаді пани бунтувати,
 Зачали агенти грішми підкупляти,
 Йа взяли агенти ще й листи писати.
 Взяли на Вкраїну до людей посилати,
 Сталися в Галичу люди бунтувати,
 Марне свої грунта зачали продавати,
 Свою рідну землю взяли покидати.
 А мужі з жонами взяли розлучати,
 Свої дрібні діти взяли покидати,
 А з своїов родинов взяли розставати,
 У канадські дороги взяли вибирати.
 — Наша родинонька, ми вас покидаєм,
 Як нам буде добре, ми за вас спам'ятаєм.
 Наша родинонько, розстаєм сі з вами,
 Як нам буде добре, пришлемо за вами.
 Наша родинонько, будьте здорові!
 Ми ся вибираєм і в канадські дороги!
 На то бідна вдова нічого не зважала,
 Свою рідну землю ще й замарне продала,
 Свої рідні діти в Канаду забрала.
 А продала землю, ще й рідненську хату,

Єі діти плачут: «А не дайте нас, тату!»
Їдуть до Канади — церква при дорозі,
Єі діти плачут: «Ще й, мамцю, до бозі!»
Їдуть до Канади — там могила почата,
Єі діти плачут: «Ще й, мамцю, до тата!»
Прийшли на могилу, разом повклякали
І за свого тата діти пам'ятали.
По Канаді ходжу, так милі рахую,
Де мене ніч захопит, там переночую.
По Канаді ходжу, смутний я завсіди:
Сімсот кілометрів йна сусід від сусіди!
Відколи приїхав там до тої Канади,
Смутний-невеселий й ані в серцю поради.
Єкби-с знала, мамцю, яка в Канаді біда:
Як й обачу птаха, кажу, що сусіда!
Канадо, Канадо, яка ти зрадлива,
Не одного мужа з жонов розлучила.
Розлучила мужа, ще й дрібненькі діти, —
Горе мені, горе у ті[й] Канаді сидіти!
Канадо, Канадо, а й ти, Манітоба,
У тобі нарід блудит, як пуста худоба!
Веніпегу-місто, ще й слізьми залято:
Мають люди сумні великодні свята!
Дзвонят на бангофі — так дзвіночок тоненько,
Сумують до бога так люди сумненько.
А в нас на великдень як мак процвітає,
А в тії Канаді сніжок пролітає.
Йа у тії Канаді зозульки не чути —
Ми за свої краї не можем забути!
Йа в нас на великдень по церквах дзвони дзвонят,
А бідних у Канаді до роботи гонят.
Нам пани казали: «Вотці підуть з вами»,
А ми ся лишили, як діти без мами.
В дампшифу сідаю, ще й тяженько здихаю, —
Як сі буря звіє, народ потопає!
Мати вповідає: «Померла ми дитина!»
Агент повідає: «Я ти не родина!»
Завірте ми, люди, правду вповідаю,
Як ми не вірите, ще на бога ся здаю!
А дай же нам, боже, ще й у мирі прожити,
Нашу Галичину йа во віки славити!

А КЕД Я ОДХОДЗЕЛ ДО ТОЙ АМЕРИКИ

А кед я одходзел до той Америки,
Охабля я жену у великей брига.
Охабля я жену, а і дзеци тройо,
А сам сом одходзел до швета широого.

А кед я одходзел, то було пондзелок,
Та ше до нас сходзел шицок цо блізиши род.
Кед ше посходзели, барз цихо шедзели,
Ягод тоти мушки на Митра в ешені.
Кажде долу патри, а так ше сцераю,
На мне жалостного смутне попатраю.
А Ганьча-дзівочка, була ми найвекша,
Пришла гу мне, та ме крашне облапела:
— Апочо наш любі, ви ше одбераце,
А нас ту жалостних шицких охабляце.
А кед я виходзел зас двора нашого,
Та сом ше огляднул на широтки своіо:
— Дзеци моіо мали, як ви ніч не знаце,
Же ше з любим оцом нешка розхадзаце!
До кума Михняка посходзиц ше маме,
Там нас кочик чека, на ньго пошедаме.
Кед ше кочик рушел з кумового двора,
Нашо родителі коло коча стоя.
— Здрави оставайце, родителі нашо,
Америка далей, як за Сентомашем.
Кед ми пошедали на тоту галію,
Так ше кажди модлі шицко і «Вірую».
А на океану лем так кажди кучи,
Хто ше не знал модліц, та там ше научи.
А на той геліі подли кост ми маме,
По фалатку чурки і по три бандурки.
А гу тому ещи мяса ягод палец,
Хто любел чаринчу, та ше могол наєсц.
Кед ми обачели Америці бреги,
Та нам власи росли, ягод трава з жеми.
Мам я, браца, в краю милого брачика,
Та зато я видзел, яка Америка.
— Жена моя мила, ти мне дому волаш,
Же да я уже ідзем гу тебе гадзова.
Ти мне дому волаш, а і дзеци моіо
Любеш би видзиц апочка своіого.
Кед ми бог поможе, а же будзем здрави,
Любел би-м вечерац на вилію з вами.
Оз даль на галіі будзе за мене места,
Та я вам зашпивам: «Христос рожається!»
Та то я вам писал од шерца своіого,
Та кед сцеце верце, родителе моіого!

СІДАЙ, МИЛА, СІДАЙ ДО ТОГО ВАГОНА

— Сідай, мила, сідай до того вагона,
Уж ти подякую, моя люба жона.
Не плач, мила, не плач, вже ми не розгвариш,

Ти мя випровадиш на остатне дипо,
 Там ти подякую, моя люба жінко.
 На остатнім дипі вже дзвінки відбили,
 А мою женоньку слезоньки омили:
 — Не ходь, мужу, не ходь до той Америки,
 Бо велика драга, кельчик превеликий!

ПОДМЕ, ХЛОПЦІ, ПОДМЕ ДО ТОЙ ГАМЕРИЧКИ

А

Помірно

Под-ме, хлоп-ці, под-ме до той Га-ме-рич-ки,
 і я пой-дзем з ва-ми, лем по-про-дам бич-ки,
 ей, лем по-про-дам бич-ки.

Подме, хлопці, подме до той Гамерички,
 І я пойдзем з вами, лем попродам бички,
 Ей, лем попродам бички.
 Бички-єм попродам, мало пенендзи мам,
 Єще продам краву, поїдеме помалу,
 Ей, поїдеме помалу...
 Под іншого краля, ой же под англюся,
 Плаче за мнов жена, моя люба душа,
 Ей, моя люба душа.
 — Не плач ти, женочко, бо ми ся вруціме,
 Лем ся в Гамериці газдувац учиме,
 Ей, газдувац учиме.

Б

Помірно

Под-ме, хлоп-ці, под-ме до той Га-ме-рич-ки, і я пой-
 дзем з ва-ми, лем по-про-дам бич-ки, ей, лем по-про-дам бич-ки

В

Помірно

Под-ме, хлоп-ці, под-ме до той Га-ме-рич-ки, под-ме, хлоп-
 ці, под-ме до той Га-ме-рич-ки, і я пой-дзем з ва-ми,
 лем по-про-дам бич-ки, ей, лем по-про-дам бич-ки.

ПОМЕ, ХЛАПЦІ, ПОМЕ

Помірно, енергійно

По-ме, хлап-ці, по-ме до той А-ме-рич-ки,
 і я пойдзем з ва-ми, док по-пре-дам бич-ки.

Поме, хлапці, поме
 До той Амерички,
 І я пойдзем з вами,
 Док попредам бички. } 2

Бички попредани,
 А пенєжи мало,
 Мушим дац і краву,
 І цо ми остало. } 2

Плачем я і жена,
 Моя мила душа,
 Так то плачу шицки,
 Шицки, цо пойсц муша. } 2

— Не плач ти, женочко,
 Та ми ше врациме,
 Док у Америки
 Дакус заробиме. } 2

ЕЙ, ПУСТ НЯ, МИЛА, ПУСТ НЯ

Рухливо

Ей, пуст ня, ми-ла, пуст ня, ей, до той Га-ме-рич-ки,
ей, бу-ду ти по-си-лал, ей, по два та-ля-ри-ки.

Ей, пуст ня, мила, пуст ня,
Ей, до той Гамерички,
Ей, буду ти посилал,
Ей, по два талярики.
Ей, по два талярики,
Ей, на тиждень десятку,
Ей, не будеш робила,
Ей, лем сиділа в хладку.

ЕЙ, НЕСКИ-М ТУ, НЕСКИ-М ТУ, ОЙ НА ЮТРО ГЕТ ІДУ

Маршем

Ей, не-ски-м ту, не-ски-м ту, ой на ю-тро гет і-ду,
а на по-за-ю-тро на шиф ся дац бу-ду.

Ей, нески-м ту, нески-м ту, ой на ютро гет іду,
А на позаютро на шиф сядца буду. (2)

Ей, на шиф сядца буду, ой горко плацац буду,
Гамерицким дзевкам сервус давац буду. (2)

— Ей, дзевчата, дзевчата, ей, йа як ви ся мате,
Же ви ани одна фраіра не мате? (2)

А БОЖЕ МІЙ ІЗ ТОВ ГАМЕРИКОВ

Швидко

А бо-же мій із тов Га-ме-ри-ков! І-де до ней

на-рід пре-ве-ли-кий; я би пі-шов, а-ле-м мла-дий є-ще і сам не знам, ци мі бог даст ще-сте.

А боже мій із тов Гамериков!
Іде до ней нарід превеликий;
Я би пішов, але-м младий еще
І сам не знам, ци мі бог даст шесте.

— Моя мила, бивай мі здорова,
Зохабим тя на милого бога.
Сам поїду в далеку країну,
Лем почувай ти о мні новину.

А як мні новину почувеш,
Вшитко собі до порядку привед,
Сама сїдай на враного коня,
Лем приїжджай, драга душо моя!

БІДНИЙ ЧОЛОВІК, БІДНИЙ, ТА НЕ МАЄ ЗВІДКИ ЖИТИ

Повільно

Бід-ний чо-ло-вік, бід-ний, та не ма-є звід-ки жи-ти,
про-дав сво-є і-му-ще-ство та й пі-шов слу-жи-ти.

Бідний чоловік, бідний, та не має звідки жити,
Продав своє імущество та й пішов служити. (2)
Продав своє імущество й усі свої склади,
Продав свої усі склади — їде до Канади. (2)
Ой їде він до Канади та й ступні рахує,
Де го нічка захопить, там переночує. (2)
Як приїхав до Канади, став він, роздивився:
Бідна ж моя головонька, в чужий край забився! (2)
На добраніч усім на ніч, а ви, хлопці, чуйте:
Ви, погані, йдіть додому, а файні — ночуйте. (2)
Ви, погані, йдіть додому та лягайте спати,
А файні лишайтесь — щось буду казати. (2)

Ой маю я миленького та за бушиною,
 Ой чую я через люди, що туже за мною. (2)
 Ой банує, та й банує, та й переказує:
 — Нехай твоє біле личко ніхто не цюлює. (2)
 — Ніхто ж його не цюлює, тільки твій товариш,
 Казав же ти, мій миленький, що ся не забавиш. (2)
 Пішов же мій миленький в вівторок, в вівторок,
 Здає ми ся, мій миленький, що вже неділь сорок. (2)
 — Ой не сорок, моя мила, не сорок, не сорок,
 Тільки буде дві неділі в вівторок, в вівторок. (2)
 Ой якби ти, жінко, знала, що в Канаді біда,
 Ти би мені передала горобчиком хліба. (2)
 Ой якби ти, жінко, знала, що в Канаді горе,
 Ти би мені передала синичкою соли. (2)
 Синичкою соли, зозулькою води —
 Аж тогди б ти, жінко, знала, що в Канаді горе. (2)
 Ой Канадо, ой Канадо, яка ж ти зрадлива,
 Не одну ти дівчиноньку з милим розлучила. (2)

СИДЖУ Я КОНЕЦЬ СТОЛА ТА Й ДУМКУ ДУМАЮ

Сиджу я кінець стола та й думку думаю:
 Поїду я в Америку, а ні — у Канаду.
 Прийшло тее время — став я собиратся,
 Зібралася вся родина зі мною прощатся.
 Діти плачут і батько плаче, а жінка — тоскує:
 — Свою землю покидаєш, в чужий край мандруєш.
 Не їдь, не їдь, чоловіче, в Америку горувати,
 А хто буде дома малих діток годувати?
 Виїхав я за ворота та за жовті піски,
 Оглянувся назад себе — біжить мила пішки.
 Приїхав я до станції, білет викупляю,
 Оглянувся назад себе — мила умліває!
 — Не плач, мила, не тра мене виряджати,
 Ти вернися, йди додому діток годувати,
 Я поїду в Америку гроші заробляти.
 Приїжджаю до Лібави у п'ятій годині,
 Подивився я на море — стрясло всередині.
 Посадили мене в шифу у п'ятій годині,
 Шиф з канатом дав команду, став шиф од'їжджати.
 — Прощай, прощай, рідний край, ще й ти, рідна мати,
 Бо бог знає, бог відає, чи вернусь помирати.
 Приїжджаю через море — став шиф колихати,
 Були люди такі всякі, стали з того помирати,
 Молоді матросики стали в море викидати.
 Приїжджаю до Нью-Йорка — аж то вже Америка;
 Не побачив же я добре, тільки ліс та фабрики.

Ходжу я по Нью-Йорці та стріти рахую,
 Де захопить темна нічка, там і заночую.
 Приблудив я до станції білет викупляти —
 Стоїть, стоїть англічина та й став мене питати.
 А я стою, руський хлопець, — нічого отвічати.
 Питає, питає мене та й став люльку курити,
 А я стою, руський хлопець, — ні з ким говорити.
 Купив я білета та їду до Канади —
 Стоїть, стоїть англічина: «Каман, каман, Джані!»
 Дає мені піку й шухлю, як ярмо на шию.
 Заробив я трохи грошей та й їду додому:
 — Прощай, прощай, Канадонько, не приїду ніколи!
 Приїжджаю я додому, каже мені жінка сісти,
 Дає мені хліба-соли з водою із'їсти.
 Я на тее подивлюся, як кінь на солому,
 А згадаю про Канаду — стрепенуло мною:
 В Канаді я пив і добре гуляв,
 А приїхав я додому — навіки пропав!

ОЙ СІВ ЖЕ Я КІНЕЦЬ СТОЛА

Ой сів же я кінець стола Та й думку думаю: Поїхав би в Америку, Та грошей не маю.	Приїхав я до Нью-Йорку В глибоку долину, Взяли мене ті агенти, Як малу дитину.
Моя теща добра була, На те ся згодила, Вона мені, молодому, Грошей позичила.	Ведуть мене вулицями, Так мені тлумачать, Вони в мене, молодого, Силу й гроші бачать.
У неділю ранесенько В усі дзвони дзвонять, Мене, молодого, До шифи приводять.	А як вони вже від мене Всі гроші забрали, Тоді вони вулицями, Як пси, повтікали.
Підійшов я до шифи Та й думку думаю, Махнув з жалем хустинкою: — Бувай здоров, краю!	Прийшов я до колеги Із рідного краю: — Рятуй мене, рідний брате, Бо грошей не маю!
Покинув я Україну, Як матір рідненьку, Стару маму, дрібні діти І жінку миленьку.	— Як я тебе, рідний брате, Можу рятувати, — В Америці на ці гроші Тяжко працювати.

ІДУ Я В АМЕРИКУ, ІДУ ПРАЦЮВАТИ

Іду я в Америку, їду працювати,
Буду я в Америці тяженько ридати.
Іду я в Америку — до чорної ями,
Вже не побачу я ні тата, ні мами.
І рідного краю, й сонця не побачу,
Вільно не всміхнуса, вільно не заплачу.

ТЯГОТИ І ЖЕРТВИ ПО ДОРОЗІ ДО АМЕРИКИ

ПОНАД МОРЕ

Помірно

Музична партитура для голосу та фортепіано. Тональність: дві бемолі (B-flat, E-flat). Метр: 3/4. Текст пісні розташований під нотами.

По-над мо-ре по-над мо-ре брид-ка хви-ля три-мат,
бо ся ши-фа, бо ся ши-фа з бо-ку на бік ки-ват.

Понад море (2)
Бридка хвиля тримат,
Бо ся шифа (2) } 2
З боку на бік киват.

А на морю (2)
Віда превелика,
Бо там не дбат (2) } 2
Нихто о человека.

А як помре, (2)
Страшне го ховают,
Два матроси (2) } 2
Єден міх тримают.

А до нього (2)
Желізо привадают,
Як привадают, мамо рідна,
До моря з ним шмарят. } 2

А як шифа (2)
Затрубит жалосні,
Риби тіло (2) } 2
Торгают розкошні.

Риби з нього (2)
Кусні одривають,
А кісточки (2)
По морю плавають. } 2

Братя в краю (2)
Вельку радіст мають,
Бо з маєтку (2)
Сему част достають. } 2

У ТІЙ АМЕРИЦІ СИПАНА ДРАЖОЧКА

А

Енергійно

У тій А-ме-ри-ці си-па-на дра-жоч-ка,
хо-дить по ній, хо-дить мо-я фра-ї-роч-ка,
ка. Хо-дить, хо-дить, руч-ки за-ла-му-є,
же-їй ми-лий до кра-ю ру-ку-є,
же-їй ми-лий до кра-ю ру-ку-є.

У тій Америці сипана дражочка,
Ходить по ній, ходить моя фраїрочка.
Ходить, ходить, ручки заламує,
Же їй милий до краю рукує. (2)

— Не плач, мила, не плач, тать то вшитко дармо,
Бо я вже рукую скоро ютро рано.
Прийшов я там до Нев-Йорку вночі,
Заплакали мої сиві очі. (2)

Ой боже мій, боже, як си тяжко старам,
Як на тоту шифу сідати на ню мам?
Бо на шифі попи не ховають,
Лем матроси до моря руцають. (2)

В АМЕРИЦІ СИПАНА ДРАЖОЧКА

Б

В Америці сипана дражочка,
Іде за ньов моя фраюрочка.
Іде, іде, ручки заламує,
Бо їй милий до краю вандрує.
— Не плач, мила, не плач, бо уж дармо,
Бо я іду уж назавтра рано;
Уж мій куфер стоїть на дипої,
А шифкарта у кишени моїй.
Як-ем прийшов до Нью-Йорку вночи,
Заплакали мої чорни очі:
Ой боже мій, як ся застарав,
Поки тоту водичку преплавам.
Ой як-ем мав на ту шиф сідати,
Радше було зараз умирати.
На тій шифі бардз велика псота,
Бо там не дба ніхто о человека;
Як він умре, плебан го не сховат,
А ни ему розгрішеня не даст,
Лем му дадут кавальок олова
Та й го трутят матроси до моря.
Єго тіло рибки розтігають,
Лем кісточки по морю плавають.
Шифкапитан зараз відписали,
Щоб го більше дома не чекали.
Сестри, братя бардз ся зрадовали,
Же з газдовства більшу часть достали.
— Сестри, братя, ви ся не радуєте,
Бо я маю в краю дрібні діти.

КЕД Я ПРИШОЛ ДО НЕВ-ЙОРКУ ВНОЧІ

В

Рухливо

Кед я при-шол до Нев-Йор-ку вно-чі, за-пла-ка-ли
мо-ї нор-ні о-чі. І сам я ся хто-ди так
за-ста-рал, як я то-ту во-дич-ку пре-пла-вал?

Кед я пришол до Нев-Йорку вночі,
Заплакали мої чорні очі.
І сам я ся хтоди так застарал,
Як я тоту водичку преплавал?

Бо на морю там біда велика,
Бо там не ест ані священика.
Як там умре, такий погріб дают:
Ани його нич не умоляют.

Дадут йому фалаток олова,
А так шмарят матроси до моря.
Дробни рибки м'ясо оберают,
А косточки по воді плавають.

ОПИШУ ВАМ, БРАТЯ

Опишу вам, братя,
А о своїй пригоді,
Як нас сонце пекло
На той страшной воді.

Так нас сонце пекло,
Як вогонь пекельний,
Каждий з нас на шифі
Лежав, як смертельний.

А хто вмер на шифі,
То его не ховали,
Но камінь до шиї —
Й до води пускали.

ПЛИВЕ БАРЖА В ОКЕАНІ

Пливе баржа в океані,
Ох, і довго їй ще плить.
Іде син, і їде батько
В чужину, щоб заробить.

А далеко на Україні
Із дрібненькими дітьми
Стара ненька і невістка
Обливають ся слізьми.

Довго, довго баржа їде,
Вітер хмарочку несе,

Ви вже, братя, спите
Тут в своїй хатині,
Нам же сонце світит
Тут чотири годині.

А як тромба морска
А з опівночі біла,
Не одна ся шифа
В воді затопила.

Ото правда щира,
Що я вам повідаю,
Як ми не вірите,
То на бога здаю...

В чужину, в тяжку неволю,
У Америку везе.

Ох, і тяжко на чужині
На багатих спину гнуть;
А ще тяжче наймиточку
Гірку неправду-кривду чуть.

Пливе баржа в океані,
А за нею слід прямий.
Чи вернеться з заробітків
На Україну хто живий?

ТЯЖКІ ЗАРОБІТКИ. ЕКСПЛУАТАЦІЯ НА АМЕРИКАНСЬКИХ КОПАЛЬНЯХ І ФАБРИКАХ. ЗНУЩАННЯ З ЕМІГРАНТІВ. БЕЗРОБІТТЯ

ГЕЙ, ЧОРНА АМЕРИКА

А

Стримано

Гей, чор-на А-ме-ри-ка, крут-ні пре-ве-ли-
ка, ве-льо-ся на-псу-є,
гей, ве-льо-ся на-псу-є, хто не знать я-зи-ка.

Гей, чорна Америка,
Крутні превелика,
Вельо ся напсує,
Гей, вельо ся напсує,
Хто не знать языка.

Гей, і я ся напсував
За тих десять тиждні,
Аж мі іспадали,
Гей, аж мі іспадали
З моїх ножок чижми.

Гей, чижми мі спадали,
Шмати ся подрали,
Тогди ня англиці,
Гей, тогди ня англиці
До роботи взяли.

Гей, так мі підвишили
П'ять і двадцять центів,
Тогди ня запрягли,
Гей, тогди ня запрягли,
Як коня до чверти.

ТОТА АМЕРИКА ПРЕГРОЗНЕ ВЕЛИКА

Б

Тота Америка прегрозне велика!
Цо ся по ней людзе барз целью наблудза!
Бо й я ся наблукал, да з-за кильо тижнюв,
Аж ми іспадалі з моїх нужок ціжми.

Цижми іспадали, шати ся подрали,
Теди ми англійце до роботи взяли.
До роботи взяли, конські шверти далі:
— Цагай, унгар, цагай, не болят тя плечи.

ПОМОЖ, БОЖЕ, ПОМОЖ ПРИТИ ДО ЄВРОПИ

В

Помож, боже, помож прити до Європи,
Товди й поспоминам америцки кроки.
Кроки поспоминам, кождому закажем:
— Не ходи в Гамерику, кет не еси блазен!
Бо у той Європі кождий сой газує,
А в той Америці дос ся набідує.
Я ся набідував та за штири тижні,
Ніж мі не спадали з моїх ніжок цижми.
Цижми мі спадали, вахи ся подрали,
Товди й мя англици до роботи взяли.
Так они мі дали по таляру на ден,
Думали англици, же то унгар блазен.
Як мі подвисшили на двацет п'ят центи,
Але мя запрягли, як коня до штверці;
Як коня до штверці, а вола до ярма, —
Вірте же мі, люде, же то іста правда.
Котрий не вірите, іте попробуйте,
Як попробуєте, вірити будете.
Бо у нашім краю так люде думают,
Же то в Америці дармо гроші дают.
Не дармо, не дармо — треба тяжко робіц,
Треба тяжко робіц, аш за десят годин.
А як десят годин тяжко виробіме,
Приходить бас ку нам, як ми ся маєме.
Ми му повідаме, же тяжко робіме,
А він нам повідат — за таляр мусіме.
Кед тяжко робіме, пінязі маєме,
А як приде педа, до краю сой шлеме.

ПОМОЖ, БОЖЕ, ПОМОЖ НАЗАД ДО ЄВРОПИ

Г

Помож, боже, помож назад до Європи,
Теди порахуєм америцки кроки.
Як їх порахуєм, кождому накажем,
Же до Америки най ідзе лем блазен.

Бо Норт Америка же-м є превеліка,
Та ще по ней скита, хто не зна язика.
Так і я ще скитал мешац і два тижні,
Аж ми поспадали з моїх ножкох чижми.
Чижми поспадали, шмати ще подрали,
Тедик ме англійци до роботи вжали.
А так ми плацели по долару на дзень,
Так собі думали, же то руснак блазен.
Вец ми подвисшли двацец і патц цента,
А так ми прагали, як мулу до штверци.
Бо мула у штверци чежко цагац муши,
Так і кажди руснак чежко робіц муши!
Чекай, руснак, чекай, будзем я це прагац,
Кед ти зос Європи ту пришол зарабця.
Еще ме прагали, як вола до ярма,
А ви, людзе, верце, же то іста правда.

ОЙ КАНАДО, КАНАДОЧКО, КАНАДО-НЕБОГО

Ой Канадо, Канадочко, Канадо-небого!
Зрадила ти з Буковини газду не одного.
Ой Канадо, Канадочко, та й ти, Манітобо,
Жие в тобі руський нарід, як тая худоба.
Ой Канадо, Канадочко, чого-сь так зрадлива?
Не з одного-сь господаря тут драба зробила.
Ой тут в літі дні гарячі, а ночі студені,
Через то тут наші люди ходять засмучені.
Ой тут в літі дні гарячі і сонечко гріє,
На другий день мороз свисне, аж земля біліє.
Тут гадають наші люди, що будуть панами,
А вони тут на роботу всі ідуть з торбами.
Ой тут наші руські люди з фарми не вживають,
Лишень ходять по Канаді, роботи шукають.
Ой Канадо, Канадочко, чо-сь така немила?
Бодай ти ся ти, Канадо, нікому не снила.
Ти, Василю Палагнюку, приятелю рідний!
Не їдь, не їдь до Канади, бо будеш облудний.
Ой Канадо, Канадочко, яка ти зрадлива,
Бодай ти ся ти, Канадо, нікому не снила!

А ХТО ХОЧЕ ГРОШІ МАТ, НАЙ ІДЕ ЗА МОРЕ

А хто хоче гроші мат, най іде за море:
Там він зара' розпізнає, яке там є горе.
А він мислит, що за морем гроші назбирає,
А він тільки за тим морем недоли зазнає.

Там управді грошей досит — трудно їх дістати,
 Бо на гроші перше треба тяжко працювати.
 Як достанеш ту роботу, чорная година!
 Піт тя очі заливає що кожна хвилина.
 Як дістанеш тую пейду, що з нею робити?
 Чи додому ї післати, чи собі лишити?
 Нещасливов мою пейдов треба харч платити
 І до штору тре віддати, довги заплатити.
 Жінка з дому, знаю, лист пише до мене хороший:
 — Ой чому ж, мій миленький, не пришлеш ми гроші?

Ти не знаєш, що тут треба на різні видатки?
 Ой забрали всі добитки на різні податки!
 Жінка другий знов лист пише: «Що, милий,
 з тобою?»

Тутка вдома діти плачут твої за тобою!
 Діти плачут, я сумую, ще й часом заплачу,
 Що я тебе, мій миленький, так давно не бачу.
 Ти-сь поїхав на чужину, на божую волю,
 А я сиджу та й думаю, оплакую долю».
 — Не журися, моя мила, я тя не забуду.
 — Коли ж я тя, мій миленький, виглядати буду?
 — Не журися, моя мила, на бога надійся!
 За два роки мене дома напевно сподійся!
 В Америці тому добре, хто й жінки не має, —
 То й о дому він не тужит, ні о що не дбає.
 Як нап'ється, то й забуде за рідную маму,
 Тільки мислит, коб дістат яку файну даму!
 А хто дома покидає жінку молодую,
 Той додому присилає все пейду цілую.
 Жінка вдома як дістане ту пейду цілую,
 Зара' собі тре купити спідницю новую.
 А не знає, що довг винна, що тра го віддати,
 Вона хоче за ті гроші красно ся прибрати.
 Вона хоче ще й замовит чобітки хороші,
 Бо надію вона має, що знов прийдут гроші.
 А не знає, що чоловік там по скалах лазит —
 Ой вже йому від роботи шкіра з рук облазит.
 Не раз часом піт кривавий вочи заливає,
 Не раз часом поза плечі вже смерть заглядає.
 Скажу я вам до родини біленьким листочком,
 Заспівав би я вам пісню сумним голосочком.
 Бо листочок не говорить, голосу не має,
 Від чужини до родини жалю не завдає.

ОЙ КАНАДО, КАНАДОЧКО

А

Ой Канадо, Канадочко,
 Яка ти зрадлива! (2)

Не одного чоловіка
 З жінков розлучила. (2)

Розлучила жінку з мужем,
 Всиротила діти.

Я сам пішов до Канади
 Гаразду глядіти. (2)

Ой коби ти, мила, знала,
 Який же тут гаразд. (2)

Лишила би-с рідні діти,
 Йшла би-с д'мені зараз. (2)

А коби ти, мила, знала,
 Як я тут бідую. (2)

Запрягаю коні в шори,
 А сам спацірую. (2)

КАНАДО, КАНАДО, ЯКА ТИ ЗРАДЛИВА

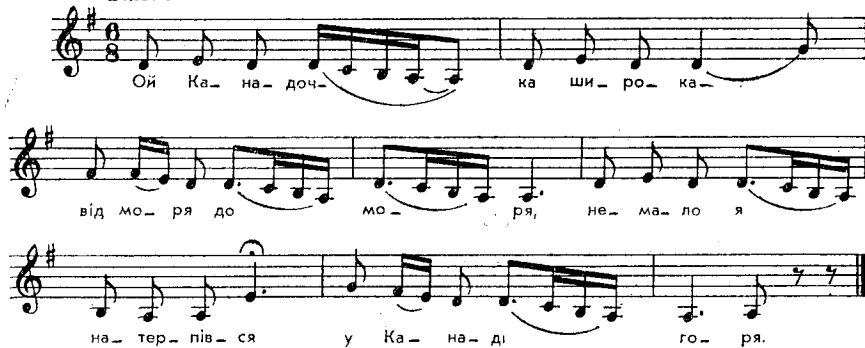
Б

Канадо, Канадо, яка ти зрадлива,
 Не одного мужа з жінков розлучила. (2)
 Не одного мужа, не одні діти,
 Гірко мені, тяжко в Канаді робити. (2)
 Писав би я листи — паперу не маю,
 Пішов би на пошту — дороги не знаю. (2)

Хоч взнав і дорогу, то мови не вмію,
 Бідна ж головонько, де тепер подію? (2)
 Як із серця мого вийде жалю море,
 Тоді спитаєте, яке мені горе. (2)

ОЙ КАНАДОЧКА ШИРОКА

Вільно

Ой Канадочка широка —	Та й гадали наші люди,
Від моря до моря,	Що будуть панами, —
Немало я натерпівся	Вони пішли до Канади
У Канаді горя.	Та й ходять з торбами.

ПРИЇХАВ Я ДО КАНАДИ

Приїхав я до Канади	Пішов же я по Канаді
Много років тому,	Роботи шукати.
Нема вістей від родини	Хто гадає, що за морем
Із рідного дому.	Грошей назбирає,
Взяв я хліба у тайстрину	Той за морем гірку долю
Та став мандрувати,	І голод зазнає.

ОЙ ЖІНКО, ЖІНОЧКО

Ой жінко, жіночко,	Якби-сь, жінко, знала,
Як тут важко жити,	Як в Канаді горе,
В Америці тяжко	То би передала
Грошики зложити.	Горобчиком солі.
Як кашлем затягне,	Якби-сь, жінко, знала,
Западуться очі,	Яка мені біда,
Життя моє стало	То би передала
Чорніше від ночі.	Синичкою хліба.

ГЕЙ, ПОБІЛ ЯНЧІК, ПОБІЛ, ГЕЙ, НАШОГО КАЧМАРЯ

Гей, побіл Янчік, побіл, гей, нашого качмаря,
 Же он нас розпустил, гей, под чвартего краля.
 Гей, под чвартего краля, гей, под тего вінклюса:
 Як там жени плачут, гей, моя драга душа.
 Гей, не плачте, женічки, гей, так ми ся враціме,
 Лем се в Америце, гей, газдовац навчіме.
 Гей, у той Америце, гей, так ми газдуєме:
 О шстой годзинє, гей, до роботи встаєме.
 Гей, о семой годзинє, гей, до роботи ідем,
 Ани он сам не зна, гей, ци он назад прийде.
 Гей, прийдеш ку шафтови, гей, станеш собі на гач,
 Там гунцот інжінер, гей, лем нас гайсує преч.
 Гей, лем нас гайсує преч, гей, тристо, пейсто сяги,
 А попод зем іду, гей, да с двацет миль драги.
 Гей, як прийду до брусту, гей, там сой одпочину,
 Шідем, осем кари, гей, на шихту ладуєм.
 Гей, прийде ку мі майнер: «Гей, що робиш, унгару?»
 — Озда ші не ошлеп, гей, же ладує кару.
 — Гей, ладує, унгар, кару, гей, бо маш по таляру,
 Мало ти ся видит, гей, ти дурим унгару?
 Гей, шак ти підвишил, гей, пейц і двацет центи,
 А так це запрегну, гей, як мулу до шверци.
 Гей, бо мула за шверци, гей, цешко цєгац муші,
 Гринор прийде с краю, гей, цешко робіц муші.
 Гей, але милий пан бог, гей, тельо нам дозволив,
 Же нам за калапом, гей, ясне світло горит.
 Гей, ясне світло горит, гей, майнер му гуторит:
 — Ладує, унгар, кари, гей, шак це нич не болит.
 — Гей, не болит ня глава, гей, ани ношки мої,
 Лем мі з рук кров тече, то кто ж мі їх загоїт?
 Гей, кто мі їх загоїт, гей, кет ту ніт доктора?
 Загоїт їх мила, гей, с тамтой страни моря.

ДОБРЕ В АМЕРИЦЕ ОНГАРСКИМ ЖЕНАЧОМ

Добре в Америце онгарским женачом,
 Бо цешко не робя, бо цешко не робя,
 Мають добре жице.
 Бо цешко не робя, лем попод зем ходя,
 Ходя попод скали, ходя попод скали,
 Як хробаки мали.
 Лем ім то милі бог, лем ім то добре дал,
 Же ім за калапом, же ім за калапом
 Ясно лямпка горі.

Англiк му гурорi: «Ладуї, онгар, кари!
Ладуї, онгар, кари, ладуї, онгар, кари,
Шак це нiч не болi».
«Не болi ме глава, ані мої ногi,
Лем мi з рук крив цече, лем мi з рук крив цече,
Кто мi їх загої?
Кто мi їх загої? Тут нема доктора.
Загої їх мила, загої їх мила
С тамтої страни води.
— Жено моя мила, жено моя добра,
Як ти там газдуєш, як ти там газдуєш
С тими дзецми вдома?
— Газдуєм, газдуєм, юж лешче не можем,
Тебе з Америки, тебе з Америки
Дочекац не можем.
— Дочекаш, дочекаш i праву ручку даш,
Будзеш се ме пiтац, будзеш се ме пiтац:
«Мужiчку, як се маш?»
Не будзеш се пiтац: «Мужiчку, як се маш?»
Лем се будзеш пiтац, лем се будзеш пiтац,
Цїй моц пенезi маш?
Моц пенезi не мам, бо сам не шпаровал,
А цо сам заробiл, а цо сам заробiл,
То сам прокельтовал.

МОЯ ЖЕНА В СТАРiМ КРАЮ, А Я ТУ

Моя жена в старiм краю, а я ту,
Глядав я сої в Америцi роботу.
Нашов я ей при Маганой до майнох,
Лем же би мi милий пан бог допомог.
Дванац кари я на шихту ладувал,
А до того сам на себе вачювал.
Обернем ся три сто рази в годзине,
Ци ме шлейт лебо камiн не забие.
Юш вибила по обедзе година,
Юш ся майнер мi додому побира;
Не остало у тiм брустi никого,
Окрiм бога а i мене самого.
Дванац кари на шихту я ладувал,
Пришол домiв — весело сої танцювал.
Принесеш сої кечок пива лебо два —
Криво на мя юш позерат газдиня:
— Робе ви сої, бурдингаше, цо кцеце,
Шак за мої пенезi не пиєце;
Дате ви мi погар пива лебо два,
Бо я ваши чорни шмати райбала.

ДАВНО БУЛО ТЯЖКО ЖИТИ

Давно було тяжко жити,
Найгiрше — вмирати,
Дуже тяжко йти iз дому
Хлiба заробляти.

Шукав гуцул бiднесенський
Лiпшої принади —
Мусiв iти заробити
Хлiба до Канади.

Ой став гуцул на роботу —
Вугiлля копати,
Та прийшлося бiдоласi
З голоду вмирати.

МОЯ ЖЕНА В КРАЮ, А Я В АМЕРИЦI

Помiрно

Мо- я же- на в кра- ю, а я в А- ме- ри- ці,
мо- я же- на в кра- ю, а я в А- ме- ри- ці,
я му- шу тяж- ко ро- би- ти в зе- лiз- ній фаб- ри- ці,
ей, в зе- лiз- ній фаб- бри- ці.

Моя жена в краю, а я в Америцi, (2)
Я мушу тяжко робити в залiзній фабрицi,
Ей, в залiзній фабрицi *.

До роботи iду, фабрика уж трубит, (2)
Мiй бас на ня криво смотрит, бо ся му не любить.

Коло мене ходит i так мi говорить: (2)
— Понагляй ся, бiлий унгар, зле ся з тобов зводит.

* Приспiв «Ей» повторюється з другою частиною кожного парного рядка.

Бо як ти мі завтра так нескоро придеш, (2)
То я тебе вичастую, і з роботи підеш.

— Як ня вигасуєш, то ся не бою, (2)
Бо я уж мам сто талярів та піду до краю.

— В твоім краю біда, ти там не вижиєш, (2)
В Америці тяжко робиш, але пиво пиєш.

— В моім краю ліпша вода, як у твоім пиво, (2)
Не будеш мі, мій містер бас, розказувал тельо.

МОЯ ЖЕНА В КРАЮ, А Я НА ЧУЖИНІ

Моя жена в краю, а я на чужині, (2)
Крає ся мі серце на дві половини,
Ей, на дві половини*.

— А мужу мій любий, не дай мі бідити, (2)
Вер ня до Канади, буду з тобов жити.

Буду твої руки, ноги цілувати, (2)
Прийду до Канади, буду працювати.

— Рад би-м тебе взяти, як душу до раю, (2)
Але до Канади тепер не пуцають.

ДОБРЕ ТОБІ, МОЯ МИЛА

А

Добре тобі, моя мила,
У посцелі лежац,
А я мушу скоро рано
До роботи бежац.
Як я іду до роботи,
Уж фабрика трубит,
Криво на мя мій бас патрит,
Уж му ся не любить.
Ой коло мене ходит,
Нич ми не говорит:
— Понаглай ся, білий Янчик,
Планно ти ся водит.
Як ти мі так завтра рано
Ту нескоро прийдеш,

То я тебе висакую
І з роботи вийдеш!
— Як ти мене висакуєш,
Не боюся того,
Уж три рочки на октобра,
Як я чекам того.
— В вашім краю велика біда,
Ти там не вижієш;
В Америці тяжко робиш,
Але пивце пиєш.
Так собі думаєш,
Що ти у тій Америці
Навіки биваєш.

* Приспів «Ей» повторюється з другою частиною кожного парного рядка.

ДОБРЕ ТОБІ, МОЯ МИЛА, У ПОСТЕЛИ СПАТИ

Б

Добре тобі, моя мила, у постели спати,
А я мусів скоро рано, ей, до роботи встати.

Юж я іду на роботу, юж фабрика трубит,
На мене бас криво смотрит, ей, юж ся му
не любить.

— А ти, басу, а ти, басу, я ся тя не бою,
Бо я піду, бо я піду, ей, я піду на свою.

— Чекай, унгир, чекай, унгир, бо ти побануєш,
А маш ти добру роботу, ей, та й ю не шануєш.

МОЇ МАМЦЯ ДОМА, А Я В АМЕРИЦІ

Не швидко

Мої мамця дома, а я в Америці,
Роблю я в Нев-Йорку, в той новій фабриці.
Як машину пуцам, нитки ся торгают,
А мої мамуся о ничім не знають.
А та Америка ест то превелика,
Наїстся го біда, хто не зна языка.
Мене ся наїла за дванацет тижнів,
Ніж ся мі не здерли ті краївски цижми.
Цижми ся мі здерли, лашки з мя спадали,
Хтовди мя англики до роботи взяли.
Обіцяли мені півталяра на ден,
Іщи ся сміяли: «Роби, грінер блазен!»

Як я то почула, што они ся сміют, —
 Не буду робила, бо мі ручки мліют.
 А ручки мі мліют, слези мі спадают,
 А мої матуся о ничім не знають.
 Виховали-сте мя на своїх колянах,
 Не буду робила на ваших полянах.
 Виховали-сте мя, як єдну ягоду,
 Виправили-сте мя за широку воду.
 За воду широку, за море глибоке,
 Тераз бануєте: «Дитя моє любе!»

В АМЕРИЦІ У ФАБРИЦІ

В Америці у фабриці
 Я там мушу з басом стац,
 Там мя будут інжиніри
 Доло шльопом гайстовац.
 Гайстуюся доло шльопом,
 Гастуюся, боже мій!
 Згайстовався аж до ганку,
 Завернувся розум мій.
 Роблю в майнах, яко сомар,
 Роблю в майнах, боже ж мій:
 Як підпаде уголь від фаєра,
 Відбере ми живот мій.
 Ліва ручка відстрілена,
 Права ручка відтята:
 Подивися, моя жінко, —
 Америцка робота!
 З єдної страни стоїт доктор,
 Угля з мене вибират;
 З другої страни стоїт плебан,
 Смерти ми ся сподіват.
 — А ви, братя-камаратя,
 На бога вас філюю,
 А за той край америцкій
 Бардз вам красно дякую.

ПУСТИЛИ ВИ МЕНЕ, МАМУСЬ, ЗА МОРЕ ШИРОКЕ

Пустили ви мене, мамусь, за море широке,
 А тепер плачете, же мене в дому немає.
 Не плачте, мамочко, бо я в Америці,
 Роблю на таляри в вовняній фабриці.
 Мої оченька сльозами ся заливають,
 Як іде машина, нитки ся торгають.

Як нитки ся рвуть, треба зв'язувати,
 То мож буде більше талярів складати.

Чула я уночі, як гукала сова,
 Прийшли ми на мисель мамусині слова.
 Не так мамусині, як няня старого,
 Же я не слухала, поки било кого.

ОЙ КУВАЛА ЗОЗУЛЕЧКА, ЩО ЛИШ ТРОХИ ЧУТИ

Ой кувала зозулечка, що лиш трохи чути:
 — Я тебе, моя сестричко, не можу забути.
 Ой червоне сонце сходить і таке заходить;
 Припиши ми, моя сестро, як ти ся поводить.
 Зраня сонце ясно світить й живо погасає,
 Ми тобі тут на чужині обі заспіваєм.
 Заспіваєм тобі, сестро, у цій Америці,
 Бо життя тут таке красне, як трава в пивниці.
 Ой біда тотій травиці, що по ній ся ходить,
 Так мені тут, молоденькій, гірко ся поводить.
 Ой а де ж то моя ненька, та, що мя зродила?
 Ой а де ж та доріжечка, що я нев ходила?
 Ой далеко у лісочку зацвіла калина,
 Ой тепер я на чужині нічия дитина.
 — Ой роблю я, моя мамко, як удень, так вночі, —
 Не можу си доробити на хліба кусочок.
 Гірко мені, моя мамко, гірко поводить ся,
 Як не віриш, моя мамко, прийди подивися.

ЕЙ, В ГАМЕРИЦЬКІМ КРАЮ, ЕЙ, ДОБРЕ ЇСТИ ДАЮТ

Рухливо, енергійно

Ей, в Га-ме-риць-кім кра-ю, ей, до-бре їс-ти да-ють.

А-ле з бі-лих ру-чок, ей, ску-ри по-злі-за-ють.

Ей, в гамерицькім краю, ей, добре їсти дають, (2)
 Але з білих ручок, ей, скури позлізають. (2)
 Ей, дай же мі, боженьку, ей, о що я тя прошу, (2)
 Того парубочка, ей, що го в серці ношу. (2)

**ОЙ БІДА Ж МИ НА ТІМ СВІТІ У ЧУЖИНІ
ЖИТИ**

Ой біда ж ми на тім світі у чужині жити,
Нема кому пораненой рученьки завити.
Нема кому потішити, ні пожалувати,
Ой мушу я свою руку та сам завивати.
Коби жінка, діти були, би ся розплакали,
Скорше би ся мої рани докупи стуляли.

В ГАМЕРИЦЕ В САЛОНЕ, В САЛОНЕ

А

Помірно

1) В Га- ме- ри- це в са- ло- не, в са- ло- не
пі- ют ви- но бра- то- ве, бра- то- ве.
Пі- ют, пі- ют, чер- ка- ют, чер- ка- ют,
2) руч- ки со- бі да- ва- ют, да- ва- ют.
1) 2)

В Гамерице в салоне, в салоне
Піють вино братове, братове.
Піють, піють, черкають, черкають,
Ручки собі дають, дають.

— Пій Янічку, пій вино, пій вино,
Як ше ті там водзіло, водзіло?
— Не бардз добре, не бардз зле, не бардз зле,
Лем сам зато плакал вше, плакал вше.

Ми шероте zostали, zostали,
По свету ше тиралі, тиралі.
Йа не раз ше схадзали, схадзали,
Ручки собі давали, давали.

У ПІЦБУРГУ ТАКЕ НОВЕ

Б

Маршем

у Піц- бур- гу та- ке но- ве: пи- ю вин- ко,
пи- ю вин- ко, бра- ци- ко- ве,
а чер- ка- ю, руч- ки се- бе по- да- ва- ю.

У Піцбургу таке нове:
Пію винко брацикове.
Пію винко, а черкаю,
Ручки себе подаваю. } 2

Напий ти ше, напий вина,
Не бардз часто ту госцина.
Як заробяш, як газдуеш,
Кельо на рок пришпоруеш? } 2

Не мам я ше з чим похваліц,
Не мож ані шицко ганіц.
Ані зо злим, ані з добрим,
Кед под жену чежко робим. } 2

Як широти-зме остали,
Шветом-зме ше лем блукали,
Але кед-зме ше стретали,
Ручки себе подавали. } 2

Ручки себе подавали,
З погариком почеркали,
З погариком почеркали,
Смуток з винком розогнали. } 2

АМЕРИЦКИ МЕН

Америцки мен
Робим кажди дзень,
Лем себе рахуем:
Кельо пришпоруем —
На педу!
З краю ліст достал,
Би-м їм цо послал,
Причекай, апочко,
Напишем писмочко,
Пошлем ци петицу —
На педу!
Мой каляп стари,

Леци ми з глави,
Шмати мойо, шмати,
Шак сѣ сами пляти,
Купим себе нови —
На педу!
Як прийшла педа,
Ніч нам не треба.
Палє: ту долари!
Дай полни погари
Да ше напиєме —
На педу!..

БІДНО ЖИВ Я В РІДНІМ КРАЮ, ГОРЕ МОЄ, ГОРЕ

Бідно жив я в ріднім краю, горе моє, горе!
Пішов щастя я глядати за широке море.
Приїхав я до Канади, став думку гадати,
Листок пишу до родини в далекі Карпати.
Ой Канадо, Канадочко, бодай ти пропала!
І молодість, і здоров'я від мене забрала.
Ой ходжу я по Канаді та тяжко зітхаю,
Тоту панську Канадочку клянупроклинаю.

АМЕРИКО, АМЕРИКО

Америко, Америко,
Яка ти велика,
Скільки я по ній находився,
Та й не знав язика.

Ой у тій Америці
Тяжка робота,
Тільки тоді уберешся,
Як прийде субота.

Ой в тій Америці
Мож би походити,
Тільки дуже тяжко, брата,
У наймах робити.

ДОБРИ БУЛИ ЧАСИ, АЛЕ СЯ МИНУЛИ

Добрі були часи, але ся минули,
Як тоті квіточки, що на яр квітнули.
Коли в Америці були добрі часи, —
Скоро з шифи зійшов, то роботу найшов;
Самі нас басове до фабрики кличуть,
І роботу дають, і плату не згіршу.
Але ся минули тоті добрі часи,
Тепер нас не кличуть і плати суть танші.
Хотя й би з голоду на дорозі гинув,
Ніхто о тя не дба і на одну хвилю!
Ой тяжко ту, тяжко вже на світі жити,
Роботи не дають, за що ж що купити?
А хотя й і дають, то бардз слаба пейда.
Ой нащо нас, нащо в Америці треба?

СУМНО МЕНІ, СУМНО

Сумно мені, сумно	Вже веселість моя
Жити в чужім краю.	Навіки пропала.
Де веселість моя?	
Сам того не знаю.	Канада не хоче
	Роботоньку дати,
Вітер повіває,	Мушу я за морем
Суха гілка впала,	З голоду вмирати.

ОЙ ПІШОВ Я ДО БЕЛЬГІЇ, ПІШОВ У ЧУЖИНУ

Ой пішов я до Бельгії, пішов у чужину,
Залишив я нянька й маму, молоду дівчину.
Лишив дома дівчиноньку Марійку, Марійку,
Потом пішов із Бельгії в тоту Америку.
Ой хотів я тих доларів много заробити
Та аж потім до дівчини скоренько спішити.
Не дай, боже, таке щастя, яке в мене було:
Від тяжкої там роботи мене перегнуло.
Прийшов додому без доларів, няньо й мама
в гробі,
А Марійка віддалася, сирота я собі.

КАЛІЦТВО, СМЕРТЬ ЕМІГРАНТА НА РОБОТІ

КЕБИ-СЬ ПРИЙШЛА, МАМУС МОЯ, ДО АМЕРИКИ

Ке-би-сь при-йшла, ма-мус мо-я, до А-ме-ри-ки,
ви-ді-ла би-сь, ма-мус мо-я, жаль пре-ве-ли-кий.

Як май-не-ра за-би-є а-бо йо-го по-тов-че,
як та йо-го мла-да же-на жа-лос-ні пла-че.

Кеби-сь прийшла, мамус моя, до Америки,
Виділа би-сь, мамус моя, жаль превеликий.
Як майнера забіє або його потовче,
Як та його млада жена жалосні плаче.

А кед його на геч кладут, горі гайсуют,
Шитки люде і дохторе шя там збігают.
А ці він іщі жие, ці лем до труни піде,
Діти плачут і зо женам, што з нима буде.

— Ой можете, мамус моя, там банувати,
Не буду я у Європі уж газдувати.
Ней вам пан бог заплатит, што-сте ня виховали,
А ж сте ня ту за море по смерть послали.

АТЬ, БОЖЕ МИ, ЯК В ТІЙ АМЕРИЦІ

Ать, боже ми, як в тій Америці:
Іде до ньой народ превеликий.
І я піду, бо іщи-м молодий,
Даз' ми пан біг там даяке щастя.

Зістань здорова, моя молода жено,
Зохаблям тя на бога єдного.
Я ся верну, кед ня не забиют,
Лем ти чекай от мене новину.
Як от мене новину дістанеш,
Ушитко собі до порятку принес.
А так сідай на вороного коня,
А леть іт до ми, дорога душо моя.
А як она до Америки прейшла,
Та она го живого не найшла.
Лем тоту кров, што з нього капкала,
Гірко собі над ньов заплакала.
— Вас, гробарі, прошу вас на бога,
Повічте ми, де ми муж ту сконав?
— А він сконав на ті сиві скалі,
Іть увидиш, там ся над нем кают.
Ать, боже ми, коби-м дашто знала,
Би ся тута скала розпадала,
Би ся тута скала розпадала,
Би я свого мужа спознала.
А як она його там спознала,
Гірко над ним собі заплакала:
— Тать, мужу ми, што же ти наробив,
Же ти сироти діти у краю зохабив?
— Іть ти, жено, іть моїй сироті,
А повіч їм, же я в Америці.
А повіч їм, най ня не чекают,
Бо я лежу піть великув скалов.
Бо я лежу у ті Америці,
Забили ня гунцути англици.
Нехали ня за се англици забити,
Бо я їм не хотів вельо пива платити.
Наробили моєй жені жалю,
Же не преїду уже вецей краю.

ДАЛА ЛИСТ СУМНЕНЬКИЙ

Дала лист сумненийкий — Ой чуєте, діти,
Поштареві в руки, Є письмо від тата!
І, здається, щезли І з дітьми побігла
З серця люті муки. До сусіди Гната.

Не минув ще місяць, Гнат письмо з Канади
У неділю рано Пильно оглядає
Є письмо з Канади, І слово за словом
Певно, від Івана. Голосно читає:

— Не пишть вже більше
Та й не нарікайте,
За душу Івана
Панотцеві дайте.

Ваш Іван вже дев'ять
Місяців як в гробі,
Глина 'го забила
Кінтом в Манітобі.

ОЙ ВИ, ГОРИ, СИНІ ГОРИ, ВСТАВАЙТЕСЬ ЗДОРОВІ

Ой ви, гори, сині гори, вставайтесь здорові,
Та най по вас звірі ходят, а не хлопські ноги.
Я вас більше, сині гори, не буду видіти,
Бо я вже вас, сині гори, мушу тут лишити.
Та піду я в далекий край, межі чужі люде,
Туй вас лишу, сині гори, лем вітер подує.
Подуй, вітре, подуй, вітре, із теплого краю,
Будь здорова, верховино, я тя оставляю.
Ой лишу я в старім краю жінку і діточок,
Пак зажену їм додому з-за моря листочок.
Пішов хлопик в далекий край, аж до Америки,
Бо він хоче заробити собі доларики.
Пішов хлопик молоденький далеко за море,
Дали йому чекан в руки: «Роби, хлоп, небоже!»
Завели го молодого во тунель глибокий,
Дали йому, нещасному, лампашок у руки.
Робит хлопик у тунелі, пот з лица му тече,
Прийде йому жінка в гадку — горенько заплаче.
— Ой не плачте, чорні вічка, і я не журюся,
Мало собі попороблю, додому вернуся.
Коли хлопик молоденький сесе виговорив,
Камінище величезний на ноги ся звалив.
— Помагайте, цімборики, мої милі браття!
Несіт мене на корабель, пошліт в Закарпаття.
Хочу вмерти в своїм краю під полонинами:
Жона, діти там чекают, будут сиротами.

ОЙ ЦИ САБЕЛЬКУ НА ПЛЕЧЕ

— Ой ци сабельку на плече,
Китиці іззаду, —
За миленьким, моя мамко,
Вмиратися ладжу.

Ой ци гайом зелененьким,
Широков водицьов, —
Будут сліди заростати
Зеленов травицьов.

— Ой не вмирай, люба донько,
За любком рідненьким:
Ой він пішов в Америку
Гайом зелененьким.

А як тая ой травиця
В тих слідах ізмерзне,
Тогди ся вже мій миленький
З Америки верне.

Та я пішла і вуздрила:
Там ні є травиці!
Тепер мого миленького
Вбило в Америці.

Ой не такі тверді ключі —
Широка водиця,
А над його головоньков
Сиренька землиця!

Убило го молодого
У майни, у майни,
Бо він ся не сокотив
І збив його камінь.

Ой землиця сира, сира —
Жалую на тебе,
Што ти мого миленького
Взяла, взяла в себе!

Рада би-х я, молоденька,
З любком говорити, —
Тверді ключі америцькі —
Не мож утворити!

— Ой я його та й не брала —
Взяв богонько душу.
Я, небого, сироточка,
Його тіло мушу.

ПІШЛА БІДНА СТАРА МАТИ НА ВИСОКУ ГОРУ

Пішла бідна стара мати на високу гору:
— Ой вернися з Америки, синочку, додому.
Прийди дому, мій синочку, з тої Америки,
Як ся вернеш, — будеш, синку, щасливий навіки.
Мої руки ослабають та з тої тяготи,
А ти плачеш в Америці — не маєш роботи.
Забув-єсь за стару матір, за свою родину,
Поспіваєш попід плотом: «Все дину та дину».
Одну днину та під плотом, другу у постелі,
Невже в гадці ти не маєш та сльози матері?
У неділю не йдеш в церков, маєш відговорку:
— Мені треба бути в парку, зустріти цімборку.
Кажеш, нащо молитися, най ся молять попи,
На тебе чекають люди, що всі без роботи.
Кажеш, в церкву най піп іде та най там співає,
Бо від дурних людей за це брехач платню має.
Кажеш, тебе сповідали попи, молодії,
Покуту ти не давали, бо самі злодії.
Стара мати дожидала та в сина помочі,
А син плаче в Америці як вдень, так і вночі.
Плаче вже рік, скоро другий та й ся не звиває,
А вже з плачу той синочок ой хосна не має.
Із роботи го погнали, квартиру не дали,
Без крейцара й із стодоли під плотик вигнали.
Зажурився синок дуже, що має робити,
Ой не дають біднякові в Америці жити.
Та йому вже, молодому, що далі діяти,
Прийшла нічка студененька, немає де й спати.
Сів на поїзд талярівий — рушив за роботу,
Але скочив нещасливо — і скалічив ногу.

Прийшла йому на гадочку ой старенька мати,
Треба з тої Америки до краю втікати.
Ні роботи, ні крейцара, каліков зостався,
Він до рідної земельки, ід дому достався.
Так походить кожний блудник, хто край залишає,
Хто за нашу землю рідну прудко забуває.
Хто не знає Америку, най ся ня питає,
Скільки людей тамки бідних, а дольки немає.

НА СТРЕД АМЕРИКИ

А

Помірно

На стред А-ме-ри-ки кор-чма му-ро-ва-на,
у ней хлоп-ци пи-ю до бі-ло-го ра-на.
Пи-ю во-ни, пи-ю, та ще до-гва-ря-ю:—
По-ме, брат-ца, по-ме до ста-ро-го кра-ю.

На стред Америки
Корчма мурована,
У ней хлопці пию
До білого рана.

Там у нашим краю
Людзе так думаю,
Же у Америки
Пенез лем згартаю.

Пию вони, пию
Та ще догваряю:
— Поме, братца, поме } 2
До старого краю.

А у Америки
Треба чежко робиц,
На стодваец вата } 2
Под жем треба сходзиц.

СЕРЕД ТОЇ АМЕРИКИ

Б

Серед тої Америки
Корчма мурована,
І п'ють у ній легіники
Звечора до рана.

Ой п'ють у ній легіники,
Не лягають спати,
І не знають легіники,
Що собі й казати.

За нещасні доларики
Тяжійко робити
І нещасні доларики
Лигійко пропити.

Ой за тоті доларики
Тяжко би робити,
Сімсот сьгів попід землю
Денно проходите.

То лиш пан бог самий судив
Тяжійко робити
І сонечка на небесіх
Нигда не видіти.

Під земльов лиш лампа світить,
Інвентар говорить:
— Ладує кари по-русинський,
Кой тя нич не болить.

Не болить ня головнька,
Не болять ня плечі,
Лиш ня болить моя душа
І удень і вночі.

Най іщезне під мінатов
Море широке,
Аби прийшло загоїти
Соколятко мое.

Мою душу загоїти —
Туй не є дохтора,
Загоїть ми моя мила
З того боку моря.

Добре тобі, моя мила,
На печі лежати,
А мені би кожний рано
До роботки встати.

Як устану до роботи,—
Вже фабрика дує,

А як прийду на роботку,—
Бригадир звідує:

— А чому ти, русиночку,
Так пізнійко ходиш?
А чому ти, русиночку,
Так погано робиш?

Може, много долариків
На руки дістаєш?
Або, може, русиночку,
Роботи не маєш?

Може, много долариків
Ти у корчму носиш?
Може, много паленочки
Ти у корчмі просиш?

Більше мені, русиночку,
Ти сюди не ходиш,
Більше мені, русиночку,
Ти отак не робиш.

Та я, хлопець молоденький,
Я за сим не дбаю,
Та я собі помандрую
До старого краю.

Та я собі помандрую
До руського краю,
Бо у роднім руськім краї
Я милийку маю.

Та я у сій Америці
І дня не побуду,
Бо я у сій Америці
За себе забуду.

Аби сесья Америка
Навіки пропала,
Що від мене здоровлічко
І літа забрала.

МАМ Я ЖЕНУ, МАМ ЖЕНУ В ЄВРОПЕ

А

Помірно

Мам я же- ну, мам же- ну в Єв- ро- пе,
нич не ро- бит, лем бан- дур- ки коп- ле. Коп- ле, коп- ле
та і ви- си- пу- є, а о му- жа но- ви- ну не чу- є.

ДЕСЬ Я МАЮ ЖЕНУ В ЕУРОПЕ

Б

Десь я ма- ю же- ну в Еу- ро- пе,
нич не ро- бит, лем бан- дур- ки коп- ле.
Коп- ле, коп- ле, гряд- ки ви- ко- пу- є,
а од му- жа но- ви- ну не чу- є.

Десь я маю жену в Європе,
Нич не робит, лем бандурки копле.
Копле, копле, грядки викопує,
А од мужа новину не чує.

Як од мужа новину учуєш,
Вшитко собі до порядку приведеь,
Сама сідай на ворона коня,
Подь ід до мі, млада жено моя.

Прийшла она до Гамбурку вночі,
Заплакали єї чорні очі:
— Ать, боже муй, мушу са старати,
Як мав тоту воду преплавати.

А як она воду преплавала,
Та й вна са о мужа дознавала:
— Десь я маю мужа в Америці,
Що вун робит в желізної фабриці.

А як она до фабрики прийшла,
Уже його живого не найшла,
Лем тоту кров, що ся з нього лляла,
Горько она над ньов заплакала:

— Ви, унгаре, прошу вас про бога,
Повіджте мі, де муй муж ісконав?
— А вун сконав на туй сивуй скалі,
Забили го гунцути мадяри.

— Ви, мадяри, що-сте наробили,
Же ви мого мужа уж забили?
Не зробив вам нич такой планого,
Прервали-сте уж веру, світ його.

— Кед не зробив, що тобі до того,
Не ввидиш го уж веце живого.
На гробі му чорна ружа росте,
Як увидиш, заплачеш жалостні.

БУД ЗДРАВА, ЗЕМЛИЦЕ

Поважно

Буд здра- ва, зем- ли- це, і- ду к А- ме- ри- це, і- ду за-
ро- бяц пі- няз. Буд здра- ва, сес- трич- ко, не плач- те,
ма- мич- ко, і- щі к вам вер- ну да- ко- ли зас.

Буд здрава, землице,
Іду к Америце,
Іду заробяц піняз.
Буд здрава, сестричко,
Не плачте, мамичко,
Іщи к вам верну даколи зас.
Буд здраве, миленьке,
Дівчатко шварненьке,
Што-м тя так миловал бардз.

Даст бог, што вернуся
І так ся будем миловац зас.
Поїхав за гори,
За ліси, за море,
Ждали го бардз довгий час.
Деси в Америце
Спочиват в землице,
Юж ся не верне
Нигда к нам зас.

ЗАРОБІТКИ НА ШАХТАХ У ПРУССІІ.
ПОШУКИ РОБОТИ В ІНШИХ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

ТАМ В ЗЕЛЕНІМ ГАЮ,
ТАМ ПТАШКИ СПІВАЮТ

А

Не поспішаючи

Там в зе- ле- нім га- ю, там пташ- ки спі- ва- ют,
мо- ло- день- кі хлоп- ці до Прус ви- їж- джа- ют,
мо- ло- день- кі хлоп- ці до Прус ви- їж- джа- ют.

Там в зеленім гаю, там пташки співають,
Молоденькі хлопці до Прус виїжджають. (2)

Їдуть вони, їдуть, але ненапевно,
Господь з неба знає, чи сі юж повернут. (2)

Пішли до станції білета узяти,
Згадав й о родині, зачав жалувати. (2)

Приїхали до Прус, взяв їх талювати,
Дав его під землю вугле шанкрувати. (2)

Над ним риштованне зачало тріщати,
Він став, задумавси, що буде діяти. (2)

Над ним риштованне так страшно стріщало,
Аж кавалок вугля на голову впало. (2)

Прилетів кондуктор, дуже зажурился,
Що бідний хлопчина в Пруссії доробивси. (2)

Зійшлися всі хлопці, зачали плакати:
— Треба до матінки теліграфувати! (2)

Їде вотець-мати, взялися питати:
— Де мій син подівси, що го не видати? (2)

— Ціхо, вотець-мати, ціхо, не журиси:
Три доби минуло, як твій син забивси! (2)

Три попи ховало, три дяки співало,
Штири карі коні в сумний крок ступало. (2)

Штири вуботири на віват стріляли,
Твою дитиноньку в параді ховали. (2)

Поховали его в глибоку долину,
На нім висипали високу могилу. (2)

Там на ті[й] могилі чорний ворон кряче,
Там десь вотець-мати за дитинов плаче. (2)

Плаче вотець-мати, плаче вся родина:
— Боже ж ти наш, боже, де наша дитина? (2)

Плаче вотець-мати, плаче і сестротька:
— Боже ж ти муй, боже, нема юж братонька! (2)

В ВИШНЕВІМ САДОЧКУ
ПТАШКИ ЩЕБЕТАЛИ

Б

Енергійно

В виш- не- вім са- доч- ку пташ- ки ще- бе- та- ли,
у- кра- їнсь- кі хлоп- ці до Прус від'- їж- джа... [ли].
за- чав до ро- ди- ни...

В вишневім садочку пташки щебетали,
Українські хлопці до Прус від'їжджали. (2)

До Прус від'їжджали в щасливу годину,
Лишив батька, неньку, молоду дівчину. (2)

Лишив батька, неньку, що го годувала,
Молоду дівчину, що вірно кохала. (2)

Приїхав до Пруса, став ся мельдувати,
Дали до копальні вугля ладувати. (2)

Дали до копальні вугля ладувати,
Зачали кавалки на него спадати. (2)

Зачали кавалки на него спадати,
Зачали к родині таліграм пускати. (2)

Зачали к родині таліграм пускати:
Най приїде мати сина поховати. (2)

Приїжджає мати, йдуть хлопці з роботи:
— А де ж мій синочок, що го не видати? (2)

— Не плач, стара мати, не плач, не журися,
Вже три дні минуло, як твій син забитий. (2)

Вже три дні минуло, як го поховали,
Штири пари коней сумненько ступали. (2)

Штири пари коней сумненько ступали,
Штири козаченьки на віват стріляли. (2)

Штири козаченьки на віват стріляли,
Так то твого сина з парадов ховали. (2)

В ЗЕЛЕНОМУ ГАЮ

В

В зеленому гаю — Та хто його знає,
Там пташки співають, Чи вони ся вернуть?
Молодії хлопці
До Прус вирушають. Стали до роботи,
«Шнура» потягають, —

В Пруссію рушають, Як на віват, вистріл,
Вже ідуть напевно, А самі втікають.

Від цього вибуху
Їх аж п'ять втікало,
Та куски вугілля
На голову впали.

Зійшлись товариші
Та й стали думати:
Треба до матері
Вісточку подати.

Йдуть хлопці з роботи
О сьомій годині,
А мати не знає,
Все пише до сина.

Треба до родини
Телеграфувати, —
Хай приїде мати
Сина поховати.

Ой цить, стара мати,
Ой цить, не журися,
Три доби минуло,
Як твій син убився.

Штири коні карі
Сумно поступали,
Німецькі музики
Сумно марша грали

ОЙ ТАМ, ОЙ ТАМ НА ЧУЖИНІ

Ой там, ой там на чужині
Тяжко жити сиротині.
Фабриканти мя спіймали,
До роботи тяжкої взяли.
До роботи тяженької,
До в'язниці темненької.
Сидить герой у в'язниці,
Його діти у фабриці.
Панські діти вчаться в школі,
Добувають кращу долю.
Вчаться вони аж до смерти,
Щоби вмiли шкуру дерти.

ПРАГНЕННЯ ДО РІДНОГО КРАЮ.
ТУГА ЗА РОДИНОЮ,
ЗА ЛЮБОЮ ДІВЧИНОЮ

ОЙ ПІДУ Я, ПІДУ

Ой піду я, піду У лісок дубовий, Там я собі знайду Орішок лісовий. } 2	Кукає зозуля, Кукає, кукає, А моє серденько Зо жаю пукає. } 2
---	--

Покочу я єго З гори на долину, Може, ся покоти В мою Галичину. } 2	— Скажи мені правду, Сива зозуленько, Де ти ми закуєш На друге літенько? } 2
---	---

Він ся не покоти, Бо гори високі. Він ся не закоти, Бо моря глибокі. } 2	— Де мене лиш хочеш, Я ти закуваю, Я по цілім світі Всі дороги знаю. } 2
---	---

В ВІННІПЕГУ ДОРОЖЕНЬКА
КОВБОЧКАМИ ВБИТА

А

В Вінніпегу дороженька ковбочками вбита,
А мав же я великодні дуже сумні света.

Коби море не глибоке та й фалі не били,
Були би-м си, рідні браття, на света сходили.

— Ти гадаєш, моя жінко, що я тут вже паном,
А то мороз сорок гратів, я вкрився кафтаном.

Ти гадаєш, моя жінко, що я тут паную,
А то мороз сорок гратів, я в гарі ночую.

Б

В Вінніпегу дороженька ковбочками вбита,
Ой мав же я великодні дуже сумні света.

А в неділю ранесенько дзвони задзвонили,
Заспівали: «Христос воскрес», — церкву обходили.

Я, сирота, гірко сплакав та й собі думаю:
— Ой боже мій милостивий, як то в старім краю.

Молодіж ся посходила, весело си грає,
А мені тут, молодому, серце сі вриває.

Коли б море не глибоке та й фалі не били,
Були би ми в своїм краю света обходили.

ГЕЙ, ПОЇХАВ МІЙ МИЛИЙ АЖ ДО ГАМЕРИКИ

Помірно

Гей, поїхав мій милий аж до Гамерики. (2)
 Він ми висилає, гой-йо-йой, } 2
 Звідти долярики, боже мой.

Гей, я їх заміняю на крайову п'ятку. (2)
 Буду починала, гой-йо-йой, } 2
 В краю господарку, боже мой.

ПОЇХАВ МИЛЕНЬКИЙ ТА ДО ТОЙ ГАМЕРИКИ

А

Протяжно

По- і- хав ми- лень- кий та до той
 Га- ме- ри- ки, нич мі не зо- ха- бив,
 нич мі не зо- хад- бив, а лем жаль пре- ве- ли- кий.

Поїхав миленький та до той Гамерики,
 Нич мі не зохабив, (2) а лем жаль превеликий. (2)

Верни же ся, верни, мій милий, з Гамерики,
 Одбер же си, одбер (2) а той жаль превеликий! (2)

Боже мой, боже мой, што я виробила,—
 Же я свої очка (2) та за тобов пустила! (2)

Боже мой, боже мой, што я виробила,—
 Худобной матере (2) синка полюбила! (2)

ПОШОЛ МОЙ МИЛЕНКИ, ПОШОЛ

Б

Помірно, з сумом

По-шол мой ми- лен- ки, по- шол до той А- ме- ри- ки,
 нич мі ін-ше не зо- ха- бєл, лем жаль пре- ве- ли- кі.

Пошол мой миленький, пошол
 До той Америки,
 Нич мі інше не зохабив, } 2
 Лем жаль превеликий.

Америка вихвалена,
 Широм розглашена,
 Єсть там у неї досці шицкого, } 2
 Але що ми з того?

Я ще трапим у фабрики,
 Жена там у краю,
 На гореньки мой заробок } 2
 Злизи ми падаю.

ЗА ПОТОЧКОМ, ЗА ПОТОЧКОМ

Помірно

За по- точ- ком, за по- точ- ком в той до- ли-
 не чор- ний гав- ран, чор- ний, чор- ний гав-
 ран, чор- ний во- ду пи- є, во- ду пи- є.

За поточком, за поточком
 В той долине
 Чорний гавран, чорний (2)
 Воду п'є, воду п'є.

П'є він, ей, п'є він, ей,
 В велькім жалю,
 Же мат жєну, же мат (2)
 В чужім краю, в чужім краю.

ДОБРИ В ГАМЕРИЦІ, ЯК ІДЕ РОБОТА

Рухливо

До-брі в Га-ме-ри-ці, як і-де ро-бо-та,
крас-ні ся при-бе-ре, як при-йде су-бо-та.

Добрі в Гамериці, як іде робота,
Красні ся прибере, як прийде субота.

Красні ся прибере, красні ся уміє,
Бо він ся не старат, же му в поли гніє.

Же му в поли гніє, вода му забере,
Бо йому привезут до гавзу фермере.

До гавзу привезут, плацу не питают,
Аж на п'ятнастого, як пейду достают.

Юж на п'ятий рочок, як я в Гамериці,
Так тяжко працюю в тій новій фабриці.

— Жено моя люба, жено моя добра,
Як ти там газдуєш з тими дітми дома?

— Газдую, газдую, юж ліпше не можу,
Тебе з Гамерики дочкацяс не можу.

— Дочкашся ти, дочкаш, моя жено, дочкаш,
Як я прийду домів, личко мі побоськаш.

Личко мі побоськаш, праву ручку подаш,
Будеш ся мя питац: «Дуже пінязий маш?»

— Не мам я пінязий, бо я лем слугував,
А што я заслужив, і тото-м прогуляв.

ОЙ ТАМ НА ГОРІ ТРАВКА СЯ КОЛИШЕ

Помірно, з сумом

Ой там на го-рі трав-ка ся ко-ли-ше,
дав-но мій ми-лень-кий лист до ме-не пи-ше.
Ой пи-ше він, пи-ше чор-ним а-тра-мен-том,

щоб я ста-ла про-чи-та-ла з пла-чем та й ля-мен-том.

Ой там на горі травка ся колише,
Давно мій миленький лист до мене пише.
Ой пише він, пише чорним атраментом,
Щоб я стала прочитала з плачем та й ляментом.

Стояв я на мості місяць і з годину,
Чекав я на відпис і свою родину.
Не одна рибонька попід міст перейшла,
Ні разу-м не видів, щоби листа несла.

Листи мої, листи, не ідете з мисли,
Як си нагадаю, куди ви перейшли.
Перейшли ви річку та й биструю воду,
Тяжко мені жити в Канаді без роду.

Канадо, Канадо, яка ти немила,
Не одного-с господаря з жінков розлучила.
Розлучила з жінков і дрібненькі діти,
Рад би-м я додому соколом злетіти.

МАЮ МУЖА В АМЕРИЦІ

Помірно

Ма-ю му-жа в А-ме-ри-ці — де-сять літ ми-на-є,
він до ме-не, ні до ді-тей нич ся не при-зна-є.

Маю мужа в Америці —
Десять літ минає,
Він до мене, ні до дітей
Нич ся не признає.

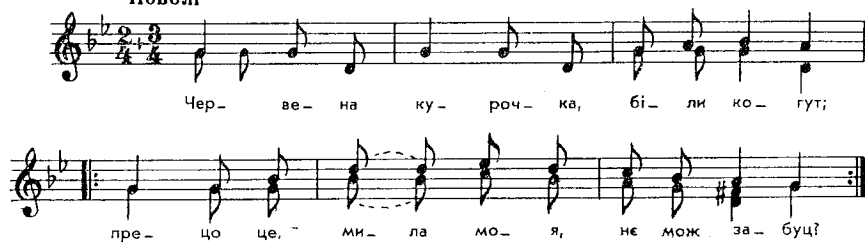
— Мама хату збудувала,
Рідненький наш тату,
Ходи, ходи додомоньку,
Будемо вітати.

— Ой мужу мій солоденький,
Що ся тобі стало,
А чи тобі в Америці
Папера не стало?

Кажуть люди — маєм тата,
Ми тата не маєм.
Як він прийде з Америки,
Ми го не пізнаєм.

ЧЕРВЕНА КУРОЧКА, БІЛИ КОГУТ

Поволі

Червена курочка, білі когут;
Прецо це, мила моя, не мож забуц? (2)

Не забудзем я тебе, ані ти мене,
Бо як мене, так я тебе младосц гине. (2)

Пойдзем я зос краю до Америки,
Ей, ша я там заробим у фабрики. (2)

Заробим я у ней сто долари
Та пошлем до краю моєй пари. (2)

ОЙ ПІДУ Я ДО КАНАДИ ГРОШЕЙ ЗАРОБЛЯТИ

Ой піду я до Канади грошей заробляти, (2)
Мушу силу та здоров'я в Канаді лишати,
Гей, гей, в Канаді лишати.

Ходжу по Канаді та й милі рахую, (2)
Де мі ніч застане, там переночую,
Гей, гей, там переночую.

Походжу по Канаді місяць і годину, (2)
Чекав я на листа, на свою дружину,
Гей, гей, на свою дружину.

Ходжу по Канаді та й думку думаю, (2)
Писав би-м я листа до старого краю,
Гей, да гей, до старого краю.

Писав би я листа до рідного краю, (2)
Ой боже мій, боже, паперу не маю,
Ей, я гей, паперу не маю.

Пішов би-м купити, дороги не знаю, (2)
Ой боже мій, боже, що робити маю?
Ей, я гей, що робити маю?

Вже дорогу знаю, сказати не знаю, (2)
Ой боже мій, боже, що робити маю?
Ей, я гей, що робити маю?

Вже сказати знаю, то п'юра не маю, (2)
Ой боже мій, боже, що робити маю?
Гей, гей, що робити маю?

Уже п'юра маю, писати не знаю, (2)
Ой боже мій, боже, що робити маю?
Гей, гей, що робити маю?

Чекав я на мості місяць і годину, (2)
Чекав я на мості на свою дружину,
Гей, гей, на свою дружину.

Ой не одна рибка попід міст перейшла, (2)
Жодної не видів, щоби листа несла,
Гей, гей, щоби листа несла.

Напишу я листа дрібними літерами, (2)
Як го прочитає — вмиється сльозами,
Гей, я гей, вмиється сльозами.

АМЕРИКА, АМЕРИКА, ЯКА ТИ НЕВДОБНА

Америка, Америка, яка ти невдобна:
Робить в тобі руський народ, як тая худоба.
Америка, Америка, яка ти немила:
Не їдного чоловіка з жінкою розвела.
А в неділю пораненько дзвони задзвонили,
А ми, бідні, в чужім краю сльозами ся вмили.
Задзвонили на станції дзвони та тоненько —
Плачуть люди в Америці дуже жалібненько:
Лишив тата, лишив маму й молоду дівчину,
А сам пішов в Америку — мало не загинув.
Лишив жінку, лишив діти, лишив рідну мати,
А сам пішов в Америку свій вік марнувати.
Якби мати такі крила, щоб ся вгору знести,
Відвідав би тата й маму, ще й рідні сестри.
Якби море не глибоке, щоб хвиля не біла,
Відвідав би жінку й діти, всю свою родину.

АМЕРИКА ЛЮТА

Америка люта, Америка люта,
Ти мені не мила, Ти мені не мила,
Бо багатьох мужів Не одні діти
З жінками розлучила. Ти посиротила.

Там багатих діти
Ходять, як панята,
А в рідному краї,
Ніби сиротята.

Сяду біля столу,
Напишу писемце,
Нехай прочитає
Моє рідне серце.

Америцькі діти
Смачно поїдають,
А в рідному краї
Без хліба вмирають.

Писемце читає,
Агента питає:
— Ой як мені бути,
Як додом вернути?

ЗАПЛАКАЛА МАТУСЕНЬКА

Заплакала матусенька
Слізеньками,
Як я ішла в Америку
З пакунками.

— Не плач, не плач, матусенько,
Не журися.
Маєш в листі долярика —
Подивися.

— Мені доляр америцький
Ні по чому,
Приїдь, приїдь, моя доню,
Вже додому.

— Не вгадала я, матінко,
Не вгадала,
Що я у цій Америці
Ся віддала.

ЕЙ, А БОЖЕ МІЙ, БОЖЕ МІЙ, ТЕРАЗ

Ей, а боже мій, боже мій, тераз,
Ани є ойца-матки, та поплачу сой не раз.
Йа поплачу сой не раз, та поплачу сой не два,
Ей, де ж я ся подію, та сиротонька една?
Ей, сирота по ойцу, а горша по матері,
Ей, хто сиротом не бив, та сироті не верит.
Ей, я сиротом била та сироті верила,
Ей, бодай ся сироті, ей, земля простунила!
Ей, казала мі мамусь йа в Гамерику піти,
Ей, тераз мені трудно та цента заробити.
Ей, цента заробити, бо фабрика штачує,
Йа не една мамонька та за дівком * банує.

* Тут — «за дочкою».

— Ти, дівча, побануєш, а не скоро та буде,
Ей, як моє серденько та о твоім забуде.
Ей, а моє серденько, та як мня поболоуєш!
Ей, нікому не повідж, та за ким ти бануєш!

А ТАМ ДОЛОВ, А ТАМ ДОЛОВ ПРИ ДУНАЮ

Рухливо

А там до- лов, а там до- лов при Ду- на- ю
пи- ют хлоп- ці ви- но, пи- ют хлоп- ці
ви- но в вель- кім жа- лю, в вель- кім жа- лю.

А там долов, а там долов при Дунаю *
Пиют хлопці вино
В велькім жалю.

Єдни пиют, єдни пиют, наливають,
Други собі дівча
Намовляють.

Ніж си дівча, ніж си дівча намовили,
Других триста злотих
Прошарпіли.

А там долов, а там долов при Дунаю
Піє хлопець вино
В велькім жалю.

Піє, піє, піє, піє в велькім жалю,
Же ма фраїречку
В чужім краю.

— Хто ей видів, хто ей видів, най мі повіст,
Най мене серденько
Най не болит.

* Кожний рядок повторюється двічі.

— Я їй видів, я їй видів правим очком,
Як жала травичку
За поточком.

Жала, жала, жала, жала, зав'язала
Та й на миленького
Заволала:

— Милий, милий, милий, милий з тамтої страни,
Под же мя двигай
Зайду трави!

ЯК Я СОЙ ЗАСПІВАМ КРАСНІ, ПРЕМИЛЕНІ

Помірно

Як я сой за- спі- вам крас- ні, пре- ми-
ле- ні, аж мі ся роз- ви- ют
під буч- ком ко- ре- ні ре- ні.

Як я сой заспівам красні, премилені,
Аж мі ся розв'яють під бучком корені. (2)

Як я сой заспівам попід яворики,
Почує мя милий аж до Америки. (2)

Як він мя почує, то він сой так рече:
«Яке ж то дівчатко по горах щебече?» (2)

Дівчатко щебече, на милого кричить:
— Вернися, миленький, верни й з Америки! (2)

— Не смут ся, дівчино, бо я ся не смучу,
Коли світ обійду, до тебе прилечу. (2)

Навчий, дівча, навчий коня воду бродиц,
Буду до тя, буду кожний вечер ходиц. (2)

— Я би-м научила коня воду бродиц,
Але ти не схочеш штовечер приходиц. (2)

В ГАМЕРИЦІ БРАМА МАЛЮВАНА

А

Помірно

В Га- ме- ри- ці бра- ма ма- лю- ва- на,
о- тве- рат ей га- ме- риц- ка пан- на,
о- тве- рат ей, о- тве- рат ей га- ме- риц- ка пан- на.

В Гамериці брама малювана,
Отверат ей гамерицка панна,
Отверат ей, отверат ей гамерицка панна.

Як я ішов, отворена біла,
Сама она мі ей отворила,
Сама она, сама она мі ей отворила.

Іщи ся мя вера запитала:
— Де ти ідеш, моя душо драга,
Де ти ідеш, де ти ідеш, моя душо драга?

Ци ти ідеш пінязьки шпарувац,
Ци ти ідеш дівчата любувац,
Ци ти ідеш, ци ти ідеш дівчата любувац?

— Не іду я пінязьки шпарувац,
Лем я іду дівчата любувац,
Лем я іду, лем я іду дівчата любувац.

При пінязьках може бог здрав'я збиц,
При дівчатку може бог заплатиц,
При дівчатку, при дівчатку може бог заплатиц.

— А як буде дівча хлопца мати,
Буде до тя листочки писати,
Буде до тя, буде до тя листочки писати.

Як ти будеш тот листок читати,
Буде ся тя отец-мац питати,
Буде ся тя, буде ся тя отец-мац питати:

— Што ти, сину, што нового читаш,
Сиви очка слезами проливаш,
Сиви очка, сиви очка слезами проливаш?

— Стала сі мя превелика шкода:
Сяв я житко, взяла мі го вода,
Сяв я житко, сяв я житко, взяла мі го вода.

Взяла мі го до чорного моря,
За то плачу, стара мамо моя,
За то плачу, за то плачу, стара мамо моя!

В ГАМЕРИЦЕ МАЛЬОВАНА БРАМА

Б

В Гамерице мальована брама,
Отворат ей гамерицка панна.
Кед я ішов, отворена била,
Сама мі ей міла отворила.

Так ся она мене запитала:

— Де ти ідеш, моя душа драга?

Ци ти ідеш центики шпаруваїц,

Ци ти ідеш дівчатко люблюваїц?

— При центиках можна здрав'я страїц,

А дівчатко може го заплаїц.

А як буде дівча хлопця мало,

Буде до тя листики писало.

Як ти будеш тоти листи читав,

Буде ся тя отец і маїц питав:

— Што ти, сину, таке нове читаш,

Што оченьки слезами заліваш?

Ци ти любиш гамерицку панну,

Ци ти любиш дівчиноньку шварну?

— Не любив я гамерицку панну,

Не любив я дівчиноньку шварну.

Стала ся мі превелика шкода:

Сяв там житко, забрала мі вода.

ЗНИЖЕННЯ СІМЕЙНОЇ МОРАЛІ, СПРИЧИНЕНЕ ЕМІГРАЦІЄЮ

А У НАШІЙ ГАЛИЧИНІ ТАКІЇ ГАЗДОВЕ

А у нашій Галичині такії газдове,
Що не можуть вни вижити із дітьми на роли;
То ж продають они свої остатніі бики
Та й ідуть ген аж за море, до той Америки.
Зіставляють жінки, діти, наче сиротята,
Та працюють в Америці, як німі ослята;
А остатній гріш від себе жінкам посилають —
Жінки за се із кумами діти приплюжають.
Пише до ней бідачиско: «Жінка-с не по чому,
Що ти дала свого личка кумови своєму;
Забула-сь ти, моя жінко, на присягу тую,
Як ми клали по два пальці на Євангелию.
А може, ти, моя жінко, пацери не мовиш,
Що там тобі приказує шестая заповідь?
Ой коби ти рано, вечер пацери мовила,
То і шестой заповіди ти б не проступила».
— Ой ніколи я увечер пацери не мовлю,
Бо кум так скоро приходить, що я тільки стелю.
Ой та я так цілу нічку з кумом балакаю,
А коли люди снідають, то я в той час встаю.
Рано часу знов не маю пацери мовити,
Та бо мені треба скоро у пецу палити.
Ой знаю я, мій мужичку, ту шесту заповідь,
Але мене кум до того преступства намовив.
— Ой тримати ти ся було розума свого,
Не слухати було кума да такого злого.
— Ой пребач ми, мій мужичку, того більш не буде,
А що мене кум цілував — ще і тобі буде.
Ой приходь ти, мій мужичку, додому чимскірше,
Щоб мене кум не намовив до того і більше.
— Ой не можу, моя люба, зараз приходити,
Та бо тепер в Америці не мож заробити.
Бо тепер вже так не іде, як за давні часи,
Що за місяць або за два посилав-ем гроші.

Та що другі посилали, на процент їм дали,
 А ви двоє, безстиднії, всьо-сте прогуляли.
 Люде дали на проценти, та їм приростає,
 А тобі по тих розкошах біда докучає.
 Ой не буду вже я тобі більше грошей слати,
 Поки ти не перестанеш кума ночувати.

ДОБРЕ БИ НАМ БИЛО

Енергійно

До- бре би нам би- ло у той Га- ме-
 ри- це, же- би нам ка- за- ли, же- би нам ка- за- ли
 хо- ди- ти к фра- ір- це.

Добре би нам било
 У той Гамерице,
 Жеби нам казали (2)
 Ходити к фраїрце.

Вни нам повідають:
 — Мате жени в краю,
 Ваши жени в краю (2)
 Фраїрів тримають.

Ми їм гроши шлеме,
 Гроши дулярами,

Наши жінки піють (2)
 Дома з фраїрами.

Піють они, піють,
 А з нас лем ся сміють,
 Ми тяжко робиме, (2)
 Рученьки нам мліють.

Рученьки нам мліють,
 Слезі покапують,
 Бо наша жінонька (2)
 З фраїром'ночує.

ДОБРІ Є ТО ТИМ НЕВІСТАМ В КРАЮ

А

З почуттям

До- брі є то тим не- віс- там в кра- ю, хто- ри му- жив

в А- ме- ри- ці ма- ют. Му- жі ро- бят, пре- тяж- ко
 пра- цу- ют, а пі- ня- зі до кра- ю ши- ку- ют.

Добрі є то тим невістам в краю,
 Хтори мужів в Америці мають.
 Мужі робят, претяжко працюють,
 А пінязі до краю шикують.

Шикуює їй, як вірній газдині,
 Жеби она купила осмини.
 Але она на осмини не дбат,
 Лем кед она все нови чижми мат.

Нови чижми она мати мусит,
 А так она свого мужа тупит.
 Як заграє во полку музика,
 Она перша, як хоц хтора дівка.

Стане собі до шору од краю,
 А так на ню парібці джмуркають:
 — Подте, хлопці, бо буде гостина,
 Під пазухой хліб і солонина.

А ви, діти, ідте до суседа,
 Бо ту по вас ніт жадна потреба,
 Бо ту придут дівки з парібками,
 Преночуйте у сусіда самі!

А як діти рано поставали,
 А хто же їм фриштичок наварит?
 Матка лежить, бо ю болит глава,
 Бо цілу ніч в полку танцювала.

— А ви, тату, в тим далекім світі,
 Не знаєте, як нам тяжко жити,
 Придте, тату, та нам фриштих дате,
 Увидите, яку жену мате!

НЕ Є, БОЖЕ, НЕ Є, ЯК МЛАДОЙ НЕВЕСЦЕ

Б

Не є, боже, не є, як младою невестце,
 Муж їй в Америці, она робит цо хце.
 Муж їй в Америці робит на таляри,
 А она купує паробкам сигари.

— Купуй, мила, купуй, маш за цо куповац,
Юж ти стівка іде, можем закультовац.
Де ж і скельтуємо, кед в корчмі не грают,
Де ся напіємо, кед люде дудрают?
— Іди ти, миленький, принеси паленки,
Та ся напіємо зрана помаленьки.
Як ся напіємо, де спати будемо,
Чи в сіні, чи в сломі, чи на голой земі?
Ей, мужу мій, мужу, вийдь з чужого краю,
Най тя твої діти тільки не чекают.
— Якби ж я діти мам, кед я о них не знам,
Бо юж сідзем рочків, як-єм з тобов не спав.
— Штани-м ти райбала, о тобі думала,
Про то я, мужічку, во тяжи зістала.
— Не цигань ти, жено, же-сь штани райбала,
Але повіч правду, же-сь фраїра мала.
— Кед фраїра-м мала, нич тобі до того,
Не будеш ховати букарта мойого.
— Почекай ти, жено, будеш жаловати,
Як я тобі буду сумний лист писати.
Сумний лист писати і так повідати,
Тогда будеш, жено, гірко бановати.

А НЕ Є ТО НА СВЕЦЕ, ЯК МОЛОДІ НЕВЕСЦЕ

В

Жваво

А не є то на све- це, як мо- ло- ді
не- вес- це, муж є в Га- ме- ри- це, муж є
в Га- ме- ри- це, са- ма ро- бі што хце.

А не є то на свеце, як молоді невесце, (2)
Муж є в Гамерице, (2) сама робі што хце.

А муж в Гамерице робит на таляри, (2)
А она купує (2) паробкам цигари.

— А купуй, жено, купуй, кед маш за што куповац, (2)
Іде ти там стівка, (2) можеш ю скельтовац.

— А виход же, мій мужу, до свого краю, (2)
Най тя твої діти (2) тівко не чекают.

— А што же мі за діти, што я о них не знам, (2)
Кед юж седем рочків, (2) як я з тобов не спав?

— А я шати рейбала, о тобі я думала, (2)
Тади я, мій мужу, (2) і в тяжи зістала.

Не циган ти, жено, же ти шати рейбала, (2)
Але повідж правду, (2) же-с фраїра мала.

ГЕЙ, А НЕ Є ТО, НЕ Є, ГЕЙ, ЯК МЛАДІ НЕВЕСЦЕ

Г

Швидко

Гей, а не є то, не є,
гей, як мла- ді не- вес- це, гей, муж і в Га- ме- ри- це,
гей, муж і в Га- ме- ри- це, гей, о- на ро- бі што хце.

Гей, а не є то, не є, гей, як молоді невесце,
Гей, муж і в Гамерице, (2) гей, она робі што хце.

Гей, муж і в Гамерице, гей, робі на талярі,
Гей, а она купує, (2) гей, паробкам цигарі.

— Гей, купуй, жено, купуй, гей, можеш ти куповац,
Гей, іде тобі стівка, (2) гей, можеш і скельтовац.

— Гей, де ж і скельтуємо, гей, кой в корчмі не грают,
Ой інде не можемо, (2) ей, бо люди не дают.

ЯК ТО ДОБРИ ТИМ НЕВІСТАМ В КРАЮ

Д

Жваво

Як то доб- рі тим не- віс- там в кра- ю, кот- ри му- жів

в А-ме-ри-ці ма-ють: муж ся тра-пить, та-ля-ри
шпо-ру-є, сво-ї же-ні до кра-ю ши-ку-є.

Як то добрі тим невістам в краю,
Котри мужів в Америці мають:
Муж ся трапить, талари шпорує,
Свої жєні до краю шикує.

Он шикує, як добрій газдині,
Може купить орек і штертини,
Але она на штертини не дбать,
Лем кєд она гадвабний кабат мать.

ДОБРІ, МУЖУ, ЖЕ МАШ ЖЕНУ В КРАЮ

Е

Жваво

До-брі, му-жу, же маш же-ну в кра-ю, лем ті за ньом
хлоп-ці по-зе-ра-ют, лем ті за ньом хлоп-ці по-зе-ра-ют.

Добрі, мужу, же маш жену в краю,
Лем ті за ньом хлопці позерают. (2)

Муж їй робит, в роботі ночеує,
А до краю пінязи шикує. (2)

Он шикує, як добрій газдині,
Жєби могла купити осмини. (2)

Але она на осмини не дзбат,
Лем кєд она гадвабний кабат мат. (2)

Кабат, кабат, ранцьовани бути,
А так она свого мужа лупит. (2)

А кєд в корчмі заграє музика,
Она перша, як парадна дівка. (2)

Станє собі до шору од краю,
А так по ній хлопці позерают. (2)

— Подьте, хлопці, бо будє гостина,
Під фартушком хлібик, солонина. (2)

ДОБРЕ ТИМ НЕВІСТАМ, ГЕЙ, У КРАЮ

Є

Рухливо

До-бре тим не-віс-там, гей, у кра-ю, бо їх му-жи
ко-трі му-жив в А-ме-ри-ці ма-ють,
до-ма не но-чу-ють, лем до кра-ю та-ля-ри ши-ку-ють.

ЯК Я ІШОВ З АМЕРИКИ ДОДОМУ

А

Помірно

Як я і-шов з А-ме-ри-ки до-до-му,
стрі-тив я са з ка-ма-ра-том на мо-рю.
-Здо-ров, бра-те-ка-ма-ра-те, що но-ве?
Ци не хо-дять к мо-юй же-ні па-но-ве?

Як я ішов з Америки додому,
Стрїтив я са з камаратом на морю.
— Здоров, братє-камарате, що нове?
Ци не ходять к моєй жені панове?

— Ніт, не ходять, она ходить за нима,
Аж са за ньов ширє поле розвивать.
Она каже, же про тебе обжїє,
Що заженєш, то з панома пропиє.

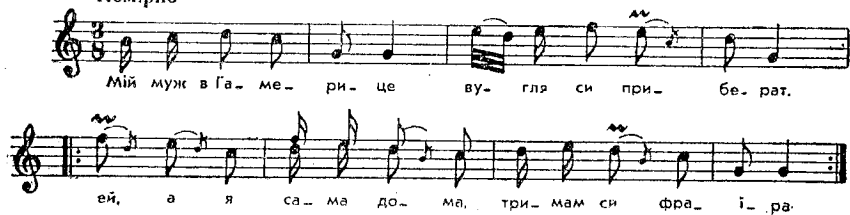
КЕД Я ІШОЛ З АМЕРИКИ ДОДОМУ

Б

Кед я ішол з Америки додому,
Стретнул я там камерата на морю.
— Сервус, брагу-камерату, цо нове?
Чи гу моєй жени ходза панове?
— Яй не ходза, ходзи вона за німа,
Аж ще за ню сукня, кабат розвива.

МІЙ МУЖ В ГАМЕРИЦЕ ВУГЛЯ СИ ПРИБЕРАТ

Помірно

Мій муж в Гамерице вугля си приберат,
Ей, а я сама дома, тримам си фраіра. (2)

Тримай собі, тримай, шак я ті не сперам,
Ей, шак я ся додому до тебе не зберам. (2)

ПИСАЛА НІ МОЯ ЖЕНА ЛИСТ З КРАЮ

Помірно

Писала ні моя жена лист з краю,
Же уж од ней на порцію питают.
Она не ма ни гелера при собі,
Заволала нотаруша ід собі. } 2

Пан нотаруш най отпишут мойому,
Жеби пришол з Гамерики додому.
Облаплю го сідем рази, а не раз: } 2
— Повіч, мужу, кельо тих пінязі маш?

— Не мам вельо, лем пару сто долярів,
Бо мі решту в Гамериці zostали.
В Гамериці шумни дівки бивають, } 2
Каждий вечур на шпацірку волають.

Каждий вечур на шпацірку волають,
Долярики з кишені стягають.
І я ходил даколи на шпацірку, } 2
Бо я теж мал в Гамериці фраірку.

ОЙ ЧОГО Я НЕЩАСЛИВА, НАЩО МЕНІ ЖИТИ

— Ой чого я нещаслива, нащо мені жити?
Воліла б я з діточками в сирій землі гнити.
Маю мужа в Америці, десять літ немає,
Ні до мене, ні до дітей вже ся не признає.
Бійся бога, чоловіче, що тобі ся стало?
Чи це, може, в Америці паперу не стало?
Ні до мене, ні до дітей листа не напишеш,
Чи ти вже ся в Америці навіки залишиш?
Ті доляри, що ти прислав, я їх не прошила,
То я діти годувала, ще й поля купила.
— Мама поля накупила, поставила хату,
Та приїздить вже додому, наш рідненький тату.
Усі діти мають тата, ми тата не маєм,
Як приїде тато домів, ми ся не пізнаєм.
«Мої діти, як сироти, тебе виглядаєм,—
Каже мама,— маєм тата»,— ми тата не знаєм.
— Мої діти рідненькіі, тато вас не знає,
Бо наш тато в Америці другу маму має.

ЗАШВИЦЕЛО РАНО СЛУНКО ПОД КОЖДУ ЯГОДУ

Зашвицело рано слунко под кожду ягоду,
Ішла тамаль млада жена на студню на воду.
Ішла вона шпиваюци, шпива писню стару:
— Нащо ми є таки живот, кед я не мам пару?
Вельо у нас млади жени на чарно ше ноша,
Іще вецей таки дзеци, цо през оцох ходза.

Отцове їм в Америку лем пенєжи троша,
Лєгко ше то америцкї пенєжи потроша!
І я млада і желєна, шерцо у мнє гинє,
А мой чловєк дзєш за морїєм з другу жєну жинє.

ДОБРЕ ТОМУ В ГАМЕРИЦЕ, ХТО МА ЖІНКИ ДВІ

Помірно

До-бре то-му в Га-ме-ри-це, хто ма жін-ки дві:
Єд-на в кра-ю, при зви-ча-ю, а дру-га при мні.
До-бре му ся по-во-дит, до ро-бо-ти не хо-дит,
ху-сти пе-ре, їс-ти ва-рит. він в ліж-ку ле-жит.

Добре тому в Гамерице, хто ма жінки дві:
Єдна в краю, при звичаю, а друга при мні.
Добре му ся поводит, до роботи не ходит,
Хусти пере, їсти варит, він в ліжку лежить.

А та в краю, при звичаю, бардзо бідує,
Рано встає, пізно легат, діти годує
І до него лист пише: «Приїдь, мужу, до краю,
Хочут діти зобачити татуня свого».

А він їй відписує, жи не поїду,
На шифкарту не зароблю, пішки не піду.
Є там вода глибока, є дорога далека,
Спїткала ми лиха доля, не Америка.

ПОВЕРНЕННЯ З ЕМІГРАЦІЇ

ТА Я, ЛЕГІНЬ МОЛОДЕЙКИЙ

Та я, легінь молодеїкий, Та ой мамко солодойко,
Не йду на роботу, Я іду додому,
Бо на сєїй роботиці Я ся бїльше не радує
Зароблю горботу. Доларику тому.

Я оглухну і ослїпну Най іщєзне Америка,—
На сїй роботиці, Тяжко в Америці,
А кому ся пожалую Кєд не піду, мамко, домі,
У сїй Америці? Ляжу у землиці.

КОЛИ Я БИВ В АМЕРИЦІ

Енергійно

Ко-ли я бив в А-ме-ри-ці, пи-са-ли мї,
ци єм здра-вий. Ей, здра-вий, здра-вий, хва-ла
бо-гу, мам пі-ня-зи — і-ду до-му.

Коли я бив в Америці,
Писали мї, ци єм здоровий.
Ей, здоровий, здоровий, хвала богу,
Мам пїнязи — іду дому.

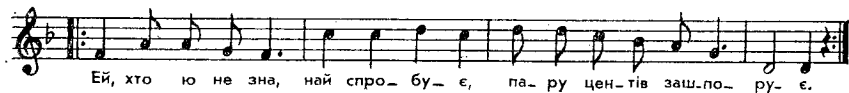
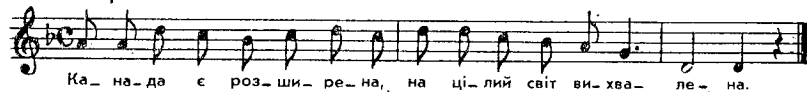
Як-єм прийшов до Нєв-Йорку,
Просили од ня шифкарту.
Ей, я їм давав п'ять і двацєть,
Бо я руснак — младиї хлопец.

Як-зме прийшли серед моря,
Пан капітан на нас вола:
— Ей, хлопці, хлопці, зло й нещестя,
Габи бивуть — топимеся.

Як-єм прийшов до Берліна:
— Налій, качмар, того вина!
Ей, налій, налій червеного,
Бо я хлопець з Гуменного.

КАНАДА Є РОЗШИРЕНА

Помірно

Канада є розширена,
На цілий світ вихвалена.
Ей, хто ю не зна, най спробує, } 2
Пару центів зашпорує.

А я не знав, та-м спробував,
Пару центів зашпоровав. } 2
Ей, кед-єм уж мал седму стовку,
Пустил-єм ся до Нев-Йорку.

А в Нев-Йорку шиф ладуєт,
Што ня на нім отшикуюєт. } 2
Ей, агенти ся догваряють,
Же драт шифкарти маюєт.

А я їм дал сто і дваєт,
Бо я руський младий хлопець. } 2
Ей, в старим краю народжений,
А в Канаді вицвічений.

Кед-єм ту шифу сідал,
Пана бога-м припоминал: } 2
— Ей, пане боже, будь зо мною,
Припровад ня аж до краю.

Кед-зме прийшли на стред моря,
Шифкапітан на нас вола:

— Ей, хлопці, мени, модлітєся, } 2
Іде бурка — топимеся.

Кед-зме прийшли на край моря,
Шифкапітан на нас вола:
— Ей, хлопці, мени, радуїтєся, } 2
Бо уж видно гори, ліси.

Кед-єм прийшов аж до Брєму,
Питають ся, ці мам жену?
Ей, мам жену премілену, } 2
Іду ку ней на нащівку.

Кед-єм прийшов до Берліна:
— Налій, качмар, налій вина. } 2
Ей, налій того червеного,
Жеби личко зрум'яніло.

Кед-єм прийшов до Австрії,
Вшитко наспак обернули. } 2
Ей, пане боже, што ту било,
Же ся наспак обернуло?

Била война нещаслива,
Што пакости наробила. } 2
Ей, наробила в тей Австрії,
Ай в тей великей Русії.

Питалися, де же я бил,
Же я на тій війні не бил? } 2
Ой не бил, не бил, хвала богу,
З Америки іду до дому.

Кед-єм прийшов аж додому,
Заклопал на свою браму. } 2
Ей, жена вийшла, отворила
І так ся мі пригварила:

— Што би-сте рад, младий пане,
Што хочете на ніч в мене? } 2
— Ей, сервус, жена, красна ружа,
Привітай свойого мужа!

— Вітай, вітай ти, піяку,
А хто ти дал на шифкарту? } 2
— Ей, салонисти ся зложили,
Шифкарту мі вимінили.

ЯК-ЄМ ІШОВ З ГАМЕРИКИ

Не швидко

Як-єм ішов з Гамерики, (2)
З той желізної, з той фабрики.

Ручки ся мі зрадували, (2)
Же роботу поняхали.

Як-єм прийшов до Нев-Йорку, (2)
До агента по шифкарту.

Агенти ся мя питают, (2)
Чи я мам тисяч телярів?

Не питайтеся мя о то, (2)
Мам я срібло, мам я золото.

Як-єм сідав на то море, (2)
Струхніло мі серце моє.

Боже, боже, як ся бою, (2)
Як преплину тоту воду?

Юж-єм прийшов серед моря, (2)
Нич не видно — небо, вода.

Як-єм прийшов до Гамбурку, (2)
То-м запомнув о фрасунку.

Як-єм прийшов до Берліна, (2)
Випив-єм си погар вина.

Погар вина крайового, (2)
Аж мі серце охолело.

Як-єм прийшов до Кракова, (2)
Чекала мя жена моя.

Діти мене не познали, (2)
Бо од мене повтікали.

— Діти, діти, я ваш тато, (2)
Не било мя штирі лята.

ЕЙ, ЯК Я ІШОВ ІЗ АМЕРИКИ

Ей, як я ішов із Америки,
Гей, із Піцбурку, з тої фабрики:
— Зістань здорова, робото моя,
Ей, ний тя робит другий, а не я!
Як я прийшов на штацію:
— Ей, зістане здорові, газдо-газдинь мої,
Бо я купив тікет аж до краю.
Як я прийшов до Нев-Йорку,
Ей, видів я там воду превелику.
Боже, боже, што робити?
Як тоту воду переплавати?
Як я сідав на шіфу велику,
Ей, скрутили ся мої очі:
— Зістань здорова, Америко,
Ти-то велика трапеницо!
Як я прийшов насеред моря,
Заболіла ня голова моя.
Як я прийшов до Гамбурку:
Ей, хвала богу, же я уш ту.
Як я прийшов до Берліна,
Ей, де сам прусский чісар биват.
А як я прийшов до Одерберку,
Ей, на ту угорську палінку.
Як я прийшов до Пряшова:
— Ей, утвор двері, жено моя!
Утвор двері, а дай руку,
Ей, не хочу знати Америку.

КЕД Я ІШОВ З АМЕРИКИ ДОДОМУ

Кед я ішов з Америки додому,
Пострітнув я австріяка на коню.
— Австріяку-камарате, як ше маеш?
Чи там жиє Франц-Йосиф, цісар наш?
— Ой жиє он, ой жиє он, цо з того?
Ніч не робі у країне доброго:
Вельки складки, вельке здирство, хлеба ніт,—
Уж я мусім в Америку назад ісц.

ОЙ ТА ПЛАЧУТЬ МОЇ ОЧІ

Ой та плачуть мої очі
І вднину і вночі,
Плачуть вони і раненько,
Та ще й опівночі.

В нещасливім купелику
 Мамка ня скупала,
 Аби'м ішов на чужину,
 Бодай ся зарвала.
 Звідси гора, звідси друга,
 Всередині ровинь,
 Не йдіть, люди, на чужину,
 Забере вас повинь.
 Ой та біда мені, біда,
 Я перебідую:
 Три торбини через плечі,
 Назад повандрую.
 Ой червона калиночка
 Й рожа коло неї,
 Най потоне Америка,
 Ми пішли й із неї.

ЯК-ЄМ ІХАВ З ГАМЕРИКИ ДОДОМУ

А

Помірно

Як-єм і хав з Га-ме-ри-ки до-до-му,
 там на-ди-бав ка-ме-ра-та на ко-ню,
 гей-я-я, чу-га-я, гей-я-я-я-я-я-я,
 там на-ди-бав ка-ме-ра-та на ко-ню.

Як-єм їхав з Гамерики додому,
 Там надибав камерата на коню,
 Гей-я-я, чугая, гей-я-я-я-я-я-я,
 Там надибав камерата на коню*.

— Камераце, камераце, як ся маш?
 Ци там жиє, ци не жиє моя маць?

— Юж не жиє, юж не жиє, юж вмерла,
 Юж ей чорна земличенька прилегла.

* Далі з вигуком «Гей-я-я...» повторюється кожний парний рядок.

ЯК ІШОВ Я З ГАМЕРИКИ ДО КРАЮ

Б

Не швидко

Як і-шов я з Га-ме-ри-ки до кра-ю,
 стрі-тив я там сво-го бра-та на мо-рю.

Як ішов я з Гамерики до краю,
 Стрив я там свого брата на морю.

— А брате мій, брате любий, як ся маш,
 Ци там жиє, ци там жиє моя маць?

— Ой не жиє твоя мати, не жиє,
 Юж три рочки в чорній землі як гниє.

— Кеби я знав, же моя маць не жиє,
 Сидив би я в Гамерицкой країне.

ЦИ ВИ, МАМЦЮ, СПИТЕ,
 ЕЙ, ЦИ ВИ НЕ ЧЮЄТЕ

А

Помірно

— Ци ви, мам-цю, спи-те, ей, ци ви не чу-є-те,
 як до ва-ших две-рий, як до ва-ших две-рий,
 ей, за-зу-лень-ка тре-пле?

— Ци ви, мамцю, спите, ей, ци ви не чуєте,
 Як до ваших дверей, (2) ей, зазуленька трепле?

— Ой не сплю я, не сплю, та й бо не можу спати,
 Бо тя ся, дівонько, (2) ей, не можу діждати.

— Станьте, мамцю, станьте, ай отворте дзверчка,
Іде з Гамерики, (2) ей, а ваша дзевечка.

Я іду, я іду та з далекого краю,
Нічого-м не вжила, (2) а йно смутку і жалю.

ЧИ ВИ, МАМО, ШПИЦЕ, ЧИ РОЗДУМУЄЦЕ

Б

Повільно

— Чи ви, ма-мо, шпи-це, чи роз-ду-му-є-це?
Ве-чар та-ки ци-хи, оз-да ме чу-є-це.
Ве-чар та-ки ци-хи, оз-да ме чу-є-це.

— Чи ви, мамо, шпице, чи роздумуєце?
Вечар такі цихи, озда ме чуєце. (2)

— Чуем, дзівко, чуем лопот і дуркане,
Давно це я чекам, прешло ме уж спане. (2)

— Станьце, мамо, станьце! Кадзи же дзверочка?
Та аж з Амерыки прійшла вам дзівочка. (2)

Прийшла вам дзівочка з далекого краю,
Ніч там не ужила, окрем смутку, жалю. (2)

ЯК ІШОВ Я В АМЕРИКУ

Як ішов я в Америку,
Я землицю спродав.
І лиш біду до бідиці
Я собі тим додав.

Бо я думав, як ся верну,
Усі гори куплю,

Буду мати не полечко —
Буду мати дуплом.

Я вернувся з Амерыки,
Я вернувся голим,
І теперки лиш подивляю
Я на своє поле.

У ТИМ УРУГВАЮ ПТАШКОВЕ СПІВАЮТ

У тим У-руг-ва-ю пташ-ко-ве спі-ва-ют,
У-тим У-руг-ва-ю пташ-ко-ве спі-ва-ют,
уж ся на-ши хлоп-ці до-му по-бе-ра-ют,
уж ся на-ши хлоп-ці до-му по-бе-ра-ют.

У тим Уругваю пташкове співають *,
Уж ся наши хлопці дому поберают.

Дому поберают, пинязі не мають,
Уж они нароблят своїм жінкам жалю.

А боже-пребоже, уж тот мій муж іде,
А боже-пребоже, уж ня бити буде.

— А мужу мій драгий, за што би-с ня біял,
Шитко порахую, што-с мі напосилал.

Орачом, копачом пинязі-м давала,
Тебе з Уругваю каждый ден чекала.

А за тот остаток чижмички-м купила,
Жеби я ти, мужу, боса не ходила.

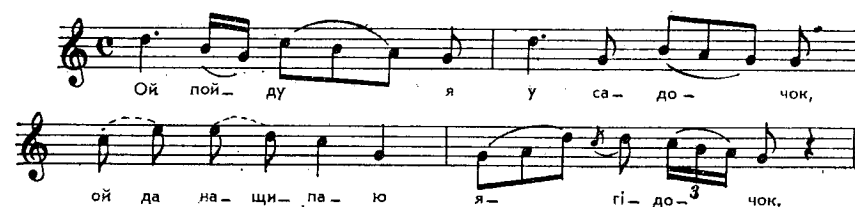
* Кожний рядок повторюється двічі.

ПЕРШІ
РОБІТНИЧІ
ПІСНІ

ЗАРОБІТКИ НА ЦУКРОВИХ ЗАВОДАХ
І ЛИВАРНЯХ. ТЯЖКА ПРАЦЯ,
ЗНУЩАННЯ З РОБІТНИКІВ.
СТИХІЙНІ ПРОТЕСТИ
ПРОТИ ЕКСПЛУАТАТОРІВ

ОЙ ПОЙДУ Я У САДОЧОК

А

Ой пойдуча у садочок,
Ой да нащипаю ягідочок.

Ягідочок не набрала,
Тільки соловейка розпитала:

— Соловейку сизокрилий,
Скажи, соловейку, де мій милий?

— А твій милий на роботі,
Ой да на сахарному заводі.

Ой він робить, заробляє,
А піт йому очі заливає.

А піт очі заливає,
А хазяїн його б'є чи лає.

А хазяїн п'є-гуляє,
Да прийде із шинку — його лає:

— Де ти, бурлак, волочився,
Ой що вечеряти опізнився?

Лягай спати серед хати,
Бо нічого вечеряти.

ОЙ ТИ, ОРЛЕ СИЗОКРИЛИЙ

Б

— Ой ти, орле сизокрилий *,
Скажи мені, де мій милий?
А мій милий у неволі —
У сахарному заводі.
Там і днює, і ночує,
Бере топор та й майструє.
А хазяїн його лає,
Ще й аршином потягає.
— Я аршина не боюся,
Я з дітками розійдуся,
І з дітками, і з женою,
З розпроклятою журбою.

СОН ГОЛОВОЧКУ ХИТАЄ

В

Сон головочку хитає,
Милий милу покидає
Та й з дрібними діточками,
Плаче мила слізочками.
Ой як вийду за ворота —
Нема мого срібла-злата!
Летить ворон сизокрилий:
— Скажи, ворон, де мій милий?
— Деся твій милий на роботі
Та у сахарнім заводі.
Ой там днює, там ночує,
Дзвони дзвонять — він почує,
Візьме топор та й майструє.

ТА ЙШЛА ВДОВА ДОЛИНОЮ

Г

Та йшла вдова долиною
З маленькою дитиною.
Сіла вдова спочивати,
Мале дитя годувати:
— Дитя моє коханеє,
Життя моє поганеє!

* Кожний рядок повторюється двічі.

Летить орел сизокрилий:
— Скажи, орле, де мій милий?
А мій милий у заході,
У сахарному заводі.
Він де днює, там ночує,
Бере топор та й майструє.
Топор із рук вилітає,
А хазяїн увеляє,
А хазяйка спочиває.

ДА Й ІШЛА УДОВА ДОРОГОЮ

Д

Да й ішла удова дорогою
Із малою дитиною.
Сіла вдова оддыхати
Да малее дитя годовати.
Да прилітають соколоньки:
— Да не журіться, удовонько,
Вашого мужа знаєм
Да сім раз на день облітаєм.
Ваш муж у заводі,
Він робить, роботає:
Да бере топор да й рубає.
А топор до рук прикипає,
А піт очі заливає,
А хазяїн його лає
Да малих діток навчає.

ОЙ ТИ, ВОЛЯ, ТИ, НЕВОЛЯ

Е

Ой ти, воля, ти, неволя,
Що я з горя нездорова.
Ішла вдова долиною
Та з малою дитиною.
Сіла вдова оддыхати,
Мале дитя годувати.
Що із-за гори, із-за долини
Вилітав орел сизокрилий.
Ой вилетів та й питає:
— Де твій милий, що немає?
— А мій милий у неволі,
На сахарному заводі.
Ой де днює, там ночує,
Колоколи б'ють — не чує,
Бере топор та й майструє.

ОЙ ЧИ ВОЛЯ, ЧИ НЕВОЛЯ

Є

Помірно

Ой чи во-ля, чи не-во-ля,
ой ні-кто не зна-є мо-го го-ря, го-ря.

Ой чи воля, чи неволя,
Ой ніхто не знає мого горя. (2)

В мене горе не яке,
В мене горе велике. (2)

З горя ніженьки не ходять,
Білі ручки ділечка не роблять. (2)

Ой піду я у садочок
Щипать і рвать ягідочок. (2)

Ой чи рвала, чи не рвала,
Соловейка розпитала: (2)

— Соловейку сизокрилий,
Скажи правду, де мій милий? (2)

— А твій милий на роботі
У сахарному заводі. (2)

Що він робить, роботає,
Аж піт очі заливає. (2)

А хазяїн його лає:
«Зачім, парень, в тебе роботи немає?» (2)

Як поїхав хазяїн із дому,
Наробили хлопці лому. (2)

Розпустили пару по заводу,
Пішла слава по народу. (2)

Ж

Стримано

Ой чи во-ля, чи не-во-ля,
ой ні-кто не зна-є мо-го го-ря.
Вар.
Ой чи во-ля, чи не-во-ля,
ой ні-кто не зна-є мо-го го-ря.

Ой чи воля, чи неволя,
Ой ніхто не знає мого горя. (2)

В мене горе не яке,
Ой да в мене горе велике! (2)

З горя ніженьки не ходять,
Ой да ручки ділечка не роблять. (2)

Ой піду ж я у садочок
Ой да щипать-рвать ягідочок. (2)

Ой чи рвала, чи не рвала,
Ой да соловейка розпитала: (2)

— Соловейку сизокрилий,
Ой да скажи правду, де мій милий? (2)

— А твій милий на роботі,
Ой да у сахарному заводі! (2)

— Що він робить? — Заробляє,
Ой да аж піт очі заливає. (2)

А хазяїн його лає:
«Зачім, парень, в тебе роботи немає?» (2)

Як поїхав хазяїн із дому,
Ой да наробили хлопці лому. (2)

Хлопці труби розломали,
Ой да по заводу пар пустили! (2)

Пішов пожар по заводу,
Ой да пішла слава по народу! (2)

ОЙ ХОТЬ ВОЛЯ, ХОТЬ НЕВОЛЯ

3

Ой хочь воля, хочь неволя,
Ніхто не зна мого горя:
З горя ніженьки не носять,
Білі рученьки не роблять,
З пліч головонька валиться
І краса з лиця міниться.
Орел на плечі садиться,
Дівка орла питається:
— Ой ти, орле сизокрилий,
Скажи, орле, де мій милий?
А мій милий у неволі,
У неволі — на роботі,
Він на сахарнім заводі.
Ой де днює, там ночує,
Як задзвонять, то й почує,
Бере струмент та й майструє.
Струмент до рук прикипає,
А піт очі заливає,
А хазяїн його лає.
Лає, лає — навчає
І аршином потягає.

КОМУ ВОЛЯ, А КОМУ НЕВОЛЯ

И

Помірно

Ко- му во- ля, а ко- му не-
во- ля, гей, ні- хто ж не зна- є
мо- го го- го- ря.

Кому воля, а кому неволя,
Гей, ніхто ж не знає мого горя.

Моє горе, горе не якеє,
Гей, моє горе великеє:

Білі ручки нічого не роблять,
А білії ніжки далеко не ходять.

Тільки й ходять у сад, у садочок,
Гей, щипати ягід, ягідочок.

Вони ягід, ягід не нарвали,
Тільки соловейка розпитали.

— Соловейку, ой ти малесенький,
Гей, скажи правду, де мій милесенький?

— Ой твій милий у дальніх сторонах,
Ходить заробляє усе по заводах.

Ой твій милий не буде до хати,
Бо його погнали уже у солдати.

І

Помірно

Ко- му во- ля, а ко- му не-
во- ля, гей, ні- хто не
зна- є, я- ке ме- ні го- ре.

Кому воля, а кому неволя,
Гей, ніхто не знає, яке мені горе.

В мене горе та усе тяжкеє,
Та воно ж у мене дуже великеє.

З горя ніжки, ніженьки не ходять,
З горя, з горя ручки роботи не роблять.

Пішов би я у гай, у гайочок
Та й нарвав би квіток, квіток-ягідочок.

В саду соловейко весело співає,
Гей, да соловейко правду повідає.

Гей, да соловейко та й усе розкаже,
Ой де мій миленький, дорогу покаже.

— Ой пішов десь твій милий у найми,
Ходить заробляє, бо й не буде пари.

Десь твій милий, нічого не чути,
Бо вже його взяли, взяли у рекрути.

ОЙ ХОЧ ВОЛЯ, ХОЧ НЕВОЛЯ

І

Ой хоч воля, хоч неволя,
Ніхто не зна мого горя.
Що я з горя нездорова,
Голова моя кружиться,
Красота моя міниться.
Летів голуб, летів сизий,
Спиталася: «Де мій милий?»
— А твій милий в Нікополі,
Аж на сахарнім заводі.
Він там днює, там ночує,
Встає рано та й сумує,
Що хазяїн все лютує.

ОЙ ЧИ ВОЛЯ, ЧИ НЕВОЛЯ

И

Ой чи воля, чи неволя
Ой да довела парня до горя.
Світ-головонька кружиться,
Ой да на плече орел садиться.
— Ой ти, орле сизокрилий,
Скажи мені, де мій милий?
— Ой твій милий у роботі,
Ой да й на сахарнім на заводі.
— Ой що ж він робить-поробляє?
— Ой да й мідні труби виливає.

Де взялися вражі люди,
Ой да й поломали мідні труби.
Пішла пара по заводу,
Ой да й пішла слава по народу.

К

The musical score is written in a single system with four staves. The first staff is the vocal line, starting with a tempo marking of quarter note = 52. It includes lyrics: "1. Ой чи воля, чи неволя". The second staff is the piano accompaniment, starting with the word "Всі" and lyrics: "ой до-ве-ла пар-ня до го-ря". The third staff continues the piano accompaniment with lyrics: "2.3. До-ве-ла пар-ня до го-ря". The fourth staff continues the piano accompaniment with lyrics: "3 го-ря ні-жень-ки не но-сять".

Ой чи воля, чи неволя
Ой довела парня до горя.
Довела парня до горя.
З горя ніженьки не носять,
А ручки ділечка не роблять.
Ручки ділечка не роблять*.
А ой да глаза плачуть, світа не бачуть,
Глаза плачуть, світа не бачуть.
Ой світ-головонька кружиться,
Світ-головонька кружиться,
А ой да на плечах орел садиться,
На плечах орел садиться.
— А ой да скажи, орле, скажи, сизий,
Скажи, орле, скажи, сизий,
А ой да скажи, сизий, де мій милий?
— А твій милий на роботі
Та й у сахарному заводі!
— Що він робить? — Заробляє,
Гей, мідні труби виливає.
Наробили хлопці шкоди,
Гей, поломали мідні труби,

* Далі мелодія не підтекстовується.

Поламали мідні труби.
 Ой да пішла пара по заводу,
 Пішла пара по заводу,
 А ой да пішла слава по народу.

ДА ГОРЕ МЕНІ ЖИТЬ НА СВІТІ

Л

Да горе мені жить на світі.
 Ой да з горя ножечки да не носять,
 З горя ножечки да й не носять,
 Ой да ручки ділечка да й не роблять.
 Ручки ділечка да й не роблять,
 Ой да глаза плачуть, світа не бачуть,
 Глаза плачуть, світа не бачуть.
 Ой да світ-голівочка да кружиться.
 Світ-голівочка да кружиться,
 Ой да орел на плечах да садиться,
 Орел на плечах да садиться.
 — Ой да що ж ти, орел да сизокрилий,
 Ой да що ж ти, орел да сизокрилий,
 Ой да розкажи ти, де мій милий,
 Ой розкажи ти, де мій милий.
 — Ой да милий у заводі,
 Ой да милий у заводі,
 Ой да він на каторжній да роботі,
 Ой да він на каторжній роботі.
 — Ой да що ж він робить-поробляє?
 — Ой він робить-поробляє,
 Ой да мідні труби вичищає,
 Ой мідні труби вичищає.
 Ой да пустив пар по заводу,
 Ой да пустив пар по заводу,
 Ой да худу славу по народу.

ОЙ ЙА МІЙ МИЛИЙ В ДАЛЕКІЙ ДОРОЗІ

М

Ой йа мій милий в далекій дорозі,
 В далекій дорозі, в сахарнім заводі.

Ой там він робит, робит, роботає,
 Що за день заробит — за ніч прогуляє.

Що за день заробит — за ніч прогуляє,
 Прийде на квартиру, робочих все лає:

— Ой ви, робочі, що ви наробили,
 Труби поломили, пару розпустили!

Розпустили пару по всьому заводу,
 Зробили неславу по всьому народу.

ОХ, КОМУ ВОЛЯ, А КОМУ НЕВОЛЯ

Н

$\text{♩} = 90$

1. Ох, ко- му во- ля, а ко- му не- во- ля,
 ох, ні- хто не зна- є, я- ка дум- ка мо- я.

2. Мо- і бі- лі руч- ки ні- чо- го не роб- лят,
 мо- і бі- лі нож- ки на у- чень-я хо- дят.

Ох, кому воля, а кому неволя,
Ох, ніхто не знає, яка думка моя.

Мої білі ручки нічого не роблят,
Мої білі ножки на ученя ходять.

Ой піду я, піду у сад, у садочок,
Нарву, нащипаю ягід, ягідочок.

Ох, я ягід, ягід не нарвала,
Тільки соловейка в саду розпитала.

— Ох, ти, соловейко, ох, ти, рябокрилий,
Скажи мені правду, де жие мій милий?

— Ох, жие твій милий аж на роботі,
На важкій роботі в сахарнім заводі.

Ох, там він робит, робит, роботає,
Аж йому піт очі, очі заливає.

Аж йому піт очі, очі заливає,
Прийде на квартиру — хазяїн все лає.

Ох, і поїхав хазяїн в дорогу,
А хлопці-молодці наробили лому.

А хлопці-молодці лому наробили,
По всьому заводу труби поломил.

Розійшлася пара по всьому заводу,
Як пішла та слава по всьому народу.

ВІТЕР З ПОЛЯ

А

Одна
Вітер з поля та хвиля з моря,
Всі
з моря, ой та й довела любов до моря,
1)
до моря, до моря, до моря, до моря.

Вітер з поля
Та хвиля з моря,
Ой та й довела
Любов до моря.

А він робе,
Виробляє,
Ой та й мідні трубочки
Виливає.

Світ голубенький
Та й кружився,
Ой та на плече
Орел садився.

Ой де взялися
Та вражії люди,
Ой та й розпаяли
Мідні труби.

— Ой ти, орел
Та сизокрилий,
Скажи мені правдоньку,
Де мій милий?

Пішла славонька
По заводу
Ще й на ту дівчиноньку,
Що без роду.

А мій милий
Та й на заводі,
Ой та у литейному,
Ой та у заводі.

— А я славоньки
Не боюся,
Ще й на тій дівчиноньці
Та й оженюся.

СВІТ ГОЛУБЦІ КРУЖЕНИТЬСЯ

Б

Помірно
Світ голубці кружениться,
ой да на плечах орло садиться,
йа мій милий не гуляє,
ой да мідні трубоньки виливає,
а мій милий на роботі,
ой да на литейному заводі,
а він робить, робить, не гуляє,
ой да мідні трубоньки виливає,
пішла слава по заводу,
ще й на тую дівчину, що без роду,
— а я слави, слави не боюся,
я на тій дівчині оженюся.

Світ голубці кружениться,
Ой да на плечах орло садиться. (2)

Йа мій милий не гуляє,
Ой да мідні трубоньки виливає. (2)

А мій милий на роботі,
Ой да на литейному заводі. (2)

А він робить, робить, не гуляє,
Ой да мідні трубоньки виливає. (2)

Пішла слава по заводу
Ще й на тую дівчину, що без роду. (2)

— А я слави, слави не боюся,
Я на тій дівчині оженюся. (2)

ВІТЕР З ПОЛЯ, ХВИЛЯ З МОРЯ

В

Вітер з поля, хвиля з моря,
 Гой, да довела любов до горя!
 Світ-головушка кружиться,
 Гой, да на плече орел садиться.
 — Гой, да орел сизокрилий,
 Скажи правдоньку, де мій милий?
 — А твій милий на роботі,
 Гой, да у литейному заводі!
 — Що ж він робе-виробляє?
 — Гой, да мідні труби виливає.
 Що ж ви, хлопці, наробили?
 Ой да мідні труби поломили!
 Пішла пара по заводу,
 Ой да пішла славо́нька по народу.

ОЙ ТИ, ОРЛЕ СИЗОКРИЛИЙ

Г

Повільно

— Ой ти, ор- ле си- зо- кри- лий,

Всі

ой да ска- жи прав- донь- ку, де ж мій ми- лий.

— Ой ти, орле сизокрилий,
 Ой да скажи правдоньку, де ж мій милий. (2)

А мій милий на роботі,
 Ой да на литейному заводі. (2)

— Що ж він робить-виробляє?
 — Ой да мідні трубоньки виливає. (2)

Пішла пара по заводу,
 Ой да пішла славо́нька по народу. (2)

У НАС ПАНИ МОЛОДІЇ

А

Речитативом

1. У нас па- ни мо- ло- ді- ї, не роз- суд-

ли- ві- ї. Во- ни су- дять, не роз- су- дять,

до ро- бо- ти ра- но бу- дять. 2. Ой во- ни су- дять,

не роз- су- дять, до ро- бо- ти ра- но бу- дять,

за хліб, за сіль не спи- та- ють, до ро- бо- ти при- жи- ма- ють.

3. При- йшло вре- мя праз- нич- но- є, нам схо- ті- лось

по- гу- ля- ти, нам схо- ті- лось по- гу- ля- ти,

спро- си- ли- ся — не ве- лять. 4. Ой спро- си- ли- ся ж —

не ве- лять. Об- ло- жи- ли па- нів спа- ти,

об- ло- жи- ли па- нів спа- ти, пі- шли на всю ніч гу- ля- ти.

5. Ми не довго ж прогуляли:

із веча раж до півночі,

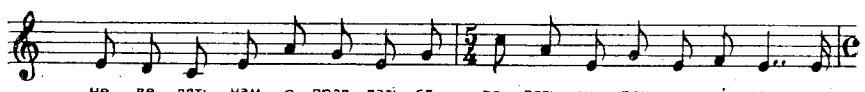
із веча ра до півночі, а з півночі й до утра.

6. Приходимо ж поутру,

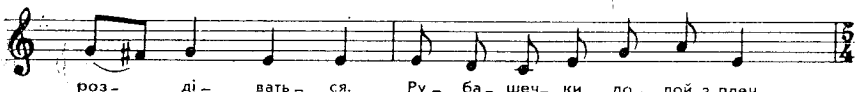
на нас розозоки попуку,

не велять нам о правдаться, велять вско рах розді вать ся.

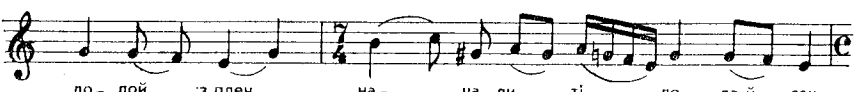
7. Не велять нам й оправдаться, велять вско рах

розді вать ся. Рубашечки долой з плеч,

начали тіло да сеч. Ой рубашечки ж

долой з плеч, начали тіло дай сеч.

Як удалили сікнули, на зад тросочки лютя.

9. Назад тросочки лютя, крива річ

ки ж(и) біжать. Ой хоть библи дуже больно,

так гуляли ми довольно. 10. Ой хоть библи

дуже больно, так гуляли ми довольно.

Ой хоть спинушка побита, так сударушка ж нажита.

У нас пани молодії,
Нерозсудливії.
Вони судять, не розсудять,
До роботи рано будять.

Ой вони судять, не розсудять,
До роботи рано будять,
За хліб, за сіль не спитають *,
До роботи прижимають.

Прийшло время празничное,
Нам схотілось погуляти,
Нам схотілось погуляти,
Спросилися — не велять.

Ой спросилися ж — не велять.
Обложили панів спати,
Обложили панів спати,
Пішли на всю ніч гуляти.

Ми недовго ж прогуляли:
Ізвечора ж до півночі,

* Варіант:
Хліба-солі дають мало,
До роботи будять рано.

Ізвечора до півночі,
А з півночі й до утра.

Приходимо ж поутру,
На нас розок по пуку,
Не велять нам оправдатся,
Велять вскорях роздіватся.

Не велять нам й оправдатся,
Велять вскорях роздіватся.
Рубашечки долой з плеч,
Начали тіло да сеч.

Ой рубашечки ж долой з плеч,
Начали тіло да й сеч.
Як ударили-сікнули,
Назад тросточки летять.

Назад тросточки летять,
Криваві річки ж біжать.
Ой хоть били дуже больно,
Так гуляли ми довольноно.

Ой хоть били дуже больно,
Так гуляли ми довольноно.
Ой хоть спинушка побита,
Так сударушка ж нажита.

НАШІ ПАНИ ТАКОВІІ

Б

Наші пани таковіі,
Нерозсудливіі:
На роботу гонять рано,
Хліба-солі дають мало.

Хліба-солі невдоволі,
Щоб робота була скоро,
Щоб і скоро, щоб і живо,
Щоб і діло хороше.

Ой наш празничок заходить,
Нам хочеться погулять,
Нам хочеться погулять,
Наші пани не велять.

Потушили каганець
Да й полягли спати,

Ми збирались, молодці,
На всю ніч гуляти.

Ой гуляли до пори,
Уже видно надворі,
Як прийшли ми поутру,
Держать пани по кнуту.

Загадали вони нам
Роздіватся, розбуватся,
Роздіватся, розбуватся,
Розширяватся.

Один січе в головах,
Другий січе у ногах,
Третій січе по боках,
Тече кров по риках.

ХТО В ЗАВОДІ НЕ БУВАВ

В

Хто в заводі не бував,
Той горечка не видав.
Ми в заводі побували —
Много горя повидали.
Нам і голод, нам і холод,
Нам і хліба не дають.
Прийде празник, воскресенне,
Нам хочеться погулять.
Нам хочеться погулять —
Прикажчики не велять.

Ну, як прийде темна ніч,
Ідем гулять на всю ніч.
Ми гуляли не гуляли —
Цілу нічку прогуляли.
Ми приходим поутру,
Держать розок по пуку.
Ми хотіли оправдатися —
Велять скоро роздіватися.
Ми хотіли побожитися —
Велять скоро нам ложиться..

ХТО В N * НЕ БУВАВ

Г

Хто в N не бував,
Нужди-горя не видав.
Ми в N побули —
Нужди-горя прийняли.
А у N у дворі
Стоять горниці нові.
А у тих же горниціях
Стоять столи дубові.
Поза тими столами
Сидять купці рядами.
Ми думали, що купці,—
Прикажчики-подлеці!
Бодай же ти, N,
З хозяйливечком твоїм
І з плантатором дурним,
Що він ні чорта не знає,
Понапрасно нас ругає.
Як наваре кандьору —

Хоч та вилій додолу.
Як укине чабака —
Тільки кісточка одна.
Як укине тарані —
Бодай не встав зарані.
Як наваре галушок —
Бодай не встав з подушок.
На роботу буде рано,
Хліба-солі дає мало.
На роботу ідемо —
Сухарики гриземо.
Із роботи ідемо —
Гірки сльози ллемо.
Як наймався, вихвалявся,
При роцоту заховався.
Як наймався, то хвалився,
При роцоту [він] сказивсь.

ХТО В ЯХНОБІ ** НЕ БУВАВ

Д

Хто в Яхнобі не бував,
Нужди-горя не приймав,
А ми його пробули,
Нужди-горя прийняли,

А ми його пробули,
Рідку кашицю їли.
Як накришать буряків (2)
Для робочих дураків,

* Тут вставляється прізвище власника заводу.

** Буцім мається на увазі економія біля Талалаєвки. Цю ж пісню співано в Макіївці (прим. записувача).

Як укинуть махна —
Тіки кісточка сама,
Як наварять кислоти —
Хоть собакам підмаши.
А ще б'ють, і ругають,
І в камчатку запирають.
А з камчатки випускають,
На роботу посилають.
На роботушку ідемо —
Сухарики гриземо,

А з роботушки ідемо —
Горки сльози ллемо.
Вийдемо на лужок
Та станем у кружок,
Заспіваєм, братця, пісню
Про Яхнобу, про купця, (2)
Прикажчика-подлеця.
Дурак, дурак наш хазяїн
Із заводом із своїм, (2)
Із прикажчиком дурним.

ТЕКЛА РІКА ПО ПІСКУ

Е

Текла ріка по піску
У матушку, у Москву,
По фабричному мосту.
Ми на фабриці бували,
Різні сукна витикали,
На каптани вишивали.
Приходим ми до кабаку —
Лежить бочка да на боку.
Да ми ту водочку попили,
А шинкарика побили,
На кроваті положили —

Спи!
Приходим ми поутру —
Лежить паук побочку.
Ми хотіли одказатися —
Велять скоріш роздягатися;
Ми хотіли побожитися —
Велять скоріш ложиться.
Як поклали — так і драли,
Назад палочки літали.
Як оглянемось назад —
Крові річки біжать.

МИ З РОБОТУШКИ ЙДЕМО

А

Ми з роботушки йдемо —
Сухарики гриземо.
На роботушку йдемо —
Дрібні слізеньки ллемо.
На другий год не прийдем
І собаки не пришлем.
І сусідам закажем,

А ворога потішим:
— На заводі добре жить,
Що ні жати, ні косить,
В карман руки зложить,
По заводу походить,
На роботу поспотрїть.

ЩО В НОСІВЦІ НА ЗАВОДІ

Б

Що в Носівці на заводі
Нема коней, ні волів,
Йдуть машини без парів,
Машиністи без штанів.
Усе косі да і босі,
Да все курять папіроси.
Що в Носівці хлопці модні,
По три дні сидять голодні.
Як наварять нам борщу —
Хоть собаці підтащу;
Як укинуть барана —
Тільки кісточка одна.
Ми кісточку обгризем,

На роботу рано йдем.
З роботи пізно йдем,
Дрібненькії сльози ллем.
Як прийду я та домой:
— Дай, хазяїну, рошот.
Ми додомочку поїдем
І на той год не прийдем.
І собаку ми прив'яжем,
По всьому Мрину закажем,
Щоб собака не 'ддирвався
Да в Носівку не попався.
Бо в Носівку попадеться —
Много горя набереться.

ОЙ НА ГОРІ, НА ГОРИЩІ

В

Ой на горі, на горищі
Стоїть сахарний завод,
Стоїть сахарний завод —
Та все різний народ.
Три дні празничка ждали
Да все празнували,
Виходили на лужок,
Становилися в кружок.
— Заспіваймо, братці, пісню
Про тростянецького купця,
Про підрядчика-подлеця.
Хто в Тростянці не бував,
Нужди-горя той не знав.
А ми в Тростянці бували,
Нужду-горе узнавали.
Як убросять борщу-щей —
Хоч собакам вилий,
Як убросять мохана —
Тільки кісточка одна.

На роботу рано гонять,
На роботушку ідем,
На роботушку ідем,
Гіркі сльози ллем;
Із роботушки ідьом,
Веселі пісні поїюм.
Розпроклятий пан хазяїн
І з заводом твоїм,
І з інструментом стояним,
І з твоїми рядчиками,
І з підрядчиками,
Да ще з тими паничами,
Да ще з тими к... ми.
Ми додому підем,
На другий год не прийдем,
І собаки не пришлем,
І сусідам закажем,
І собаку прив'яжем.

ОЙ УСТАВАЙ, ПАН ЛЕВИЦЬКИЙ

Ой уставай, пан Левицький,
Поворачувайся,
Клади денєжки на стол
Та й розплачувайся!
Хто в Левицьких не бував,
Горя й нужди не видав,

А ми в нього пробули,
Горя й нужди прийняли.
Як наварить борщу —
Хоть собакам підтащу;
Як наварить шкандьору —
Собакам уволю!

ГІРКА ДІВОЧА ДОЛЯ НА ЗАВОДАХ

ОЙ ГОРЕ Ж НАМ, ГОРЕ, А ЩЕ ГІРШЕ БУДЕ

А

Повільно, поступово прискорюючи

Ой го-ре ж нам, го-ре, а ще гір-ше бу-де,
го-в-ор-ять про ме-не та пре-вра-жі-ї лю-де.

Ой горе ж нам, горе, а ще гірше буде,
Говорять про мене та превражіі люде.

Говорять, говорять й не переговорять,
А моєї натури да й не перестановлять.

Бо в мене натура така, як і була,
А в мене серденько повсеґда веселеньке.

А хто, братці, хоче розкоші зажити,
То нехай іде з нами в заводі служити.

У заводі служба так гірше неволі,
Вийду за ворота — виплачусь доволі.

Ой вийшов хлопчина з карими очима:
— Не плач, не журися, молода дівчино!

Не плач ти, дівчино, господь бог з тобою,
Як будемо їхать, то візьмем з собою!

ОЙ ТЕМНАЯ НІЧКА

Помірно

Ой тем-на-я ніч-ка, ще й тем-ні-ша бу-де.
Та го-во-р-ять за ме-не пре-вра-жі-ї лю-де.

Ой темная нічка,
Ще й темніша буде.
Та говорять за мене
Превражіі люде.

Не плач, не журися,
Господь бог з тобою!
Як з війська повернуся,
Візьму шлюб з тобою.

Ой нехай говорять,
Ще й переговорять,
А моєї натури
Не перестановлять.

— Бодай тебе брала
Лихая година!
Та цурається мене
Вся моя родина.

Бо в мене натура,
Як у мого друга,
А моє серденько
Всяк час веселеньке.

Цурається батько,
Цурається мати,
Та цураються сестри,
Ще й рідніі брати.

Ой як хто захоче
У розкоші жити,
То нехай собі піде
На завод служити.

Цурається мене
Ще й рідна матуся.
Та до кого ж я, бідна,
В світі притулюся?

Що на тім заводі
Служать по неволі,
Та вийду за ворота —
Виплачусь доволі.

— Ой не плач, дівчино!
Щастя ж неможливо,
Бо на тому заводі
Така з вас і кожна.

Ой іде хлопчина
З карими очима:
— Ти не плач, не журися,
Молода дівчино!

Бо на тому заводі
Така з вас і кожна,
Що котра красива,
То та й не порожня.

ОЙ ГОРЕ НАМ, ГОРЕ

В

Ой горе нам, горе,
А ще гірше буде,
Говорять про мене
Все превражії люде.

Ой нехай говорять,
Вони переговорюють,
Мої натури
Не перестановлять.

Бо в мене натура,
А в козака друга,
А в мене серденько
Та й щодня веселеньке.

Не бийтеся, хлопці,
Бо немає за що,

Котра дівка гарна,
То то вічне ледащо.

Ой котора хоче
Розкошів зажити,
Нехай вона іде
В Херсонську служити.

Бо у тім Херсоні
Ще більше неволі,
Вийду за ворота —
Наплачуся доволі.

Вийду за ворота —
Все луги й болота,
Вийду за другії —
Травки зеленіють.

ОЙ А ХТО ХОЧЕ РОЗКОШІ ЗАЖИТИ

Г

Ой а хто хоче розкоші зажити,
То нехай іде у завод служити.

А в нашім заводі гірше, як в неволі,
Вийде за браму — наплачець доволі.

Вийшов козачина з чорними очима:
— Не плач, не журися, молода дівчино.

Ой не плач, дівчино, не плач, не журися,
Бо ти не віддалась, а я не вжився.

Не плач, не журися, бо то так не можна,
Котора в заводі, то бідує кожна.

КОТРА ДІВКА ХОЧЕ РОЗКОШНО ПРОЖИТИ

Д

Повільно

Котра дівка хоче
Розкошно прожити,
То нехай вона йде
У Херсон служити.

А в тому Херсоні
Нема гірш неволі,
Вийду за ворота —
Наплачусь доволі.

Вийду за ворота,
Вийду за новії,
Куди я не гляну —
Сади зеленіють.

Десь узявсь хлопчина
З чорними очима:

— Не плач, не журися,
Молода дівчино.

Не плач, не журися,
Господь бог з тобою,
Дождем до осені,
Повінчаюсь з тобою.

— Щоб тебе вінчала
Лихая година,
Через тебе, дурню,
Відцуралась родина.

Відцурався батько,
Відцуралась мати,
Ще й той відцурався,
Що любив і кохався.

А В ТОМУ ХЕРСОНІ ТАК, ЯК У НЕВОЛІ

Е

А в тому Херсоні так, як у неволі,
Гей, вийду за ворота та наплачусь доволі.
Ой іде хлопчина з чорними очима:
— Гей, не плач, не журися, молода дівчино!
Не плач, не журися, бо це так не можна,
Котра закохалась, то так плаче кожна.

КОТРА ДІВКА ХОЧЕ РОЗКОШІ ЗАЗНАТИ

Є

Котра дівка хоче розкоші зазнати,
То нехай вона піде та й у завод служити.

А в тому заводі гірше, як в неволі,
Вийдеш за ворота та й наплачешся доволі.

— Не плач, не плач, дівко, господь бог з тобою,
Та як завернуса, то візьму із собою!

— Бодай тебе брала лихая година,
Через тебе, парня, одцуралась родина.

Цурається батько, цурається мати,
Ще й той одцурався, котрий думав узяти!

ХОТІЛОСЯ ДІВЦІ РОЗКОШІ ЗАЖИТИ

Ж

Хотілося дівці розкоші зажити —
Та пішла у заводи три годи служити.
А в тому заводі гірше, як в неволі,
Вийду за ворота та наплачусь доволі.
— Ой не плач, дівчино, господь із тобою!
Вислужишся в заводі — повінчаюсь з тобою.
— Бодай тебе брала лихая година!
Через тебе, парня, одцуралась родина;
Ой не так родина, як рідная мати, —
Буду за тобою гірше горювати.

ОЙ У НАШІМ ТА ЗАВОДІ

Ой у нашім та заводі
Єсть коняка кара,
А в нашого та касира —
Дівчина машкара.
Ой у нашім та заводі
Єсть новая бричка,
А в нашого та сусіда —
З дівки молодичка.

ОЙ МАШИНА ПАРОМ, ПАРОМ

Ой машина паром, паром,
Десь мій милий кочегаром.
Ой ти, машина,
Тихше, тихше,
Десь мій милий
Письмо пише.

БІДУВАННЯ ТА НЕЩАСТЯ НА ШАХТАХ

ВІСІМНАДЦЯТИ ЛІТ МАЛЬЧИШКА

Вісімнадцяти літ мальчишка,
Він пішов на шахтвора служить;
Не пожив же ні год, ні два,
Пишуть з дому, із двора.
Пише батенько рідной:
— Приїжджай, синок, домою!
— Продай, батенько, корову,
Вишли грошей на дорогу,
Продай, батенько, й овець,
Я приїду, молодець.
Як приїхав він домою,
Весь обірваний, худой,
Брюки драні, без карман
І чоботи рвані, драні.
Ну, дядюшка похвалив,
А батенько посварив:
— Ох, ти, сукин син, бездельник,
Де ти гроші подівав?
— Руб на сахар, руб на чай,
Руб на всякий преслучай.

В ШАХТУ СПУСКАЄТЬСЯ — З СВІТОМ ПРОЩАЄТЬСЯ

В шахту спускається — з світом прощається,
Жадно він дивиться в світ.
Дома — там діти, сім'я дожидається,
Живий він вернеться чи ні?
Помниш, тієї минулої ноченьки
Він під вагони попав.
Ми підняли, він, весь кров'ю облитий,
Дуже, нещасний, стогнав.

Руки побиті, пороною зрізані,
Кров на долонях біжить,
Краплями крапає, з грязю мішається,
Вспомниш, аж серце болить.
Весь пошматований, кості поломані,
Довго, нещасний, стогнав:
— Діти, прощайте... сирітки зостанетесь, —
Тільки і встиг він сказати.
Та ось як копійка трудом добувається,
Ось де життя гірняка!
Вічно він мається! Доля проклятая —
Така ти важка і гірка.

СКАЖИ МЕНІ, БАТЬКУ

Скажи мені, батьку,
Скажи мені, рідний,
Чом ти вік у шахті,
А голодний, бідний?

Чому спина гнеться,
Коли пан підходить,
Чом сльоза гаряча
Із очей не сходить?

Робото, робото,
Та й яка ж ти тяжка!

Ой яка ж гірка ти,
Судьбино шахтарська!

Бійся лиха всюди,
Стережись щоразу,
Хто лиш не захоче,
Той і не образить.

Собака бездомний
Крашу долю має,
Бо він ні жандарма,
Ні пана не знає.

ОЙ ТИ, ШАХТО МОЯ

Ой ти, шахто моя,
Шахто чорная,
Шахто чорная,
Непокорная.

Пожалій, пожалій
Молодого мене,
Молодого мене,
Ще й зеленого.

Нема силоньки вже,
Болять руки мої,
Болять руки мої,
Болить серце моє.

Ой за що ж я віддав,
Ой за що ж я продав,

Ой за що ж я продав
Молодого себе?

День і ніч працювати
І машині не сил,
І машині не сил,
А мені вже куди.

Кров висмоктує пан,
По шматочку гризе,
По шматочку гризе
Нас — робочий люд.

В нього золота тьма,
А у нас і на хліб,
А у нас і на хліб
Копійчини нема.

В нього бали й пісні,
В нього ріки вина,
В нього ріки вина,
А в нас горя сповна.

Хоч працєю не працєю —
Помирать злидарем,
Помирать злидарем
Десь під тином чужим.

Ой ти, шахто моя,
Шахто чорная,
Шахто чорная,
Забери ж ти мене.

Ой візьми ж ти мене
Та й накрой ти мене,
Та й накрой ти мене
Смертю чорною.

ПРИМІТКИ ДОДАТКИ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

<i>Умовні скорочення</i>	<i>Повна назва</i>
Барток	Das ungarische Volkslied. Versuch einer Systematisierung der ungarischen Bauernmelodien von Béla Bartók, Berlin — Leipzig, 1925.
Барток, II	Slovenské ľudové piesne. Zapisal a hudobne zatriedil Béla Bartók. II. Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie vied., Bratislava, 1970.
Бессараба	И. В. Бессараба, Материалы для этнографии Херсонской губернии. — Сборник ОРЯС Академии наук, СПб., 1916, т. 94, № 4.
Биндас, Костельник	Южнославянских русинов народні пісні. Позберили і ушорели Дюра Биндас і Осиф Костельник, Руски Керестур, 1927.
Буковина в піснях	Буковина в піснях. Упорядники: Г. І. Сінченко, В. О. Пасічний, О. С. Романець. Упорядник мелодій Г. Ф. Шевчук. Заг. ред. Р. М. Волкова, Чернівці, 1957.
Василенко	Закарпатські народні пісні. Упорядкування, передмова та примітки З. І. Василенко, К., 1962.
Гатцук	Ужинок рідного поля, вистачений працею М. [Гатцука], М., 1957.
Гижа	Українські народні пісні з Лемківщини. Зібрав Орест Гижа. Заг. ред. С. Грици, К., 1972.
Гнатюк	В. Гнатюк, Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності. — ЗНТШ, т. L, стор. 1—37; т. LII, стор. 38—67.
Гнедич, I, II	П. А. Гнедич, Материалы по народной словесности Полтавской губернии. Роменский уезд, вып. I—II, Полтава, 1914, 1915.
Головацький, I—III	Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким, ч. I—III, М., 1878.
Грінченко	Б. Грінченко, Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях, т. III, Чернигов, 1899.
Де Воллан	Г. А. Де Воллан, Угро-русские народные песни, СПб., 1885.
Демуцький	Народні українські пісні в Київщині. Записав голос і слова П. Демуцький, ч. I, II, К., 1905.
Драгоманов, Нові пісні	М. П. Драгоманов, Нові українські пісні про громадські справи (1764—1880), Женева, 1881.
Драгоманов, Політ. пісні	М. П. Драгоманов, Політичні пісні українського народу XVIII—XIX ст., ч. 1, р. 2, Женева, 1885.
ЕЗ	Етнографічний збірник, Львів, 1895—1929.
Єдличка, I, II	Собрание малороссийских народных песен. Для одного голоса с аккомпанементом фортепяно, аранжировал Алоиз Едличка, ч. I, СПб., [1860], ч. II, СПб., [1861].

Жегота Паулі, I, II
Закревський
Залеський
ЗНТШ
ІА
ІМФЕ
Історичні пісні
Каменецький
Квітка
Колесса І.
Колесса Ф.
Кольберг,
Рокісіє, I—IV
Кольберг, Wołyń
Конощенко,
I—III
Коціпин-
ський
Кречко
КС
Купчанко,
Лоначев-
ський
Лисенко, I—VII
Листопадов
Ліпінський
Лукашевич
Людкевич,
Роздольський
Максимович,
1834
Метлинський
Милорадович
На чужині
Новицький

Pieśni ludu ruskiego w Galicyi. Zebrał Pauli Ign. Żegoła, t. I, Lwów, 1839; t. II, 1840.
Старосветский бандуриста. Собрал Н. Закревский, кн. I, М., 1860.
Wacław z Oleska. Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, Lwów, 1833.
Записки Наукового товариства ім. Шевченка.
Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.
Відділ фондів Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР.
Історичні пісні. Упорядкували І. П. Березовський, М. С. Родіна, В. Г. Хоменко. Нотний матеріал упорядкував А. І. Гуменюк, К., 1961.
Українські пісні з голосами. Десяток перший. Видав Данило Каменецький, Пб., 1861.
Українські народні мелодії. Зібрав Климент Квітка.— ЕЗ, т. II, К., 1922.
Галицько-руські народні пісні з мелодіями. Зібрав у селі Ходовичах Іван Колесса.— ЕЗ, т. XI, Львів, 1902.
Народні пісні з галицької Лемківщини. Тексти й мелодії зібрав, упорядкував і пояснив Ф. Колесса.— ЕЗ, т. XXXIX—XL, Львів, 1929.
Рокісіє, Obraz etnograficzny. Skreślił Oskar Kolberg, I—IV, Kraków, 1882—1889.
О. Kolberg, Wołyń, Kraków, 1907.
А. Конощенко, Українські пісні з нотами, Одеса, 1900, 1902, 1907.
А. Коціпинський, Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Україні і в Малоросії, Київ—Кам'янець-Подільський, [1861].
Закарпатські народні пісні. Упорядкував М. Кречко, Ужгород, 1959.
«Киевская старина», 1882—1906.
Сборник песен буковинского народа. Составил А. Лоначевский. Из матерьяла, доставленного Г. И. Купчанко в юго-западный отдел РГО, К., 1875.
М. Лисенко, Збірник українських народних пісень, вип. I—VII, К., [1868—1911].
А. Листопадов, Песни донских казаков. Под ред. проф. И. Сердюченко, т. II, М., 1950; т. III, 1951.
Muzyka do pieśni polskich i ruskich ludu galicyjskiego. Zebrał przez Wacława z Oleska. Do śpiewu i na fortepian ułożył Karol Lipiński. We Lwowie, 1833.
Малороссийские и червонорусские народные думы и песни, СПб., 1836.
Галицько-руські народні мелодії, зібрані Й. Роздольським, списав і зредагував С. Людкевич.— ЕЗ, т. XXI, ч. I, Львів, 1906; т. XXII, ч. II, Львів, 1907.
Украинские народные песни, изданные Михаилом Максимовичем, ч. I, М., 1834.
Народные южнорусские песни. Изд. Амвросия Метлинского, К., 1854.
В. Милорадович, Рабочие песни Лубенского уезда Полтавской губернии, собранные в 1890—1893 гг.— КС, 1895, кн. X, стор. 10—22 і окремо (К., 1895).
Пісні про еміграцію в Америку. Додаток до «Нового життя», № 3, Пряшів, 1964.
Малорусские песни, преимущественно исторические, собранные Я. П. Новицким в Екатеринославской губер-

Песни русских рабочих

Пісні
Явдохи Зуїхи

Полоцзек,
II—IV

Ревуцький,
I—III
Рубець

Собеські

Тимко, I—III

Укр. нар. думи
та істор. пісні

Укр. нар. лір. пісні
Укр. нар. пісні,
I, II

Укр. нар. пісні,
1964, 1965

Укр. нар. пісні
Сх. Словаччини

Федькович

Франко

Хведорович

Хвиля

Хибінський

Хмилевська

Цитович
ЦНБ

Чубинський

Ширма, I—II

Яворницький

нии в 1874—1894 годах.— Сборник Харьковского историко-филологического общества, т. VI, 1894.

Песни русских рабочих (XVIII—начало XX века). Вступительная статья, подготовка текста и примечания: А. И. Нутрихина, М.—Л., 1962.

Пісні Явдохи Зуїхи. Записав Гнат Танцюра. Упорядкували В. А. Юзвенко, М. Т. Яценко, З. І. Василенко, К., 1965.

Slovenské ľudové piesne. Rediguje dr. František Poloczek. Vydavateľstvo Akademie vied. Bratislava. Zväzok II, 1952, zv. III, 1956; zv. IV, 1964.

Д. М. Ревуцький, Золоті ключі, вип. I—III. Заг. ред. М. М. Гордійчука, К., 1964.

А. Рубец, Сборник 100 украинских народных песен, М., 1889.

Pieśni ludowe Warmii i Mazur wybrał i opracował Marian Sobieski, tańce opracowała Maria Sobieska. Polskie wydawnictwo muzyczne, Kraków, 1955.

Наша пісня. Збірник народних і популярних пісень югослов'янських русинів, I—III. Приготував Онуфрій Тимко, Руски Керестур, 1954.

Українські народні думи та історичні пісні. Упор. П. Д. Павлій, М. С. Родіна, М. П. Стельмах. За ред. М. Т. Рильського і К. Г. Гуслистого, К., 1955.

Українські народні ліричні пісні, К., 1958.

Українські народні пісні, кн. I, II, К., 1954, 1955.

Українські народні пісні. Упорядкування і вступна стаття Г. К. Сидоренко, ч. I, К., 1964; ч. II, К., 1965.

Українські народні пісні Східної Словаччини, кн. II. Упорядкував Юрій Цимбора, Словацьке педагогічне вид-во, 1963.

Народні пісні Буковини в записах Юрія Федьковича. Упорядкували О. І. Дей та О. С. Романець, К., 1968.

Народні пісні в записах Івана Франка. Упорядкування та передмова О. І. Дея, Львів, 1966.

А. Хведорович, Збірничок українських пісень з нотами, Одеса, 1903.

Українська народна пісня. Упорядкував А. Хвиля, К., 1936.

Adolf Chybiński, Z pism Adolfa Chybińskiego, t. II, Przygotował do druku L. Bielawski, PWM.

Українські народні пісні. Пісні суспільно-побутові. Упорядкування, підготовка текстів, вступна стаття та примітки О. М. Хмилевської, К., 1967.

Пісні беларускага народа. Выбранае, Мінск, 1959.

Відділ рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР.

Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским Русским географическим обществом. Юго-западный отдел. Материалы и исследования, собранные д. чл. П. Чубинским, т. V, СПб., 1874.

Белорускія народныя песні у чатырох томах. Запіс Р. Шырмы, Мінск, 1959, 1960.

Малороссийские народные песни, собранные проф. Д. И. Эварницким в 1878—1905 гг., Екатеринослав, 1906.

ПРИМІТКИ

БУРЛАЦЬКІ ПІСНІ

Да йшов козак з Дону, да з Дону додому. А (з мел.). Опубл. у зб.: Єдлічка, I, стор. 18, № 10; друк. за кн.: Ф. Колесса, Українська усна словесність, Львів, 1938, стор. 393.

Ой йшов козак з Дону, та з Дону додому. Б (з мел.). Друк. за зб.: Ревуцький, III, стор. 37—38; мел. подав М. Лисенко в опері «Наталка Полтавка». Текст із незначними відхиленнями за зб.: Єдлічка, I, стор. 18, № 10.

Вар.: Максимович, 1834, стор. 140, № ХС. Починається із слів: «Да бурлаче, бурлаче». Див. також: М. Маркевич, Южно-русские песни, I, К., 1857, стор. 71, № 38.

Да йшов козак з Дону, да із Дону додому. В. Зап. О. Бодянский у 1838—1848 рр. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 29).

Гей, йшов козак з Дону, та із Дону додому. Г (мел.). Друк. за зб.: Демуцький, стор. 33, № 62.

Та йшов козак з Дону, та з Дону додому. Д. Друк. за зб.: Закревський, стор. 73—74.

Чумаче-бурлаче. Е. Друк. за зб.: Чубинський, стор. 1042.

Йшов козак ой із Дону додому. Є. Зап. О. Бандурко в 1939 р. у с. Іванківці Новогеоргіївського р-ну Кіровоградської обл. від Ю. П. Чечель, 69 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 272, арк. 34).

Ой йшов козак з Дону. Ж. Зап. І. Сухляк у 1969 р. у с. Біле Володимирецького р-ну від Є. К. Бобрик (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 6).

Вар.: Всеобщий новоизбранный песенник всех лучших российских авторов., М., 1805, № 19; Новейший и отборнейший российский всеобщий песенник, СПб., 1806, № 7. Варіанти в обох співаниках скорочені. В першому пісня складається з 16 рядків, останні з яких своєрідні:

Да чумаче-бурлаче, молодий козаче!
Да пішов би ти да на Дін, нанявся в сапешку*,
А в сапешки добро, там хліба доволі:
Сухарі да вода, козацька їда.

Сапетка — очевидно, йдеться про роботу при возах, які мають сапети (обплетені лозою драбини).

У вар. Максимовича (1834, стор. 170—171) є такий рядок: «А я роблю, дбаю і свитки не маю» (див. передрук: Хмільєвська, стор. 292—293).

У Гапцука (стор. 229) див.:

Люди роблять, дбають,
Усе ж у господі мають,
Я ж роблю-калею,

* У варіанті М. Закревського — «в сапетку».

Та не чич не маю!
...Як музики грали,
Тебе ж люди знали,
Перестали грати,—
Перестали знати.

Інші майже тотожні з вар. А.: Чубинський, стор. 478, запис М. Костомарова з Харківщини; передрук: Укр. нар. пісні, 1965, стор. 237; Триста найкращих українських пісень, К., 1914, стор. 95; ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 398, арк. 13—14 (зап. С. Пожарський у 1925 р. на Черкащині); ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 36 (зап. Г. Морозовська в 1968 р. у с. Мізоч Здолбунівського р-ну на Ровенщині від Н. Оборського).

Чом соловей та не щебече (з мел.). Друк. за зб.: Рубець, стор. 94, № 52.

Зібралися всі бурлаки (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні, I, стор. 71.

Ой зібралися бурлаки до єдної хати (мел.). Друк. за зб.: Кольберг, Rokucie, II, стор. 254, № 471. У заголовку прим.: «Дворацька».

Вар.: Ф. Колесса, Музичні твори, К., 1972, стор. 167.

Ой гук, мамцю, гук. Друк. за зб.: Демуцький, стор. 127, № 229.

Як були ми на морі (з мел.). Надрук. у зб.: Каменецький, стор. 7, № 3; передрук: Хвиля, стор. 70. Про цю пісню див.: Ф. Рильський, К изучению украинского народного мировоззрения (КС, 1903, квітень, стор. 15).

Копії і вар.: Чубинський, стор. 1012; ІМФЕ, ф. 8, од. зб. 60, арк. 361; Історичні пісні, стор. 749. В останньому варіанті перед кінцевим куплетом є ще такий:

Продам же я воли,
Продам же я воли,
Продам воли, продам вози,
Продам ярма і занози —
Все своє добро.

Вар. тексту з мелодією: Демуцький, стор. 115, № 204.

Та не спав я нічку теменькую. А (з мел.). Лисенко, II, стор. 30, № 14. Друк. за зб.: Хвиля, стор. 79.

Ой не спав я нічку теменькую. Б (мел.). Друк. за зб.: Ревуцький, I, стор. 36—37. (Прим. упор.: «З Херсонщини». Пісні з XVII ст. Зап. від О. К. Саксаганського).

Зійшло сонце під віконце. А. Зап. у с. Старе Миропільського пов. (Чубинський, стор. 1016).

Зійшло сонце під віконце, став дощик іти. Б (мел.). Друк. за зб.: Лисенко, IV, стор. 19, № 6. (Прим. до пісні М. Лисенка: «Волинь, з с. Миропілля Зв'язельського пов. від п. Косач»).

Ой з-під тої хмари. В (з мел.). Зап. А. Лиходій у с. Лугинки Лугинського р-ну Житомирської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 38, арк. 18).

Вар.: Ширма, II, стор. 392, № 278; Цитович, стор. 267, № 210.

Ой я козак нещасливий (з мел.). Зап. в 1924 р. у Полтаві від М. Щепов'євої (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 116, арк. 28).

Ой що ж бо то та й за ворон (з мел.). Друк. за зб.: Лисенко, II, стор. 28, № 13.

Дуже близький вар. див.: Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 666.

Да не жаль мені на галочку. А (з мел.). Зап. М. Лисенко від Є. Красковської (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 48, арк. 50).

Горе мені на чужині. Б (з мел.). Друк. за зб.: Хведорович, стор. 125, № 88.

Ох, ти, чумаче, ти, бурлаче. Зап. В. Кравченко в 1889 р. у с. Калинівка Черкаського пов. від Очеретного (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 3).

Боже ж ти мій милий, боже милостивий. Друк. за зб.: Чубинський, стор. 936, № 6.

Ой поїхав милий у дорогу. А (з мел.). Зап. у с. Шамраївка на Білоцерківщині (Ревуцький, III, стор. 54—55).

Та їде козак у дорогу. Б. Зап. Я. Бибич в 1916 р. у Сумському пов. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 376, арк. 26).

Ой ти, мила моя біла (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у м. Кіцмань Чернівецької обл. від Н. П. Твердохліб, 1926 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-10, од. зб. 3319; нові надходження).

Ой наступила чорна корова. Друк. за зб.: Чубинський, стор. 1013—1014 (зап. М. Костомарова); передрук: Хмилевська, стор. 267—268.

Та летить орел понад морем (з мел.). Зап. А. Конощенко в Калюсі на Вінниччині (Хвиля, стор. 72).

Сидить бурлак у неволі (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1927 р. у с. Озаринці Могилівського пов. на Поділлі від М. Парасушко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 78).

Іа розлилися ріки. Зап. Ганенко в Полтаві в середині XIX ст. (ІМФЕ, ф. 28-8, од. зб. 37, арк. 20).

Летів орел по той бік моря. Зап. Я. Новицький у 1885 р. в Олександрівському пов. (Новицький, стор. 76).

Летить орел через море. Зап. М. Сухиня в с. Зубівці від П. Сухині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 118, арк. 89).

Да стоїть явір над водою, в воду похилився. А. Зап. у с. Калюсіку сучасної Хмельницької обл. (Драгоманов, Політ. пісні, ч. I, р. 2, стор. 121); передрук: Історичні пісні, стор. 740.

На ставу, на ставочку. Б. Зап. В. Кравченко в 1889 р. у с. Курозвани Гощинської волості Острозького пов. на Волині від Л. Зіневич (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 12).

Стоїть явір над водою, в воду похилився. В. Зап. О. Роздольський в 1909 р. у с. Луб'янки Нижні Збаразького пов. в Галичині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 304, арк. 26).

Стоїть явір над водою. Г (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у с. Шипинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл. від А. А. Сокалюк, 1900 р. нар. (нові надходження).

Вар.: ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 57 (зап. Т. Гуляй в 1968 р. у с. Лисиче Славутського р-ну Хмельницької обл. від Н. П. Дукач).

На гору йду — не бичую (з мел.). Друк. за зб.: Е. Мертке, Двісті українських пісень. Співи і слова зібрав Марко Вовчок, 1867, стор. 10, № 4.

Вар.: Демуцький, стор. 111, № 197.

Ой п'є бурлак ніч та й днину. Друк. за зб.: Кольберг, Рокісіє, II, стор. 254.

Стоїть корчма над болотом. А (з мел.). Зап. І. Колесса в 80-х роках XIX ст. у с. Ходовичі Стрийського р-ну Львівської обл. від Тимка Кондревича (БЗ, 1902, т. XI, стор. 87); передрук: Хмилевська, стор. 291—292.

Нема гірше так нікому. Б (з мел.). Друк. за зб.: Коціпінський, стор. 15—16.

Нема в світі так нікому. В (мел.). Зап. К. Квітка в с. Городище Радомишаського пов. на Київщині (Квітка, стор. 91, № 283); Г. Зап. В. Навроцький в 1862 р. на Станіславщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 40, арк. 147—148).

Ішов бурлак йа з панщини. Д. Зап. М. Бучинський в 1867 р. на Станіславщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 49, арк. 81).

Ой нема то так нікому. Е. Зап. І. Франко в 1877 р. у с. Нагуєвичі на Дрогобиччині (Франко, стор. 250). Цю пісню І. Франко повністю ввів до своєї поеми «Наймит» (Твори в двадцяти томах, т. XIII, стор. 37—38).

Нема в світі так нікому. Є (з мел.). Друк. за зб.: Кольберг, Рокісіє, II, стор. 253, № 470.

Чи є в світі так ще й кому. Ж (з мел.). Друк. за зб.: Кольберг, Wołyń, стор. 282, № 443.

Ішов бурлак із панщини, гей, гей! З (з мел.). Зап. С. Грица та В. Хоменко в 1969 р. у с. Лисятичі Стрийського р-ну Львівської обл. від М. В. Королишина (нові надходження).

Устань, дочко, устань, мати. И. Друк. за зб.: Головацький, III, стор. 80—82.

Нема гірше так нікому. І. Зап. І. Манжура в 1879 р. у с. Олексіївка Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 161).

Нема в світі гірш нікому. І. Зап. І. Манжура в 1879 р. у с. Мурафа Богодухівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 160).

Та нема в світі так нікому. Й (з мел.). Зап. М. Лисенко в 70-х роках XIX ст. від М. Загорської з Чернігівщини (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 48, арк. 14—15).

Горе, горе тим сиротам. К (з мел.). Зап. П. Демуцький в с. Охматів Таращанського пов. на Київщині від Адріана Кравченка (Демуцький, стор. 51, № 96).

Та нема в світі так нікому. Л. Зап. Д. Яворницький в слободі Нижня Писарівка Харківського пов. (Яворницький, стор. 382).

Ходить бурлак, роботає. М (з мел.). Зап. М. Гайдай у с. Комарівці Барського р-ну на Вінниччині від О. Франчук, 1905 р. нар. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 53).

А бурлака добре робе. Н. Зап. Д. Яворницький на хут. Шариков Херсонського пов. від Терентія Ярикова-Осипова (Яворницький, стор. 363).

Та нема гірш в світі нікому. О (з мел.). Друк. за кн.: П. Сокальський, Малороссийские и белорусские песни, СПб., 1903, стор. 26, № 17; передрук: Ревуцький, I, стор. 105—106.

Та нема вже так нікому. П (з мел.). Зап. О. Роздольський в 1908 р. у с. Раковець Солотвинського пов. на Станіславщині (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 133, арк. 21).

Ох, немає гірш нікому. Р (з мел.). Зап. М. Гайдай в с. Бежи Коростенського р-ну на Житомирщині від О. Никончук, 60 р. (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 346, арк. 39-40).

Та нема гірше так нікому. С (мел.). Зап. М. Гайдай в 1923—1927 рр. у с. Портянка Зіньківського пов. на Полтавщині від Максима Корнієнка, 105 р. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 5).

Ой заросився, забродився. Т (мел.). Зап. М. Гайдай в 1938 р. у Миколаєві від П. Галати з с. Дзюбанівка Козельщинського р-ну Полтавської обл. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 221, арк. 28).

Та немає гірш нікому. У (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у Харкові від І. Кулинич (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 200, арк. 22).

Та немає в світі гірш нікому. Ф (з мел.). Зап. С. Тобілевич у 1935 р. на Херсонщині від М. К. Садовського (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 183). У цьому варіанті дещо змінене тактування.

Та нема гірш так нікому. Х. Зап. у с. Братська Борщагівка Київської обл. (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 48, арк. 140).

Та нема в світі так нікому. Ц. Зап. на Катеринославщині (ІМФЕ, ф. 4, од. зб. 155, арк. 15).

Іде бурлак вулицею. Ч (з мел.). Зап. М. Гайдай в с. Пологи Теплицького р-ну Вінницької обл. від Г. Бондаренко, 75 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 51).

Та немає гірш нікому. Ш. Зап. В. Грабовець в 1968 р. у Здолбунові Ровенської обл. від О. Ю. Хомезюк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 52).

Вар.: Головацький, III, стор. 82; Федькович, стор. 133; Бітдай, Пісні чорноморські, в. VII, № 243; Хведорович, стор. 29—30; Демуцький, стор. 7—8 (передрук: Хмилевська, стор. 290—291); Збірник найкращих українських пісень, К., 1928, стор. 121; Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 666; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 129, арк. 23 (зап. Ф. Попович у 1920 р. в с. Сосношинець Полтавської обл. від Лемішки); ф. 8-4, од. зб. 351, арк. 31 (зап. Г. Нудьга в 1938 р. у с. Бацмани на Чернігівщині від Г. Г. Німенко, родом з с. Ярмолинці, 25 р.); ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 124 (зап. В. Ф. Костянтиненко в 1967 р. у Червоноармійську Ровенської обл. від Г. М. Думи);

арк. 8 (зап. Т. Остапчук в 1969 р. у с. Залухів Ратнівського р-ну Волинської обл. від М. І. Марчука, 1930 р. нар.).

Ви, лужечки, круті бережечки. А. Зап. у с. Шаснівка Козелецького пов. на Чернігівщині (Чубинський, стор. 1025).

Повій, вітре буйнесенький. Б. Зап. І. Манжура в 1879 р. у с. Ольшана Богодухівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 168).

Колись були шпениці ланами. В. Друк. за зб.: Грінченко, стор. 568. Закувала зозулиця. Зап. в 1953 р. у с. Задне Іршавського р-ну на Закарпатті (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 236, арк. 17).

Ой Одесо моя мила (мел.). Зап. К. Квітка в Богуславі; друк. за зб.: Квітка, стор. 100, № 312.

Прим. Квітки: «Мелодія неоригінальна і мандрівна, бо у Кольберга (Wolny, № 462), Щепотьева (Н. п. Полт. губ., № 8) і у Конощенка (II, № 92) дана словесна тема звучить з іншою мелодією; її варіанти прив'язуються до інших тем» (Квітка, стор. IX).

Зажурився бурлачина (мел.). Зап. К. Квітка в с. Бистрик Бердичівського пов.; друк. за зб.: Квітка, стор. 96, № 301.

Вар.: Триста найкращих українських пісень, К., 1914, стор. 84. Ходить дівка понад морем. Зап. М. Нагорний та С. Мейзлер у 1938 р. біля Харкова від робітника Микити Костенка, 45 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 238, арк. 74).

Ой бурлака молоденький. А (з мел.). Зап. М. Гайдай у 1940 р. від службовця заводу ім. Ілліча М. Д. Бережного, 35 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 290, арк. 15); В. Зап. М. Сергіїв у 1928 р. від С. Ляшенка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 30-3, од. зб. 56, арк. 69).

Та забіліли сніги (з мел.). Друк. за зб.: Хвиля, стор. 76. Вар.: К. Свитова, Народные песни Брянской области, М., 1966, стор. 198 (замість бурлаки — солдат).

НАЙМИТСЬКІ ПІСНІ

НАЙМИТУВАННЯ В ЧУМАКАХ

Гей, гей! Та хто лиха не знає. А (з мел.). Хведорович, стор. 15, № 8.

Гей же! Та журба мене зсушила. Б. Жегота Паулі, II, стор. 78. Да журба ж мене сушить. В (з мел.). Зап. М. Лисенко від Є. Красковської (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 48, арк. 66).

Та журба мене ссушила. Г. Зап. Д. Яворницький у с. Нижня Писарівка Харківської губ. від А. Бондарева (Яворницький, стор. 597).

Ой гей! Та ой хто горя не знає. Д (з мел.). Зап. А. Лиходій в 1928 р. у с. Демидівка Потіцького р-ну Дніпропетровської обл. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 98, арк. 4); друк.: Хвиля, стор. 71.

Вар. і передруки: Каменецький, № 4; Чубинський, стор. 1060, № 186; Єдлічка, № 140; Триста найкращих укр. пісень, К., 1914, стор. 106—107; Ревуцький, II, стор. 21 (зап. від О. К. Саксаганського); Укр. нар. пісні, 1951, стор. 39; 1954, кн. I, стор. 141; Укр. нар. лір. пісні, стор. 527—528.

Маю мажи, маю воли (з мел.). Зап. М. Лисенко від Є. Красковської (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 48, арк. 48).

СЛУЖБА В ПАНСЬКОМУ ДВОРІ.

ВТЕЧА ВІД ПАНІВ

Шуритесь, буритесь, дробен дощик буде (з мел.). Зап. В. Харків в 1929 р. у с. Песець Кам'янець-Подільської окр. від Гната Зваринчука (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 81, арк. 33).

Ой а хто хоче розкоші зажити. А (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Потоки Жмеринського р-ну Вінницької обл. від Марії Мартинчик (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 98).

Вар.: Зап. у 1930 р. Оріся Сулима в с. Бровари на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 569, арк. 74). Тут відсутні два останні рядки, а замість 5—8 такі:

Не сама я плачу, плачуть карі очі,
Не дають спокою темненької ночі.

Ой (й)а хто хоче розкоші зажити. Б (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Галузинці Вовковинецького р-ну на Вінниччині від Ганни Яковлевої, 45 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 86).

Ой а хто хоче розкоші зажити. В (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Згарок Вовковинецького р-ну на Вінниччині від Агафії Білої (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 98).

Ой горе, горе на світі жити. Г. Зап. В. Гождан в 1969 р. у с. Нова Мошаниця Здолбунівського р-ну на Ровенщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 109).

Як хочеш, дівчино, в розкоші зажити. Д. Зап. М. Галайчук в 1968 р. у с. Слобідка-Красилівська Красилівського р-ну Хмельницької обл. від Н. Г. Човганської, 80 р. (нові надходження).

Ой а хто хоче розкоші зажити. Е (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Капустин Старокостянтинівського р-ну на Волині від Олімпіади Коваль, 49 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 75).

Паралелі: Сборник памятников народного творчества в северо-западном крае, Вильно, вып. I, 1866, стор. 50.

Ой на горі дворець карбований. Головацький, I, стор. 205.

Ой вже ж мені не ходити (з мел.). Кольберг, Рокисіє, II, стор. 174—175.

Служив я у пана. Зап. О. Веремчук в 1969 р. у Ковелі Волинської обл. від А. О. Шафарчук, 1914 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 15).

Сидить пташок на тополі (з мел.). Кречко, стор. 251; передрук: Василенко, стор. 71.

Ой кувала зозулинька. Зап. М. Кланчук у 1939 р. від робітника-сезонника з Бучацького пов. (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 304, арк. 202).

Ой голя, голя, поза ворота, голя. А. Зап. Штефак в 1880 р. у с. Михайлівці Ушицького пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 68, арк. 65—66, № 134); Б. Зап. Заблещий у Новій Ушиці на Поділлі (Грінченко, стор. 558—559); передрук: Хмилевська, стор. 614.

Ой тиха, тиха сая улиця, тиха. ЦНБ, I, 3769, № 31 (Хмилевська, стор. 615).

От тужу я, тужу. Купчанко, Лоначевський, стор. 413.

Ой нікому так не горе (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Комарівці Вовковинецького р-ну на Вінниччині від Г. М. Піддубної, 33 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 54).

Вар.: Українські народні пісні. Упорядкував Ю. Млинач. Словацьке вид-во худ. л-ри, 1956, стор. 44.

З поля вігер віє. Зап. С. Пожарський у 1923 р. на Черкащині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 398, арк. 13).

НА ПОЛЬОВИХ РОБОТАХ.

СТИХІЙНИЙ ПРОТЕСТ ПРОТИ ПАНІВ

Од куріня до куріня ряба жаба лізла (з мел.). Зап. в с. Рівне і хут. Громуха Єлисаветградського пов. Херсонської губ. (Конощенко, I, стор. 35); передрук: Хмилевська, стор. 643.

Зайшло сонце за горою. Грінченко, стор. 562; передруки: Українські нар. пісні, 1967, стор. 643; Собеські, стор. 28, № 1.

Ой уже сонце над вербами. А (з мел.). Текст тотожний з вар. Б. Зап. у Нехвороні Волинської губ. (Конощенко, I, стор. 122, № 89; III, стор. 96, № 77); передрук: Хмилевська, стор. 644; Б (мел.).

Що в нашого пригонщика (з мел.). Зап. на хут. Герасименка Хорольського пов. на Харківщині. З рукописних матеріалів Кабінету музичної етнографії (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 98, арк. 31).

Ой паночку наш, вже додому час (мел.). Зап. М. Гайдай у с. Капустин Старокостянтинівського р-ну на Волині від О. Коваль, 49 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 108).

Чужі пани, як деркачі (з мел.). Зап. М. Гайдай у с. Смоляж на Чернігівщині від Х. Залозної (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 18).

Коби борше посапати до тої дороги (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у с. Шипинці Кічманського р-ну Чернівецької обл. від Анни Сокалюк (нові надходження).

Якби моя воля. Зап. В. Коваленко в 1925 р. у с. Сулімівці Полтавської обл. (ІМФЕ, ф. 33-3, од. зб. 14, арк. 5).

Ой хмариться, туманиться (мел.). Зап. М. Гайдай в 1926 р. у с. Хатки Зіньківського пов. на Полтавщині від Хариті Юрко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 14).

Ми до краю дополемо. Зап. П. Павлій та І. Волошин у 1938 р. від групи колгоспниць — Г. П. Калюжної, М. І. Коробки, Т. К. Коробки в с. Шахворостівка Миргородського р-ну Полтавської обл. Співали заробітчани-наймити в 1906 р. на плантаціях панів Лоппо-Данилевських (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 224, арк. 119—120).

Закувала зозулечка. Зап. В Харків в 30-х роках ХХ ст. у с. Демшин Китайгородського р-ну Кам'янецької окр. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 61).

Ой за горою, за крутою. Зап. Ф. Борисенко та П. Мельников в 1937 р. у с. Василівці Васильківського р-ну на Дніпропетровщині від Павла Гармаша (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 398, арк. 14).

Ой чие ж то сіно. ЦНБ, І, 1409/116, стор. 209 (Хмилевська, стор. 642).

Гребіть, гребці (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1927 р. у с. Хатки Зіньківського пов. на Полтавщині від Хіврі Рибалки (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 13).

Ей, пане наш, пане (з мел.). Українські народні пісні Пряшівського краю, Пряшів, 1958, стор. 259, № 228.

А в нашого пана весь двір на помості (з мел.). Зап. Д. Музиченко в 1937 р. у с. Літки Броварського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 371, № 2).

НАЙМИТУВАННЯ В СІЛЬСЬКИХ БАГАТІВ. ЗБИТКУВАННЯ НАД НАЙМИТОМ

Ой виросла черешенька близько перелазу. А (з мел.). Друк. за кн.: Кольберг, Wołyn, стор. 284—285.

Ой зацвіла черемшина коло перелазу. Б (з мел.). Зап. І. Франко в 70-х роках ХІХ ст. у с. Нагуевичі Дрогобицького пов. (Галичина). Мел. від нього зап. К. Квітка (Квітка, № 507). Вперше текст опубліковано в альманасі «Веселка» (Львів, 1887). Друк. за зб.: Франко, стор. 248 (текст), 358 (мел.). Тотожний вар. зап. С. Каліш в 1926 р. у Могилів-Подільській окр. (ІМФЕ, ф. 33-3, од. зб. 13, арк. 43).

В архіві І. Франка (ІА, ф. 3, од. зб. 849) зберігається автограф початку варіанта цієї пісні:

Біда ж тому наймитові, старому, малому,
Що виробив свою силу, сам не знає кому.
Наймитом сі наробити, наймита побити,
Ще наймита відправити і не заплатити.
Прийшов з поля додомоньку та й хтів собі сісти,
А господар повідає: «Йди дай коням їсти!»
Пішов наймит до стаєнки та й зачав плакати,
Господиня його кличе: «Йди дрова рубати!»

(Друк. за зб.: Франко, стор. 248).

Біда тому наймитові. В. Зап. в Галичині у 30-х роках ХІХ ст. (Залеський, стор. 432, № 309). Пісня з редакторськими змінами передрукована у зб.: М. Куций (М. Гатцук), Ужинок рідного поля, М., 1857, стор. 204—205. Про характер переробки видавцями цього галицького варіанта свідчать підкреслені рядки:

Біда тому наймитові:
Нема де ся діти;
Виробляє свою силу
На чужії діти.
*Ні на батька, ні на мати,
Ні на свою жінку;*
Виробляє марне силу,
Не зна відпочинку.
Ой зацвіла калинонька
Коло перелазу,
Добре було наймитові
У господаря зразу:
*Наймитом скрізь усе робити
Та наймитом волочити;*
Від піроку протурити —
Та не заплатити.
*Батьків синаш обідає,
Ще сонце не сходе,
А що наймит обідає,
То сонце заходе.*
— Не берися, наймитонько,
До хліба свіжого,

Шукай *лишень смачнішого —
Окрайка сухого!*
Ой почав *мій наймитонько*
Шкурунок шукати —
Ой та *взяли біденького*
Сльози обливати.
А як пішов наймитонько
На *задвірні двері,*
За ним вийшла господиня:
— Піди до вечері!
— Не хочу я в вечеряти,
Не хочу я їсти,
Зволь же мені, господиня,
До дівчини піти.
Ой робив я, ой робив я
Сім рок за дівчину,
Заробив я, заробив же я
Білу сорочину.
По чим же тебе, дівчинонько,
Стану *згадувати,*
Ой як буду свої воли
Та на росу гнати?

Ой зацвіла калинонька близько перелазу. Г. Зап. О. Роздольський в 1893 р. у с. Берлин коло Бродів у Галичині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 304, арк. 175).

Летів орел понад море. Д (з мел.). Друк. за зб.: Демущький, стор. 91, № 116.

Зібралися господарі та у корчму пити. Е. Друк. за зб.: Грінченко, стор. 555—556, № 1380.

Багацький син по обіді йде до корчми пити. Є (з мел.). Зап. О. Роздольський в 1901 р. у с. Утіховичі Перемишлянського пов. в Галичині (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 88, арк. 3; мел.: ЕЗ, т. ХХІ, стор. 663).

Ой зацвіла калинонька коло перелазу. Ж (з мел.). Зап. О. Роздольський в 1913 р. у с. Кам'янка Підволочиського пов. на Тернопільщині (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 195, арк. 3).

Ой немає гірш нікому. З (з мел.). Зап. К. Квітка в с. Пинязевичі Радомишльського пов. на Київщині від М. Микитенка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 98, арк. 36). Мел. із першим рядком див.: Квітка, стор. 74, № 227.

Оре наймит, оре наймит, на воли гукає. И. Зап. в 1919 р. (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 54, арк. 21).

Ой йде з поля наймит бідний. І (мел.). Зап. М. Гайдай в 1936 р. у с. Голочинці Жмеринського р-ну на Вінниччині від Лазаря Шпиналя, 50 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 57).

Хазяйський син обідає. І (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Забілоччя Радомишльського р-ну на Київщині від Францішки Ковалевської, 65 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 59).

Ой зацвіла калинонька нижче перелазу. ІІ (з мел.). Зап. Г. Шевчук в 1944 р. у с. Дністрівка Кельменецького р-ну Чернівецької обл. від М. Рибак (Буковина в ліснях, стор. 81—82); передрук: Історичні пісні, стор. 750. Вар.: Ширма, ІІ, стор. 394, № 279.

Ой виросла рогозина вище перелазу. К. Зап. М. Шкуручак в 1960 р. у с. Долішне Залуччя Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 333, арк. 48).

Зацвіла черешня близько перелазу. Л. Зап. Є. Г. Ковтонюк в 1969 р. у с. Вереміївка Красилівського р-ну Хмельницької обл. від Г. В. Фандуль, 1912 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 16).

Вар.: Жегота Паулі, II, стор. 70; Головацький, I, стор. 219, № 44; Драгоманов, Нові пісні, стор. 106; Бессараба, стор. 313 (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 3, 11, 80, 81, 101, 107, 115).

Хто не служив зроду по багатих. А (з мел.). Зап. В. Щепотьев в 1925 р. у с. Березоточа Лубенського р-ну на Полтавщині від Миколи Білокура (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 115а, арк. 8-9).

Ой служив я. Б (з мел.). Зап. П. Коломийченко в 1912 р. у Курську (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 109, арк. 33).

Вар. білоруський: Песни народов СССР. Белорусы, М.—Л., 1941, стор. 58—59.

Ой хто не служив у багача. В. Зап. І. Манжура в 80-х роках XIX ст. у с. Олексіївка Запорізького пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 37, арк. 21—22); друк.: Історичні пісні, стор. 742.

Текла вода з-під Дунаєчка. Г. Зап. В. Горленко в 90-х роках XIX ст. у с. Ярошівка Прилуцького пов. (Грінченко, стор. 558).

У варіанті, записаному В. Г. Андрієвським в 1898 р. на Полтавщині, далі такий текст (друк. за зб.: Грінченко, стор. 556):

Іде наймит, та іде бідний	А дай, жінко, тому наймитюзі
Та й у дудочку грає,	Та помий із-під лави!
А хазяїн, та превражий син,	Прийшов наймит, та прийшов бідний
Та обідать сідає,	Та й став у порога:
Та в вікно поглядає:	— Позволь, позволь, пане хазяїне,
— Приймай, жінко, та приймай, мила,	Хоч на лавоньці сісти
Та вареники з столу!	Та дай мені, пане хазяїне,
Не дай, жінко, тому наймитюзі	Хоч борщу попоїсти!
Та й хліба м'якого,	А хазяйка з чотирьох мисок
А дай, жінко, тому наймитюзі	Та у п'яту зливає
Та сухаря сухого!	Та все тому наймитюзі
Не дай, жінко, тому наймитюзі	Та обід зготовляє.
Та гарячої страви,	

Із-під дуба, дуба зеленого. Д. Зап. Б. Шевелів у с. Куликівка Чернігівської губ. від І. Сердюка (Грінченко, стор. 557).

У близькому до попередніх варіантів, зап. Е. Гаврилей у с. Вертіївка Ніжинського пов. (Грінченко, стор. 557), є такий відмінний останній куплет:

Не дай, жінко, тому наймитюзі
Та гарячої страви,
А дай, жінко, тому наймитюзі
Та помий із-під лави.

Ой хто не служив ой та й у багатиря. Е (з мел.). Зап. в 1954 р. у с. Студеники Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл. (Українське народне багатоголосся, К., 1963, стор. 73—74).

Майже тотожний варіант тексту без мелодії див.: Гнедич, II, 1915, № 536 («Хто не був, братця, у багатиря, той горя не знає»).

Хто не служив у багатиря. Є. Друк. за зб.: Бессараба, стор. 312 (зап. від Т. Г. Сидоренко).

Ой з-под дуба, дуба зеленого. Ж (мел.). Зап. М. Гайдай в 1923 р. у с. Британи Борзнянського р-ну на Чернігівщині від Ганни Мойсеєнко, 84 р. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 3).

Ой хто, братця, не був у багача. З (з мел.). Зап. Попадич в 1927 р. у с. Маланківщина на Полтавщині від Тетяни Шульги (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 129, арк. 2; од. зб. 131, арк. 1). Цей варіант дуже близький до варіанта Є (зап. Гнедич на Полтавщині).

Що з-под дуба, дуба зеленого. И (з мел.). Зап. В. Харків в 1928 р. у с. Дубровка на Чернігівщині від Тимохи Тупика та Ісаака Сухина (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 73, арк. 6—7).

Що з-под дуба, дуба зеленого. І (з мел.). Зап. М. Сакун в 1928 р. у с. Носівка Ніжинського р-ну на Чернігівщині від наймита Василя Заболотного (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 840, арк. 205).

У варіанті, записаному В. Ю. Шостаком в 1928 р. у с. Стільне Березненського р-ну на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 843, арк. 72), останні куплети такі:

Та й пускає бідний наймит	Вечерять ладнає.
В зелену діброву,	А хазяїн ходить-походжає
А сам іде, бідний бідолаха,	Та наймита лає:
Вечерять додому.	— Та збирайся, вражий наймит,
А хазяйка з чотирьох мисок	Сухарі в торбу класти,
Та в п'яту зливає,	Та йди, вражий наймитюго,
Вона ж йому недоїдків	Сірих волів пасти.

Течуть річки невеличкі. І. Зап. М. Кияниченко в 1929 р. у с. Водотії на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 718, арк. 30).

У варіанті, записаному А. Фрайманом в 1929 р. у с. Курне Володимирської окр. на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 181, арк. 48), після рядків «Що всім людям обід несуть, а мені й немає» таке закінчення пісні:

Ой випріг я воли,	— Ой що ж ти, наймитонько,
Пустив на діброву,	Та за вражий дідько,
Сам схилився на ролю.	Що сиві воли, як гори,
Аж іде хазяюшка,	А ореш ти мілко!
Наймитонька лає:	

Вар.: Ширма, II, стор. 387, № 275.

Тече річка невеличка. Й. Зап. К. Вахненко в 1929 р. у Каневі від Явдохи Яценко (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 741, арк. 40).

Ой хто не був за наймита. К. Зап. М. Лозенко в 1929 р. у с. Шибене Бородянського р-ну Київської обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 748, арк. 150).

Ой повій, повій, да буйний вітре. Л. Зап. М. Компенець в 1930 р. у с. Рудня Броварського р-ну на Київщині від своєї матері (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 565, арк. 136).

З-під каменя, з-під каменя вода протікає. М. Зап. Сенченко в 1930 р. у с. Орлівка Куликівського р-ну на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 841, арк. 89).

Ой хто не служив, братці, в багатиря. Н (з мел.). Зап. М. Гайдай у с. Старосілля Остерського р-ну на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 1).

Гей, хто не служив та у багатого. О (з мел.). Зап. С. Тобілевич в 1935 р. у с. Кардашинка на Херсонщині від Івги Серпокрий (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 8—9).

У варіанті «Ой хто не служив да у багатиря», зап. Т. Опарком в 1938 р. у с. Турівка Згурівського р-ну на Харківщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 423, арк. 24—25), заключні куплети такі:

— Приймай, жінко,
Вареники з столу,
Бо йде наймит з поля. (2)
— Приймай, жінко,
Вареники в маслі,
Ще й горілочку в пляшці.

У близькому до О варіанті, записаному Савою Четурем в 1962 р. у с. Шпола на Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 389, арк. 320), кінцівка така:

Ой бодай твої, пане хазяїну,
Та діти діждали. (2)
Ой бодай вони в порожню макітру
Увесь вік свій свистали. (2)

Тече річка з-під гаєчка. П (з мел.). Зап. А. Лиходій у Баришівському р-ні на Київщині (Хвилля, стор. 82).

Як служив я да й у багатира. Р (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Гребля Переяславського р-ну на Полтавщині від Д. І. Гамалей (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 393, арк. 6).

Ой хто не жив да у багатира. С. Зап. М. Ісірович в 1939 р. у Кролевецькому р-ні Сумської обл. від Одарки Дячок, 65 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 251, арк. 4—5).

Журилася черемшина. Т. Зап. О. Кисляк в 1969 р. у с. Сошичне Камінь-Каширського р-ну Волинської обл. від О. І. Грицюк, 1911 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 32).

Тече вода із-під гори. У. Зап. О. Петровська в 1967 р. у с. Глинськ Здолбунівського р-ну Ровенської обл. від З. М. Варварчук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 117).

Вар. Чубинський, стор. 1014, № 125; стор. 1026, № 142; стор. 1060, № 186; Грінченко, стор. 558; Гнедич, № 630; Укр. нар. пісні, I, стор. 177; Укр. нар. лір. пісні, стор. 547; ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 240, арк. 26 (зап. Ю. Виноградський в 1926 р. у с. Березне на Чернігівщині); ф. 1-6, од. зб. 682, арк. 14 (зап. у 1927 р. в Олишівці на Чернігівщині від Григорія Гарбара; тут зам. «наймитюзі» — «Кармалюзі»); од. зб. 677, арк. 23 (зап. М. Жигаленко в 1928 р. у с. Васківці Срібнянської окр. на Чернігівщині); од. зб. 504, арк. 97 (зап. П. Ганженко в 1929 р. у Біловодську Старобільської окр.); ф. 1-7, од. зб. 810, арк. 49 (зап. Т. І. Терновський в 1929 р. у с. Дем'янівка Лубенської окр. на Полтавщині); од. зб. 811, арк. 23 (зап. В. Удовичкий в 1928 р. у с. Келеберда Кременчуцької окр.); од. зб. 796, арк. 90 (зап. Д. Кустом в 1929 р. у с. Жирківка Полтавської обл.); ф. 1-6, од. зб. 565, арк. 77 (зап. Є. Овдієнко в 1929 р. у с. Требухів Броварського р-ну на Київщині); ф. 1-7, од. зб. 842, арк. 79 (зап. О. Тобола в 1929 р. у с. В. Кемелівка — станція Вересоч — Ніжинської окр. на Чернігівщині); ф. 6-3, од. зб. 90, арк. 67 (зап. Е. Д. Ганджуло в с. Бубнівська Слобідка на Київщині); ф. 1-6, од. зб. 569, арк. 48 (зап. Є. Зозуля в 1930 р. у Броварському р-ні на Київщині); ф. 8-3, од. зб. 196, арк. 12 (зап. Д. Кушніренко в 1937 р. на заводі «Ленінська кузня» в Києві від робітників І. Стручка та П. Ардаша); ЦНБ, I, 21987 (31) (з матеріалів Д. Яворницького); ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 104; од. зб. 476, арк. 20.

Ой оре, оре да наймитина. А (мел.). Зап. М. Гайдай в 1923 р. у с. Українка на Київщині від В. Литвиненко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 2).

Оре, оре наймитонько. Б. Зап. Г. Зінько в 1968 р. у с. Нова Скварява Нестерівського р-ну Львівської обл. від О. М. Крупи, 1910 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 86).

Ой поїхав да наймитонько. В (мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у Лугинах на Житомирщині від М. Опанасюк (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 67, арк. 20).

Ой поїхав бурлаченько. Г. Зап. Н. Чича в 1968 р. у с. Страклів Другий Дубнівського р-ну Ровенської обл. від А. М. Захарчук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 68).

Ой поїхав наймитенько. Д. Зап. Г. Гордієнко в 1968 р. у с. В. Яблунець Смільчинського р-ну Житомирської обл. від Л. П. Пилипчака, 1901 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 62); Е. Зап. М. І. Деркач в 1969 р. у с. Берестя Дубровицького р-ну Ровенської обл. від М. М. Деркач, 1905 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 12).

Ти наймит і я наймит. Є. Зап. Г. М. Вигівська в 1967 р. у с. Михайлючка Шепетівського р-ну Хмельницької обл. від М. Т. Гончарук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 125).

Вчора була суботонька. А (з мел.). Друк. за кн.: М. Лисенко, VII, стор. 38; передрук: Українські народні пісні, К., 1951, стор. 113; Хмилевська, стор. 609; Б. Зап. Л. К. Клебан в 1969 р. у с. Трубиці Костопільського р-ну Ровенської обл. від Н. А. Банацької, 1897 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 18); В. Зап. М. І. Ногачевська в 1969 р. у с. Козин Червоноармійського р-ну Ровенської обл. від К. Й. Василюк, 1914 р. нар. (там же, арк. 26); Г. Зап. М. Я. Савич в 1968 р. у с. Велюнь Дубровицького р-ну

Ровенської обл. від Г. І. Боргіри, 1921 р. нар. (там же, арк. 97); Д. Зап. В. Бойко та І. Сухляк в 1968 р. у с. Зірне Березнівського р-ну Ровенської обл. від Т. Ф. Ципан (там же, арк. 99); Е. Зап. Р. П. Мельник в 1968 р. у с. Зіньки Білогірського р-ну Хмельницької обл. від С. С. Мельник, 1913 р. нар. (там же, арк. 98).

Вар.: Ширма, I, стор. 100 (початок тексту, ритм. форма).

Ой у саду криниченька. Є. Зап. Л. Зарічнюк в 1968 р. у с. Сварицевичі Дубровицького р-ну Ровенської обл. від К. О. Холодько, 1878 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 108).

Вар.: ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 480, арк. 30 (зап. У. Петрук в 1964 р. у с. Синьне Гоцанського р-ну Ровенської обл.).

ВІДДАВАННЯ НАЙМИТА В РЕКРУТИ ЗАМІСТЬ ХАЗЯЙСЬКОГО СИНА

Іде наймит із панщини, на волів гукає. А. Зап. у Канівському пов. (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 48, арк. 87).

Ой зацвіла калинонька близько перелазу. Б. Друк. за зб.: Жегота Паулі, II, стор. 71—72.

Вар.: Головацький, I, стор. 219—220; передрук: Історичні пісні, стор. 750.

Ой хто в службі не буває. В. Зап. в середині XIX ст. (ЦНБ, I, 2238); друк.: Хмилевська, стор. 602.

Ой у саду черешенька. Г (з мел.). Зап. В. Харків у 30-х роках XIX ст. у с. Погребище на Вінниччині від Н. Присяжнюк (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 73; ф. 6-3, од. зб. 78, арк. 6). Розшифр. з мел. Т. Онопи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 191—193, арк. 12).

Да теє річка да невеличка. Д (з мел.). Зап. К. Квітка в с. Пинязевичі Радомишльського пов. на Київщині від Максима Микитенка (Хвилля, стор. 80). Мел. див. також: Квітка, стор. 72, № 223.

А хазяйський син рано пообіда. Е (з мел.). Зап. в 1935 р. у с. Лип'янка Златопільського р-ну на Черкащині (Хвилля, стор. 86); передрук: Народна лірика, К., 1956, стор. 144; Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 282—283.

Закувала зозуленька. Є. Зап. Г. Дубла в 1940 р. у с. Личанка Макарівського р-ну на Київщині від Параски Дехтяренко (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 468, арк. 10).

І ти наймит, і я наймит. Ж (з мел.). Зап. Л. Візір в 1965 р. у с. Красносілля Володимирецького р-ну Ровенської обл. від О. Деркач (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 544, арк. 36—37).

Вар.: Чубинський, стор. 1026 («Та погнав наймит воли на ніч», зап. у с. Боярка на Київщині).

ПЕРШИЙ ПРОТЕСТ ПРОТИ ВИЗИСКУ — ПРОКЛЇНИ ГОСПОДАРЯМ

Як поїхав наймитище (з мел.). Зап. О. Правдюк в 1963 р. у Почасві Тернопільської обл. від Ф. О. Папюркевича (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 376, арк. 9).

Ой зацвіла черешенька коло перелазу. Зап. І. Франко в 1872 р. у с. Нагуєвичі від матері Марії (Франко, стор. 249).

Пішов наймит, пішов бідний. Зап. К. С. Кушнірук в 1968 р. у с. Вербень Млинівського р-ну Ровенської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 102).

Ой вишенька-черешенька. Зап. С. В. Тишук в 1968 р. у с. Бараші Смільчинського р-ну Житомирської обл. від М. М. Зінченко, 1905 р. нар. (нові надходження).

Ідуть вівці з полонини. Зап. О. Романюк в 1967 р. у с. Верхній Ясенів Верховинського р-ну Івано-Франківської обл. (нові надходження).

Ой було літо — петрівочка. Зап. О. А. Кисляк в 1969 р. у с. Сошичне Камінь-Каширського р-ну Волинської обл. від М. М. Фіц, 1922 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 31).

Жене наймит воли в поле. Зап. у 1925 р. в Озаринцях Могилівської окр. на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 82, арк. 12).

НАЙМИТ — ЗА ПРИЙМАКА

Ой нетяго, нетяго. А (з мел.). Зап. М. Лисенко від Панаса Лебідя з с. Дахнівка під Черкасами (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 48, арк. 230).

Ой ти, нетяго, нетяго. Б. Зап. О. Бодяньський в 1838—1840 рр. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 16—17).

Ой служив же я в вдови. А (з мел.). Зап. І. Колесса в с. Ходовичі Стрийського пов. (І. Колесса, стор. 244). Друк. за кп.: Ф. Колесса, Українська усна словесність, Львів, 1938, стор. 398.

Ой служив я у вдови. Б. Зап. Новицький (Чубинський, стор. 1022).

Ой послухай, удово. В (з мел.). Зап. М. Лисенко в 70-х роках XIX ст. на Чернігівщині від М. Загорської (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 48, арк. 9). Повторення в мелодії відзначені помилково.

Нетяго, нетяго, нетяженко моя. Г. Зап. П. Лукашевич (Грінченко, стор. 206); передрук: Укр. нар. пісні, 1964, стор. 227—228.

Вар.: Чубинський, стор. 1023 (з рукоп. зб. П. Куліша; текст неповний).

ПРИЙМАК — ЗА НАЙМИТА

Ой зацвіла черешенька коло перелазу. А (з мел.). Зап. А. Лиходій у с. Старосілиці Коростишівського р-ну Житомирської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 38, арк. 65).

Ой зацвіла черешенька. Б (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у с. Глецава Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. від С. П. Оліярника (нові надходження).

Вар.: Ширма, II, стор. 395, № 280; В. І. Елатаї, Ад песні да песні, Мінск, 1961, стор. 71, № 51.

В (з мел.). Друк. за зб.: Українське народне багатоголосся, стор. 363.

Вар.: Ширма, II, стор. 394, № 279; стор. 399, № 281а; З. Можейко, Песенная культура белорусского Полесья. Село Тонеж, Минск, 1971, стор. 193, № 28; стор. 241, № 102.

Зацвіла калина біля перелазу. Г (мел.). Зап. М. Гайдай в 1936 р. у с. Голвчинці Жмеринського р-ну на Вінниччині від В. М. Коваль (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 92).

Як поїхав приймачина у поле орати. Д (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у с. Невірків Корецького р-ну Ровенської обл. від Г. О. Козачок (нові надходження).

Вар.: Ширма, II, стор. 397, № 281.

Та й зацвіла черемшина в зеленому гаї. Е (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у Кіцмані Чернівецької обл. від Н. П. Твердохліб (нові надходження).

Який нині світ настав, ніц ніхто не знає. Зап. О. Роздольський в 1902 р. у с. Завадів Стрийського пов. на Львівщині від Рузі Маркової (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 114, арк. 21).

ВІДГОМОНИ НАЙМИТСТВА У ПІСНЯХ ПРО КОХАННЯ І РОДИННЕ ЖИТТЯ

На високій горі травка ся колише (з мел.). Друк. за зб.: Українські народні пісні Пряшівського краю, кн. I, Пряшів, 1958, стор. 217.

Коло наших ворітчок (з мел.). Зап. в 1921 р. у с. Зятківці на Вінниччині (Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 674).

Ой боже ж мій, а я хорий. Зап. О. Роздольський в 1925 р. у с. Папірня Буданівського пов. на Тернопільщині від Марії Туркович (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 241, арк. 4).

Ой ти Гриць, я Маруся. Друк. за зб.: Головацький, I, стор. 320—321. Час мене, моя мати, ожени. Друк. за зб.: Укр. нар. пісні, 1964, стор. 215.

Ой піду я на кладочку. Зап. на Поділлі (Грінченко, стор. 193); передрук: Укр. нар. пісні, 1964, стор. 227.

Ой не піду я на кладочку. Зап. Н. В. Савчук в 1968 р. у с. Шлапань Любешівського р-ну Волинської обл. від Ю. К. Колошук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 67).

Мене мати годувала. Зап. Г. Димінський (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 31, арк. 28).

Ой піду я понад лугом. А. Зап. А. Хотемкін в 1896 р. у с. Лозовик Сквирського пов. на Київщині (КС, 1897, кн. IX, стор. 296); Б. Зап. на Київщині (Драгоманов, Нові пісні, стор. 106); передрук: Хмилевська, стор. 612.

Запорожець, мамцю, запорожець. Зап. в Радомишлі (Метлинський, стор. 237); передрук: Укр. нар. пісні, 1964, стор. 214—215.

Ой мамуню, чорноморець (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у с. Товсте Заліщицького р-ну Тернопільської обл. від М. М. Гнатюка (нові надходження).

Ой зацвіла калинонька близько перелазу (з мел.). Друк. за зб.: Кольберг, Wołuj, стор. 161, № 267 (зап. в Седліччі).

А господар у дорозі, господиня дома (з мел.). Зап. О. Роздольський в 1901 р. у с. Малий Любін на Львівщині (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 66, арк. 17); мел.: ЕЗ, т. XXI, № 693.

ПІСНІ ПРО СИРІТСЬКО- НАЙМИТСЬКУ ДОЛЮ

Ой по ролі, по ролі. А (з мел.). Зап. в с. Дальник на Одещині (П. Сокальський, Малороссийские и белорусские песни, СПб.—М., 1903, № 8).

Вар.: Ширма, I, стор. 298, № 178; стор. 300, № 179.

Гей же! Допекло мені ходячи. Б. Зап. Х. Лепський в 1838—1840 рр. у Варві від А. Левуна (матеріали О. Бодяньського — ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 24—25, № 30).

Гей же, ой хто біди не знає. В (з мел.). Зап. М. Лисенко від Є. Красковської (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 48, арк. 56). Ця мелодія з дещо відмінним текстом надрукована у зб.: І. Я. Рудченко, Чумацькі пісні, К., 1874, стор. 111, нотн. дод. XIII.

Гей, гей! Та журба мене зсушила. Г. Зап. М. Костомаров на Харківщині (Чубинський, стор. 1059).

Вар.: Зап. С. Пожарський у 1923 р. на Черкащині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 398, арк. 11 або 20).

Ой летіли журавлі. Д (з мел.). Друк. за зб.: Кольберг, Wołuj, стор. 266, № 418.

Налетіли журавлі. Е (з мел.). Друк. за зб.: Триста найкращих українських пісень, стор. 82—83; передрук: Укр. нар. пісні, II, стор. 17.

Ходив журав по горі. Є (з мел.). Зап. Т. Онопа та О. Васильченко в Кам'янці Смілянського р-ну Черкаської обл.; друк. за зб.: Українське народне багатоголосся, стор. 362.

Ой журавлю, журавлю. Ж (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні, II, стор. 18.

Налетіли журавлі. З. Зап. С. Рачинець в 1968 р. у с. Тараканів Дубнівського р-ну Ровенської обл. від С. І. Кузьмичука (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 73).

Вар.: Ревуцький, I, стор. 109; Квітка, стор. 108, № 333.

Ой легіли журавлі. И (з мел.). Зап. С. Грица та А. Іваницький в 1970 р. у с. Олешків Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. від М. Тимошук, М. Кошко та О. Близнюк (нові надходження).

Вар.: Квітка, стор. 183, № 576.

Ой у полі сосна велика виросла. А (з мел.). Зап. О. Кольберг у 60-х роках XIX ст.; друк. за його зб.: «Woługi», стор. 276, № 433.

Вар.: Ширма, II, стор. 60, № 38 (ритм. форма).

Ой у полі сосна. Б (мел.). Друк. за зб.: Квітка, стор. 162, № 524.

Не хилися, сосно. В (з мел.). Друк. за зб.: Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 680.

Соловейку маленький. А (з мел.). Друк. за зб.: О. Гулака-Артемовського «Українські народні пісні з голосами», К., 1868, стор. 19 (текст), стор. I (мел.).

Соловейку маненький. Б (з мел.). Зап. А. Конощенко в с. Обозівка Єлисаветградського пов. (Конощенко, II, стор. 32, № 22).

Соловейку рябенький. В (з мел.). Зап. у Звягелі (Конощенко, II, стор. 23, № 14).

Вар.: А. Листопадов, Песни донских казаков, т. III, М., 1951, стор. 183, 184; Ширма, II, стор. 82, № 54; стор. 277, № 200.

Ой виїду я на гору. Г (з мел.). Зап. М. Гайдай в с. Радівка Вовковинського р-ну на Вінниччині від М. Ф. Побережної (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 83).

Ой виїду я, ой виїду я на гору. Д (з мел.). Друк. за зб.: Українське народне багатоголосся, стор. 329.

Ей, горі лученьками сивий коник бежит (з мел.). Зап. Ф. Колесса в с. Пантна Горлицького пов. (Колесса Ф., стор. 175, № 428в).

Ей, я една, я една (мел.). Зап. Ф. Колесса в с. Пантна Горлицького пов. (Колесса Ф., стор. 43, № 133а).

Вар.: В. Гнатюк.—Ез, IX, стор. 153, № 61, J. Rogier, Pieśni ludu polskiego., Wrocław, 1880, N 469.

Ей, як я зумрем в чужім краї (мел.). Зап. Ф. Колесса в с. Маластів Горлицького пов. (Колесса Ф., стор. 197, № 475).

Вар.: Головацький, II, стор. 238, № 100.

Ой-йя боже мій, боже, та што-м ся набожевав (з мел.). Зап. Ф. Колесса в с. Волтошова Новосандецького пов. (Колесса Ф., стор. 52, № 160).

Вар.: І. Верхратський, Знадоби для пізнання угро-руських говірів.—ЗНТШ, т. 44, стор. 201.

Ой пішла сирота по селу блукати. Зап. Г. Шпоняк в 1968 р. у с. Першотравневе Березнівського р-ну Ровенської обл. від С. В. Шпоняк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 76).

Вар.: Кольберг, Rokucie, II, стор. 193, № 358.

Матінко наша, не журись нами. А. Зап. П. Литвинова в 1885 р. у с. Землянка Чернігівської губ. (ІМФЕ, ф. 5, од. зб. 154, арк. 247).

Вар.: Кольберг, Rokucie, II, стор. 197, № 362.

Ой матінко-нене. Б. Зап. Г. Нудьга в 1937 р. у с. Бацмани Талалаївського р-ну на Чернігівщині від О. Г. Шевченко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 210, арк. 46).

Вар.: Ігри та пісні, К., 1968, стор. 365 («Зажурилася та бідна удівонька»).

Ой пішла сирота (з мел.). Зап. М. Стельмах в 1937 р. у с. Дяківці Літинського р-ну на Вінниччині від Марфи Поріцької. Мел. зап. Д. Музиченко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 211, арк. 24).

Зашуміли луги, забриніли ріки. А. Друк. за зб.: Чубинський, стор. 448, № 14; передрук: Укр. нар. пісні, II, стор. 204. Б. Друк. за зб.: Жегота Паулі, II, стор. 141; передрук: Головацький, III, стор. 313.

Зашуміли гори, забриніли ріки. В. Зап. І. Франко в 1880—1881 рр. (Франко, стор. 190).

Взяли сиротину люди за нізащо. Г. Зап. В. Кравченко в 1888 р. у с. Курозвани на Волині (Грінченко, стор. 409, автограф—ІМФЕ, ф. 15-4, од. зб. 184, арк. 256); передрук: Укр. нар. пісні, II, стор. 199.

Доки сироті пшениця родила. Д. Друк. за зб.: Головацький, III, стор. 313.

Ой боже, боже, з такою годиною. А (з мел.). Друк. за зб.: Ревуцький, II, стор. 73.

Ой горе, горе з такою годиною. Б. Зап. М. Бондаренко в 1904 р. у Миколаєві (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 265, арк. 75).

Ой горе, горе з лихою годиною. В (мел.). Зап. М. Гайдай (без р. і м.; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 125, арк. 1—2, № 3).

Ой горе, горе з такою годиною. Г (з мел.). Зап. у 50-х роках від П. Симаченко, солістки народного хору ім. Г. Верьовки (ІМФЕ, плівка № 848, розшифр. С. Грица).

Чом дуб не зелений. Друк. за зб.: Песни села Андреевки, Нежинского уезда. Собрал В. В. Данилов, К., 1904, стор. 45.

Понад ярмом, понад ярмом. А (з мел.). Зап. О. Стеблянка в Лебедині Сумської обл. (Українське народне багатоголосся, стор. 77).

Брала дівка льон, льон. Б (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні, I, стор. 171; пор.: Українське народне багатоголосся, стор. 76.

Що за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким. В. Зап. Є. Гаврилей в с. Плоске Ніжинського пов. (Грінченко, стор. 414). Близький вар. записав Є. Гаврилей у с. Вертівка Ніжинського пов. (там же).

Ой за гайом, гайом. Г (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1940 р. у с. Федосіївка на Донеччині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 290, арк. 46).

Вар.: Ширма, II, стор. 279, № 201.

Брала дівка льон, брала конопельки. Д. Зап. Л. Балабан в 1936 р. у с. Кур'єваха на Харківщині від Марії Берези (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 379, арк. 11).

Вар.: Укр. нар. пісні, 1951, стор. 100—101; ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 476, арк. 22 (зап. Н. Мазур в 1964 р. у с. Городок на Ровенщині від Н. П. Дикої).

Ой у лузі, лузі калина [стояла] (з мел.). Зап. В. Щепотьев в 1919 р. у с. Каленики на Хорольщині від Т. З. Тимошенка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 115-а, арк. 10).

Хіба я не дівка, хіба не така. Зап. Мотузова в 1927 р. у с. Мотовилівка Київської обл. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 433, арк. 109).

Клопіт голівоньці, журба і неволя. Друк. за зб.: Головацький, I, стор. 238—239.

Нещаслива в свеце година настала (мел.). Зап. Ф. Колесса та К. Мошинський від К. Міхалкович з с. Березняки на Поліссі (рук. зб. Ф. Колесси «Народні пісні Полісся»).

Вар.: Лисенко, VI, № 20; І. Колесса, стор. 245, № 8.

Ой боже, боже. А (з мел.). Зап. в с. Вищий Булатець Лубенського пов. на Полтавщині (Конощенко, I, стор. 103, № 75); Б (мел.). Зап. у Звягелі на Волині (Конощенко, II, стор. 68, № 49; текст, як і попередній).

Видно синю квітку. Зап. Г. Величко в 1968 р. у с. Новосілки Здолбунівського р-ну Ровенської обл. від Н. Ю. Величко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 121).

Вар.: ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 79 (зап. В. Гаждан в 1968 р. у с. Нова Мощаниця Здолбунівського р-ну Ровенської обл. від М. Я. Мариніна).

Ой у лузі цвіте калинонька. Зап. Г. Зінько в 1967 р. у с. Новини Яворівського р-ну Львівської обл. від К. С. Зінько (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 85).

Ой коби я маму мала. Зап. в Стрийському пов. на Львівщині (Головацький, III, стор. 146); передрук: Хмилевська, стор. 619.

А як та сирота на світі бідує (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у с. Шипинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл. від Д. Ю. Сокалюка (нові надходження).

Ой сама я, сама. Зап. Г. Ткачук в 1967 р. у с. Томахів Гошненського р-ну Ровенської обл. від Т. П. Шех, 1905 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 82).

Чому в ставу води нема. Зап. в 1929 р. у с. Дністрівка Кельменецького р-ну Чернівецької обл. від М. Дронь (Буковина в піснях, стор. 80).

Ой мамичко моя. Зап. В. Хомик від лемків-переселенців у Польщі («Наше слово», Варшава, 12. XII 1971 р., № 50, стор. 5).

Прийде Новий рочок. Зап. В. Хомик від лемків-переселенців у Польщі («Наше слово», Варшава, 12. XII 1971 р., стор. 5).

А там край дороги. Зап. Г. Зінко в с. Новини Яворівського р-ну Львівської обл. від М. І. Зінко, 1908 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 90).

Ой боже мій, боже з високого неба. А (з мел.). Зап. О. Кольберг в 60-х роках XIX ст. у с. Корець на Волині; друк. за його зб.: «Wołyń», стор. 284, № 445.

Вар.: Метлинський, стор. 461; Чубинський, стор. 1020, № 132; Собеські, стор. 30, № 2; стор. 35, № 6; стор. 36, № 7; стор. 40, № 9; Цитович, стор. 263, № 207.

Заслужський хліб добрий, завсігди вимовний. Б (з мел.). Зап. С. Козичський в 1904—1906 рр. у с. Стенжаричі Володимирського пов. (Ревуцький, III, стор. 68, № 81).

Ой гаю ж мій, гаю, зелений розмаю. В. Зап. М. Костомаров у західній частині Волинської губ. (Малорусский литературный сборник, издав Д. Мордовцев, Саратов, 1859, стор. 261—262); передрук: Укр. нар. пісні, К., 1967, стор. 617.

Служební шіроті, дзівкі і легіне. Г. Зап. В. Гнатюк в 1897 р. у Керестурі від Гані Рамач (ЕЗ, т. IX, 1900, стор. 193).

Вар. і передруки: Метлинський, стор. 461; Хмилевська, стор. 617; Чубинський, стор. 1020, № 132; M. Fedegowski, Lud białoguski, t. V, Warszawa, 1958, стор. 805, № 1918; ЕЗ, т. IX, стор. 153; Укр. нар. пісні, К., 1963, стор. 65; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 98, арк. 33; од. зб. 100, арк. 71.

Ой загуду, загуду. Зап. у Борисполі в XIX ст. (ЦНБ, I, 1406/1570, арк. 12); друк.: Укр. нар. пісні, 1967, стор. 616.

Вар.: Цитович, стор. 179, № 142.

Ой піду я блукати. А (з мел.). Зап. К. Квітка в с. Рожнівка на Чернігівщині (Квітка, стор. 231, № 736); Б (мел.). Зап. К. Квітка на Сліпорідських Хуторах Пирятинського пов. Полтавської губ. (Квітка, стор. 231, № 735).

Ой піду я та й піду. В. Зап. В. Кравченко в 1890 р. у с. Межиріччя Черкаського пов. від Пустовоя (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 197, арк. 76).

Щось у лісі гукає. Г (мел.). Зап. В. Харків в 30-х роках XX ст. у с. Олександрівка Луганського р-ну від спів. М. С. Синченко. Розшифр. Т. Онопи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 191—193). Фрагмент розгорнутого музичного запису. Текст валків, як видно, не скрізь вдалося розшифрувати.

Ой щось у лісі гукає. Д. Зап. В. Кравченко в 1891 р. у с. Плюваки Черкаського пов. від Аврама Крайнього (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 197, арк. 75).

Хто по степу блукає. Е. Зап. М. Бондаренко в 1904 р. у Миколаєві від поденниці Маринки (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 265, арк. 75).

Вар.: Цитович, стор. 58, № 46; Ширма, II, стор. 278, № 200а; стор. 286, № 206.

Чи чуєте, добрі люде, щось у лісі гуде. Є (мел.). Зап. К. Квітка на Сліпорідських Хуторах Пирятинського пов. Полтавської губ. (Квітка, стор. 107, № 330).

Ой піду я в чисте поле, куди я ходила. Зап. С. Руданський в XIX ст. у с. Гулей на Поділлі (Хмилевська, стор. 620).

По полю ходжу, сіно громаджу. Кольберг, Рокісіє, II, стор. 198, № 363.

Як у найми я йшла. Зап. А. Бобруль в 1935 р. у с. Любимівка Солонянского р-ну на Дніпропетровщині від Лесі Кіячук (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 364, арк. 3).

Нанишу карточку. Зап. Н. Похвала в 1930 р. на хут. Лазьки Мусіївської слободи на Харківщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 359, арк. 99).

Ой умерла мати, осталися діти. Зап. Дяченко в 1925 р. у с. Германівка Київської окр. від Н. Яненкової (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 576, арк. 84).

Вар.: Кольберг, Рокісіє, II, стор. 194, № 358, 359.

Я, сирота, блукаюся, не маю родини. Друк. за зб.: Жегога Паулі, II, стор. 141; передрук: Головацький, III, стор. 313.

В неділоньку рано розігралось море. Зап. на Харківщині (Чубинський, стор. 450, № 17).

Летить орел понад морем: ой дай, море, пити. Зап. на лівому березі Дніпра (Метлинський, стор. 463).

Вар.: Ширма, II, стор. 281, № 203.

Та журба ж мене засушила, та журба ж мене ізв'ялила. Зап. на Харківщині, із зібрання О. Потєбні (Метлинський, стор. 447); передрук: Укр. нар. пісні, II, стор. 192.

Да журба мене сушить, да журба мене в'ялить (мел.). Зап. К. Квітка в с. Пинязевичі Радомишльського пов. на Київщині (Квітка, стор. 84, № 260).

Ой не шуми, луже, з дібровою дуже. А (з мел.). Друк. за зб.: Коціпинський, стор. 100.

Вар. і передруки: Максимович, 1834, стор. 166, № 30; О. Балліна, Українські пісні, СПб., 1863, стор. 9—10; Ф. Колесса, Укр. усна словесність, Львів, 1938, стор. 393; Кольберг, Рокісіє, II, стор. 198, № 364, 365, 366; Хмилевська, стор. 281.

Ой не шуми, луже, дубровою дуже. Б. Головацький, I, стор. 269—270.

Не шуми, луже, дуже. В. Головацький, III, стор. 359.

Ой не шуми, луже, дібровою дуже. Г. Зап. в Ушицькому пов. (Чубинський, стор. 325, № 645); Д. Зап. О. Потєбня в Роменському пов. (Чубинський, стор. 462); Е. Зап. Димінський на Поділлі в другій половині XIX ст. (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 43, арк. 65).

Ой не шуми, луже, по діброві дуже. Є (з мел.). Зап. О. Роздольський в 1901 р. на хут. Нагірці Кам'янка-Струмилівського пов. на Львівщині (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 70, арк. 7; мел.—ЕЗ, т. XXII, № 965); Ж (мел.) — там же, стор. 219, № 914 («Ой не шуми, луже, понад Дунай дуже»); З (мел.) — там же, стор. 228, № 963.

Ой не шуми, луже. Й. Зап. Г. Танцюра в 1921 р. у с. Зятківці на Вінничині (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 14, № 12); друк.: Укр. нар. пісні, 1967, стор. 635—636.

Та не шуми, луже. І. Зап. П. Тонкошкур в 1929 р. у Кременчуцькій окр. Полтавської обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 810, арк. 187 та од. зб. 792, арк. 198).

Ой не шуми, луже. І (з мел.). Зап. М. Фісун в 1936 р. у с. Дахнівка Черкаського р-ну від П. О. Кононенка (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 375, арк. 22).

Вар.: Чубинський, стор. 471, № 54; Коціпинський, стор. 100; Рубець, стор. 12, 73; Бессараба, стор. 299—300; Збірник найкращих українських пісень, К., 1923, стор. 152; Народна лірика, К., 1956, стор. 331; ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 579, арк. 18 (зап. П. Воробей в 1925 р. у с. Пашківка Бишівського р-ну Київської обл.).

Сирота, сирота. Зап. А. Веремчук в 1967 р. у с. Глазова Костопільського р-ну Ровенської обл. від І. К. Вакулєнка, 1930 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 85).

Туман яром, туман яром (з мел.). Зап. Г. Шевчук в 1944 р. у с. Дністрівка Кельменецького р-ну Чернівецької обл. від М. Рибак (Буковина в піснях, стор. 79).

Вилігала галка (з мел.). Зап. А. Конощенко в с. Дудчине на Одещині (Хвиля, стор. 100).

Вар.: Ширма, I, стор. 197, № 117.

Смутний я ходжу, невеселий. Головацький, I, стор. 279; передрук: Хмилевська, стор. 622.

Ходжу, блуджу понад берег, тяженько вздыхаю. Зап. у Ровенському пов. (Чубинський, стор. 480).

Вар.: Головацький, I, стор. 280—281.

Ой пливіте, гуси, на биструю воду. Зап. І. Франко в 1877 р. від М. Теслюка з с. Батятичі (Франко, стор. 192).

А у полі широка долина (з мел.). Зап. С. Грица в 1969 р. у с. Уховецьк Ковельського р-ну Волинської обл. від Ф. К. Бортюк, Л. І. Ковалець та Т. Д. Селюк (нові надходження).

Вар. з мел.: ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 38, арк. 67.
Кажуть мені кужіль прясти. Зап. Ф. Кондратович (Ф. Вовк) у 1881 р. від Остапа Данчука (Чубинський, № 11; початок пісні — КС, 1889, I, стор. 151).

Вар.: Грінченко, стор. 416; передрук: Укр. нар. пісні, II, стор. 201.
Ненько ж моя, голубонько (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. на Дніпропетровщині від Фросини Карпенко, 35 р. (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 344, арк. 22).
Журба, мамцю, журба моя. Зап. І. Гурін в 1930 р. у с. Смотрич Кам'янець-Подільської обл. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 548, арк. 2).

Ой з-за гори кам'яної. А (з мел.). Конощенко, III, стор. 8, № 2.
Вар.: Демущий, стор. 63, № 116; Ширма, II, стор. 117, № 79.
Ой з-за гори високої. Б. Зап. К. Буряк в 1969 р. у с. Гончариха Млинівського р-ну Ровенської обл. від К. Ф. Феднечки, 1934 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 4).

Попід гору високою голуби літають. В (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у с. Лашківка Кіцманського р-ну Чернівецької обл. від І. В. Фурман (нові надходження).

Вар. з мел.: Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 690; З. Можейко, Песенная культура Белорусского Полесья. Село Тонез, Минск, 1971, стор. 239.

ВІДРОБІТКОВІ, ПОДЕНЩИЦЬКІ, СТРОКАРСЬКІ ПІСНІ

ВІДРОБІТКИ Й ПОДЕНЩИНА

Плине качур по Дунаю. А (з мел.). Зап. І. Франко в 1880 р. в коломийській тюрмі від К. Батовського з с. Ценева. Мел. від І. Франка зап. М. Лисенко (Франко, стор. 251, мел. № 29 на стор. 359); Б (з мел.). Зап. Ф. Колесса в с. Брунари Вижні на Лемківщині (Ф. Колесса, стор. 198, № 477).

Ой прийде субота — чужая робота. Зап. Сапиток в 1925 р. у с. Тупичів на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 841, арк. 27).

Брала дівка льон, льон, брала, вибирала. Зап. Н. Присяжнюк у с. Погребище на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 78, арк. 11); друк.: Хвиля, стор. 102; Укр. нар. лір. пісні, стор. 555—556.

Ой няню мій, няню. Зап. В. Хомик від лемків-переселенців у Польщі («Наше слово», Варшава, 12. XII 1971 р., № 50, стор. 5).

По той бік гора (з мел.). Друк. за зб.: Триста найкращих пісень українських, К., 1914, стор. 162.

У полі билину (з мел.). Зап. Струтинський в с. Старосільці Коростишівського р-ну (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 38, арк. 79).

Вилинула гака. А. Друк. за зб.: Сборник памятников народного творчества в северо-западном крае, вып. 1, Вильно, 1866, стор. 54 (зап. І. Процевич в Дорогичанській вол. Кобринського пов. Гродненської губ.).

Ой прийхав братик та до сестри в гості. Б. Зап. у с. Багачка (Чубинський, стор. 927).

Не пой, соловейку, рано-пораненьку. В. Друк. за кн.: Чубинський, стор. 927.

Не хились, тополе. Г. Друк. за кн.: Грінченко, стор. 400; передрук: Нар. лірика, стор. 151.

А дівчина Галя. Д. Друк. за зб.: Бессараба, стор. 267—268.

Ой прийхав брат до сестри у гості. Е. Зап. Я. Новицький в 1916 р. у с. Тарасівка Катеринославського пов. від Насті Савченко, 17 р. (ІМФЕ, ф. 4, од. зб. 143, арк. 91).

Як прийхав братик. Є (з мел.). Зап. В. Верховинець у с. Василівка на Харківщині (Хвиля, стор. 95).

Вітер не повіє, листом не колише (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Білозерівка Липовецького р-ну на Вінниччині від Н. Драбович, 20 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 72).

Вар.: Цитович, стор. 182, № 144а.

Пусті мене, милий (з мел.). Зап. В. Харків у с. Погребище на Вінниччині (Хвиля, стор. 93).

Ой піду я лугом, лугом-долиною. А. Друк. за зб.: Хведорович, стор. 49—50.

У варіанті, записаному А. Малинкою від кобзаря С. Власка (Хвиля, стор. 92), є ще таке закінчення:

— Ой брате мій, брате, того стара стала:
За чужою заботою — світу не видала;
На чужій роботі дуже нароблюся,
Як іду додому, і знов я журюся:
Треба рано встати, пойти на роботу
Собі заробляти, людям угодити...

Передруки: Укр. нар. пісні, I, стор. 466; Укр. нар. лір. пісні, стор. 559.

Ой піду я ярмом, ярмом-долиною. Б. Зап. О. Пархоменок в 1968 р. у с. Панікарча Кагарлицького р-ну Київської обл. (нові надходження).

Ой вирву я з рози квітку та й пущу на воду. А (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1938 р. у с. Ковалівка на Одещині від М. Перебийніс, дружини слюсаря (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 221, арк. 26).

Вар.: Конощенко, II, стор. 61; Цитович, стор. 183, № 145; Ширма, II, стор. 131, № 89.

У наймах служила. Б. Зап. в 1936 р. у Ковалівському р-ні на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 173, арк. 25).

Ой вирву я з рожі квітку. В. Зап. Г. Федорук в 1969 р. у с. Буца Здолбунівського р-ну Ровенської обл. від С. П. Прокопчук, 68 р. (ІМФЕ, ф. 14-8, од. зб. 701, арк. 5).

ГУРТОПРАВСТВО, ГАЙДАРСТВО, ВІВЧАРСТВО

Ой на горі, на крутої. А (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1938 р. у Миколаєві від Марії Сафронової (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 221, арк. 27).

Вар.: Л. М. Лопатин и В. Л. Прокунин, Русские народные лирические песни, М., 1956, стор. 315, № 31; стор. 433, № 35.

Поza гаєм, поза гаєм. Б (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Вільшани Харківського р-ну від Олени Бондар, 58 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 200, арк. 28).

Ой за гайком, крутим гайком, гайком зелененьким. В (з мел.). Зап. Г. Танцюра в 1921 р. у с. Зятківці Гайсинського р-ну на Вінниччині (Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 679).

Та поза гаєм, та нашим гаєм, гаєм зелененьким. Г (з мел.). Зап. І. Березовський та А. Омельченко в 1973 р. у с. Петрівка Сватівського р-ну Ворошиловградської обл. від гурту співачок. Розшифр. А. Омельченко (нові надходження).

Вар.: Ширма, I, стор. 342.

Та поза гайком зелененьким. Д (мел.). Зап. К. Квітка в с. Мала Перецелина на Полтавщині (Квітка, стор. 128, № 402).

Ой рикнула корівонька. Е. Зап. С. Кашин в 1968 р. у с. Жадень Дубровицького р-ну Ровенської обл. від Д. М. Кашин (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 69).

Вар.: Яворницький, стор. 606 (зап. у Диканьці на Полтавщині від Е. Коломенського); Бессараба, стор. 380; ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 783, арк. 100 (зап. Я. Вашта в 1926 р. у с. Пирого Глобинського р-ну Кременчуцької окр.); Великорусские народные песни, изд. А. И. Соболевским, т. VI, СПб., 1900, № 572.

Та тихий Дунай а річки розливає (з мел.). Друк. за зб.: Б. Арсень, Український співаник. 100 пісень з нотами, вип. 4-й, Одеса, 1910, стор. 16; передрук: Хвиля, стор. 88.

Хотів чоловік панувати. Зап. Ф. Ромашкевич на Чернігівщині (Грінченко, стор. 560).

Ой присмотрі, присмотрі. Зап. в 1927 р. у с. Личкове Котовського р-ну Дніпропетровської обл. (Історичні пісні, стор. 757).

Пасу вівці попід гірці. Друк. за зб.: Купчанко, Лоначевський, стор. 545.

Ой зелена полонина. Друк. за зб.: Закарпатські пісні та коломийки, Ужгород, 1965, стор. 107.

Вийшов чабан на могилу (з мел.). Друк. за зб.: Буковинські народні пісні, К., 1963, стор. 187.

Ей, овці мої, овці. Зап. В. Хомик від лемків-переселенців («Наше слово», Варшава, 19. XII 1971 р., № 51, «Лемківська сторінка», 1).

Вар.: Ф. Колесса, стор. 21, № 67.

Вівці мої, вівці. Зап. В. Хомик від лемків-переселенців («Наше слово», Варшава, 19. XII 1971 р., № 51, «Лемківська сторінка», 1).

Вар.: Буковинські народні пісні, стор. 191.

Ой літа мої, літа. Друк. за зб.: Закарпатські пісні та коломийки, стор. 108.

Пас я воли, пас я коні (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словаччини, стор. 386, № 442.

СТРОКАРСТВО

Бувайте здорові, соснові пороги. А (з мел.). Зап. Г. Танцюра в 1919 р. у с. Зятківці на Вінничині від Явдохи Зуїхи та Явдохи Важилейко. Це — традиційна пісня при виході з села на заробітки. Її співали на вигонах сіл Кушинці, Гнатівці, Зятківці та інших щороку раноюю весною ті, що мандрували на заробітки (Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 755—757).

У варіанті, записаному в м. Дубно (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 478, арк. 58), замість 7 та 8 рядків такі:

Спом'яніть ви мене хоч коло обіду,
А я вас згадаю, як у похід піду.

Бувайте здорові. Б (з мел.). Зап. у с. Лучиці Камінь-Каширського р-ну (Співає Волинь, Луцьк, 1957, стор. 15—16); передрук: Хмілевська, стор. 123. З мел. друкується за зб.: Пісні з Волині. Упор. О. Ф. Ошуркевич та М. С. Стефанишин, К., 1970, стор. 223.

Ні робити, ні косити. Зап. І. Бичинський в 1919 р. у с. Рудницьке Ольгопільського пов. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 386, арк. 28).

Ой ходю я по садочку (з мел.). Зап. А. Конощенко в 1926—1928 рр. у Калюсі від Н. Коротака (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 148, арк. 51—52).

Ненько ж моя, ненько (з мел.). Зап. В. Бойко та О. Правдюк в 1971 р. у с. Тіньки Чигиринського р-ну Черкаської обл. від С. Н. Півненко, 1913 р. нар. (нові надходження).

Ой біда, біда. А (з мел.). Друк. за зб.: Хвиля, стор. 94.

А біда, біда. Б (мел.). Друк. за зб.: Українське народне багатоголосся, стор. 74—75 (текст тотожний з А); у другому вар. в останньому рядку вірша: «Береги здвигаються...».

Вар.: ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 47, 109.

Ой хмариться, туманиться на велику тучу. А (з мел.). Зап. В. Щепотьєв у 1925 р. на хут. Герасименки Хорольського пов. на Полтавщині від Ф. А. Герасименко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 1156, арк. 22, мел. № 23).

Та згадаєш мене, ненько. Б. Зап. Ф. Дніпровський в 1928 р. у с. Личкове Котовського р-ну на Дніпропетровщині від Л. С. Капітанової (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 337, арк. 11).

Та згадай мене, ненько. В. Зап. Г. А. Нудьга в 1938 р. у с. Крапивне на Чернігівщині від О. В. Мартиненко (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 351, арк. 21).

Ненько ж моя рідна (з мел.). Зап. М. Гайдай в 20-х роках ХХ ст. у с. Хатки Зінківського пов. на Полтавщині від Хариті Юрко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 5).

Сьогодні субота. А. Зап. В. Степаненко в 90-х роках ХІХ ст. у с. Полствин Канівського пов. на Черкащині (Грінченко, стор. 559—560); передрук: Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 292—294; Історичні пісні, стор. 743.

Сьогодні субота, а завтра неділя. Б (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1938 р. у с. Дзюбанівка Кобилецького р-ну на Полтавщині від П. Галати (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 221, арк. 35).

Вар.: Чубинський, стор. 628—629.

Що сьогодні субота. В. Зап. Г. Нудьга в 1937 р. у с. Бацмани Талалаївського р-ну на Чернігівщині від О. Г. Шевченко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 210, арк. 47).

Вар.: ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 48 (зап. О. Рогізний в 1928 р. на Кременчуччині); ф. 1-6, од. зб. 612, арк. 37 (з Кіровоградщини).

У неділю рано. А (з мел.). Зап. Ждаха в с. Білявка Одеського пов. (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 36, арк. 1). Мелодія майже ідентична з вар. И (Конощенко, III, № 41); Б. Зап. Ф. Штангей у Жаботині Черкаського пов. (Чубинський, стор. 742).

В суботу рано. В. Зап. в Борзнянському пов. на Чернігівщині (Чубинський, стор. 744).

А в неділю рано. Г. Зап. І. Чередниченко в с. Дударі Канівського пов. (Чубинський, стор. 744).

Наряджала мати дочку. Д. Зап. в с. Біленьке Корочанського пов. Курської губ. (М. К. Васильєв, К вопросу о новых мотивах в малорусской народной поэзии. — Этнографическое обозрение, кн. XXXIII, 1897, № 2, стор. 123).

В неділеньку рано, на святу покрову. Е. ЦНБ, 1562—1587, арк. 54 (Хмілевська, стор. 633).

У неділю рано, та рано-пораненьку. Є (з мел.). Зап. на хут. Оріхівщина Лубенського пов. на Полтавщині (Конощенко, I, стор. 86).

Ддала мати дочку в чужу стороночку. Ж (з мел.). Зап. в Одесі (Конощенко, III, стор. 84).

У неділю рано. З (з мел.). Друк. за зб.: Хведорович, стор. 112.

Ой в неділю рано. И (мел.). Зап. в с. Мигія Єлизаветського пов. Херсонської губ. (Конощенко, III, № 41); текст тотожний з вар. З.

У неділю рано синє море грало. І (з мел.). Зап. Ф. Колесса та К. Мошинський в с. Стахів, пов. Столин від П. Черевака (із рук. зб. Ф. Колесси «Народні пісні Полісся»).

У неділю вранці. І. Зап. М. Марченко в 1926 р. на хут. Шолуденків Харківської обл. (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 65, арк. 19).

У неділю рано, рано-пораненьку. Й. Зап. В. Верховинець у 20-х роках ХХ ст. на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 141, арк. 35).

У неділю рано, як сонечко грало. К (з мел.). Зап. Е. Саврань в 1928 р. у с. Гусакове Звенигородського р-ну Київської обл. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 163, арк. 5).

У неділю рано. Л (з мел.). Зап. А. Лиходій в 1937 р. у с. Піковець Уманського р-ну на Черкащині від О. Круць (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 193, арк. 5); М. Зап. Е. Гожуло в 1931 р. у с. Бубнівська Слобідка на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 90, арк. 79).

Зійшов місяць разом із зорою. Н (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Велика Жмеринка Жмеринського р-ну на Вінничині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 77).

Ой у неділю рано. О (мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Чуднівці Лубенського р-ну на Полтавщині від Євгенії Вахненко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 200, арк. 17).

У неділю рано, як сонечко грало. П (з мел.). Зап. С. Тобілевич в 1935 р. в Одесі від М. Л. Кропивницького (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 173).

Я віддала дочку в чужу сторонучку. Р (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Потоки Жмеринського р-ну на Вінниччині від Марії Мартинчик, 82 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 59).

А в неділю рано. С. Зап. М. Радкевич в 1970 р. у с. Микольське Миколаївської обл. від О. Ф. Мельниченко, М. П. Догадайло, Ф. П. Радкевич, М. Я. Крептюк та Є. Л. Мерікової (газ. «Перемога» від 16 жовтня 1971 р., с. Братське Миколаївської обл.).

Що в неділю рано синє море грало. Т (з мел.). Зап. О. Правдюк в 1959 р. у с. Березова Рудка Пирятинського р-ну Полтавської обл. від М. П. Стигній та О. Л. Холяк (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 288, арк. 36).

А в неділюк рано. У (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у с. Невірків Корецького р-ну Ровенської обл. від Г. О. Козачок (нові надходження).

Вар.: Чубинський, стор. 745 (зап. А. Димінського з Поділля); ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 817, арк. 1 (зап. І. П. Андрущенко в 1928 р. у с. Шаповалівка Конотопського р-ну Сумської обл.); ф. 8-3, од. зб. 201, арк. 166 (зап. Г. Майборода в 1937 р. на Донбасі); од. зб. 272, арк. 34 (зап. Ол. Бандурко в 1939 р. у с. Іванківці Новогеоргіївського р-ну Кіровоградської обл.); ф. 6-4, од. зб. 115а (зап. В. Щепотьєв в 1931 р. у с. Дідівці поблизу Прилук); ф. 14-3, од. зб. 244 (зап. А. Артюх в 1958 р. у с. Помоклі на Київщині).

Ой матюнок-пава. А (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1926 р. у с. Жукин Остерського пов. на Чернігівщині від Оксани Левковички, 36 р. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 14).

Мамко моя, паво. Б. Зап. Б. Чернявський в 1912 р. у с. Кархівка на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 383, арк. 27).

Ненько моя, паво. В. Зап. О. Рогізний в 1928 р. на хут. Рогізних Кобеляцької сільради Кременчуцької окр. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 84).

Ой матінко рідна. А. Зап. П. Ручиця в 1928 р. у с. Сазонівка Драбівського р-ну (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 198).

Ненько моя, вишня. Б (з мел.). Зап. Т. Онопа в 1930 р. у с. Кам'янка на Черкащині від Н. та Ф. Оноп і М. Коновал (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 98, арк. 47).

Ой матінко-вишня. В. Зап. Е. Гожуло в 1931 р. у с. Бубнівська Слобідка на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 79, арк. 8).

Вар.: З. Можейко, стор. 174, № 5.
Ой матінко-зірко. Г (з мел.). Зап. Ф. Попадич в 1928 р. у с. Розбишівка Харківської обл. (Хвиля, стор. 98).

Вар. і передрук: Лисенко, V, № 6; Народна лірика, стор. 146; Укр. нар. пісні, I, стор. 175; Укр. нар. лір. пісні, стор. 553—554; Укр. нар. пісні, в. 2, К., 1961, стор. 66; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 97, арк. 46; од. зб. 129, арк. 2, 30.

Ненько моя, вишня. Д. Зап. А. Бобруль в 1935 р. у Солонцівському р-ні на Дніпропетровщині від О. Бобруль (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 364, арк. 3—4); Е. Зап. Л. Прокопенко в 1952 р. від хору-ланки с. Кам'янка на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 120, арк. 12).

Ой матінко-вишенько. Зап. О. Потебня в 60-х роках XIX ст. у с. Великі Липняги на Хорольщині (ЦНБ, I, 1330—1536, зош. III, № 2); друк.: Хмельєвська, стор. 625.

Ти думаєш, ненько моя (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у Харкові від Віри Комендантенкової з с. Беняковка на Харківщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 200, арк. 186).

Розлилися води. А (з мел.). Зап. А. Фісун в 1936 р. у с. Дахнівка Черкаського р-ну на Київщині від П. О. Кононенко (Історичні пісні, стор. 744 (текст), стор. 901 (мел.); Хмельєвська, стор. 629).

Ой матінко-зоре. Б (з мел.). Зап. М. Стельмах в 1937 р. у с. Дяківці Літинського р-ну Вінницької обл. від Нонни Поріцької; мел. зап. Д. Музиченко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 211, арк. 12—15); В. Зап. П. Павлій та І. Волошин в 1938 р. у с. Шахворостівка Миргородського р-ну Полтавської обл. від колгоспниць Г. П. Калюжної, О. Ю. Калюжної, М. І. та Т. І. Коробок (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 224, арк. 124—125).

Ой матінко-зірко. Г. Зап. І. А. Сухмяк у с. Біле Володимирецького р-ну Ровенської обл. від Є. В. Дорошенко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 6).

Ой якби ж ти знала, яка мені біда. Зап. Н. Присяжнюк в 1928 р. у с. Погребище Бердичівської окр. на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 78, арк. 11).

Летить ворон з чорних сторін. Зап. Г. Шевчук в 1968 р. у с. Великі Дедекали Шумського р-ну Тернопільської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 111).

Ой летіла зозуленька понад море в гай. А (з мел.). Друк. за зб.: І. Колесса, Галицько-руські народні пісні з мелодіями, т. XI, Львів, 1902, стор. 156, № 5.

Ой летіла зозуленька через ліси в гай. Б (з мел.). Зап. О. Роздольський в 1908 р. у с. Велика Воля Миколаївського пов. на Львівщині (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 136, арк. 129).

Ой летіла зозуленька через море в гай. В (з мел.). Зап. С. Грица в 1970 р. у с. Шипинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл. від А. А. Сокалюк, 1900 р. нар. (нові надходження).

Вар.: Чубинський, стор. 450, № 19; стор. 473, № 57; Головацький, II, стор. 263, № 93; «Зап. юго-зап. отд. РГО», т. II, 1874, № 339; Лукашевич, стор. 122, № 7; Гринченко, стор. 415.

Ой гаю мій, гаю. А (з мел.). Друк. за зб.: Хведорович, стор. 65, № 43; Б. Зап. А. Бобриль в 1938 р. у с. Федорівка на Запоріжжі від О. Бобруля (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 364, арк. 6).

Ой крикну я, гукну. А (з мел.). Зап. Д. Онищенко в 1928 р. у с. Вовчок на Лубенщині від У. Онищенко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 140, арк. 29); Б. Зап. в 1925 р. на Дніпропетровщині (Історичні пісні, стор. 745).

Ой крикну я, крикну із строку додому. В. Зап. С. Дяченко в 1927 р. в Новій Басані на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 156, арк. 29).

Ой крикну я, гукну. Г. Зап. в 1927 р. у с. Лісняки на Прилуччині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 628, арк. 9).

Ой стукну я, гукну із строку додому. Д (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Гришки Вовковинецького р-ну на Вінниччині від Зіни Вербицької (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 80).

Вийду я на гору. Е (з мел.). Друк. за зб.: Пісні з Волині. Упор. О. Ф. Ошуркевич та М. С. Стефанишин, К., 1970, стор. 227; Є. Зап. Г. Зінько в 1968 р. у с. Новини Яворівського р-ну Львівської обл. від М. І. Зінько, 1898 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-8, од. зб. 701, арк. 94).

Ой зійду я на ту гірочку. А. Зап. на Чернігівщині (Гринченко, стор. 389); передрук: Укр. нар. пісні, II, стор. 218.

Ой вийду я та на горюшку. Б. Зап. А. Хотемкін в 1937 р. у с. Лозовик Сквирського пов. на Київщині (КС, 1897, кн. IX, стор. 18).

Ой вийду я на горочку. В. Зап. в 1925 р. на Київщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 396, арк. 108).

Ой мати моя, та не жалілива (мел.). Зап. К. Квітка в Гадячі (Квітка, стор. 125, № 391).

Ой пойду я, пойду. Зап. Д. Мадей в 1928 р. у с. Дігтярі на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 677, арк. 13).

Вари, маги, вечеряти. Зап. Е. Гожуло в 1931 р. на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 90, арк. 78).

Упав камінь та й лежить. Зап. В. Шевчук в 1968 р. у с. Устянівка Шепетівського р-ну Хмельницької обл. від П. П. Верхогляд (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 63).

Ой не співайте, півні (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1938 р. у с. Дзюбанівка Кобилецького р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 846, арк. 21).

Ой писали греки да до дівчат дрібні листи. Зап. П. Літвінова в 1885 р. у Чернігівській губ. (ІМФЕ, ф. 5, од. зб. 154, арк. 251).

Устану я, ненько. Зап. О. Бандурко в 1939 р. у с. Іванківці Новогеоргіївського р-ну Кіровоградської обл. від М. І. Хандрусенко, 47 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 272, арк. 48).

Чи я з'їла, чи я спила (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у Полтаві від Інни Мокляк, 26 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 78).

Ти думаєш, ненько моя (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Сидоренкове Коломацького р-ну Харківської обл. від Ганни Марющенко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 200, арк. 184).

Чи я в тебе, моя мати, йа хліб-сіль переїла. Друк. за зб.: Гнедич, № 528.

Чи ти, ненько, чула (з мел.). Друк. за зб.: Конощенко, I, стор. 112.
Ой у неділеньку (з мел.). Зап. М. Лисенко в с. Зубрівка у Таврії від Чайки Дніпрової (Л. Василевської) (Лисенко, V, стор. 13); передруки: Хвилля, стор. 96; Хмилевська, стор. 633.

Ненько моя, вишня, чи я в тебе лишня (з мел.). Зап. В. Щепотьєв в 1925 р. на хут. Герасименки Хорольського пов. Полтавської окр. (Ревуцький, III, стор. 45, № 49); ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 84; од. зб. 115, арк. 6; од. зб. 97, арк. 39).

Моя мати рідна (з мел.). Мел. зап. М. Гайдай в 1937 р. у с. Чуднівці Лубенського р-ну на Полтавщині від Є. С. Вахненко, 25 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 200, арк. 15).

Уродила мати. Зап. А. Гонтар та О. Коцюба в 1971 р. у с. Остапівка Лубенського р-ну на Полтавщині від Векли Гонтар (нові надходження).

Чи я у вас, ненько. Зап. Г. Нудьга в 1937 р. у с. Бацмани Талалаївського р-ну на Чернігівщині від О. Г. Шевченко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 210, арк. 47).
Ой матінко-вишня. Зап. у с. Полствин на Черкащині (Грінченко, стор. 393); передрук: Укр. нар. пісні, 1965, стор. 255.

Ой матінко-зірко. Зап. Н. Похвала в 1930 р. у с. Березняки на Харківщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 359, арк. 100—102).

Ненько моя, вишня. Зап. П. Москаленко в 1927 р. у с. Червона Михайлівка Олександрівського р-ну Кременчуцької окр. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 773, арк. 170).

Ой високо, високо (з мел.). Зап. у с. Велика Круча на Полтавщині (Хвилля, стор. 101); передруки: Укр. нар. лір. пісні, стор. 551—552; Хмилевська, стор. 624.

Ой журавко, журавко. А (з мел.). Зап. Ф. Колесса та К. Мошинський в с. Хворостів Луїнецького пов. від М. Чечура (рук. зб. «Народні пісні Полісся», № 93); Б. Зап. Д. Гуменна в 1939 р. у Первомайському р-ні Одеської обл. від О. П. Тарнавського (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 264, арк. 87—88).

Журавку, журавку. В. Зап. Є. Ковтонюк в 1969 р. у с. Вереміївка Красилівського р-ну Хмельницької обл. від Г. В. Франдуль, 1912 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 17).

Джуравку, джуравку. Г. Зап. О. Поляк в 1969 р. у с. Нивецьк Дубровицького р-ну Рівненської обл. від Г. С. Пінчук, 1885 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 9).

Ой журавку, журавку. Д. Зап. Р. Клей в 1968 р. у Славутському р-ні Хмельницької обл. від М. І. Шумківської (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 61).
Вар.: ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 54.

Ой є лишня ложечка (з мел.). Зап. Д. Онищенко в с. Вовчик на Лубенщині від Гані Руденко і Надії Кузьменко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 140, арк. 32).

А в неділю рано. А (з мел.). Зап. В. Дяченко в 1937 р. у с. Лип'янка Златопільського р-ну Київської обл. від Варвари Григоренко, 30 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 206, арк. 11-13).

Що в неділю рано. Б. Зап. Г. Нудьга в 1938 р. у с. Бацмани Талалаївського р-ну на Чернігівщині від Василини Рудич і Параски Михно (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 351, арк. 20—21).

Ой матінко моя. Зап. Т. Кругла в 1968 р. у с. Кашперівка Тетіївського р-ну Київської обл. від П. І. Присяжнюк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 112).

Ой матінко-вишня. Зап. в Смілі Роменського пов. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 33-3, од. зб. 24, арк. 24, № 53).

Як у строк же я пішла. Друк. за зб.: Українські пісні. Упорядкували П. Ф. Бунт і В. Шаравський, К., 1929, стор. 183.

У строк я ішла. Зап. І. Волошин у с. Петриківка Дніпропетровської обл. від Гречкова (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 229, арк. 130—131).

Ой у саду-винограду. А (з мел.). Зап. В. Харків в 1929 р. у с. Делишин Кам'янець-Подільської обл. від М. Шевчука (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 81, арк. 183, мел. № 65; ф. 6-4, од. зб. 98, арк. 26; од. зб. 100, арк. 63).

Закувала зозуленька. Б (з мел.). Зап. В. Харків у с. Нишівці на Вінниччині (Хвилля, стор. 107); передрук: Народна лірика, К., 1956, стор. 156; Укр. нар. лір. пісні, стор. 560—561.

Закувала зозуленька. В (з мел.). Зап. В. Харків в 1929 р. у с. Песець Новоушицького р-ну Кам'янець-Подільської обл. від Гната Зваричука, колишнього строкаря (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 81, арк. 30); Г (з мел.). Зап. В. Харків в 1929 р. у с. Борсуки Новоушицького р-ну від Мехтодія Ткачука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 98, арк. 29; ф. 6-3, од. зб. 81, арк. 160).

Загуділа машиньонька (мел.). Зап. М. Гайдай в 1936 р. у с. Головинці Жмеринського р-ну на Вінниччині від М. Ф. Шпинай, 40 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 41—42).

Поможи ми, пане боже. Друк. за зб.: Де Воллан, стор. 219, № 17.

Ой прощай-прощай, прощай-прощай (з мел.). Зап. В. Харків у с. Турбаї на Харківщині (Хвилля, стор. 108). Цю пісню співали строкові робітничі в Пузиковій слободі — маєтку поміщиці графині Капніст-Панійод з с. Обознівка (Никифір — прикажчик; Сірничок — так дражнили управителя маєтку).

Хто в Рижові не бував. Записав М. Васильєв в кінці 80-х років XIX ст. у Корочанському пов. на Білгородщині. Рижов — можливо, с. Рижове теперішнього Близнюківського р-ну на Харківщині, а може, робітниче селище Рижов, що становить нині частину Харкова (Історичні пісні, стор. 759).

Ой горе нам, молодим. Зап. в 80-х роках XIX ст. у с. Таранівка на Харківщині (КС, 1889, кн. VIII, стор. 534); передруки: Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 277—278; Історичні пісні, стор. 759.

Як наймали, то й казали. Зап. Г. Нудьга в 1938 р. у с. Бацмани Талалаївського р-ну на Чернігівщині від В. Ф. Рудич та П. В. Михно (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 351, арк. 20).

Як нас Лопа та наймав. Зап. П. Павлій та І. Волошин в 1938 р. у с. Шахворостівка Миргородського р-ну на Полтавщині. Пісню співали наймити на плантаціях пана Лоппо-Данилевського в 1905—1907 рр. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 224, арк. 121).

Ой ти, Лопа, ох, ти, сліпий чорт. Зап. П. Павлій та І. Волошин в 1938 р. у с. Шахворостівка Миргородського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 224, арк. 115—116).

Розчитай нас, пан хазяїн. Зап. Д. Кушнарєнко в 1938 р. у с. Козинці Переяславського р-ну Київської обл. від М. Р. Огієнко, 38 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 232, арк. 168—169).

Прощай, прощай, пан хазяїн. Друк. за зб.: Гнедич, № 639.

Ой як наймали, вговоряли. Зап. в 1927 р. у с. Черторий Глухівського р-ну Сумської обл. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 664, арк. 31).

Становіться, братця. Зап. В. Андрієвський в 1898 р. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-2, од. зб. 31, арк. 30; Грінченко, стор. 562—563); передруки: Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 290—291; Хмилевська, стор. 634.

Коли б же нам, господи, до пущення дожити. А. Зап. в 1891 р. у с. Піски на Полтавщині (Милорадович, стор. 19).

Ой коли б нам, господи, та до строку дожити. Б. Зап. В. Кравченко в 1889 р. у с. Межиріччя. «Наші люде та ходили в Херсонську губернію на заробітки і звідти принесли цю пісню» (прим. зап.) (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 197, арк. 64).

Ой дай же, боже, та неділі діждати (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1927 р. у с. Слїди Могилівського пов. на Поділлі від Євламїї Знак (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 7).

Ой дай же, боже. Зап. М. Стельмах в 1948 р. у с. Рибки на Вінниччині. Співалася на буряках в 1914 р. (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 29, арк. 19).

Ой хоч би нам, дівчаточка. Зап. І. Волошин та Т. Онопа в 1938 р. у с. Петриківка Петриківського р-ну на Дніпропетровщині від М. Лисенко та Г. Гусак, 16—17 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 229, арк. 127—129).

Дай же нам, боже, да покрови діждати. А (мел.). Зап. М. Гайдай в 1927 р.

в м. Озаринці на Поділлі від Дмитра Коваля (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 7).

Ой дай, боже, до покрови дожити. Б. Зап. Г. Танцюра в 1921 р. у с. Зятківці на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 54, арк. 35; Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 676—677). «У Бессарабії та на Херсонщині заробітчани з Поділля називали «людьми з Польщі» (прим. Г. Танцюри).

Заплакали хлопці. Зап. Ф. Фіялка в 40-х роках ХХ ст. у с. Косенівка Бабанського р-ну Черкаської обл. від матері (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 162, арк. 13).

Вар. строкарських пісень: Милорадович, Триста найкращих пісень, К., 1914, стор. 55—56; Бессараба, стор. 383—385; ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 773, арк. 164 (зап. П. Ф. Москаленко в 1927 р. у Кіровоградській обл.); од. зб. 806, арк. 198 (зап. П. Я. Ручиця в 1928 р. у с. Сазонівка Драбівського р-ну на Прилуччині); од. зб. 779, арк. 55 (зап. Д. Матвієнко в 1929 р. у с. Жовтневе Оболоняського р-ну на Лубенщині); од. зб. 830, арк. 5 (зап. М. Д. Мартиненко в 1929 р. у с. Рокитне — ст. Мерефа — на Харківщині); од. зб. 789, арк. 70 (зап. М. Ф. Горда в с. Старий Калкаїв Оболоняського р-ну на Полтавщині); од. зб. 166, арк. 14 (зап. Т. Онопа в 1931 р. на Київщині); ф. 1-6, од. зб. 500, арк. 66 (зап. Т. Бобовик у с. Війтовці Баршівського р-ну Київської обл.); ф. 14-3, од. зб. 265, арк. 55 (зап. Марфа Бондаренко в Миколаєві); од. зб. 701, арк. 45 (зап. М. Й. Гунят в 1968 р. у Здолбунові Ровенської обл. від М. С. Сидорчук); арк. 19 (зап. М. М. Мовчанюк в 1969 р. у с. Витків Гоцанського р-ну Ровенської обл. від І. Т. Наконечного).

МАЙДАННИЦЬКІ, ВАНТАЖНИЦЬКІ ТА ПІСНІ ПРО ІНШІ РОБОТИ

Да майданнику-окаяннику. А (з мел.). Зап. М. Гайдай у с. Старосілля на Чернігівщині від Якова Шевченка, 66 р. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 122, арк. 4).

Майданчики-окаянчики. Б. Зап. О. Маркович в Остерському пов. на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 208, арк. 33). Назва ця походить від слова «майдан». Майданом зветься яма, вирита для печі, куди кладуть осмол чи скіпку для викурювання смоли. «На жаль, подана тут пісня майданчиків записана нами від однієї тільки особи; інші співаки, може, дали б нам змогу знайти цю пісню в кращому й повнішому вигляді. Полишаємо, проте, це задоволення тим, у кого «больше способов и досуга» (поясн. зап.— «Чернігівские губернские ведомости», 1853, № 27, стор. 296; ІМФЕ, ф. 3-1, од. зб. 88, арк. 8). Друк.: Метлинський, стор. 466 (без подачі записув.); Історичні пісні, стор. 373; Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 22.

Голубка буркоче, йа голуб гуде. А (мел.). Друк. за зб.: Квітка, стор. 187, № 592.

У вступі до збірки Квітка пише про цю пісню: «Мелодія визначається оригінальною ритмічною будовою, на яку я не знаю більше прикладів (але до порівняння: Лисенко, VI, ч. 29), і показує, що новітня пісенна творчість, що вражає нас зіпсованою мовою і часто безладним змістом, з музичної сторони не завжди виявляє характер зубожіння і занепаду» (стор. IX).

Де ж ти, милий, скрився. Б. Зап. Г. Л. Жуковський в 1937 р. у Харкові від робітника ХТЗ І. О. В'язовитенка; текст поплутаний (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 201, арк. 30); В (з мел.). Зап. М. П. Гайдай в 1940 р. від завгоспа з ділянки Маріупольського порту М. П. Калашникова. Пісня співалася в порту в 1900—1910 рр. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 290, арк. 20—21).

А де ти, милий, скрився. Г (з мел.). Зап. М. Гайдай в 1940 р. у Маріуполі від вантажника Г. С. Дяченка, 62 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 290, арк. 21).

Де ти, милий, скрився, де ж тебе зискать. Д (з мел.). Зап. М. Гайдай у Маріуполі від дружини робітника заводу ім. Ілліча Л. І. Петрухно, 44 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 290, арк. 19).

Де ти, милий, скрився. Е (з мел.). Зап. М. Гайдай у Маріуполі від службовця заводу ім. Ілліча М. Д. Бережного, 35 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 290, арк. 21).

Вар.: А. Лисгопадов, Песни донских казаков, т. III, стор. 226; В. В. Данилов, Песни села Андреевки, Нежинского уезда, стор. 28; ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 520, арк. 123 (зап. К. Хоменко в 1929 р. у с. Новоастраханське); ф. 1-7, од. зб. 818, арк. 28 (зап. М. Васись в 1930 р. у Лебедині Сумської обл.); ф. 8-2, од. зб. 51, арк. 226 (зап. П. Д. Павлій в с. Гребениківка Краснопільського р-ну Сумської обл.); ф. 8-3, од. зб. 236, арк. 107 (зап. там же); ф. 14-3, од. зб. 52, арк. 53 (зап. Л. Болобан в 1947 р. на хут. Валуйському Вільховатського р-ну Харківської обл.); друк.: Історичні пісні, стор. 756.

Ой розбушувалася на морі негода (з мел.). Зап. А. Й. Чехівський в 1936 р. у с. Вереміївка Градизького р-ну Харківської обл. від К. С. Чеховської та ін. (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 375, арк. 23).

Вар.: Гнедич, I, ч. 1021.

Славни город Аршава (мел.). Друк. за зб.: Квітка, стор. 81, № 251.

Що про пана можно жить. Зап. в 1891 р. на Полтавщині (Милорадович, стор. 17).

ЕМІГРАНТСЬКІ ПІСНІ

ЗЛИДНІ — ПРИЧИНА ЕМІГРАЦІЇ. ВИІЗД З КРАЮ, СУМНЕ ПРОЩАННЯ. РОЗЧАРУВАННЯ АМЕРИКАНСЬКОЮ ДІЙСНІСТЮ

А в тім року вісімсотім дев'ятдесят п'ятім. А. Зап. М. Павлик від лірника Дмитра Рендавця з с. Луки Великої біля Тернополя. «По його словам, цю пісню зложив і прислав йому тіточний брат Іван Греськів із Курітби з Бразилії та просив співати її між людьми і так відвертати їх від еміграції до Бразилії. В кількох місцях видно на пісні руку самого Рендавця, що мусив приладити її відповідно до потреб слухачів. Не буду тикати від змісту пісні, скажу тільки, що деякі її місця глибоко вражають своїм драматизмом і поетичністю» (прим. М. Павлика); ЕЗ, т. V, Львів, 1898, стор. 73—75. Авторграф перших 28 рядків пісні в записі М. Павлика див.: ПДІА, ф. 663, оп. I, од. зб. 61, арк. 739—740 зв.

А в тім році вісімсотім дев'ятдесят п'ятім. Б. Зап. О. Роздольський в 1910 р. у с. Чистилів Великолибочецького пов. на Тернопільщині від лірника Костя Криля (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 168, арк. 50—51). Тоді ж дуже близький вар. зап. він у с. Сировари (Сервири) Зборівського пов. на Тернопільщині від лірника Федька Годованого (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 162, арк. 78—79). У цьому варіанті є ще такі рядки:

В Бразилії ані чуть руского языка,
Тільки гори, ліса, дєбра, — там пропасть велика.
Не хтіли-сьти вдома їст свою капусняку, —
Тамка маеш риж, фасолю, сидиш у бараку.

А в тисяча вісімсот дев'ятдесят п'ятім. В. Зап. П. К. Медведик в 1958 р. у с. Кобзарівка Зборівського р-ну на Тернопільщині (нові надходження). Вар.: Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка, К., 1971, стор. 162.

Нема кому скажитися, ані що казати. Пісня-вірш взята І. Франком з листа емігранта Теодора Потоцького (грудень 1897 р.) і надрукована в ЕЗ, т. V, 1898, стор. 241—242. Початок тексту не зберігся.

А родичі мої милі, що мислю робити. А. Зап. О. Роздольський в 1910 р. у с. Сировари (Сервири) Зборівського пов. на Тернопільщині від лірника Федька Годованого (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 162, арк. 2—4).

Жінко моя, жінко, що будеш робити. Б. Зап. Козир-Козиренко в 1911 р. у с. Отаки на Буковині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 380, арк. 9); передруки: Історичні пісні, стор. 775; Хмилевська, стор. 652—653.

Вар.: Буковина в піснях, стор. 107; Співанки-хроніки, К., 1972, стор. 151—152.

В полі білина, вітер нею хитає. В. Зап. Партеній Руснак в Заставненським пов. на Буковині (Буковинські русько-народні пісні. Собрав П. Руснак, Коломия, 1914, стор. 48—51); передрук: Хмільєвська, стор. 650—652.

Радився чоловік жінки, радили го люде. Г. Друк. за зб.: Буковина в піснях, стор. 106.

Не дали ми полюбити. Зап. В. С. Фединашинець в 70-х роках ХХ ст. у с. Репинне на Закарпатті від Г. Ф. Тарахонич (нові надходження).

По Канаді ходжу та й думку думаю (з мел.). Зап. О. Роздольський в 1910 р. у с. Худиківці Мельнице-Подільського пов. на Тернопільщині від лірника Йосифа Ковдраша, 50 р. (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 167, арк. 50—53). Фрагмент мелодії. Пор. з піснею «А в тім року вісімсотнім дев'ятдесять п'ятим», де є теж рядки про вдову та її дітей.

А кед я одходзел до той Америки. Друк. за зб.: Биндас, Костельник, стор. 25—27.

Сідай, мила, сідай до того вагона. Зап. В. Гришко в Нортгемптоні; надрук. в амер. газ. «Свобода», 1900, № 48; передрук: Гнатюк, стор. 19.

Подме, хлопці, подме до той Гамерички. А (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 101, № 267а; Б — стор. 102, № 267б; В — стор. 264, № 603г. Вар. мел.: Квітка, стор. 165, № 534; Полоцзек, II, стор. 43, № 34; Полоцзек, III, стор. 165, № 205.

Поме, хлопці, поме (з мел.). Друк. за зб.: Тимко, II, стор. 71, № 120 (текст), стор. 11 (мел.). Вар. мел.: М. Sobieski, Wybór polskich pieśni ludowych, II, PWM, стор. 163.

Ей, пуст ня, мила, пуст ня (з мел.). Зап. Ю. Костюк на Пряшівщині (нові надходження).

Ей, нески-м ту, нески-м ту, ой на ютро гет іду (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 22, № 71. Вар. мел.: Барток, II, стор. 438, № 788а (ритм. форма); Полоцзек, III, стор. 548, № 820; Полоцзек, IV, стор. 433, № 485 (ритм. форма).

А боже мій із тов Гамериков (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 157, № 395. Вар. мел.: Полоцзек, III, стор. 550, № 822.

Бідний чоловік, бідний, та не має звідки жити (з мел.). Зап. Л. Постоловський в 1918 р. у с. Чернокозинці Кам'янецького пов. на Поділлі (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 119, арк. 21—23).

Сиджу я конець стола та й думку думаю. Зап. П. Жолтовський в 1925 р. у с. Припутні Ізяславського р-ну Шепетівської окр. від Василя Титарчука (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 197, арк. 71—74).

Ой сів же я кінець стола. Зап. П. К. Медведик в 1973 р. у с. Ярославичі Зборівського р-ну на Тернопільщині від Л. М. Вересюка, 1896 р. нар. (нові надходження).

Іду я в Америку, іду працювати. Зап. Л. Ф. Єфімовська в 1968 р. у с. Крупець Славутського р-ну Хмельницької обл. від В. В. Олійника, 1915 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 10).

ТЯГОТИ І ЖЕРТВИ ПО ДОРОЗІ ДО АМЕРИКИ

Понад море (з мел.). Друк. за зб.: Гижа, стор. 336. Вар. мел.: Полоцзек, III, стор. 421, № 614.

У тій Америці сипана дражочка. А (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словаччини, стор. 52, № 56. Вар. мел.: Полоцзек, III, стор. 271, № 361 (ритм. форма).

В Америці сипана дражочка. Б. Зап. В. Гришко від Стефана Гришка в Канаді («Свобода», 1900, № 34); передруки: Гнатюк, стор. 35; Хмільєвська, стор. 658.

Кед я пришол до Нев-Йорку вночі. В (з мел.). Зап. Ю. Костюк у 1963 р. Див. у зб. «На чужині». Дод. «Нового життя», № 3, Пряшів, 1964, стор. 5. в 1912 р. у с. Рихвальд Горлицького пов. (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 172, арк. 1 або од. зб. 185, арк. 7). Вар. мел.: Полоцзек, III, стор. 274, № 366.

Вар.: Історичні пісні, стор. 780 (зап. М. Капій в Галичині в 1906 р.). Опишу вам, братя. Зап. М. Павлик в 1898 р. (ЦДІА, ф. 663, оп. 2, од. зб. 61, арк. 737—738).

Вар. (досить далекий) у формі листа був надрукований у львівській газеті «Діло» за 1898 р., № 48. Його прислав до редакції піп Густав Дроздовський з с. Киданці Збараського пов., переписавши з листа за 1897 р. одного з емігрантів до Бразилії. Передрукував І. Франко в ЕЗ, Львів, 1898, стор. 238—239.

Пливе баржа в океані. Зап. Л. Й. Малецький в 1969 р. у с. Червоний Бір Ємільчинського р-ну Житомирської обл. від К. О. Синицької, 1883 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 14).

ТЯЖКІ ЗАРОБІТКИ. ЕКСПЛУАТАЦІЯ НА АМЕРИКАНСЬКИХ КОПАЛЬНЯХ І ФАБРИКАХ. ЗНУЩАННЯ З ЕМІГРАНТІВ. БЕЗРОБІТТЯ

Гей, чорна Америка. А (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словаччини, стор. 366, № 413.

Тота Америка прегрозна велика. Б. Зап. В. Гнатюк у липні 1896 р. у с. Убли Зампайнської столиці від Олени Дяк (Гнатюк, стор. 21).

Помож, боже, помож прити до Європи. В. Друк. за кн.: Гнатюк, стор. 26—27. Вперше надрук. в амер. газ. «Свобода», 1900, № 49.

Помож, боже, помож назад до Європи. Г. Друк. за зб.: Биндас, Костельник, стор. 27—28.

Вар.: Гнатюк, стор. 27 (з газ. «Свобода», 1900, № 47); стор. 26—27 (з газ. «Свобода», 1900, № 49); Історичні пісні, стор. 783.

Ой Канадо, Канадочко, Канадо-небого. Це — віршований лист емігранта В. Стащука з Канади до селянина с. Вікно Заставнівського пов. на Буковині В. Палагнюка (початок 900-х років). В. Стащук додав до народної пісні деякі власні рядки й куплети. Повний текст цього листа був опублікований в газ. «Руська рада», 1902, № 22, звідки його передрукував Гнатюк (Гнатюк, стор. 54—55); скорочений передрук: Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 295—296; Нар. лірика, К., 1956, стор. 161; Історичні пісні, стор. 771.

А хто хоче гроші мат, най іде за море. Зап. О. Роздольський в 1910 р. у с. Сировари (Сервири) Зборівського пов. на Тернопільщині від лірника Федька Годованого (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 162, арк. 5—7). В 1909 р. коротший вар. цієї пісні (складається послідовно з рядків 1—8 і 37—42) надіслав український емігрант І. Яремчук своїй сестрі в с. Рихтичі на Дрогобиччині (ІМФЕ, ф. 28—3, од. зб. 200, арк. 2). Цей вар. опублікований у зб.: Історичні пісні, стор. 782.

Ой Канадо, Канадочко. А (з мел.). Зап. С. Й. Грица в 1970 р. у с. Олешків Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. від М. М. Тимошук та О. С. Близнюк (нові надходження). Вар. мел.: зап. К. Квітка в 1912 р. у Рихтецькій Слобідці Кам'янець-Подільського пов. (Квітка, стор. 226); зап. С. Й. Грица в 1970 р. у с. Лашківка Кіцманського р-ну на Буковині від С. Т. Олійник, 1928 р. нар., а також у Кіцмані на Буковині від Н. Т. Твердохліб, 1926 р. нар. (Співанки-хроніки, стор. 156).

Вар.: ЗНТШ, 1902, т. 50, стор. 19—37; 1903, т. 52, стор. 38—67; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 55; од. зб. 112, арк. 36; од. зб. 119, арк. 21—22; ф. 10, од. зб. 43, арк. 1; ф. 14-5, од. зб. 161, арк. 15; ф. 28-3, од. зб. 217, арк. 83; Історичні пісні, стор. 770.

Канадо, Канадо, яка ти зрадлива. Б. Зап. П. К. Медведик в 1958 р. у с. Заруддя (тепер — Кобзарівка) Зборівського р-ну на Тернопільщині від Богдана Дубчака (нові надходження).

Ой Канадочка широка (з мел.). Зап. в 1962 р. у с. Черногузи Вижницького р-ну Чернівецької обл. від Ф. Ф. Гулей (Буковинські народні пісні, К., 1963, стор. 146).

Приїхав я до Канади. Зап. В. Звонар в 1958 р. у с. Приборжавське Іршавського р-ну Закарпатської обл. від Ісака Василя Васильовича, який бага-

то років пробув за океаном. Пісня була надрукована в Іршавській районній газеті «Нове життя» від 5 грудня 1958 р., № 144 під загол. «Ой ходжу я по Канаді». Подав Петро Пойда (нові надходження).

Ой жінко, жіночко. Зап. в 1939 р. у с. Жабиня Зборівського пов. на Тернопільщині від весільного музики О. О. Банадиги, 1894 р. нар. Пісня побувала і в сусідніх селах — Цицівка, Травотолоки. Подав П. К. Медведик (нові надходження).

Гей, побіл Янчик, побіл, гей, нашого качмаря. Зап. в 1901 р. від І. Костанкевича («Свобода», 1901, № 15—16); передрук: Гнатюк, стор. 24—25.

Добре в Америце онгарским женачом. Зап. Андрій Пиш від Ос. Кузьмича в Оліфант Па («Свобода», 1900, № 46); передрук: Гнатюк, стор. 25—26.

Моя жена в старім краю, а я ту. Зап. Д. Ванько («Свобода», 1901, № 10); передрук: Гнатюк, стор. 22.

Давно було тяжко жити. Зап. П. Андреев в 1954 р. у с. Довгопілля Путьського р-ну Чернівецької обл. від Я. Плегучи (Буковина в піснях, Чернівці, 1957, стор. 103).

Моя жена в краю, а я в Америці (з мел.). Зап. Ю. Костюк на Пряшівщині (нові надходження). Вар. мел. див. у примітці до пісні «Подме, хлопці, подме...» на стор. 550.

Моя жена в краю, а я на чужині. Зап. Ю. Костюк на Пряшівщині (нові надходження).

Добре тобі, моя мила. А. Зап. В. Гришко в Ноптхемтоні Па («Свобода», 1900, № 49); передрук: Гнатюк, стор. 29—30.

Добре тобі, моя мила, у постели спати. Б (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 125, № 331в. Вар. мел.: Ф. Колесса, стор. 125, № 331(б); Ліпінський, стор. 16; Барток, стор. 76, № 281; Полоцзек, II, стор. 177, № 306 (ритм. форма початку).

Мої мамця дома, а я в Америці (з мел.). Друк. за зб.: Гижа, стор. 338. Вар. мел.: Хибінський, стор. 439, № 17; стор. 441, № 25; стор. 449, № 45, 46, 47 (ритм. форма).

В Америці у фабриці. Зап. В. Гришко («Свобода», 1900, № 49); передрук: Гнатюк, стор. 29.

Пустили ви мене, мамусь, за море широке. Друк. за зб.: И. Дзьобко, «Чиє то полечко не зоране» й інші народні пісні, Вінніпег-Вірден, 1956, стор. 53; передрук: Хмилевська, стор. 657.

Ой кувала зозулечка, що лиш трохи чути. Зап. О. Курик в 1954 р. у с. Тораки Путильського р-ну Чернівецької обл. від О. Фошки (Буковина в піснях, стор. 104—105); передрук: Історичні пісні, стор. 774.

Ей, в гамеричькім краю, ей, добре їсти дають (з мел.). Зап. С. Й. Грица в 1970 р. у с. Ягільниця Чортківського р-ну Тернопільської обл. від Гудак Анни Павлівни, 1902 р. нар. (нові надходження).

Ой біда ж ми на тім світі у чужині жити. Зап. Н. Г. Пейко від емігрантів («Свобода», 1900, № 42); передруки: Гнатюк, стор. 28; Хмилевська, стор. 656.

В Гамерице в салоне, в салоне. А (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 122, № 3266.

У Піцбургу таке нове. Б (з мел.). Зап. Тон в 1928 р. у Коцурі від Влаха Ферка (Тимко, III, стор. 88, № 277).

Америцки мен. Друк. за зб.: Биндас, Костельник, стор. 27—28.

Бідно жив я в ріднім краю, горе мое, горе. Друк. за зб.: Закарпатські пісні та коломийки, Ужгород, 1965, стор. 109.

Америко, Америко. Зап. К. Ю. Буряк в 1969 р. у с. Гончариха Млинівського р-ну Ровенської обл. від А. С. Дзюби, 1921 р. нар. Цю пісню вона перейняла від батька, який був на заробітках в Америці (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 4).

Добрі були часи, але ся минули. Друк. за кн.: Гнатюк, стор. 32. Ос-танні вісім рядків, які є, на думку В. Гнатюка, «додаток письменного чоловіка... для означеної згори цілі» (йдеться про передплату газети «Свобода»), опускаємо; передрук: Хмилевська, стор. 657.

Сумно мені, сумно. Друк. за зб.: Закарпатські пісні та коломийки, стор. 109.

Ой пішов я до Бельгії, пішов у чужину. Зап. В. Піпаш-Косівський в 1938 р. у с. Богдан на Рахівщині в Закарпатті від Михайла Кудрича (Трембіта. Упор. В. Піпаш-Косівський, Ужгород, 1964, стор. 83).

КАЛІЦТВО, СМЕРТЬ ЕМІГРАНТА НА РОБОТІ

Кеби-сь прийшла, мамус моя, до Америки (з мел.). Зап. Ю. Костюк на Пряшівщині (нові надходження). Ритм. вар.: Ф. Колесса, стор. 137, № 358а.

Ать, боже ми, як в тій Америці. Друк. за кн.: Гнатюк, стор. 28—29.

Текст взято із амер. газ. «Свобода», 1900, № 40, де від редакції додана така примітка: «Пісню сю надрукували ми так, як була нам подана М. В. Мороховим із Ельміра, Нью-Йорк. Співають її русини, їдучи з Америки до краю і з краю до Америки. По словам Мороховича, співається вона дуже жалісно».

Дала лист сумнений. Зап. К. Шпаук в 1952 р. у с. Шипинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл. від В. Шпаук, 70 р. (Буковина в піснях, стор. 113).

Ой ви, гори, сині гори, вставайте здорові. Зап. П. Лінтур в 1963 р. у с. Нижні Ворота Воловецького р-ну на Закарпатті від Г. Сальо (нові надходження).

Ой ци сабельку на плече. Зап. П. Лінтур в 1962 р. в с. Дусина Свалявського р-ну на Закарпатті від М. Піпаш (нові надходження).

Пішла бідна стара мати на високу гору. Зап. Ю. Д. Турянця в 1965 р. у Сваляві на Закарпатті від В. Ф. Сокола (нові надходження).

На стред Америки. А (з мел.). Зап. Тон в 1928 р. від Влаха Ферка (Тимко, II, стор. 88, № 276).

Вар.: Биндас, Костельник, стор. 28.

Серед тої Америки. Б. Зап. В. С. Фединишинець в 70-х роках ХХ ст. у с. Репинне Міжгірського р-ну на Закарпатті від Г. Ф. Тарахнович (нові надходження).

Мам я жену, мам жену в Європе. А (мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словащини, стор. 381, № 435.

Деся я маю жену в Європе. Б (з мел.). Друк. за зб.: Срібна роса. З репертуару народної співачки Анці Ябур із Стащика, Пряшів, 1970, стор. 86.

Буд здрава, землице (з мел.). Друк. за зб.: Лемківські співанки. Зібрав і упорядкував М. Соболевський, К., 1967, стор. 279. Вар. мел.: М. і М. Sobiescy, Szlakiem kozła lubelskiego, Kraków, 1954, стор. 76, № 48.

ЗАРОБІТКИ НА ШАХТАХ У ПРУССІІ.

ПОШУКИ РОБОТИ

В ІНШИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Там в зеленім гаю, там пташки співають. А (з мел.). Текст зап. О. Роздольський в 1940 р. в с. Городище Дублянського р-ну Дрогобицької обл. від А. А. Шмондровської (ІМФЕ, ф. 34-2, од. зб. 26—29, арк. 145); мел. із скороченим текстом зап. тоді ж В. К. Стеценко у Львові від В. С. Горищука (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 286, арк. 165—166).

В вишневім садочку пташки щибетали. Б (з мел.). Зап. С. Й. Грица в 1969 р. в с. Лясятичі Стрийського р-ну Львівської обл. від жінок ланки Анни Дмитришин (нові надходження).

В зеленому гаю. В. Зап. П. Медведик в 1973 р. у с. Ярославичі Зборівського р-ну Тернопільської обл. від Л. М. Вересюка (нові надходження).

Ой там, ой там на чужині. Зап. Б. Цимбалістий в 1940 р. у с. Старі Кути на Станіславщині від Стефана Близнюка, 27 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 284, арк. 51).

ПРАГНЕННЯ ДО РІДНОГО КРАЮ. ТУГА ЗА РОДИНОЮ, ЗА ЛЮБОЮ ДІВЧИНОЮ

Ой піду я, піду (з мел.). Текст зап. Г. Борковський в 1940 р. у с. Воля-Висоцька на Львівщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 287, арк. 80); мел. зап. В. К. Стеценко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 288, арк. 11).

В Вінніпегу дороженька ковбочками вбита. А (з мел.). Зап. С. Й. Грица в 1970 р. у с. Витилівка Кіцманського р-ну Чернівецької обл. від Михайлюк Лукерії, 1886 р. нар. (нові надходження); Б (з мел.). Зап. С. Й. Грица в с. Глещавка Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. від С. В. Стецишина, 1890 р. нар. (нові надходження).

Гей, поїхав мій милий аж до Гамерики (з мел.). Зап. С. Й. Грица в 1970 р. у с. Лошнів Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. від Івана Процика, 1928 р. нар. (нові надходження). Вар. мел.: Ф. Колесса, стор. 95, № 257а; стор. 96, № 258; стор. 98, № 261 (тип мел.); Slovenský spevník I. 500 ľudových piesní slovenských. Usporiadal Karol Plicka, Bratislava, [1961], стор. 138, № 117 (тип мел.).

Поїхав миленький та до той Гамерики. А (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 84, № 233.

Пошол мой миленьки, пошол. Б (з мел.). Зап. Тон в 1928 р. у Копурі від Влаха Ферка і Марка Шанта; мел. склав він сам (Тимко, II, стор. 86, № 170).

Вар.: перші два рядки зап. В. Гнатюк в Угорській Русі (ЕЗ, т. IX, Львів, 1900, стор. 69).

За поточком, за поточком (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словаччини, стор. 370, № 419.

Добрі в Гамериці, як іде робота (з мел.). Друк. за зб.: Гижа, стор. 339. Вар.: Гнатюк, стор. 23—24.

Ой там на горі травка ся колише (з мел.). Зап. С. Й. Грица в 1970 р. в с. Витилівка Кіцманського р-ну Чернівецької обл. від В. П. Федорюк, 1886 р. нар. (нові надходження).

Вар.: І. Верхратський, Про говір галицьких лемків, Львів, 1902, стор. 244; ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 201, арк. 10 (зап. О. Роздольський в 1918 р. у с. Зубрик, пов. Новий Сенч від Михайла Куча); од. зб. 205, арк. 9.

Маю мужа в Америці (з мел.). Зап. в 1956 р. у с. Приборжавське Іршавського р-ну Закарпатської обл. від М. М. Панька; мел. розшифр. В. Матвієнко (Василенко, стор. 76).

Червена курочка, білі когут (з мел.). Зап. Тон в 1935 р. (Тимко, III, стор. 74, № 228).

Ой піду я до Канади грошей заробляти. Зап. М. Родіна в 1940 р. у с. Веренчанка Заставнівського р-ну Чернівецької обл. від Анни Охрем, 38 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 296, арк. 21—22).

Америка, Америка, яка ти невдобна. Зап. І. Корсовецький в 1927 р. у с. Клембівка Ямпільського р-ну Вінницької обл. від М. Волошиної (Історичні пісні, стор. 781).

Америка люта. Зап. О. М. Веремчук в 1969 р. у Ковелі Волинської обл. від А. О. Шафарчук, 1914 р. нар. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 701, арк. 15).

Заплакала матусенька. Зап. в 1952 р. у с. Шипинці Чернівецької обл. (Буковина в піснях, стор. 112); передрук: Хмилевська, стор. 659.

Ей, а боже мій, боже мій, тераз. Зап. О. Роздольський в 1912 р. у с. Ропиця Руська Горлицького пов. (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 172, арк. 2 зв.).

А там долов, а там долов при Дунаю (з мел.). Друк. за зб.: Гижа, стор. 335.

Як я сой заспівам красні, премилені (з мел.). Друк. за зб.: Лемківські співанки. Зібрав і упорядкував М. Соболевський, стор. 282.

В Гамериці брама мальована. А (з мел.). Друк. за зб.: Гижа, стор. 341.

В Гамерице мальована брама. Б. Зап. О. Роздольський в 1913 р. у с. Зубрик, пов. Новий Сенч (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 205, арк. 9; од. зб. 201, арк. 10). Вар.: Полоцек, III, стор. 551, № 824.

ЗНИЖЕННЯ СІМЕЙНОЇ МОРАЛІ, СПРИЧИНЕНЕ ЕМІГРАЦІЄЮ

А у нашій Галичині такі газдове. Надр. в газ. «Свобода», 1900, № 41, подав Н. Г. Пейко; передрук: Гнатюк, стор. 32—33.

Добре би нам було (з мел.). Зап. С. Й. Грица в 1970 р. у с. Ягільниця Чортківського р-ну Тернопільської обл. від Настасії Завіської, 1898 р. нар., переселенки з Лемківщини (нові надходження).

Вар.: Ф. Колесса, стор. 72—73, № 215а, 215б; стор. 75, № 222 (форма).

Добрі є то тим невістам в краю. А (з мел.). Зап. Ю. Костюк на Пряшівщині (нові надходження). Вар. мел.: Ф. Колесса, стор. 197, № 476; Полоцек, III, стор. 549, № 821 (текст).

Не є, боже, не є, як младої невесце. Б. Зап. В. Гришко від Ст. Гришка («Свобода», 1900, № 38); передрук: Гнатюк, стор. 33.

Вар.: «Свобода», 1900, № 37 (Гнатюк, стор. 32).

А не є то на сведе, як молоді невесце. В (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 246, № 562.

Гей, а не є то, не є, гей, як млади невесце. Г (з мел.). Зап. О. Роздольський в 1912 р. у с. Рихвальд Горлицького пов. Тернопільської обл. (ІМФЕ, ф. 40-1, од. зб. 172, арк. 2).

Як то добрі тим невістам в краю. Д (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словаччини, стор. 395, № 454.

Добрі, мужу, же маш жену в краю. Е (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словаччини, стор. 367, № 415.

Добре тим невістам, гей, у краю. Є (мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словаччини, стор. 367, № 414.

Як я ішов з Америки додому. А (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словаччини, стор. 396, № 455. Вар.: Полоцек, III, стор. 552, № 825.

Кед я ішо з Америки додому. Б. Друк. за зб.: Биндас, Костельник, стор. 30.

Мій муж в Гамерице вугля си приберат (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 291, № 72у.

Вар. мел.: Kolberg, Lud, I, 266, № 35, b, c.

Писала ні моя жена лист з краю (з мел.). Зап. Ю. Костюк на Пряшівщині (нові надходження).

Ой чого я нещаслива, нащо мені жити. Зап. Дмитро Кавацок в 1968 р. у с. Мишин Коломыйського р-ну на Івано-Франківщині від Марії Загуцької (нові надходження).

Зашвицело рано слунко под кожду ягоду. Друк. за зб.: Биндас, Костельник, стор. 28.

Добре тому в Гамерице, хто ма жінки дві (з мел.). Зап. С. Й. Грица в 1970 р. у с. Лошнів Тербовлянського р-ну на Тернопільщині від М. П. Кавінського, 1915 р. нар., переселенця з Лемківщини (нові надходження).

ПОВЕРНЕННЯ З ЕМІГРАЦІЇ

Та я, легінь молодейкий. Зап. В. С. Фединишинець в 70-х роках ХХ ст. у с. Репинне на Закарпатті від Г. Ф. Тарахонич (нові надходження).

Коли я був в Америці (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні Сх. Словаччини, стор. 377, № 430.

Канада є розширена (з мел.). Зап. Ю. Костюк на Пряшівщині (нові надходження).

Як-ем ішов з Гамерики (з мел.). Друк. за зб.: Гижа, стор. 343.

Ей, як я ішов із Америки. Подав М. Морохович («Свобода», 1900, № 43); передрук: Гнатюк, стор. 35—36.

Кед я ішов з Америки додому. Записано в Америці в кінці ХІХ ст. (Гнатюк, стор. 36—37); передрук: Хмилевська, стор. 657—658.

Ой та плачуть мої очі. Зап. В. Піпаш-Косівський в 1937 р. у с. Косівська

Поляна на Рахівщині в Закарпатті від Івана Чірібія (Трембіта. Упор. В. Піпаш-Косівський, стор. 88).

Як-ем їхав з Гамерики додому. А (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 237, № 543в.

Вар.: Верхратський, Знадоби...— ЗНТШ, т. 44, стор. 182. Вар.: Полоцзек, III, стор. 552, № 825.

Як шов я з Гамерики до краю. Б (з мел.). Друк. за зб.: Гмжа, стор. 345. Вар. мел.: Полоцзек, IV, стор. 140, № 110, 111 (ритм. форма).

Чи ви, мамцю, спите, ей, чи ви не чуєте. А (з мел.). Друк. за зб.: Ф. Колесса, стор. 84, № 235; передрук: Хмилевська, стор. 659.

Чи ви, мамо, шпиче, чи роздумує. Б (з мел.). Друк. за зб.: Тимко, II, стор. 78, № 145, мел. стор. 26.

Як шов я в Америку. Зап. В. С. Фединишинець в 70-х роках ХХ ст. у с. Репинне Міжгірського р-ну на Закарпатті (нові надходження).

У тим Уругваю пташкове співають (з мел.). Зап. Ю. Костюк на Пряшівщині (нові надходження).

ПЕРШІ РОБІТНИЧІ ПІСНІ

ЗАРОБІТКИ НА ЦУКРОВИХ ЗАВОДАХ І ЛИВАРНЯХ. ТЯЖКА ПРАЦЯ, ЗНУЩАННЯ З РОБІТНИКІВ. СТИХІЙНІ ПРОТЕСТИ ПРОТИ ЕКСПЛУАТАТОРІВ

Ой поїду я у садочок. А (з мел.). Зап. Г. С. Неводовський в 1898 р. у Чернігівській губ. (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 32, арк. 34).

Вар.: Ширма, I, стор. 330, № 202.

Ой ти, орле сизокрилий Б. Зап. Г. Залюбовський в 1863 р. на Харківщині (ЦНБ, I, 1382, № 34). Близький вар. зап. М. Нагорний та С. Мейзнер на Харківському тракторному заводі від Єлизавети Юхимівни Дрозд, 53 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 235, арк. 28). Дещо відмінна друга частина пісні:

Що він днює і не ночує,
А як задзвонять, то він чує,
А бере тупор та й майструє.
А гострий тупор всьо рубає,
А побагато занимає.
Йа піт очі заливає,
Йа хазяїн його лає,

А хазяйка повторяє,
Бере аршин, розміряє.
— Годі тобі розмірять,
Давай парню вечерять.
— Я вечерю не варила,
Сухариків намочила!

Сон головочку хитає. В. Друк. за зб.: Драгоманов, Нові пісні, стор. 81. До найбільш давніх відомих записів цієї пісні відноситься запис Л. Жемчужникова у Чернігівському пов. Він навів його у статті «Несколько замечаний по поводу народных песен» («Основа», 1862, лютий, стор. 87). Проте цей текст порівняно з драгоманівським записано з пропусками окремих рядків (4, 6, 9), тому його не подаємо в збірнику. Після третього рядка у варіанті Жемчужникова маємо рядки з родинно-побутової пісні:

Дітки мене ізсушили,
Красоту з лиця змінили.

Та йшла вдова долиною. Г. Зап. І. Манжура в 70-х роках ХІХ ст. у слоб. Багатій Новомосковського пов. на Катеринославщині (Драгоманов, Нові пісні, стор. 107—109; ІМФЕ, ф. 8-2, од. зб. 51, арк. 403).

Початок пісні запозичено із давньої козацької пісні про вдову, мертвого чоловіка якої зустрічав орел у степу (Метлинський, стор. 283—284; Чубинський, стор. 806—808).

Да йшла удова дорогою. Д. Зап. В. Кравченко в 1891 р. у с. Старий

Биків Козелецького пов. Чернігівської губ. від П. А. Москаля (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 197, арк. 65).

Ой ти, воля, ти, неволя. Е. Зап. О. Тоболя в 1929 р. у с. Велика Кошелівка на Ніжинщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 842, арк. 80).

Ой чи воля, чи неволя. Є (з мел.). Зап. на Лівобережжі в 70-х роках ХІХ ст. (П. Чубинський, Несколько народных исторических преданий.— Записки ЮЗО РГО, т. I за 1873 г., К., 1874, стор. 306); передрук: Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 274. З мел. друк. за зб.: Хвиля, стор. 112 (зап. В. Харків у с. Попове на Харківщині). Ж (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні, I, стор. 207. Тексти майже тотожні. Передрук: Укр. нар. лір. пісні, стор. 562—563.

У записі В. Кравченка 1888 р. у с. Карначівка Кременецького пов. на Волині (ІМФЕ, ф. 15-4, од. зб. 184, арк. 495 або ф. 15-3, од. зб. 187, арк. 68), крім незначних розходжень, таке своєрідне закінчення:

Хазяїн его та й ругає его:
— Що ж ви, хлопці, що ж ви нарobili —
По всьому заводі пару розпустили.
Стала пара по всьому заводі,
Пішла слава по всьому городі.

У записі А. Г. Хотемкіна 1896 р. у с. Лозовик Сквирського пов. Київської губ. (КС, 1897, кн. IX, стор. 284) після рядка «А пішла неслава по всему народу», що фактично завершує пісню, ідуть в контамінації два куплети рекрутської пісні «За річкою, ой да за бистрою, ой там жили люди, ой да слободою» (окрема відбитка, стор. 13).

У варіанті записаному Д. Назаровим в 1898 р. у Червоному на Волині, після рядка «Пустили ж славу по всьому народу» долучено уривок ліричної пісні:

Ой десь узялася дівчина Оляна,
Она була коло козака Івана.
— Не плач, Оляна, не плач, не журися,
Ти замуж не вийшла, а я не женився.
— Ой я не плачу, ой я не журуся,
Сама знаю добре, з ким я остаюся.

(ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 167, арк. 44).

У варіанті «Ой ти, орле сизокрилий, скажи правду, де мій милий» (зап. С. Дяченко в 1927 р. у с. Нова Басань на Чернігівщині від Софії Тарасенкової, родом з-під Яготина; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 156, арк. 67) кінцева контамінація така:

Що ви, хлопці, нарobili,
Мідні труби поломили.
Пішла пара по заводу,
Пішла слава по народу
Ще й на ту дівчину,
Що без роду.
Ой щоб не ходила пізно по воду,
Щоб не любила хлопців на броду.
— Ой буду ходити пізно по воду,
Ой буду любити хлопців на броду.

У записі С. Дяченка 1928 р. варіант із с. Бурти на Черкащині, що починається рядком «Ой чи воля, чи неволя», має таку прикінцеву контамінацію:

Хлопці шкоди нарobili,
Гей, та й усі труби поломили.
Усі труби поломили,
Гей, та й усю пару розпустили.
Пішла пара по заводу,
Гей, та й пішла слава по всьому заводу.

Ніхто пари не причинить,
Ой та ніхто слави не припинить.
Ой котра дівка хоче слави зажити,
Ой та нехай іде йа в завод служити.
А у тім заводі ще гірше, як в неволі,
Як вийдеш за браму, наплачешся вволю.
Плаче дівка, плаче, слізьми проливає,
Козак край коня стоїть, дівку вговоряє:
— Ой не плач, дівчино, господь бог з тобою,
Як вийдеш з заводу, поберемося з тобою.
— Бодай тебе брала лихая година,
Через тебе, дурню, одиуралась родина.
Одиурався батько, одиуралась мати,
Через тебе, дурню, що не хочеш брати.

(ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 667, арк. 33).

У записі І. Сомы 1929 р. у с. Требухів Київської обл. «Ой хоч воля, хоч неволя» (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 566, арк. 188) кінцівка така:

Пішла пара по заводу,
Ой да й пішла слава по народу.
— А я слави не боюся,
Ой да й з ким люблюся — звінчаюся.

Вар.: И. Земцовский, Русские народные протяжные песни. Антология, М.—Л., 1966, стор. 120, № 67; Песни русских рабочих, стор. 65; А. Лисоподов, Песни донских казаков, т. III, стор. 192.

Ой хоть воля, хоть неволя. З. Зап. Б. Грінченко в 1885 р. у с. Нижня Сироватка на Сумщині (Грінченко, стор. 563; ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 34, арк. 7).

У записі В. Кравченка 1888 р. у с. Понора Острозького пов. на Волині від О. Макашинюк (ІМФЕ, ф. 15-4, од. зб. 184, арк. 279—280; ф. 15-3, од. зб. 197, арк. 69) таке закінчення:

Прийде хазяїн та його ругає:
— Чого в тебе, наймит, роботи немає?
— Єсть у мене, мій пане, робота,
Чогось мене, пане, не бере охота.

У записі В. В. Данилова 1902 р. у с. Андріївка Ніжинського пов. на Чернігівщині («Ой чи воля, чи неволя») після рядків «Як задзвонять, да й не чує, Бере топор да й майструє» ідуть такі:

Топор тупой не рубає, Аж до ручок прикипає, А хазяїн його лає, А хазяюшка повторяє: — Ти, п'яниця, ти, ледащо, Пропив сірі воли нащо?	Пропив воли, пропив вози, Пропив ярма ще й занози, Пропив воли ще й телічки, Проп'єш мої черевички; Пропив воли ще й корови, Проп'єш мої чорні брови.
--	--

(В. Данилов, Песни с. Андреевки, Нежинского уезда, стор. 55).

Тотожний із записаним Б. Грінченком варіант записала Параска Цап в 1930 р. у с. Шалепухи Київської обл. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 608, арк. 1), тільки останній рядок тут: «Ще й багатом потягає».

Кому воля, а кому неволя. И (з мел.). Друк. за зб.: Хведорович, стор. 45—46; мел. див. також: ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 98, арк. 25; передрук: Хвиля, стор. 111; І (з мел.). Зап. Дащенко в с. Станишівка Житомирського р-ну (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 38, арк. 14).

Ой хоч воля, хоч неволя. І. Зап. А. К. Облан в 1929 р. у с. Пустовійтове Кременчуцької окр. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 802, арк. 1).

Ой чи воля, чи неволя. Й. Зап. Д. Овдіенко в 1929 р. на хут. Савинка на Прилуччині від Л. Федоренко (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 802, арк. 113). Вар.

зап. М. П. Гайдай в 1938 р. у Миколаєві від Олександри Демченко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 221, арк. 25). Тексти тотожні (за винятком дрібних мовних відмінностей).

У варіанті «Ой кому воля, а кому неволя», записаному Антоном Фраймоном в 1929 р. у с. Курне на Житомирщині, кінцівка така:

Розпустили пару
По всьому базару,
Наробили шкоду
Усьому народу.

(ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 181, арк. 46—47); К (з мел.). Зап. В. Харків в 1934 р. у с. Веприк Гадяцького р-ну на Полтавщині від О. В. Рибачки (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 93, арк. 44).

Да горе мені жить на світі. А. Зап. Л. Шевченко в 1935 р. у Червоному Хуторі на Чернігівщині від червоного партизана Єгора Прилепи (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 94, арк. 15).

Ой йа мій милий в далекій дорозі. М (з мел.). Зап. М. П. Гайдай в 1937 р. у с. Галузинці Вовковинецького р-ну на Вінниччині від Ганни Яковлевої (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 91).

Ох, кому воля, а кому неволя. Н (з мел.). Зап. М. П. Гайдай в 1937 р. у с. Згарок Вовковинецького р-ну на Вінниччині від Юстини Блажко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 90).

Вар.: КС, 1886, кн. X, стор. 407; Милорадович, стор. 10—22; А. Д. Малашкін, 50 українських пісень, Київ—Варшава, 1900, стор. 22; ІМФЕ, ф. 15-4, од. зб. 184, арк. 244—245 або ф. 15-3, од. зб. 197, арк. 66—67 (зап. в 1888—1890 рр. у с. Томашівка Чигиринського пов. і с. Бужанка Шабельницької вол.); ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 60 (зап. А. Конощенко в 900-х роках у с. Перешори Ананьївського пов. Херсонської губ. від Дем'яна Оларя); ф. 1-5, од. зб. 396, арк. 107—108 (зап. в 1925 р. у Розважівському р-ні Київської обл.); ф. 1-6, од. зб. 500, арк. 56 (зап. Т. Бобровик в 1928 р. у с. Війтівці Баришівського р-ну Київської обл.); ф. 1-7, од. зб. 721, арк. 38 (зап. Г. Титкевич в 1929 р. у с. Мінине Житомирської обл.); од. зб. 842, арк. 1 (зап. І. М. Таран в 1929 р. у с. Макіївці Ніжинської окр. на Чернігівщині; останній рядок пісні — «Пішла мова по всьому народу»); од. зб. 843, арк. 71 (зап. П. Д. Шостак в 1929 р. у с. Ковтунівка Прилуцької окр. на Чернігівщині); ф. 8-3, од. зб. 251, арк. 3 (зап. М. Ісірович в 1939 р. у Крелевецькому р-ні Сумської обл.).

Вітер з поля. А (з мел.). Зап. М. П. Гайдай в 30-х роках ХХ ст. у Миколаєві від колгоспниць с. Богоявленське К. Г. Пономаренко та Д. Д. Сириці (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 221, арк. 43).

Світ голубці круженться. Б (з мел.). Зап. С. Й. Грица в 1971 р. у Козельці Чернігівської обл. від М. К. Гамолі (нові надходження).

Вітер з поля, хвиля з моря. В. Зап. в 1947 р. у с. Сквородинівка на Харківщині (Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 273).

Варіант, записаний Г. Сливенко в 1949 р. у с. Товсте Оболонського р-ну Полтавської обл., має деякі відмінні. Зокрема, 1—2 рядки тут:

Ой чи воля, чи неволя
Довела любов до горя.

Замість 11—14 рядків йдуть такі:

Ой де взялися вражі люди,
Ой да поломали мідні труби.
Пішла пара по заводу,
Да пішла слава по народу
Ой да про ту дівчину, що без роду.
А я слави не боюся,
Ой да з ким люблюся, з тим зійдуся.

(ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 118, арк. 37).

Вар.: Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 273; Народна лірика, стор. 158; Народні пісні Київщини. Упоряд. Ю. Таранченко, К., 1958 (зап. в 1939 р. від хорунданки в с. Рогозів Бориспільського р-ну на Київщині); ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 196, арк. 3 (зап. Д. Кушніренко в 1937 р. на київському заводі «Ленінська кузня» від робітника І. Д. Стручка).

Ой ти, орле сизокрилий. Г (з мел.). Зап. А. Ф. Омельченко в 1971 р. у Барвінковому на Харківщині від учасниць самодіяльного хору «Барвінок» (нові надходження).

У нас пани молодії. А (з мел.). Зап. В. Харків в 1934 р. у с. Федорівка Полтавської обл. від Я. Т. Потапової (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 93, арк. 32).

Вар.: Песни русских рабочих, стор. 48; Великорусские народные песни, изд. А. И. Соболевским, т. VI, СПб., 1900, № 574, 575.

Наші пани такові. Б (з мел.). Зап. В. Харків в 30-х роках XIX ст. від С. Г. Лугіної. Розшифр. Т. Онопи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 191—193, арк. 46).

Хто в заводі не бував. В. Зап. в 1890 р. на Шебекінському цукровому заводі Білогородського пов. Курської губ. (М. К. Васильєв, К вопросу о новых мотивах в малорусской народной поэзии (из украинских сахарозаводских песен). — «Этнографическое обозрение», кн. XXXIII, № 2, К., 1897, стор. 128).

Вар.: Песни русских рабочих, стор. 92.

Хто в Н не бував. Г. Зап. в 1890 р. у Курській губ. (М. К. Васильєв, К вопросу о новых мотивах в малорусской народной поэзии (из украинских сахарозаводских песен). — «Этнографическое обозрение», кн. XXXIII, № 2, стор. 125); передрук: Хмільєвська, стор. 645.

Хто в Яхнобі не бував. Д. Друк. за кн.: Гнедиц, II, № 853.

Вар.: А. Листопадов, Песни донских казаков, т. II, М., 1950, стор. 276—277.

Текла ріка по піску. Е. Зап. К. Бабиченко в 1929 р. на хут. Драбинівка Кобеляцького р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 783, арк. 44).

Вар.: КС, 1895, кн. X, стор. 15; Грінченко, № 1469; Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 276; Історичні пісні, стор. 761; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 193, арк. 46; ф. 4-3, од. зб. 158, арк. 9 (з Катеринославщини); ф. 8-3, од. зб. 236, арк. 17 (зап. П. Д. Павлій в 1938 р. 3 куплети пісні «Ой хто в Харитоненка не бував, нужди-горя не видав» — у с. Пушкарне Краснопільського р-ну Харківської обл.).

Вар.: Великорусские народные песни, изд. А. И. Соболевским, т. VI, № 562.

Ми з роботушки йдемо. А. Друк. за кн.: П. Чубинский, Несколько народных исторических преданий. — Записки ЮЗО РГО, т. I за 1873 г., стор. 306—307; передрук: Хмільєвська, стор. 644.

Що в Носівці на заводі. Б. Зап. А. Малинка в 1897 р. у Мрині Ніжинського пов. на Чернігівщині (Песня о Носовском сахарном заводе. — «Этнографическое обозрение», кн. XXXIII, № 2, К., 1897, стор. 128—129); передрук: Хмільєвська, стор. 646—647. Тотожний текст, тільки із заміною «Носівки» на «Карлівку», див.: «Литературный критик», 1935, № 7, стор. 179; Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 275; Історичні пісні, стор. 757.

Ой на горі, на горищі. В. Зап. на Лебединському цукрозаводі Чигиринського пов. Київської губ. (ІМФЕ, ф. 8-2, од. зб. 51, арк. 373); друк. за зб.: Історичні пісні, стор. 758—759; Хмільєвська, стор. 644—645.

Вар.: ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 96, арк. 24; ф. 6-5, од. зб. 206, арк. 2; ф. 8к-2, од. зб. 60, арк. 452; ф. 9, од. зб. 3, арк. 11; ЦНБ, I, 2195.

Вар.: Песни русских рабочих, стор. 65—66.

Ой уставай, пан Левіцький. Зап. в 1936 р. у с. Іржавець Іваницького р-ну Чернігівської обл. від Марини Григорівни Хойли, 65 р. (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 96, арк. 24).

ГІРКА ДІВОЧА ДОЛЯ НА ЗАВОДАХ

Ой горе ж нам, горе, а ще гірше буде. А (з мел.). Друк. за зб.: Демурьки й, стор. 124, № 225.

Ой темная нічка. Б (з мел.). Зап. А. Конощенко в с. Королівка Сквирського пов. на Київщині від Л. Василевської (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 48, арк. 143).

Ой горе нам, горе. В. Зап. Є. Столова в 1937 р. у с. Лип'янка Златопільського р-ну Київської обл. від Наталії Майдибури, 47 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 204, арк. 49).

Ой а хто хоче розкоші зажити. Г (з мел.). Зап. М. П. Гайдай в 1937 р. у с. Комарівці Барського р-ну на Вінниччині від Катерини Шмаглай, 49 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 181, арк. 88).

Котра дівка хоче розкошино прожити. Д (з мел.). Зап. М. П. Гайдай в 1940 р. у Маріуполі від М. Бережного, 35 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 290, арк. 48).

А в тому Херсоні так, як у неволі. Е. Зап. І. Безпалько в 1929 р. у с. Метанівка на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 447, арк. 10).

Котра дівка хоче розкоши зазнати. Є (з мел.). Зап. М. П. Гайдай в 1937 р. на хут. Гребля Переяславського пов. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 393, арк. 8).

Хотілося дівці розкоши зажити. Ж. Друк. за зб.: Бессараба, стор. 209.

Вар.: Народна лірика, К., 1941, стор. 109; Народна лірика, К., 1956, стор. 157; ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 190, арк. 69 (зап. В. Кравченко в 1921 р.); ф. 16, од. зб. 74, арк. 13 (зап. в 1923 р. на Житомирщині); ф. 1-7, од. зб. 751, арк. 70 (зап. Б. Незайманчук в 1928 р. у Каневі на Черкащині); ф. 1-5, од. зб. 385, арк. 22, № 60 (зап. В. В. Нагорний у с. Дубова на Уманщині від Марії Михайлович); ф. 8-3, од. зб. 275, арк. 29—30 (зап. М. П. Гайдай в 1939 р. у с. Хоробичі Городнянського р-ну на Чернігівщині від Явдохи Зезюлі і Насті Циганової на білор. мові); арк. 28—29 (зап. М. П. Гайдай в 1939 р. у с. Хоробичі на Чернігівщині від І. О. Толочка); арк. 31—32 (те ж); Великорусские народные песни, изд. А. И. Соболевским, т. VI, № 554.

Ой у наших та заводі. Зап. Б. Грінченко в с. Мартинівка Канівського пов. від В. Ф. Степаненко (Грінченко, стор. 563).

Ой машина паром, паром. Зап. Л. В. Карпенко в 1928 р. у с. Білогорілка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 439, арк. 6).

БІДУВАННЯ ТА НЕЩАСТЯ НА ШАХТАХ

Вісімнадцяти літ мальчишка. Зап. Г. Різник в 1930 р. у с. Попівка Опішнянського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 65).

В шахту спускається — з світом прощається. Зап. в 1935 р. у Донецьку (Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 279).

Скажи мені, батьку. Зап. Ф. М. Яловий в 40-х роках XX ст. на шахті ім. Фрунзе в Кривому Розі Дніпропетровської обл. (Історичні пісні, стор. 765).

Ой ти, шахто моя. Зап. Ф. М. Яловий в 40-х роках XX ст. на шахті ім. Кірова в Кривому Розі Дніпропетровської обл. (Історичні пісні, стор. 764); передрук: Хмільєвська, стор. 661—662.

СЛОВНИК МАЛОЗРОЗУМІЛИХ СЛІВ

Акити — скільки
алдомаш — могорич, гостина
апочо, апочко — тато, татко

Бангоф — вокзал
бандурка — картопля
банувати — тужити, сумувати
бардз — дуже
бас — наставник, хазяїн
баюсатий — вусатий
бортижать — управляти
брига — біда
букарт — байстрюк
бурдингаш — нахлібник

Вахи — шмаття, лахи
вельо — багато
вера — правда
вербіні — вербовий
вецей — більше
взяти — взяти
вилія — святий вечір
висакувати — відправляти
вицвічений — вимуштруваний
водзіць — вести
волати — кликати
волій — олія
волоки — шнурки в постолах
враній — вороний
вруціць — повернутися
вуботирі — ті, що везуть катафалк

Габи — хвилі
гавз — дім
гадвabний — шовковий
газдувати — господарювати
гайдар — вівчар
гайдарка — вівчарська палиця
гайний — завантажений
гафуватися — наряджатися
гача — лоша

гелер, галер — дрібна монета
гелія — човен
глядати — шукати
гради — градуси
грінер блазен — лайлива кличка емі-грантів
гунцот — босяк

Дакус — доки
дамшифа — пароплав
Джані — Іван
джмуркати — моргати
дзбати — дбати
дзеці — діти
дипо — станція, вокзал
довновати — нудитися
доїсти — надокучити
дос — досить
драб — хуліган
драга — дорога
дудрати — буркотіти
дуплом — диплом
дуркати — стукати

Ешень — осінь

Жеби — щоб
жем — земля
жесці — з'їсти
живан — злодій
житка — життя

Зайда — рядно для ношення вантажу
закельговац — використати
звандровати — змандрувати
зос — із
зохабити — залишити

Іста — справжня

Кабат — верхня одежа

кавалок — кусень, шматок
калап — капелюх
каман — іди сюди (звертання)
камерат — товариш
кандбор — рідка каша
кара — машина
квартиля — мешкання
кед, кет — коли, якщо
кельтовати — видавати
кельчик — кусочок
кечок, кочик — фаєтон
кілю — кілька
кірвачні — кривавий
кісто — тісто
клевчана — троїцька
ключка — кілок
кост — харч
кочик — віз
крава — корова
краль — король
крутні — дуже
куфер — чемодан, валіза
куча — хлів

Лампашок — ліхтар
лашки — драгтя
лем — лише

Майданник — робітник, що гонить
смолу
майна — рудник, шахта
майнер — власник рудників, шахт
мен — людина
месо — м'ясо
мешац — місяць
могол — міг

Напсути — намучитися
нески — сьогодні
нигда, нігди — ніколи
ніц — нічого
но, іно — тільки, лише
норт — північ

Облапати — обняти
оброб — горб
одберати — вижджати
озда — знизу
окрент — корабель
онгар, унгар — тут австро-угорський
підданий
осмина — міра землі
отшикувати — відправити
охабити, зохабити — залишити

Пас — паспорт, пропуск
патрити — дивитися
патц — п'ять
пацер — молитва
педа, пейда — заробіток, платня

пейсто — п'ятсот
пенєжи — гроші
писок — рот, обличчя
піка — лом
планно ти ся води — добре тобі ве-
деться
плац — площа
плацели — платили
плебан — священник
побоськати — поцілувати
пожегнати — попрощатися
позергати — дивитися
понагляти — підганяти
попелюси — сміттарі
порція — податок
поте — ідіть
похторяти — повторювати
пошедаць — посідати
прагати — запрягати
през — через
псота — шкода, мука

Райбати — прати
ревно — гірко, жалібно, тяжко
розгварити — переконати
рукувати — вирушати до війська,
мандрувати
руцати — кидати

Сакрамент — причастя
сапетка — обплетена лозою драбина,
кошик
секвестр — ексекутор
сервус — привіт
скельтовац — зужиткувати
сой — собі
сокотити — берегти
сомар — осел
спацирувати — гуляти, йти пішки
стівка — сотня
стріт — вулиця
сцерати — черпати, міняти
сцеце — хочете
сяга — деревина довжиною в 1 метр,
міра

Тади — туди
тайстрина — сумка, горбина
талювати — розподіляти
таляр — старовинна срібна монета
тамаль — там
танший — дешевший
тать — бо, адже
тедик — тоді
тельо — тільки
тирати — блукати
тра — треба
тромба — шторм, буря
трошити — тратити

Унгир — підлеглий
Фаєр — вогонь
файний — гарний
фалат — кусень, шматок
філювати — доручати
фраїрочка — люба дівчина

Хвартал — квартал
хирний — хворобливий
хосен — користь

Цагай — тягай
ци — чи
ціхо — тихо

Челядь — члени сім'ї
чижми, ціжми — взуття
члобек — чоловік
чужениця — чужий, нерідний

Шак — адже
шандар — жандарм

швелі — позначені дерева
шверти — упряж, шори
швет — світ
швіц — лазня
шероте — сироти
шерцо — серце
шикувати — відправляти
шире — широке
шифа — пароплав
шифкарта — квиток на пароплав
шихта — зміна
шицок — увесь
шмаряти — кидати
шор — ряд
шпарувати — заощаджувати
штанція — станція
штигувати — стояти без роботи
штора — магазин
шуги, шугаї — юнаки
шумний — веселий, гарний
шуфля — лопата

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК *

А біда, біда. Б — 313, 542
А боже мій із тов Гамериков — 412, 550
А бурлака добре робе. Н — 89, 525
А в нашого пана ввесь двір на помості — 134, 528
А в неділю рано. А — 369, 546
А в неділю рано. Г — 320, 543
А в неділю рано. С — 331, 544
А в неділюк рано. У — 333, 544
А в тисяча вісімсот дев'ятдесят п'ятім. В — 402, 549
А в тім року вісімсотнім дев'ятдесят п'ятім. А — 399, 549
А в тім року вісімсотнім дев'ятдесят п'ятім. Б — 401, 549
А в тому Херсоні так, як у неволі. Е — 512, 561
А господар у дорозі, господиня дома — 216, 535
А де ти, милий, скрився. Г — 394, 548
А дівчина Галя. Д — 288, 540
А кед я одходзел до той Америки — 408, 550
Америка, Америка, яка ти невдобна — 457, 554
Америка люта — 457, 554
Америко, Америко — 436, 552
Америцки мен — 436, 552
А не є то на свеце, як молоді невесце. В — 466, 555
А родичі мої милі, що мислю робити. А — 403, 549
А там долов, а там долов при Дунаю — 459, 554
А там край дороги — 254, 538
Ать, боже ми, як в тій Америці — 438, 553
А у нашій Галичині такіі газдове — 463, 555

А у полі широка долина — 273, 539
А хазяйський син рано пообіда. Е — 188, 533
А хто хоче гроші мат, най іде за море — 423, 551
А як та сирота на світі бідує — 252, 537

Багацький син по обіді йде до корчми пити. Є — 141, 529
Біда тому наймитові. В — 138, 529
Бідний чоловік, бідний, та не має звідки жити — 413, 550
Бідно жив я в ріднім краю, горе моє, горе — 436, 552
Боже ж ти мій милий, боже милостивий — 64, 524
Брала дівка льон, брала конопельки. Д — 248, 537
Брала дівка льон, льон. Б — 246, 537
Брала дівка, льон, льон, брала, вибрала — 284, 540
Бувайте здорові. Б — 309, 542
Бувайте здорові, соснові пороги. А — 309, 542
Буд здрава, землице — 445, 553

В Америці сипана дражочка. Б — 419, 550
В Америці у фабриці — 432, 552
Вари, мати, вечеряти — 355, 545
В вишневім садочку пташки щебетали. Б — 447, 553
В Вінніпегу дороженька ковбочками вбита. А — 450, 554
В Вінніпегу дороженька ковбочками вбита. Б — 451, 554
В Гамерице в салонє, в салонє. А — 434, 552

* Перша цифра — сторінка тексту, друга — сторінка примітки.

В Гамерице мальована брама. Б — 462, 554
В Гамериці брама малювана. А — 461, 554
В зеленому гаю. В — 448, 553
Взяли сиротину люди за нізачо. Г — 240, 536
Видно синю квітку — 251, 537
Вийду я на гору. Е — 352, 545
Вийду я на гору. Є — 352, 545
Вийшов чабан на могилу — 305, 542
Вилинула галка. А — 286, 540
Вилітала галка — 272, 539
Ви, лужечки, кругі бережечки. А — 101, 526
Вівці мої, вівці — 306, 542
Вісімнадцяти літ мальчишка — 514, 561
Вітер з поля. А — 496, 559
Вітер з поля, хвиля з моря. В — 498, 559
Вітер не повіє, листом не колише — 290, 540
В неділеньку рано, на святу покрову. Е — 321, 543
В неділеньку рано розігралось море — 263, 539
В полі билина, вітер нею хитає. В — 405, 550
В суботу рано. В — 320, 543
Вчора була суботонька. А — 176, 532
Вчора була суботонька. Б — 177, 532
Вчора була суботонька. В — 178, 532
Вчора була суботонька. Г — 179, 533
Вчора була суботонька. Д — 179, 533
Вчора була суботонька. Е — 180, 533
В шахту спускається — з світом прощається — 514, 561
Гей, а не є то, не є, гей, як млади невесіє. Г — 467, 555
Гей, гей! Та журба мене зсушила. Г — 224, 535
Гей, гей! Та хто лиха не знає. А — 109, 526
Гей же! Допекло мені ходячи. Б — 222, 535
Гей же! Та журба мене зсушила. Б — 110, 526
Гей же, ой хто біди не знає. В — 223, 535
Гей, ішов козак з Дону, та із Дону додому. Г — 49, 522
Гей, побіл Янчик, побіл, гей, нашого качмаря — 427, 552
Гей, поїхав мій милий аж до Гамерици — 451, 554
Гей, хто не служив та у багатого. О — 166, 531
Гей, чорна Америка. А — 421, 551
Голубка буркоче, йа голуб гуде. А — 392, 548
Горе, горе тим сиротам, а ще гірше тому бурлакові. К — 86, 525
Горе мені на чужині. Б — 62, 523
Гребіть, гребці — 133, 528
Давно було тяжко жити — 429, 552
Да горе мені жить на світі. Л — 494, 559
Да журба ж мене сушить. В — 110, 526
Да журба мене сушить, да журба мене в'ялить — 264, 539
Да ішов козак з Дону, да з Дону додому. А — 47, 522
Дай же нам, боже, да покрови дідати. А — 389, 547
Да й ішла удова дорогою. Д — 487, 556
Да йшов козак з Дону, да із Дону додому. В — 49, 522
Дала лист сумнений — 439, 553
Да майданнику-окаяннику. А — 391, 548
Да не жаль мені на галочку. А — 61, 523
Да стоїть явір над водою, в воду похилився. А — 71, 524
Да тече річка да невеличка. Д — 186, 533
Ддала мати дочку в чужу стороночку. Ж — 322, 543
Де ж ти, милий, скрився. Б — 393, 548
Де ж ти, милий, скрився. В — 393, 548
Деся я маю жену в Еуропе. Б — 444, 553
Де ти, милий, скрився. Е — 395, 548
Де ти, милий, скрився, де ж тебе зискать. Д — 394, 548
Джуравку, джуравку. Г — 368, 546
Добре би нам било — 464, 555
Добре в Америце онгарским женочом — 427, 552
Добре тим невістам, гей, у краю. Є — 469, 555
Добре тобі, моя мила. А — 430, 552
Добре тобі, моя мила, у постели спати. Б — 431, 552
Добре тому в Гамерице, хто ма жінки дві — 472, 555
Добрі були часи, але ся минули — 437, 552
Добрі в Гамериці, як іде робота — 454, 554
Добрі є то тим невістам в краю. А — 464, 555

Добрі, мужу, же маш жену в краю. Е — 468, 555
Доки сироті пшениця родила. Д — 241, 537

Ей, а боже мій, боже мій, тераз — 458, 554
Ей, в гамеричькім краю, ей, добре істи дають — 433, 552
Ей, горі лученьками сивий коник бежит — 236, 536
Ей, нески-м ту, нески-м ту, ой на ютро гет іду — 412, 550
Ей, овці мої, овці — 306, 542
Ей, пане наш, пане — 134, 528
Ей, пуст ня, мила, пуст ня — 412, 550
Ей, я една, я една — 237, 536
Ей, як я зумрем в цужім краї — 237, 536
Ей, як я ішов із Америки — 477, 555

Жене наймит воли в поле — 197, 534
Жінко моя, жінко, що будеш робити. Б — 404, 549
Журавку, журавку. В — 367, 546
Журба, мамцю, журба моя — 275, 540
Журилася черемшина. Т — 170, 532

Загуділа машинька — 379, 547
Зажурився бурлачина — 103, 526
Зайшло сонце за горою — 126, 527
Закувала зозуленька. Б — 377, 547
Закувала зозуленька. Є — 190, 533
Закувала зозулечка — 132, 528
Закувала зозулечка. В — 378, 547
Закувала зозулечка. Г — 379, 547
Закувала зозулиця — 103, 526
Заплакала матусенька — 458, 554
Заплакали хлопці — 390, 548
Запорожець, мамцю, запорожець — 214, 535

За поточком, за поточком — 453, 554
Заслужський хліб добрий, завсігди вимовний. Б — 255, 538
Зацвіла калина біла перелазу. Г — 207, 534
Зацвіла черешня близько перелазу. Л — 148, 530
Зашвицело рано слунко под кожду ягоду — 471, 551
Зашуміли гори, забриніли ріки. В — 240, 536
Зашуміли луги, забриніли ріки. А — 239, 536
Зашуміли луги, забриніли ріки. Б — 240, 536
Зібралися всі бурлаки — 52, 523
Зібралися господарі та у корчму пити. Е — 140, 529

Зійшло сонце під віконце. А — 57, 523
Зійшло сонце під віконце, став дощик іти. Б — 58, 523
Зійшов місяць разом із зорою. Н — 329, 543
З-під каменя, з-під каменя вода протікає. М — 163, 531
З поля вітер віє — 125, 527

Іде бурлак вулицею. Ч — 99, 525
Іде наймит із панщини, на волів гукає. А — 182, 533
Ідуть вівці з полонини — 196, 533
Із-під дуба, дуба зеленого. Д — 152, 530
І ти наймит, і я наймит. Ж — 191, 530
Ішов бурлак із панщини, гей, гей! З — 81, 525
Ішов бурлак йа з панщини. Д — 78, 524
Ішов козак ой із Дону додому. Є — 51, 522

Іду я в Америку, іду працювати — 416, 550

Йа розлилися ріки — 70, 524

Кажуть мені кужіль пряди — 274, 540
Канада є розширена — 474, 555
Канадо, Канадо, яка ти зрадлива. Б — 425, 551
Кеби-сь прийшла, мамус моя, до Америки — 438, 553
Кед я ішов з Америки додому — 477, 555
Кед я ішов з Америки додому. Б — 470, 555
Кед я пришов до Нев-Йорку вночі. В — 419, 550
Клопіт голівоньці, журба і неволя — 249, 537
Коби борше посапати до тої дороги — 130, 528
Коли б же нам, господи, до пущення дожити. А — 386, 547
Колись були пшениці ланами. В — 102, 526
Коли я бив в Америці — 473, 555
Коло наших ворітчок — 211, 534
Кому воля, а кому неволя. И — 490, 558
Кому воля, а кому неволя. І — 491, 558
Котра дівка хоче розкоші зазнати. Є — 512, 561
Котра дівка хоче розкошно прожити. Д — 511, 561

- Летить ворон з чорних сторін — 344, 545
Летить орел понад морем: ой дай, море, шити — 263, 539
Летить орел через море — 71, 524
Летів орел понад море. Д — 139, 529
Летів орел по той бік моря — 70, 524
- Майданчики-окаянчики. Б — 392, 548
Мамко моя, пава. Б — 334, 544
Мам я жену, мам жену в Європе — 444, 553
Матінко наша, не журись нами. А — 238, 536
Маю мажи, маю воли — 112, 526
Маю мужа в Америці — 455, 554
Мене мати годувала — 214, 535
Ми до краю дополемо — 131, 528
Ми з роботушки йдемо. А — 505, 560
Мій муж в Гамерице вугля си приберат — 470, 555
Мої мамця дома, а я в Америці — 431, 552
Моя жена в краю, а я в Америці — 429, 552
Моя жена в краю, а я на чужині — 430, 552
Моя жена в старім краю, а я ту — 428, 552
Моя мати рідна — 362, 546
- На високій горі травка ся колище — 211, 534
На гору йду — не бичую — 74, 524
Налетіли журавлі. Б — 226, 535
Налетіли журавлі. З — 228, 535
Напиши карточку — 261, 538
Наряджала мати дочку. Д — 321, 543
На ставу, на ставочку. Б — 72, 524
На стред Америки. А — 442, 553
Наші пани такові. Б — 502, 560
Не дали ми полюбити — 406, 550
Не є, боже, не є, як млодой невестце. Б — 465, 555
Нема в світі гірш нікому. І — 85, 525
Нема в світі так нікому. В — 77, 524
Нема в світі так нікому. Г — 78, 524
Нема в світі так нікому. Є — 80, 524
Нема гірше так нікому. Б — 76, 524
Нема гірше так нікому. І — 84, 525
Нема кому скаржитися, ані що казати — 402, 542
Ненько ж моя, голубонько — 274, 540
Ненько ж моя, ненько — 311, 542
Ненько ж моя рідна — 314, 543
Ненько моя, вишня — 365, 546
Ненько моя, вишня. Б — 335, 544
Ненько моя, вишня. Д — 338, 544
- Ненько моя, вишня. Б — 339, 544
Ненько моя, вишня, чи я в тебе лишня — 361, 546
Ненько моя, пава. В — 335, 544
Не пой, соловейку, рано-пораненьку. В — 287, 540
Нетяго, нетяго, нетяженько моя. Г — 202, 534
Не хилися, сосно. В — 231, 536
Не хились, тополе. Г — 288, 540
Не шуми, луже, дуже. В — 266, 539
Нешаслива в свеце година настала — 250, 537
Ні робити, ні косити — 310, 542
- Од куріня до куріня ряба жаба лізла — 126, 527
Ой а хто хоче розкоші зажити. В — 117, 527
Ой а хто хоче розкоші зажити. Г — 510, 561
Ой а хто хоче розкоші зажити. Е — 118, 527
Ой а хто хоче розкоші зажити. А — 115, 527
Ой біда, біда. А — 311, 542
Ой біда ж ми на тім світі у чужині жити — 434, 552
Ой боже, боже. А — 250, 537
Ой боже, боже. Б — 251, 537
Ой боже, боже з такою годиною. А — 241, 537
Ой боже ж мій, а я хорий — 212, 535
Ой боже мій, боже з високого неба. А — 254, 538
Ой було літо — петрівочка — 196, 534
Ой бурлака молоденький. А — 104, 526
Ой вже ж мені не ходити — 120, 527
Ой ви, гори, сині гори, вставайтесь здорові — 440, 555
Ой вийду я на горочку. В — 354, 545
Ой вийду я на гору. Г — 234, 536
Ой вийду я, ой вийду я на гору. Д — 236, 536
Ой вийду я та на горущку. Б — 353, 545
Ой вирву я з рожі квітку. В — 294, 541
Ой вирву я з рози квітку та й пущю на воду. А — 293, 541
Ой виросла рогозина вище перелазу. К — 147, 529
Ой виросла черешенька близько перелазу. А — 136, 528
Ой високо, високо — 365, 546
Ой вишенька-черешенька — 195, 533
Ой в неділю рано. И — 325, 543
Ой гаю ж мій, гаю, зелений розмаю. В — 255, 538
- Ой гаю мій, гаю. А — 347, 545
Ой гаю мій, гаю. Б — 348, 545
Ой гей! Та ой хто горя не знає. Д — 112, 526
Ой горе, горе з лихою годиною. В — 242, 537
Ой горе, горе з такою годиною. Б — 242, 537
Ой горе, горе з такою годиною. Г — 243, 537
Ой горе, горе на світі жити. Г — 118, 527
Ой горе ж нам, горе, а ще гірше буде. А — 508, 561
Ой горе нам, горе. В — 510, 561
Ой горе нам, молодим — 382, 547
Ой голя, голя, поза ворота, голя. А — 122, 527
Ой голя, голя, поза ворота, голя. Б — 122, 527
Ой гук, мамцю, гук — 54, 523
Ой дай, боже, до покрови дожити. Б — 390, 548
Ой дай же, боже — 388, 547
Ой дай же, боже, та неділі діждати — 387, 547
Ой є лишня ложечка — 369, 546.
Ой жінко, жіночко — 426, 552
Ой журавко, журавко. А — 366, 546
Ой журавко, журавко. Б — 367, 546
Ой журавку, журавку. Д — 368, 546
Ой журавлю, журавлю. Ж — 227, 535
Ой за гайком, крутим гайком, гайком зелененьким. В — 299, 541
Ой за гайом, гайом. Г — 247, 537
Ой за горою, за крутою — 133, 528
Ой загуду, загуду — 256, 538
Ой заросився, забродився. Т — 95, 525
Ой зацвіла калинонька близько перелазу — 215, 535
Ой зацвіла калинонька близько перелазу. Б — 182, 533
Ой зацвіла калинонька близько перелазу. Г — 138, 529
Ой зацвіла калинонька коло перелазу. Ж — 142, 529
Ой зацвіла калинонька нижче перелазу. И — 146, 529
Ой зацвіла черемшина коло перелазу. Б — 137, 528
Ой зацвіла черешенька. Б — 205, 534
Ой зацвіла черешенька. В — 206, 534
Ой зацвіла черешенька коло перелазу — 194, 533
Ой зацвіла черешенька коло перелазу. А — 204, 534
Ой зелена полонина — 305, 542
Ой з-за гори високої. Б — 276, 540
- Ой з-за гори кам'яної. А — 276, 540
Ой зібралися бурлаки до єдної хати — 54, 523
Ой зійду я на ту гіроньку. А — 353, 545
Ой з-під тої хмари. В — 58, 523
Ой з-под дуба, дуба зеленого. Ж — 156, 530
Ой ішов козак з Дону, та з Дону додому. Б — 48, 522
Ой йа боже мій, боже, так што-м ся набожекав — 238, 536
Ой йа мій милий в далекій дорозі. М — 494, 559
Ой (й)а хто хоче розкоші зажити. Б — 116, 527
Ой йде з поля наймит бідний. І — 145, 529
Ой йшов козак з Дону. Ж — 51, 522
Ой Канадо, Канадочко. А — 425, 551
Ой Канадо, Канадочко, Канадо-небого — 423, 551
Ой Канадочка широка — 426, 551
Ой коби я маму мала — 252, 537
Ой коли б нам, господи, та до строку дожити. Б — 387, 547
Ой крикну я, гукну. А — 349, 545
Ой крикну я, гукну. Б — 349, 545
Ой крикну я, гукну. Г — 351, 545
Ой крикну я, крикну із строку додому. В — 350, 545
Ой кувала зозулечка, що лиш трохи чути — 433, 552
Ой кувала зозулинька — 121, 527
Ой летіла зозуленька понад море в гай. А — 344, 545
Ой летіла зозуленька через ліси в гай. Б — 345, 545
Ой летіла зозуленька через море в гай. В — 346, 545
Ой летіли журавлі. Д — 225, 535
Ой летіли журавлі. И — 229, 536
Ой літа мої, літа — 307, 542
Ой мамичко моя — 253, 537
Ой мамуню, чорноморець — 215, 535
Ой мати моя, та не жаліслива — 354, 545
Ой матінко-вишенько — 339, 544
Ой матінко-вишня — 364, 546
Ой матінко-вишня — 374, 546
Ой матінко-вишня. В — 337, 544
Ой матінко-зірко — 364, 546
Ой матінко-зірко. Г — 337, 544
Ой матінко-зірко. Г — 343, 544
Ой матінко-зоре. Б — 341, 544
Ой матінко-зоре. В — 342, 544
Ой матінко моя — 373, 546
Ой матінко-нене. Б — 238, 536
Ой матінко рідна. А — 335, 544

- Ой матюкно-пава. А — 333, 544
 Ой машина паром, паром — 513, 561
 Ой на горі дворець карбований — 119, 527
 Ой на горі, на горищі. В — 506, 560
 Ой на горі, на крутої. А — 296, 541
 Ой наступила чорна корова — 67, 524
 Ой немає гірш нікому. З — 143, 529
 Ой нема то так нікому. Е — 79, 524
 Ой не піду я на кладочку — 213, 535
 Ой не спав я нічку темненькою — 57, 523
 Ой не співайте, півні — 355, 545
 Ой нетяго, нетяго. А — 198, 534
 Ой не шуми, луже. И — 269, 539
 Ой не шуми, луже. І — 270, 539
 Ой не шуми, луже, дібровою дуже. Г — 266, 539
 Ой не шуми, луже, дібровою дуже. Д — 267, 539
 Ой не шуми, луже, дібровою дуже. Е — 267, 539
 Ой не шуми, луже, дубровою дуже. Б — 265, 539
 Ой не шуми, луже, з дібровою дуже. А — 265, 539
 Ой не шуми, луже, по діброві дуже. Є — 268, 539
 Ой не шуми, луже, по діброві дуже. З — 269, 539
 Ой не шуми, луже, понад Дунай дуже. Ж — 268, 539
 Ой нікому так не горе — 124, 527
 Ой няню мій, няню — 284, 540
 Ой Одесо моя мила — 103, 526
 Ой оре, оре да наймитина. А — 171, 532
 Ой паночку наш, вже додому час — 128, 528
 Ой п'є бурлак ніч та й днину — 75, 524
 Ой писали греки да до дівчат дрібні листи — 357, 545
 Ой піду я блукати. А — 257, 538
 Ой піду я блукати. Б — 257, 538
 Ой піду я в чисте поле, куди я ходила — 260, 538
 Ой піду я до Канади грошей заробляти — 456, 554
 Ой піду я лугом, лугом-долиною. А — 292, 541
 Ой піду я на кладочку — 213, 535
 Ой піду я, піду — 450, 554
 Ой піду я понад лугом. А — 214, 535
 Ой піду я понад лугом. Б — 214, 535
 Ой піду я та й піду. В — 257, 538
 Ой піду я ярмом, ярмом-долиною. Б — 292, 541
 Ой пішла сирота — 239, 536
 Ой пішла сирота по селу блукати — 238, 536
 Ой пішов я до Бельгії, пішов у чужину — 437, 553
 Ой плиніте, гуси, на биструю воду — 273, 539
 Ой повій, повій, да буйний вітре. А — 162, 531
 Ой поїхав бурлаченько. Г — 173, 532
 Ой поїхав да наймитонько. В — 173, 532
 Ой поїхав милий у дорогу. А — 64, 524
 Ой поїхав наймиченько. Д — 174, 532
 Ой поїхав наймиченько. Е — 175, 532
 Ой пойду я, пойду — 355, 545
 Ой пойду я у садочок. А — 485, 556
 Ой по ролі, по ролі. А — 221, 535
 Ой послухай, удово. В — 201, 534
 Ой приїхав брат до сестри у гості. Е — 289, 540
 Ой приїхав братик та до сестри в гості. Б — 287, 540
 Ой прийде субота — чужая робота — 284, 540
 Ой присмотре, присмотру — 304, 542
 Ой прощай-прощай, прощай-прощай — 380, 547
 Ой рикнула корівонька. Е — 301, 541
 Ой розбушувалася на морі негода — 395, 549
 Ой сама я, сама — 253, 537
 Ой сів же я кінець стола — 415, 550
 Ой служив же я в вдові. А — 199, 534
 Ой служив я. Б — 150, 530
 Ой служив я у вдові. Б — 200, 534
 Ой стукну я, гукну із строку додому. Д — 351, 545
 Ой там на горі травка ся колише — 454, 554
 Ой та плачуть мої очі — 477, 555
 Ой там, ой там на чужині — 449, 553
 Ой темная нічка. Б — 509, 561
 Ой ти, воля, ти, неволя. Е — 487, 557
 Ой ти Гриць, я Маруся — 212, 535
 Ой ти, Лопа, ох, ти, сліпий чорт — 383, 547
 Ой ти, мила моя біла — 66, 524
 Ой ти, нетяго, нетяго. Б — 199, 534
 Ой ти, орле сизокрилий. Б — 486, 556
 Ой ти, орле сизокрилий. Г — 498, 560
 Ой тиха, тиха сяди улиця, тиха — 123, 527
 Ой ти, шахто моя — 515, 561
 Ой тужу я, тужу — 123, 527
 Ой уже сонце над вербами. А — 127, 527
 Ой уже сонце над вербами. Б — 127, 527
 Ой у лузі, лузі калина [стояла] — 248, 537
 Ой у лузі цвіте калинонька — 252, 537
 Ой умерла мати, осталися діти — 262, 538
 Ой у наших та заводі — 513, 561
 Ой у неділеньку — 360, 546
 Ой у неділю рано. О — 330, 543
 Ой у полі сосна. Б — 231, 536
 Ой у полі сосна велика виросла. А — 230, 236
 Ой у саду-винограду. А — 376, 547
 Ой у саду криниченька. Є — 180, 533
 Ой у саду черешенька. Г — 184, 533
 Ой устай, пан Левицький — 507, 560
 Ой хмариться, туманиться — 131, 528
 Ой хмариться, туманиться на велику тучу. А — 313, 542
 Ой ходю я по садочку — 310, 542
 Ой хоть воля, хоть неволя. З — 490, 558
 Ой хоч би нам, дівчаточка — 388, 547
 Ой хоч воля, хоч неволя. І — 492, 558
 Ой хто, братця, не був у багача. З — 156, 530
 Ой хто в службі не буває. В — 183, 533
 Ой хто не був за наймита. К — 161, 531
 Ой хто не жив да у багатиря. С — 169, 532
 Ой хто не служив, братці, в багатиря. Н — 164, 531
 Ой хто не служив ой та й у багатиря. Е — 153, 530
 Ой хто не служив у багача. В — 150, 530
 Ой ци сабельку на плече — 440, 553
 Ой чи воля, чи неволя. Є — 488, 557
 Ой чи воля, чи неволя. Ж — 489, 557
 Ой чи воля, чи неволя. Й — 492, 558
 Ой чи воля, чи неволя. К — 493, 559
 Ой чие ж то сіно — 133, 528
 Ой чого я нещаслива, нащо мені жити — 471, 555
 Ой що ж бо то та й за ворон — 60, 523
 Ой щось у лісі гукає. Д — 258, 538
 Ой якби ж ти знала, яка мені біда — 344, 544
 Ой я козак нещасливий — 59, 523
 Ой як наймали, вговоряли — 385, 547
 Опишу вам, братя — 420, 551
 Оре наймит, оре наймит, на воли гукає. И — 144, 529
 Оре, оре наймитонько. Б — 172, 532
 Ох, кому воля, а кому неволя. Н — 495, 559
 Ох, немає гірш нікому. Р — 93, 525
 Ох, ти, чумаче, ти, бурлаче — 63, 523
 Пасу вівці попід гірці — 304, 542
 Пас я воли, пас я коні — 307, 542
 Писала ні моя жена лист з краю — 470, 555
 Пішла бідна стара мати на високу гору — 441, 553
 Пішов наймит, пішов бідний — 194, 533
 Пливе баржа в океані — 420, 551
 Плине качур по Дунаю. А — 281, 540
 Плине качур по Дунаю. Б — 283, 540
 Повій, вітре буйнесенький. Б — 101, 526
 Подме, хлопці, подме до той Гаме-рички. А — 410, 550
 Подме, хлопці, подме до той Гаме-рички. Б — 410, 550
 Подме, хлопці, подме до той Гаме-рички. В — 410, 550
 Поза гаєм, поза гаєм. Б — 297, 541
 Поїхав мианький та до той Гаме-рички. А — 452, 554
 По Канаді ходжу та й думку думаю — 406, 550
 Поме, хлопці, поме — 411, 550
 Помож, боже, помож назад до Євро-пи. Г — 422, 551
 Помож, боже, помож прити до Євро-пи. В — 422, 551
 Поможі ми, пане боже — 380, 547
 Понад море — 417, 550
 Понад ярмом, понад ярмом. А — 245, 537
 Попід гору високою голуби літають. В — 277, 540
 По полю ходжу, сіно громаджу — 260, 538
 По той бік гора — 285, 540
 Пошол мой миленьки, пошол. Б — 452, 554
 Приїхав я до Канади — 426, 551
 Приїде Новий рочок — 254, 538
 Прощай, прощай, пан хазяїн — 385, 547
 Пустили ви мене, мамусь, за море широке — 432, 552
 Пусти мене, милий — 291, 541

Радився чоловік жінки, радили го
люде. Г — 405, 550
Розлилися води. А — 340, 544
Розчитай нас, пан хазяїн — 384, 547
Світ голубці круженться. Б — 497,
599
Серед тої Америки. Б — 442, 553
Сиджу я конець стола та й думку ду-
маю — 414, 550
Сидить бурлак у неволі — 69, 524
Сидить пташок на тополі — 121, 527
Сирота, сирота — 271, 539
Сідай, мила, сідай до того вагона —
409, 550
Скажи мені, батьку — 515, 561
Славний город Аршава — 396, 549
Служební шіроті, дзівкі і легіне. Г —
256, 538
Служив я у пана — 121, 527
Смутний я ходжу, невеселий — 272,
539
Соловейку маленький. А — 232, 536
Соловейку маненький. — Б — 233, 536
Соловейку рябенський. В — 234, 536
Сон головочку хитає. В — 486, 556
Становіться, братця — 386, 547
Стоїть корчма над болотом. А — 76,
524
Стоїть явір над водою. Г — 73, 524
Стоїть явір над водою, в воду похи-
лився. В — 73, 524
Сумно мені, сумно — 437, 553
Сьогодні субота. А — 315, 543
Сьогодні субота, а завтра неділя.
Б — 316, 543

Та журба ж мене ізсушила, та жур-
ба ж мене ізв'ялила — 264, 539
Та журба мене ссушила. Г — 111, 526
Та забіліли сніги — 105, 526
Та згадаєш мене, ненько. Б — 314,
542
Та згадай мене, ненько. В — 314, 542
Та їде козак у дорогу. Б — 65, 524
Та й зацвіла черемшина в зеленому
гаї. Е — 209, 534
Та йшла вдова долиною. Г — 486, 556
Та йшов козак з Дону, та з Дону до-
дому. Д — 50, 522
Та летить орел понад морем — 68,
524
Там в зеленім гаю, там пташки спі-
вають. А — 446, 553
Та нема вже так нікому. П — 91, 525
Та нема в світі так нікому. Й — 85,
525
Та нема в світі так нікому. Л — 88,
525

Та нема в світі так нікому. Ц — 98,
525
Та нема гірш в світі нікому. О — 90,
525
Та нема гірше так нікому. С — 94,
525
Та нема гірш так нікому. Х — 96,
525
Та немає в світі гірш нікому. Ф —
96, 525
Та немає гірш нікому. У — 95, 525
Та немає гірш нікому. Ш — 100, 525
Та не спав я нічку темненькою. А —
56, 523
Та не шуми, луже. І — 270, 539
Та поза гаєм, та нашим гаєм, гаєм
зелененьким. Г — 300, 541
Та поза гайком зелененьким. Д —
301, 541
Та тихий Дунай а річки розливає —
302, 541
Та я, легінь молодецький — 473, 555
Текла вода з-під Дунаєчка. Г — 151,
530
Текла ріка по піску. Е — 505, 560
Тече вода із-під гори. У — 171, 532
Тече річка да невеличка. Д — 186,
533
Тече річка з-під гаєчка. П — 167, 532
Тече річка невеличка. Й — 161, 531
Течуть річки невеличкі. І — 160, 531
Ти думаєш, ненько моя — 340, 544
Ти думаєш, ненько моя — 358, 545
Ти наймит і я наймит. Є — 175, 532
Тота Америка прегрозне велика.
Б — 421, 551
Туман яром, туман яром — 271, 539

У наймах служила. Б — 294, 541
У нас пани молодії. А — 499, 560
У неділю вранці. І — 325, 543
У неділю рано. А — 318, 543
У неділю рано. Б — 319, 543
У неділю рано. З — 323, 543
У неділю рано. Л — 328, 543
У неділю рано. М — 329, 543
У неділю рано, рано-пораненьку.
Й — 326, 543
У неділю рано синє море грало. І —
325, 543
У неділю рано, та рано-пораненьку.
Є — 322, 543
У неділю рано, як сонечко грало.
К — 327, 543
У неділю рано, як сонечко грало.
П — 330, 543
Упав камінь та й лежить — 355, 545
У Піцбургу таке нове. Б — 435, 552
У полі билину — 286, 540

Уродила мати — 363, 546
Устану я, ненько — 357, 545
Устань, дочко, устань, мати. И — 83,
525
У строк я йшла — 376, 546
У тим Уругваю пташкове співають —
481, 556
У тій Америці сипана дражочка. А —
418, 550
Хазяйський син обідає. І — 146, 529
Хіба я не дівка, хіба не така — 249,
537
Ходжу, блуджу понад берег, тяжень-
ко вздыхаю — 273, 539
Ходив журав по горі. Є — 226, 535
Ходить бурлак, роботає. М — 88, 525
Ходить дівка понад морем — 104, 526
Хотів чоловік панувати — 303, 542
Хотілося дівці розкоші зажити. Ж —
513, 561
Хто в заводі не бував. В — 504, 560
Хто в N не бував. Г — 504, 560
Хто в Рижові не бував — 381, 547
Хто в Яхнобі не бував. Д — 504, 560
Хто не служив зроду по багатих.
А — 148, 530
Хто не служив у багатиря. Є — 155,
530
Хто по степу блукає. Е — 259, 538
Ци ви, мамцю, спите, ей, ци ви не
чюєте. А — 479, 556
Час мене, моя мати, оженити — 213,
535
Червена курочка, біли когут — 456,
554
Чи ви, мамо, шпиче, чи роздумуєце.
Б — 480, 556
Чи є в світі так ще й кому. Ж — 81,
524
Чи ти, ненько, чула — 359, 546
Чи чуєте, добрі люде, щось у лісі
гуде. Є — 259, 538
Чи я в тебе, моя мати, йа хліб-сіль
переїла — 359, 546
Чи я з'їла, чи я спила — 358, 545
Чи я у вас, ненько — 363, 546
Чом соловей та не шебече — 52, 523
Чому в ставу води нема — 253, 537
Чужі пани, як деркачі — 129, 528

Чумаче-бурлаче. Е — 51, 522

Шуриться, буриться, дробен дощик
буде — 114, 526

Що в нашого пригонщика — 127, 528
Що в неділю рано. Б — 373, 546
Що в неділю рано синє море грало.
Т — 332, 544
Що в Носівці на заводі. Б — 506, 560
Що за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким.
В — 247, 537
Що з-под дуба, дуба, дуба зеленого.
И — 157, 530
Що з-под дуба, дуба зеленого. І —
159, 531
Що про пана можно жить — 396, 549
Що сьогодні субота. В — 318, 543
Щось у лісі гукає. Г — 258, 538

Я віддала дочку в чужу стороночку.
Р — 331, 543
Якби моя воля — 130, 528
Як були ми на морі — 55, 523
Як-ем ішов з Гамерики — 476, 555
Як-ем іхав з Гамерики додому. А —
478, 556
Який нині світ настав, ніц ніхто не
знає — 209, 534
Як ішов я в Америку — 480, 556
Як ішов я з Гамерики до краю. Б —
479, 556
Як наймали, то й казали — 382, 547
Як нас Лопа та наймав — 383, 547
Як поїхав наймитище — 193, 533
Як поїхав приймачина у поле орати.
Д — 208, 534
Як приїхав братик. Є — 289, 540
Як служив я да й у багатиря. Р —
168, 532
Як то добрі тим невістам в краю.
Д — 467, 555
Як у найми я йшла — 261, 538
Як у строк же я пішла — 375, 546
Як хочеш, дівчино, в розкоші зажити.
Д — 118, 527
Як я ішов з Америки додому. А —
469, 555
Як я сой заспівам красні, премиле-
ні — 460, 554
Я, сирота, блукаюся, не маю роди-
ни — 263, 538

ЗМІСТ

Від упорядників	5
С. Й. Грица. Наймитські та заробітчанські пісні	9

БУРЛАЦЬКІ ПІСНІ

НАЙМИТСЬКІ ПІСНІ

Наймикування в чумаках	109
Служба в панському дворі. Втеча від панів	114
На польових роботах. Стихійний протест проти панів	126
Наймикування в сільських багатіїв. Збиткування над наймитом	136
Віддавання наймита в рекрути замість хазяйського сина	182
Перший протест проти визиску — прокльони господарям	193
Наймит — за приймака	198
Приймак — за наймита	204
Відгомони наймитства у піснях про кохання і родинне життя	211

ПІСНІ ПРО СИРИТСЬКО-НАЙМИТСЬКУ ДОЛЮ

ВІДРОБІТКОВІ, ПОДЕНЩИЦЬКІ, СТРОКАРСЬКІ ПІСНІ

Відробітки й поденщина	281
Гуртоправство, гайдарство, вівчарство	296
Строкарство	309
Майданницькі, вантажницькі та пісні про інші роботи	391

ЕМІГРАНТСЬКІ ПІСНІ

Злидні — причина еміграції. Виїзд з краю, сумне прощання. Розчарування американською дійсністю	399
Тяготи і жертви по дорозі до Америки	417
Тяжкі заробітки. Експлуатація на американських копальнях і фабриках. Знуцання з емігрантів. Безробіття	421
Каліцтво. Смерть емігранта на роботі	438
Заробітки на шахтах у Пруссії. Пошуки роботи в інших європейських країнах	446
Прагнення до рідного краю. Туга за родиною, за любою дівчиною	450
Зниження сімейної моралі, спричинене еміграцією	463
Повернення з еміграції	473

ПЕРШІ РОБІТНИЧІ ПІСНІ

Заробітки на цукрових заводах і ливарнях. Тяжка праця, знущання з робітників. Стихійні протести проти експлуататорів	485
Гірка дівоча доля на заводах	508
Бідування та нещастя на шахтах	514

ПРИМІТКИ. ДОДАТКИ

Список умовних скорочень використаних джерел	519
Примітки	522
Словник малозрозумілих слів	562
Алфавітний покажчик	565

**БАТРАЦКІЕ
И ОТХОДНИЧЕСКИЕ ПЕСНИ**

(На українском языке)

*Друкується за постановою вченої ради Інституту
мистецтвознавства, фольклору та етнографії
ім. М. Т. Рильського Академії наук
Української РСР*

Редактори З. Й. Бех, Х. Ю. Берлінська
Художній редактор В. П. Кузь
Оформлення художника Д. Д. Грибова
Технічні редактори М. А. Притикіна,
Б. О. Піковська
Коректор А. І. Разбицька

Здано до набору 18.II 1974 р. Підписано до друку 8.XII 1974 р. БФ 31940. Зам. 364. Вид. № 399.
Тираж 6700. Папір № 1, 60×90¹/₁₆. Умовн. друк.
арк. 36,0. Облік.-видавн. арк. 34,99.
Ціна 2 крб. 02 коп.

Видавництво «Наукова думка», Київ, Репіна, 3.
Книжкова фабрика «Жовтень» Республіканського
виробничого об'єднання «Поліграфкнига»,
Київ, вул. Артема, 23а.